

РЕГІОНАЛЬНА ПРОГРАМА
«ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ Й
УПРАВЛІННЯ В ЛІСОВОМУ СЕКТОРІ
КРАЇН СХІДНОГО РЕГІОНУ ДІІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІНСТРУМЕНТУ
СУСІДСТВА ТА ПАРТНЕРСТВА II»

Програма фінансується Європейським Союзом і впроваджується
Світовим банком у партнерстві з WWF та МСОП

www.enpi-fleg.org

Розробка ключових законодавчих актів щодо охорони біорізноманіття в лісах: адаптація українського законодавства до вимог ЄС

О. Кагало, Л. Проценко, Г. Бондарук, Д. Скрильніков

Серпень 2015

© Alexander Kagalo/ IEK NAS of Ukraine

Ця публікація видана за сприяння Європейського Союзу. Відповідальність за зміст, результати, тлумачення і висновки цієї публікації несе колектив її авторів програми FLEG II (www.enpi-fleg.org), які в жодному разі не можуть трактуватись як такі, що відображають погляди Європейського Союзу. Висловлені тут думки не обов'язково співпадають з точкою зору організацій-виконавців.

Матеріали цієї публікації захищені авторським правом. Копіювання та/або передача частин цієї роботи без дозволу може бути порушенням чинного законодавства

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розширене резюме.....	7
1. Загальна частина.....	10
1.1. Ключові принципи збереження біорізноманіття у Європі, що потребують відображення в правовому полі України й нормативній базі лісового господарства.	10
1.2. Аналіз відповідності базових законодавчих актів України європейському природоохоронному законодавству в контексті концептуальних положень.....	15
1.3. Аналіз методологічних проблем тлумачення європейських ключових принципів збереження біорізноманіття в Україні, що зумовлюють особливості їх імплементації в національне правове поле	17
2. Пропозиції щодо змін базових природоохоронних законів	21
2.1. Закон України “Про Червону книгу України”	21
2.1.1. Пропозиції щодо впровадження категоризації раритетних видів, рекомендованої МСОП та відповідних критеріїв оцінки їхнього статусу	21
2.1.2. Пропозиції щодо впровадження в правове поле України положень оселищної концепції збереження біорізноманіття	25
2.1.3. Впровадження практики застосування категоризації МСОП для оцінки екологічного статусу типів оселищ.....	31
2.1.4. Регіональні Червоні Списки видів рослин і типів оселищ, які потребують спеціальних заходів щодо збереження в межах адміністративних регіонів України як інструмент ведення Червоної книги України	35
2.2. Закон України “Про природно-заповідний фонд України” – пропозиції щодо узгодження з принципами оселищної концепції та положеннями Бернської конвенції та Оселищної директиви Європейського Союзу.....	41
2.3. Закони України “Про екологічну мережу України” та “Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки” – пропозиції щодо узгодження з принципами формування мережі Натура 2000 та Смарагдової мережі	45
2.4. Закони України “Про рослинний світ” і “Про тваринний світ” – узгодження з принципами оселищної концепції та положеннями Бернської конвенції та Оселищної директиви Європейського Союзу.....	47
3. Пропозиції щодо формування нових і змін в деяких чинних нормативних документах лісової галузі України	52
3.1. Проект Методичних рекомендацій щодо збереження біорізноманіття в лісах на територіях і об’єктах природно-заповідного фонду та Смарагдової мережі в Україні	52
3.2. Збереження біорізноманіття в лісах у межах і поза межами територій та об’єктів ПЗФ.....	56
3.3. Положення про Державне агентство лісових ресурсів України (ДАЛРУ) та збереження біорізноманіття в лісах і сталі лісове господарство	58

3.4. Проект організації розвитку лісового господарства та доцільні зміни до “Інструкції з впорядкування лісового фонду України”	60
Перелік цитованих джерел.....	62
ДОДАТОК 2.1. Порівняльний аналіз категоризації раритетних видів МСОП, прийнятої в Червоній книзі України та інтегральної нової категоризації для подальшого застосування під час вибору видів для нового видання Червоної книги України	65
ДОДАТОК 2.2. Запропонована нова редакція Закону України “Про Червону книгу України”	69
ДОДАТОК 2.3. Порівняльна характеристика категорій природоохоронних територій МСОП, прийнятої в Україні та запропонованої за трьома типами призначення.....	90
ДОДАТОК 2.4. Пропозиції змін до Закону України “Про природно-заповідний фонд України” (нова редакція)	96
ДОДАТОК 2.5. Пропозиції змін до Закону України “Про екологічну мережу України” та суміжних Законів України	99
ДОДАТОК 3.1. Методичні рекомендації щодо збереження біорізноманіття в лісах на територіях і об’єктах природно-заповідного фонду та Смарагдової мережі в Україні (Проект)	101
ДОДАТОК 3.2. Особливо цінні для збереження ліси (ОЦЗЛ) та умови зарахування лісів до категорій лісів, а також до особливо захисних лісових ділянок (ОЗЛД), що їм відповідають. (Джерело: “Сертифікація лісогосподарського підприємства: практичний посібник”)	238
ДОДАТОК 3.3. Пропозиції щодо змін до Постанови КМУ від 16.05.2007 № 733 “Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок”	244
ДОДАТОК 3.4. Доцільні зміни до Положення про Державне агентство лісових ресурсів України.....	257
ДОДАТОК 3.5. Пропозиції змін до розділу 8.3. “Впорядкування лісів природно-заповідного фонду” “Інструкції з впорядкування лісового фонду України”	259
Про програму ФЛЕГ II	265

Вступ

Система нормативно-правового регулювання лісової галузі України сформувалася впродовж тривалого часу. Початок формування деяких принципів нормативного регулювання лісокористування та функціонування галузі загалом почалося ще на початку 30-х років минулого століття в умовах «становлення» радянського тоталітаризму. Це зумовило притаманність системі певних негативних рис, що зберігаються в залишковій формі до тепер.

Зокрема, слід відзначити певну консервативність деяких аспектів нормативного регулювання лісової галузі по відношенню до сучасних вимог збереження біорізноманіття й підтримання екостабілізаційної функції лісів. Особливого значення ці проблеми набувають в умовах адаптації українського природоохоронного законодавства до законодавства Євросоюзу, що зумовлено вимогами Угоди про асоціацію.

У європейському природоохоронному законодавстві є низка особливостей, які істотно відрізняють його від законодавства України. Зокрема, це стосується деяких аспектів охорони видів і її законодавчого нормування, а також розвитку оселищної концепції збереження біорізноманіття на екологічних і ландшафтних засадах, що є результатом практичного впровадження вимог Бернської конвенції в природоохоронну практику.

Вважається, що через відсутність адекватної нормативно-правової бази, механізмів реалізації й контролю за збереженням біорізноманіття, цінне біорізноманіття (види рослин, тварин і грибів, що включені до Червоної книги України, міжнародних конвенцій, а також рослинні угруповання, що включені до Зеленої книги України) не забезпечене належною охороною на всіх землях лісогосподарського призначення.

Разом з тим, ретельний аналіз законодавства України свідчить, що в ньому, фактично, наявні всі необхідні елементи, що можуть забезпечувати відповідне збереження біорізноманіття на сучасних методичних засадах. Однак, через традиційні особливості правозастосування в Україні, більшість з цих положень лишаються недієвими. Крім того, деякі аспекти законодавства потребують деякого уточнення й конкретизації.

Природоохоронне законодавство має на меті забезпечувати збереження біорізноманіття загалом, включаючи лісове біорізноманіття. Збереження лісового біорізноманіття є дуже широким поняттям, яке відображено в багатьох міжнародних документах. Тому, ці міжнародні вимоги та рекомендації стосовно збереження біорізноманіття загалом, та лісового біорізноманіття, включаючи вимоги ратифікованих Україною міжнародних конвенцій, резолюцій Міністерських конференцій із захисту лісів у Європі, критеріїв та індикаторів сталого ведення лісового господарства, загальноєвропейських практичних рекомендацій щодо сталого ведення лісового господарства мають бути реалізовані в правовому й нормативному полі України.

Важливою сучасною формою територіальної охорони природи, яка поєднує території з різними рівнями біорізноманіття та охорони є екомережа. Тому, важливим є вдосконалення українського законодавства щодо функціонування екомережі, визначення правового статусу її елементів, першочергово на землях лісового фонду, оскільки саме лісам, здебільшого, належить ключова роль у формуванні екомережі. Відповідно, Закон України Про екологічну мережу в багатьох випадках не відображає відповідних завдань щодо формування, правового забезпечення статусу й функціонування елементів екомережі.

Концепція “особливо цінних для збереження лісів” (High Conservation Value Forests (HCVF)) широко використовується на міжнародному рівні як один з інструментів сертифікації лісів. Інтеграції цієї концепції, як інструмента збереження біорізноманіття, у нормативне поле лісового господарства може мати визначальне значення для покращення збереження біорізноманіття та інших природних цінностей в лісах.

Найбільш дискусійним в правовому полі України й, зокрема, у нормативно-правовому забезпеченні лісової галузі, є нормування ведення лісового господарства на територіях і в об'єктах природно-заповідного фонду України та на природоохоронних територіях іншого рангу (водозахисних, ґрунтозахисних тощо). Тому, надзвичайно важливим є врахування світового, й перш за все, європейського досвіду в цьому аспекті й застосування його в нормативно-правовій базі лісового господарства України й законодавчій базі охорони природи загалом.

Нині (упродовж останніх кількох років) відбувається спонтанне (а подекуди, й цілеспрямоване) своєрідне «розхитування» природоохоронного законодавства України шляхом внесення численних доповнень і поправок до чинних Законів, які часто є безсистемними, необґрунтованими й побудованими на некомпетентних емоційних рішеннях. Тому, необхідним є ретельний аналіз і підготовка нової редакції трьох базових Законів України, що торкаються збереження біорізноманіття: Про Червону книгу України, Про природно-заповідний фонд України та Про екологічну мережу України. У цих нових редакціях має бути врахований увесь комплекс європейського досвіду правового забезпечення збереження біорізноманіття.

Слід зауважити, що підготовка нових редакцій цих законів має безпосереднє відношення до нормування збереження біорізноманіття у лісовій галузі, оскільки вони визначають ключові принципи й підходи в цьому процесі.

Щодо безпосередньо нормативно-правового забезпечення збереження біорізноманіття в лісовій галузі, то, попри низку доповнень й поправок до чинних нормативних документів, що стосуються імплементації положень, які прийняті в європейському законодавстві, необхідним є узагальнення й оптимізація підходів щодо ведення лісового господарства на землях природно-заповідного фонду. Перш за все це необхідно з огляду на численні спекуляції, що точаться довкола цього питання в Україні, в яких активну участь беруть деякі громадські організації. Необхідно на нормативному рівні визначити статус певних об'єктів і установ природно-заповідного фонду, чітко визначити статус їхніх функціональних підрозділів, завдання й обов'язки. Крім того, конче необхідним є врахування в контексті розв'язання цього питання підходів оселищної концепції збереження біорізноманіття з урахуванням положень Директиви 92/43/ЄЕС та Резолюції 4 Постійного комітету Бернської конвенції.

Відповідно, у рамках проекту реалізуються обидва аспекти оптимізації природоохоронного законодавства України та удосконалення нормативної бази лісового господарства.

Пропонований звіт складається з трьох частин. У першій наведена стисла мотивація необхідності змін у законодавчій та нормативно-правовій базі щодо збереження біорізноманіття в Україні, зокрема в лісовій галузі.

Друга частина звіту містить пропозиції щодо підготовки нової редакції базових Законів України, що визначають загальні засади збереження біорізноманіття.

Третя частина – пропозиції щодо удосконалення деяких чинних нормативних документів лісової галузі та матеріали для проекту Інструкції ведення лісового господарства на територіях і в об'єктах природно-заповідного фонду й природоохоронних територіях спеціального призначення.

www.enpi-fleg.org

Підготовка звіту була здійснена за консультативної участі заступника директора з наукової роботи Карпатського біосферного заповідника, д.б.н., проф., Ф.Д.Гамора; директора НПП Яворівський М.В.Біляка; директора ПЗ «Розточчя» Я.С.Бовта; доцента кафедри фізгеографії Львівського національного університету імені Івана Франка, к.г.н., доц. В.М.Шушняка та старшого викладача цього ж факультету Ю.В.Зінька; співробітників Департаменту заповідної справи Мінприроди України С.Р.Матвєєва, А.М.Драпалюк, О.З.Петрович; начальника відділу заповідної справи та екомережі Департаменту екології та природних ресурсів ЛОДА І.Л.Шемелинець; зав. відділу геоботаніки та екології Інституту ботаніки ім. М.Г.Холодного НАН України, чл.-кор. НАН України, д.б.н., проф. Я.П.Дідуха, за що автори їм щиро вдячні.

Автори звіту щиро вдячні к.б.н. С.В. Сосновській за допомогу в підготовці англomовних перекладів і редагування текстів іноземними мовами.

Розширене резюме

Пропонований звіт містить результати виконання робіт за проектом “Розробка ключових законодавчих актів щодо охорони біорізноманіття в лісах: адаптація українського законодавства до вимог ЄС”, що виконується в рамках Програми ФЛЕГ II (ЄІСП Схід) “Правозастосування й управління в лісовому секторі країн східного регіону дії Європейського інструменту сусідства та партнерства – 2” за підтримки Світового Банку, Всесвітнього Союзу Охорони Природи та Всесвітнього Фонду Природи. Проект спрямований на подальше обґрунтування й розроблення конкретних поправок до чинних положень і пропозиції нових законодавчих актів та нормативних документів для покращення захисту біорізноманіття в лісах України для гармонізації з директивами ЄС та іншими міжнародними документами (договорами й конвенціями) в розвиток інформації, що напрацьована в попередній рік виконання Програми.

Звіт складається з трьох основних розділів і 10-ти додатків. У першому розділі проаналізовані ключові принципи збереження біорізноманіття у Європі, що потребують відображення в правовому полі України й нормативній базі лісового господарства. Зокрема, першочергове завдання щодо узгодження правових підходів до збереження біорізноманіття в Україні з Європейським законодавством – введення в правове поле України принципів оселищної концепції збереження біорізноманіття. Відзначено, що ключову роль у збереженні біорізноманіття на лісових землях відіграють спеціальні природоохоронні території, які в лісах України створені у відповідності з низкою чинних законодавчих і нормативно-правових актів, а не лише Закону “Про природно-заповідний фонд”. Разом з тим, ця роль природоохоронних територій, що не належать до ПЗФ достатньо не відображена в законодавчій і нормативній базі.

Відзначена актуальність, з одного боку, уніфікації понятійного й термінологічного апарату чинного природоохоронного законодавства України, дотичного до охорони біорізноманіття, а з другого боку, впровадження низки змін, доповнень і нових правових положень щодо збереження біорізноманіття у відповідності з аналогічним чинним законодавством країн Євросоюзу. Такий процес цілком збігається з вимогами Закону України “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” (2004) й сприятиме узгодженню дій щодо оптимізації збереження біорізноманіття у Європі.

У цій частині звіту також проаналізована відповідність базових законодавчих актів України європейському природоохоронному законодавству в контексті концептуальних положень. Відзначено, що попри наявність значних відповідностей, законодавча база України потребує низки суттєвих уточнень й корегування у відповідності із законодавчими положеннями Євросоюзу.

Ключовими невідповідностями чинного природоохоронного законодавства України відповідному законодавству європейських країн і, зокрема, країн Євросоюзу, є: реальна відсутність у правовому полі України базових положень оселищної концепції збереження біорізноманіття; невідповідність основних положень Закону України “Про Червону книгу України” вимогам світових правових норм, зокрема: в частині визначення об’єктів Червоної книги України, категоризації видів, що включені до Червоної книги за природоохоронними категоріями, критеріїв оцінки природних видів за приналежністю до певних природоохоронних категорій, частково, визначення методів та способів збереження видів, що включені до Червоної книги України принципам, визначеним Міжнародним союзом охорони природи (МСОП – IUCN). Крім того, чинна редакція Закону “Про Червону книгу

України” не розв’язує низку нагальних питань щодо забезпечення належною охороною видів, які підлягають охороні згідно з міжнародними правовими документами.

Також існує істотна невідповідність базових положень Закону України “Про природно-заповідний фонд України” сучасним вимогам щодо формування мережі природоохоронних територій, які реалізовані в країнах Європи. Крім цього, законодавстві України відсутнє чітке визначення механізмів обґрунтування й реалізації екологічного менеджменту популяцій видів, що включені до Червоної книги України, інших об’єктів живої природи, що потребують охорони та збереження, а також середовищ існування цих видів та об’єктів (оселищ).

У другій частині звіту наведені пропозиції щодо змін базових природоохоронних законів. Зокрема, щодо Закону України “Про Червону книгу України” наведені пропозиції стосовно впровадження категоризації раритетних видів, рекомендованої МСОП та відповідних критеріїв оцінки їхнього статусу та впровадження в правове поле України положень оселищної концепції збереження біорізноманіття, а також Впровадження практики застосування категоризації МСОП для оцінки соціологічного статусу типів оселищ. Детально ці пропозиції розкриті в Додатках “Порівняльний аналіз категоризації раритетних видів МСОП, прийнятої в Червоній книзі України та інтегральної нової категоризації для подальшого застосування під час вибору видів для нового видання Червоної книги України”, “Запропонована нова редакція Закону України “Про Червону книгу України”, “Порівняльна характеристика категорій природоохоронних територій МСОП, прийнятої в Україні та запропонованої за трьома типами призначення”.

Також у цьому розділі наведені пропозиції щодо змін і доповнень до Законів України “Про природно-заповідний фонд України” та “Про екологічну мережу України” та “Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки”.

Зокрема, запропоновано ввести в правове поле України поділ природоохоронних територій на об’єкти загального призначення (власне ПЗФ), об’єкти спеціального призначення (природоохоронні території, створені згідно з іншими законодавчими актами) та об’єкти соціально-культурного призначення. У додатку наведена порівняльна характеристика категорій природоохоронних територій МСОП, прийнятої в Україні та запропонованої за трьома типами призначення.

У третій частині звіту наведені пропозиції щодо змін в деяких нормативних документах лісової галузі України. Зокрема, щодо “Методичних рекомендацій щодо збереження біорізноманіття в лісах на територіях і об’єктах природно-заповідного фонду та Смарагдової мережі в Україні”. Запропоновані деякі зміни до “Положення про Державне агентство лісових ресурсів України (ДАЛРУ)” у зв’язку зі збереженням біорізноманіття в лісах і сталим лісовим господарством, а також до “Проекту організації розвитку лісового господарства” та доцільні зміни до “Інструкції з впорядкування лісового фонду України”.

Відповідні додатки містять тексти пропозицій щодо змін до “Методичних рекомендацій щодо збереження біорізноманіття в лісах на територіях і об’єктах природно-заповідного фонду та Смарагдової мережі в Україні”. Аналіз статусу особливо цінних для збереження лісів (ОЦЗЛ) у зв’язку з умовами зарахування лісів до категорій лісів, а також до особливо захисних лісових ділянок (ОЗЛД), що їм відповідають. Також у додатках наведені пропозиції щодо змін до Постанови КМУ від 16.05.2007 № 733 “Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок”; доцільні зміни до Положення про Державне агентство лісових ресурсів

України та пропозиції змін до розділу 8.3. “Впорядкування лісів природно-заповідного фонду” “Інструкції з впорядкування лісового фонду України”.

За результатами виконання проекту загалом, заплановано підготувати проекти нових редакцій Законів України “Про Червону книгу України”, “Про природно-заповідний фонд України” та “Про екологічну мережу України”, а також низку поправок і пропозицій до нормативних документів лісової галузі України.

1. Загальна частина

1.1. Ключові принципи збереження біорізноманіття у Європі, що потребують відображення в правовому полі України й нормативній базі лісового господарства.

Потреба збереження біотичної різноманітності зумовила необхідність розробки й реалізації нових підходів до збереження природного середовища. Цей процес зумовив формування принципово нових концептуальних засад охорони біотичного й ландшафтного різноманіття, що знайшло відображення в законодавстві європейських країн і було узагальнено в законодавчих актах Європейського союзу й світової спільноти загалом. Посеред них є низка нових підходів до функціональної й територіальної охорони природи, зокрема:

1. Природоохоронна концепція збереження біотичного й ландшафтного різноманіття як взаємозумовлених і взаємопов'язаних складових різноманіття природи.
2. Реалізація популяційного підходу до аналізу охоронного статусу природних видів тваринного й рослинного світу з метою оцінки загроз їх існуванню.
3. Впровадження науково обґрунтованого й виваженого моніторингу й менеджменту біорізноманіття на природоохоронних територіях і на територіях, тою чи іншою мірою залучених до господарського використання, як дієвого механізму його збереження.
4. Урахування та поєднання у природоохоронній практиці двох діаметрально протилежних аспектів: природоохоронного та соціального.

5. Визначення, що перспективи збереження видового й ценотичного різноманіття біоти тісно пов'язані зі збереженням певних типів природних або напівприродних оселищ (habitats).

Як наслідок, сформувалися й набули законодавчого закріплення, поряд з традиційною системою створення природоохоронних територій та об'єктів, нові форми територіальної охорони природи, зокрема:

1. Концепція екомережі, як системи природних, напівприродних і, навіть, антропогенно трансформованих і техногенних, територій, які забезпечують поєднання залишків природних екосистем, які збереглися на відносно мало порушених територіях в єдину функціональну систему за допомогою сполучних територій – екокоридорів.
2. Реалізація заходів щодо формування системи природних і напівприродних територій, природні комплекси яких відіграють ключове значення для виживання найважливіших складових біорізноманіття Європи на видовому та екосистемному (оселищному) рівнях – Natura-2000 та Emerald Network (Смарагдова мережа).
3. Закріплення на законодавчому рівні комплексного підходу до збереження біотичного й ландшафтного різноманіття, що знайшло вираження в оселищній (habitat's, biotop's) концепції територіальної охорони.
4. Розробка й запровадження на законодавчому рівні системи моніторингу біорізноманіття та принципів і методів менеджменту природоохоронних територій різного рангу з метою оптимізації його збереження в умовах неухильного наростання антропогенного впливу на довкілля.

5. Урахування потреб охорони природних територій, природної флори й фауни в політиці планування забудови й розвитку територій, а також в менеджмент-планах землекористування на тривалу перспективу.
6. Визнання й законодавче закріплення поєднання збереження та відновлення (якщо це сприятиме збереженню) природних оселищ видів до "сприятливого природоохоронного статусу" (Директива ЄС 92/43/ЄЕС), тобто активних заходів збереження біорізноманіття та екологічного менеджменту природоохоронних територій; використання законодавчих механізмів збереження видів ex-situ, у тому числі за межами ЄС, шляхом регулювання зовнішньої торгівлі.
7. Активний аналіз можливості легалізації на юридично-правовому рівні концепції "екосистемних послуг", як певних функцій екосистем, які є джерелом певної користі для людини й активно нею експлуатуються.

Нажаль, в Україні, через те, що природоохоронна справа в країні впродовж усього періоду незалежності продовжувала формуватися за принципами, що були сформовані ще за часів СРСР, ці процеси розвивалися зі значним запізненням, або й загалом були відсутні. Зокрема, це стосується оселищної концепції, впровадження системних підходів активного збереження природного середовища в умовах його істотної антропогенної трансформованості тощо.

Ключову роль у збереженні біорізноманіття на лісових землях відіграють спеціальні природоохоронні території. У лісах України вони створені у відповідності з низкою чинних законодавчих і нормативно-правових актів. До таких територій належать усі типи об'єктів природно-заповідного фонду, водозахисні, ґрунтозахисні природоохоронні території, ліси відповідних категорій, особливо захисні лісові ділянки, об'єкти, створені у відповідності з ратифікованими Україною міжнародними угодами й конвенціями (об'єкти Смарагдової мережі, Рамсарські угіддя, ІВА території тощо), а також елементи екомережі, що не належать до природно-заповідного фонду й визначені у відповідності із Законом України "Про екологічну мережу України".

Об'єктивним є те, що Україна, за характером і ступенем трансформації природного середовища, є ближчою до країн Європи, ніж до більшої частини території Росії та інших країн Північно-Східної Європи. Тому, певний подальший вплив стереотипів природоохоронного мислення, які сформувалися в умовах величезних просторів Сибіру й Центральної Азії, які й досі лишаються практично незаселеними й антропогенно непорушеними, призводить до формування недостатньо адекватних концепцій, принципів і підходів, що має відображення в наявній природоохоронній законодавчій базі.

Серед специфічних рис України, які необхідно враховувати під час законодавчого нормування, подальшого планування й розвитку природоохоронної справи в державі, необхідно підкреслити такі:

- велику розораність території, наявність великих площ, які нині вийшли з-під сільськогосподарського та іншого використання й ніяк не використовуються (перелоги, території, які в минулому належали військовим структурам, кар'єри тощо); це створює необхідність і можливість наукового обґрунтування та подальшого практичного відновлення природних екосистем з їх наступним моніторингом та екологічним менеджментом;
- регіональну природничу, соціально-економічну та демографічну мозаїчність країни (густозаселені та менш заселені регіони, більш або менш трансформовані, приналежність економічно депресивних регіонів до найцінніших у природоохоронному контексті та їх чергування з

регіонами, економічному розвитку яких цілеспрямовано сприяли в минулому, а також регіонами, які перебувають у стані економічної дегресії через зміни економічної й політичної ситуації, зокрема, перш за все, гірські території тощо), яка зумовлює необхідність диференційованого підходу до територіальної охорони біорізноманіття в різних її частинах;

- території формально суворой охорони часто оточені територіями з господарською діяльністю, що, з одного боку, потребує створення охоронних зон для пом'якшення впливу з боку суміжних територій, а з другого, зумовлює проблематичність реалізації класичної концепції природного заповідника як території з режимом абсолютної заповідності.

Низка концептуальних, організаційних, понятійних і термінологічних невідповідностей пронизує увесь комплекс законодавчих актів України, які так чи інакше дотичні до правового забезпечення збереження біорізноманіття. Перш за все це стосується базових з точки зору правового забезпечення охорони біорізноманіття Законів України: “Про Червону книгу України”, “Про природно-заповідний фонд України”, “Про екологічну мережу України”, “Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки”, а також пов’язаних з ними Законів України “Про охорону навколишнього природного середовища”, “Про рослинний світ”, “Про тваринний світ”, Лісового, Водного й Земельного кодексів України, “Положенням про Зелену книгу України”, іншими нормативно-правовими документами: “Порядок ведення державного обліку і кадастру рослинного світу”, “Положення про порядок ведення державного кадастру тваринного світу”, “Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок”, “Порядок визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них”, “Положення про Проект організації території природного заповідника та охорони його природних комплексів”, “Положення про Проект організації території біосферного заповідника та охорони його природних комплексів”, “Положення про Проект організації території національного природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об’єктів”, “Положення про Проект організації території регіонального ландшафтного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об’єктів” тощо.

Увесь комплекс цих документів сформувався, значною мірою, на початку 90-х років минулого століття, на початкових етапах становлення Української держави. Попри значну кількість змін і доповнень, що були зроблені до чинних документів впродовж майже 25 років, чинне природоохоронне законодавство України лишається істотно відмінним від аналогічного законодавства Європейських країн і країн-членів Європейського союзу, зокрема. Незважаючи на наявність Закону України “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”, прийнятого 2004 року, процес гармонізації законодавства відбувався протягом останніх 10 років дуже повільно.

Останні політичні події в Україні, що мали місце наприкінці 2013 – початку 2014 років потребу такої гармонізації роблять першочерговою й нагальною, зокрема, у зв’язку з підписанням Україною угод про асоціацію з Європейським союзом.

Чинне законодавство України передбачає пріоритет міжнародних законодавчих актів, ратифікованих Україною, і передбачає їх імплементацію як складової законодавства України. У відповідності до статті 9 Конституції України: “Чинні міжнародні договори, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України”. Відповідно, більшість проблем, визначених вище, може бути розв’язана шляхом послідовного застосування відповідних положень міжнародного права та визначених ними концептуальних

положень. Однак, загальновідомим є факт, що більшість законів України не “працюють безпосередньо” – для їх практичної імплементації потрібна низка підзаконних актів. Тому, на сьогодні, пріоритет міжнародного права перед законодавством України, визначений законодавством на рівні Конституції України, лишається, здебільшого, декларативним.

Фактично, на практиці, це призводить до того, що в правовому полі України (в аспекті його практичного застосування) немає чітко узгоджених визначень біотичного й ландшафтного різноманіття, практично відсутнє узгодження в системі природоохоронного законодавства принципів ведення моніторингу біорізноманіття й менеджменту природоохоронних територій, досі існує протиставлення категорій територій та об’єктів природно-заповідного фонду (визначених Законом України “Про природно-заповідний фонд України”) та інших типів природоохоронних територій, які передбачені Водним, Земельним та Лісовим Кодексами України, відсутні законодавчо закріплені принципи збереження певних типів природних комплексів (типів оселищ (habitats) – ділянок земної поверхні (у т.ч., акваторій) яким характерний певний набір умов, що забезпечують виживання комплексу видів та угруповань) тощо. Причиною є те, що відсутні відповідні підзаконні акти, які б вводили в практику використання в Україні відповідні положення й вимоги, що визначені міжнародними угодами й конвенціями, ратифікованими Україною. У наявних законах, які стосуються розбудови екомережі України відсутні чіткі критерії вибору структурних елементів екомережі (екокоридорів, буферних зон і відновних територій) й надміру абсолютизований примат об’єктів природно-заповідного фонду як ключових територій біорізноманіття й природних ядер екомережі.

Навіть у чинній редакції Закону України “Про Червону книгу України” лишається низка особливостей, які істотно відрізняють підходи до вибору видів для включення до неї та їх категоризації від прийнятих у країнах Європи. Декларація популяційного підходу до визначення охоронного статусу видів є не більше як побажанням, оскільки цей підхід не узгоджений з прийнятою природоохоронною категоризацією видів, яка визначена цим же законом.

У практиці природоохоронного законодавства України, як один з критеріїв вибору територій, перспективних для збереження біорізноманіття, прийнято використовувати наявність рідкісних чи інших “оригінальних” типів рослинних угруповань, у відповідності з традицією ведення Зеленої книги України. Однак сама ідея Зеленої книги як переліку синтаксонів, які заслуговують на охорону (яка, до речі, не “прижилася” в жодній Європейській країні), а тим більше виділених за традиційним в Україні, домінантним, принципом, жодною мірою не може забезпечити комплексного підходу до визначення природних і напівприродних природно-територіальних комплексів, які є ключовими для збереження характерних для країни комплексів видового й ценотичного різноманіття біоти.

Принципи оселищної (у чинних в Україні перекладах відповідних документів термін habitat був цілком неадекватно перекладений як “природні середовища існування”, що суперечить тлумаченню цього поняття у світовій екологічній практиці) концепції збереження біотичної та ландшафтно-різноманітності, які впливають з Бернської конвенції, закріплені законодавством Євросоюзу й покладені в основу формування мереж Natura-2000, Emerald Network (Смарагдової мережі), визначення територій для надання їм статусу природоохоронних, а також є основою формування екомережі Європи, в Україні практично не відображені ні в одному природоохоронному законодавчому акті, незважаючи на ратифікацію Бернської конвенції.

Крім того, в Україні лишається слабо опрацьованою система моніторингу біорізноманіття та менеджменту природоохоронних територій. Наявні законодавчі акти й організаційні структури далеко не повною мірою відповідають завданням моніторингу біорізноманіття, прийнятим у

країнах Європи, а поняття екологічного менеджменту на територіях спеціального (природоохоронного) призначення практично не розроблене. Наявність нормативно-правових актів про проекти організації територій установ природно-заповідного фонду (Наказ Мінприроди України № 245 від 06.07.2005 р.) не розв'язують цієї проблеми, оскільки зазначені документи практично не містять поняття “екологічний менеджмент території з метою збереження біорізноманіття”. Лише деякі природоохоронні установи, шляхом затвердження в індивідуальному порядку відповідних Положень, здійснюють необхідні заходи моніторингу й менеджменту. Що ж стосується об'єктів природно-заповідного фонду рангу заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ тощо, які знаходяться у віданні різних землекористувачів і землевласників, взагалі практично відсутній будь-який рівень ведення моніторингу біорізноманіття й реалізації екологічного менеджменту. Навіть у Державній цільовій екологічній програмі проведення моніторингу навколишнього природного середовища (Постанова КМ України № 1376 від 05.12.2007 р.) питання моніторингу біорізноманіття фактично відсутні. Нова редакція Інструкції про Проекти організації територій природоохоронних установ (Наказ Мінприроди № 273 від 21.08.2014 р.) також не вирішує проблеми, оскільки в ній не визначені гарантії фінансового забезпечення пропонованих планів на 5-річний період.

Викладені вище проблеми значною мірою зумовлені або відсутністю в Українському законодавстві відповідних нормативних положень і визначень, або неузгодженістю різних законів та інших законодавчих актів і підзаконних документів щодо трактування понять і категорій, визначення ключових положень і вимог до практичного втілення тих чи інших заходів, або покладанням на відповідні органи управління одночасно господарських і природоохоронних функцій, що створює конфлікт інтересів (як, зокрема, у лісовій галузі).

Лісовий сектор господарства країни, який контролює значний потенціал природного біорізноманіття лісів, які, крім того, відіграють унікальну екостабілізаційну, екорегуляційну та екореставраційну функції, опиняється, у цьому контексті, на передній лінії процесу адаптації чинного законодавства до законодавства Європейського союзу. Причин цьому багато: це й процеси сертифікації, необхідність запровадження найближчим часом нових стандартів ведення господарювання у відповідності зі стандартами ЄС, необхідність урахування стандартів ЄС до якості стану довкілля тощо.

Тому, актуальними є, з одного боку, уніфікація понятійного й термінологічного апарату чинного природоохоронного законодавства України, дотичного до охорони біорізноманіття, а з другого боку, впровадження низки змін, доповнень і нових правових положень щодо збереження біорізноманіття у відповідності з аналогічним чинним законодавством країн Євросоюзу. Такий процес цілком збігається з вимогами Закону України “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” (2004) й сприятиме узгодженню дій щодо оптимізації збереження біорізноманіття у Європі.

1.2. Аналіз відповідності базових законодавчих актів України європейському природоохоронному законодавству в контексті концептуальних положень

Ключовими невідповідностями чинного природоохоронного законодавства України відповідному законодавству європейських країн і, зокрема, країн Євросоюзу, є:

1. Реальна відсутність у правовому полі України базових положень оселищної концепції збереження біорізноманіття.

Незважаючи на ратифікацію Бернської конвенції, спроби створення елементів Смарагдової мережі на території України та декларацію у Законі України “Про Червону книгу України” необхідності збереження місць існування охоронюваних видів, де факто в Україні відсутні правові передумови впровадження базових положень оселищної концепції на такому рівні, як це реалізовано в країнах Євросоюзу на засадах Оселищної Директиви (Директива 92/43/ЄЕС).

Також, де факто, ст. 9 Конституції України, згідно з якою: “Чинні міжнародні договори, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України” є недостатньою для адекватного впровадження положень Бернської конвенції в практику природоохоронної справи. Тим більше, що Бернська конвенція не визначає механізмів реалізації її положень в правовому полі конкретної держави. Саме тому країни-члени ЄС прийняли Оселищну Директиву (Директива 92/43/ЄЕС).

Цілком очевидним є те, що Зелена книга України жодним чином не може замінити оселищної концепції, оскільки має низку методологічних обмежень. Крім того, навіть позитивні сторони Зеленої книги України не можуть бути враховані належним чином у справі збереження біорізноманіття й охорони довкілля, оскільки, незважаючи на наявність декларативних положень, реально відсутні відповідні правові механізми, що забезпечували б можливість створення відповідних природоохоронних територій для збереження певних типів рослинних угруповань, як це зроблено для видів Червоної книги України.

Детальний аналіз перспектив застосування оселищної концепції збереження біорізноманіття наведений у розділі 6.

2. Невідповідність основних положень Закону України «Про Червону книгу України», зокрема:

- в частині визначення об’єктів Червоної книги України,
- категоризації видів, що включені до Червоної книги за природоохоронними категоріями,
- критеріїв оцінки природних видів за приналежністю до певних природоохоронних категорій,
- частково, визначення методів та способів збереження видів, що включені до Червоної книги України принципам, визначеним Міжнародним союзом охорони природи (МСОП – IUCN);
- крім того, чинна редакція Закону “Про Червону книгу України” не розв’язує низку нагальних питань щодо забезпечення належною охороною видів, які підлягають охороні згідно з міжнародними правовими документами, ці питання, крім можливості апелювання до ст. 9 Конституції України, не регульовані жодним Законом, разом з тим, усі види, що підлягають охороні на території України, мають бути визначені на національному рівні певним нормативним (законодавчим) документом.

- також, у чинній редакції Закону відсутні концептуальні можливості забезпечення диференційованого підходу до оцінки природоохоронного статусу видів в різних природних регіонах України, що об'єктивно необхідне для забезпечення ефективного збереження біорізноманіття.

3. Істотна невідповідність базових положень Закону України “Про природно-заповідний фонд України” сучасним вимогам щодо формування мережі природоохоронних територій, які реалізовані в країнах Європи. Зокрема:

- значний рівень невизначеності статусу категорій природно-заповідних категорій, що визначені Законом, по відношенню до наявної категоризації природоохоронних територій, запропонованої МСОП;
- зарахування до природно-заповідного фонду об'єктів соціально-культурного та культурно-історичного призначення (таких як парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, дендропарки, ботанічні сади, зоопарки тощо);
- відсутність у чинному законі відповідних положень щодо визначення статусу об'єктів Смарагдової мережі, Рамсарських угідь, допоміжних елементів екомережі тощо,
- відсутність положень щодо визначення статусу природоохоронних територій які створені згідно з положеннями Водного, Земельного та Лісового кодексів в контексті їх значення для збереження біорізноманіття та охорони довкілля загалом.

4. У законодавстві України відсутнє чітке визначення механізмів обґрунтування й реалізації екологічного менеджменту популяцій видів, що включені до Червоної книги України, інших об'єктів живої природи, що потребують охорони та збереження, а також середовищ існування цих видів та об'єктів (оселищ).

Положення ст. 11 Закону “Про Червону книгу України”, що визначають забезпечення охорони та відтворення об'єктів Червоної книги України, дуже загальні, а що саме головне, не мають зв'язків з положеннями інших законів України щодо охорони природного середовища (“Про рослинний світ”, “Про тваринний світ”, “Про природно-заповідний фонд України”, “Про охорону навколишнього природного середовища”, Лісовий, Водний і Земельний кодекси України, “Про екологічну мережу України”, “Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки” тощо), іншими нормативними документами (“Порядок ведення державного обліку і кадастру рослинного світу” (постанова КМ України № 195 від 22.02.2006 р.), “Положення про порядок ведення державного кадастру тваринного світу” (постанова КМ України № 772 від 15.11.1994 р.), “Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок” (постанова КМ України № 733 від 16.05.2007 р.), “Порядок визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них” (постанова КМ України № 486 від 08.05.1996 р.), “Положення про Проект організації території природного заповідника та охорони його природних комплексів”, “Положення про Проект організації території біосферного заповідника та охорони його природних комплексів”, “Положення про Проект організації території національного природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів”, “Положення про Проект організації території регіонального ландшафтного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів” тощо) й не пов'язані зі встановленням певної відповідальності за їх невиконання (Кримінальний кодекс України, Адміністративний кодекс України тощо).

Згідно з визначеними вище невідповідностями чинного природоохоронного законодавства України законодавству європейських країн, помітно, що основні узгоджувальні правки й доповнення доцільно внести власне в базових законах, які визначають увесь подальший спектр правового забезпечення охорони, збереження й відтворення біорізноманіття, у тому числі й у лісовій галузі.

Далі наведені окремі пропозиції щодо певних конкретних доповнень, уточнень і змін до трьох базових природоохоронних законів України: Про Червону книгу України, Про природно-заповідний фонд України та Про екологічну мережу України з метою уніфікації базових (ключових) положень природоохоронного законодавства України з відповідними правовими актами Євросоюзу в галузі правового забезпечення охорони біорізноманіття.

1.3. Аналіз методологічних проблем тлумачення європейських ключових принципів збереження біорізноманіття в Україні, що зумовлюють особливості їх імплементації в національне правове поле

У процесі формування оселищної концепції збереження біорізноманіття в кожній з країн Європи виникали й виникають певні проблеми щодо адаптації наявного національного наукового понятійно-термінологічного, концептуального та методологічного апарату з потребами оселищного підходу до збереження біорізноманіття.

Починаючи від середини 90-х років концепція оселищної охорони біорізноманіття набуває в Європі панівного характеру. З огляду на зазначені вище особливості використання термінів “оселище” та “біотоп”, у європейській природоохоронній практиці вони застосовуються здебільшого як синоніми, або для визначення екологічного (біотоп) і територіального (оселище) рівнів охорони. Часто вони використовуються для означення різних рівнів класифікаційного узагальнення (The CORINE ..., 2005), що також знаходить відображення під час визначення рівнів територіальної охорони певних ділянок земної поверхні.

В Україні такі проблеми також мають місце. Крім того, якщо в країнах Європи основні дискусії щодо співвідношення природоохоронних та екологічних тлумачень понять “екосистема”, “біотоп”, “оселище” мали місце, здебільшого, протягом другої половини 70-х – початку 80-х років минулого століття, то в Україні вони почалися лише тепер. Шлях, який пройшли науковці Європи в той час до консенсусу в питанні розрізнення екологічного та оселищного тлумачення терміна “біотоп”, а пізніше, для уникнення непорозумінь, введення терміна “оселище” – “habitat”, був досить довгим. Характерною особливістю вирішення цієї проблеми в Україні є спроби пройти цей шлях самостійно, сприймаючи дискусійні публікації того часу не в ретроспективно-аналітичному ключі, а в актуалістичному контексті (Дідух, Кузьманенко, 2010; Дідух та ін., 2011). Без сумніву, цитовані аналітичні розвідки є дуже корисними з точки зору розвитку загальної теорії оселищного (екосистемного) підходу до збереження біотичної різноманітності. Разом з тим, на наш погляд, слід уникати надмірного теоретизування в тій частині оселищних підходів до охорони природи, які стосуються власне їх прикладних аспектів – ідентифікації та класифікації типів оселищ, картування оселищ, оцінки їх соціологічного статусу, обґрунтування методів і підходів моніторингу й менеджменту.

Деякі особливості на інтерпретацію оселищних підходів в Україні накладає наявність розвиненої традиції охорони раритетних фітоценозів, яка сформувалася в рамках концепції Зеленої книги України. В основі ідеї охорони та збереження рідкісних і типових рослинних угруповань, навіть

точніше – типів угруповань, тобто синтаксонів, виділених за домінантною класифікацією, було прагнення зберегти відповідні середовища існування для видів, які потребують збереження (Зелена книга ..., 1987; Стойко, Шеляг-Сосонко, 2005). Проте, в останньому виданні Зеленої книги України (Зелена книга ..., 2009) ця ідея практично відкинута, а мова йде тільки про охорону певних, визначених за низкою критеріїв, типів рослинних угруповань (синтаксонів).

Принципи й критерії, які лежать в основі визначення раритетних фітоценозів, виділених за домінантними принципами класифікації, дуже слабо узгоджуються з принципами, що є керівними для виділення типів оселищ, які заслуговують на охорону, і ще менше узгоджуються з принципами їх класифікації. В основі виділення раритетних фітоценозів за традицією Зеленої книги України лежить екосистемний підхід, але самі критерії та методи виділення типів синтаксонів є принципово відмінними від прийнятих у європейській практиці. Зелена книга стосується лише територій, на яких представлена рослинність і лише суходільних (включно з водною рослинністю). Вона не бере до уваги морських екосистем. Крім того, її підходи не можуть бути застосовані до територій, на яких рослинність відсутня, але які мають важливе значення як місця життєдіяльності, насамперед, тваринних організмів. Наприклад, скелі з "пташиними базарами", кам'яністі береги, які є місцем розмноження морських ссавців, глибоководні екосистеми, рухомі піщані дюни тощо.

Особливої гостроти проблема активного впровадження в Україні принципів оселищного підходу до збереження біорізноманіття набула у зв'язку з проголошенням розбудови екомережі керівним принципом розвитку територіальної охорони природи країни й закріпленням його на законодавчому рівні.

Проте, слід зазначити, що у створенні національної екомережі Україна спирається на юридично-правовий підхід, не маючи ще достатньої наукової основи для обґрунтування її структури й конфігурації на оселищних засадах у вигляді відповідних баз даних щодо поширення видів рослин і тварин, і типів оселищ, оформлених із застосуванням сучасних геоінформаційних (ГІС) технологій. Негативним є те, що цілеспрямовані роботи з подолання цього недоліку проводяться в Україні лише на ініціативних засадах і, здебільшого, за кошти міжнародних фондів і в рамках діяльності громадських організацій. Причому, офіційні наукові й державні кола часто дуже мало обізнані щодо того, які власне науково-дослідні роботи в рамках міжнародних грантів проводяться в контексті формування інформаційної основи розбудови екомережі на засадах, які відповідають прийнятій у зарубіжних країнах оселищній методології охорони природи.

Навіть виконаний нещодавно за фінансової підтримки Ради Європи та Європейського Союзу проект щодо визначення об'єктів Смарагдової мережі в Україні був здійснений не за стандартною методикою, коли "Визначення природної території, яка згідно існуючих даних та експертних висновків може містити види флори і фауни, перелічені в Резолюції № 6 (1998), та/або оселища, перелічені в Резолюції № 4 (1996)", а за принципом апіорного залучення до Смарагдової мережі наявних об'єктів природно-заповідного фонду з подальшою їх характеристикою щодо представленості на їх територіях відповідних видів рослин, тварин і типів оселищ (Смарагдова мережа ..., 2011). Лише на подальших етапах розбудови Смарагдової мережі України розпочався пошук територій поза територіями ПЗФ, що відповідають вище зазначеним критеріям, які визначені відповідними документами Постійного комітету Бернської конвенції. Звичайно, немає сумнівів, що об'єкти природно-заповідного фонду створювалися на підставі вагомих наукових обґрунтувань та охоплюють території, охорона яких є важливою для збереження біорізноманітності, але такий підхід значною мірою гальмує й відволікає від інвентаризації різноманіття й поширення видів та оселищ на територіях поза природно-заповідним фондом, а

для України саме ця робота є на сьогодні найпріоритетнішою у зв'язку з інтенсивною втратою залишків природних екосистем на господарських землях. Разом з цим, істотною проблемою є відсутність у правовому полі України визначення юридичного статусу об'єкта Смарагдової мережі, якщо йому не надано статусу об'єкта ПЗФ певної категорії. Адже, як показує досвід, далеко не завжди є можливість здійснити таке узгодження статусу природоохоронних територій, та й не завжди в цьому є потреба, адже, формально, особливий статус Смарагдових об'єктів мав би визначатися автоматично у відповідності зі ст. 9 Конституції України. Однак, через відсутність відповідних положень щодо режиму на їх території, реалізація будь-якого особливого статусу проблематична.

Згідно з визнаними у Європі науковими підходами, вибір територій того чи іншого призначення в рамках екомережі здійснюється на підставі узагальнення детальної інформації про поширення видів рослин і тварин, шляхи міграцій тварин, достатньо детальних карт рослинності та її класифікаційних схем. Практично всі країни, що ввійшли до Євросоюзу, на час формування національних екомереж мали узагальнені хорологічні атласи флори й фауни, причому деякі з них – дуже детальні. Завдяки цьому реалізація вибору типів оселищ, які становлять першочергову цінність для збереження біотичного й ландшафтного різноманіття у цих країнах здебільшого становила лише технічну проблему. Відповідних затрат потребувало їх подальше картування й визначення структури елементів екомережі.

У працях, пов'язаних з формування оселищної концепції збереження біотичного різноманіття, як базові критерії виділення відповідних типів оселищ фігурують, здебільшого, певні сукупності видів, що характерні для них, або, частіше, типи рослинних угруповань, які виділяють за сукупністю діагностичних або характерних видів (еколого-флористична класифікація рослинності). Синтаксони рослинності, виділені за еколого-флористичними критеріями є своєрідними маркерами тих типів оселищ, яким характерна рослинність.

Натомість в Україні певного поширення набули спроби концептуального ототожнення класифікації типів оселищ (наприклад, EUNIS) з класифікаціями типів екосистем (Дідух, 2005, 2014; Дідух, Куземко, 2006). Такий підхід значною мірою ускладнює реалізацію практичного застосування оселищного підходу до вибору й збереження певних територій як осередків біорізноманіття. Це пов'язано, по-перше, зі створенням істотних проблем щодо тлумачення одиниць класифікації. Тим більше, що автори намагаються запровадити свої підходи щодо нумерації та індексації типів оселищ (біотопів), або неадекватно ототожнювати усталені індекси EUNIS з типами оселищ (біотопів), що виділені за власними підходами й принципами й не відповідають тим типам, що визначені в класифікації EUNIS (Дідух та ін., 2011). По-друге, здійснюється намагання змінити тлумачення базових термінів і категорій оселищної концепції збереження біорізноманіття. Зокрема, є спроби надання диференційованого тлумачення цих категорій (Дідух, Кзьманенко, 2010) і, навіть, обстоювання доцільності розрізняти поряд з біотопами інші типи «топів», наприклад, літотопи, технотопи тощо, що вже принципово суперечить базовим принципам визначення оселища (біотопу) як місця існування виду (і, відповідно, певних типів угруповань або угруповання) з певними екологічними характеристиками, що визначають необхідність цього місця за забезпечення перебігу життєвого циклу цього виду. Адже, у цьому контексті, абсолютно не має значення походження й біогеоценотичний статус цього «місця» як оселищі певних видів, їх угруповань тощо. Тому зазначені вище намагання є лише наслідком нерозуміння принципової відмінності між екосистемою логічним тлумаченням поняття «біотоп» та тлумаченням терміну

«біотоп» в контексті оселищної концепції збереження біорізноманіття як синоніма терміну «оселище».

Найпроблемнішим у цьому контексті є те, що цитовані автори трактують класифікацію типів оселищ EUNIS як класифікацію екосистем з подальшим теоретизуванням щодо розвитку напрямку (Дідух, 2005), що створює повний дисонанс з загальноєвропейським тлумаченням категорії оселище (біотоп) у контексті оселищної концепції збереження біорізноманіття.

У контексті розуміння співвідношення термінів «біотоп» та «оселище» (habitat) принциповим є те, що у витоків оселищної концепції стояли географи, або, точніше, німецькі «екогеографи». Зокрема, одним з перших термін «біотоп» саме в значенні певної ділянки земної поверхні, збереження якої забезпечуватиме збереження умов існування певних видів або їх угруповань, використав Prof. Dr.-Ing. Giselher Kaule (1974, 1975).

Біотоп у розумінні Г. Кауле – «територія життя», аналогічно з поширеною нині в українському ландшафтознавстві концепцією топічної диференціації природних чинників, яка розвивається, зокрема М.Д. Гродзинським (2005 а, б). Відповідно, за цією концепцією, можуть бути виділені акватопи, геотопи, кліматопи та ін. Отже, у цьому значенні цей термін є значно ширшим і лише частково може бути ототожнений з екологічно-екосистемологічним його тлумаченням (Ємельянов, Гродзинський, 2006).

Термін «habitat» з'явився дещо пізніше (приблизно, наприкінці 80-х років) у зв'язку з розвитком робіт з Palearctic habitat classification.

Слід також відзначити, що в німецькомовній екологічній літературі досить широко використовується термін «Standort», який за своєю семантикою цілком збігається з терміном «habitat» (= оселище). Однак, термін «Standort» в німецькомовній літературі використовується за позначення типів умов місцевиростань лісових угруповань, що відповідає поняттю «лісорослинні умови» або «типи лісу», що використовуються в українській лісовій типології. Недостатнє висвітлення цих питань, а подекуди й ігнорування цієї інформації, призводять до неадекватних тлумачень базових понять оселищної концепції й намагань розробити щось «своє», що призводить до спотворення принципів підходу. Відповідно, це черговий раз створює загрозу методичної ізоляції української природоохоронної справи від загальноєвропейських підходів.

Як уже зазначалося, в основі виділення територій, перспективних для включення до екомережі, за прийнятими в країнах Європи критеріями, лежить виділення природних оселищ, яким характерна наявність відповідних складових (як біотичних, так і абіотичних), які визначають їх особливу роль у збереженні умов виживання й розвитку популяцій видів, які потребують охорони. Але, на жаль, ці підходи мають обмежене застосування в Україні та майже не використовуються в практиці природоохоронної справи.

В Україні запроваджені дещо інші критерії до формування екомережі, що значною мірою зробило схеми екомережі України несумісними з аналогічними схемами європейських країн. Особливо відчутно це проявляється на прикордонних територіях, де виникає необхідність узгодження структури регіональних екомереж України з європейськими. Принциповим є фактичне ігнорування в Україні «оселищних критеріїв» вибору складових елементів екомережі й абсолютизація значення територій та об'єктів природно-заповідного фонду як основи екомережі з подальшим, часто штучним, залученням природоохоронних територій іншого статусу (водоохоронних, ґрунтозахисних, рекреаційних тощо). Крім того, особливості традиційного використання термінів

“біотоп”, “екосистема”, “локалітет”, “оселище” тощо, також ускладнює застосування в Україні принципів цього підходу.

Усе це робить актуальними роботи, спрямовані на інтеграцію системи природоохоронних підходів України в систему відповідних методичних принципів країн Європи.

2. Пропозиції щодо змін базових природоохоронних законів

2.1. Закон України “Про Червону книгу України”

У цьому підрозділі наведені пропозиції щодо доцільних змін і доповнень до Закону України “Про Червону книгу України” в контексті його узгодження з міжнародними нормативними документами.

2.1.1. Пропозиції щодо впровадження категоризації раритетних видів, рекомендованої МСОП та відповідних критеріїв оцінки їхнього статусу

Закон України “Про Червону книгу України” є одним з основних законодавчих актів, що визначають базові засади збереження біорізноманіття. Він визначає перелік видів, яким тою чи іншою мірою загрожує небезпека зменшення чисельності популяцій або й повного зникнення.

Разом з тим, в основі головних положень цього закону лежать підходи, дещо відмінні від підходів до визначення видів для включення в Червоні списки, прийнятих МСОП і реалізованих у більшості країн Європи.

Як було зазначено раніше (Кагало, 2012), чинна редакція Закону України “Про Червону книгу України”, незважаючи на прийняті останніми роками (у тому числі, у 2013 р.) зміни до нього, не відповідає сучасному рівню наукових знань та нагальним завданням охорони рослинного світу. Крім того, існують невідповідності між окремими законодавчими актами України, які регулюють питання охорони рослинного світу, а також невідповідності між національним законодавством з одного боку та міжнародними конвенціями й природоохоронною практикою. Зокрема, природоохоронна (созологічна) категоризація видів, що включені¹ до Червоної книги України, не відповідає міжнародній категоризації, що рекомендована Міжнародним союзом охорони природи (МСОП; IUCN – International Union for Conservation of Nature) та прийнятій в адаптованому вигляді багатьма країнами світу, у тому числі більшістю країн Європи. урахувуючи стратегічний зовнішньополітичний курс України, а також вимоги Закону України “Про адаптацію Українського законодавства до законодавства Європейського Союзу” (2004) слід працювати над наближенням загальнонаціонального законодавства до відповідних світових та європейських стандартів.

Визначення природоохоронного статусу видів за чинною нині версією категоризації МСОП базується на оцінці динаміки чисельності їхніх популяцій та інших кількісних та якісних

¹ У чинній редакції Закону України “Про Червону книгу України” міститься низка мовних помилок, які конче необхідно виправити під час підготовки його нової редакції. Наприклад, застосовано вирази “види, занесені до Червоної книги”, “види, віднесені до категорій” тощо. Згідно з нормами української мови “заносять” чи “відносять” лише те, що можна взяти в руки, натомість до переліку, списку види мають бути **включені**, до категорії – **зараховані**. Передбачаючи можливі зауваження, принагідно відзначимо, що світло не “включають”, а **вмикають**.

параметрах, причому до Червоних списків включаються здебільшого види, популяції яких мають виражені тенденції до зменшення чисельності протягом визначеного часу.

Згідно зі ст. 14 закону України “Про Червону книгу України” щодо визначення видів тваринного й рослинного світу для включення до Червоної книги України встановлено, що “Підставою для занесення видів тваринного і рослинного світу до Червоної книги України є наявність достовірних даних про чисельність популяцій та їх динаміку, поширення і зміни умов існування, що підтверджують необхідність вжиття особливих термінових заходів для їх збереження та охорони”. Тобто, забезпечені відповідні правові підстави реалізації популяційних підходів МСОП до категоризації видів, які потребують охорони, і, навіть, певні оселищні засади (“зміни умов існування”). Разом з тим, на практиці, оскільки відсутні механізми, які б забезпечували планомірний моніторинг стану потенційно загрожених видів, реалізуються дещо інші критерії визначення природоохоронного стану видів і включення їх до списку, які можна охарактеризувати як досвідно-інтуїтивні, тобто, вони базуються на урахуванні певного досвіду сукупності експертів і наявних (часто розрізнених) даних, тобто далеко не позбавлені певної суб’єктивності.

Друга частина цієї ж ст. 14 закону України Про Червону книгу України визначає, що: “До Червоної книги України в першу чергу заносяться реліктові та ендемічні види, види, що знаходяться на межі ареалу, види, що мають особливу наукову цінність, а також види, поширення яких швидко зменшується внаслідок господарської діяльності людини”. Остання теза цього абзацу є вкрай неадекватною, оскільки оцінка зміни чисельності видів під впливом господарської діяльності (навіть безпосереднього збирання у природних умовах) 1) потребує проведення експертизи (фактично, наукового дослідження) як господарська діяльність, у тому числі збирання особин рослин у природних популяціях, впливає, або не впливає, на фактичний стан популяції, її чисельність та життєздатність, а поки це дослідження буде здійснене популяція (особливо у випадках тваринних організмів) може зникнути, 2) такий підхід виключає з поля зору види, поширення яких зменшується з природних (але невизначених) причин. Тому визначення й критерії, прийняті для реалізації популяційного підходу в категоризації МСОП є значно адекватнішими.

Як зазначено в передмові до третього видання Червоної книги України (2009), відбір видів для включення до її списку базувався на комплексі критеріїв, у тому числі популяційних (чисельність, щільність, віковий спектр, відтворення, динаміка та структура популяцій, тенденції змін популяційних параметрів). Однак ретельний аналіз нарисів книги свідчить, що популяційні критерії були реалізовані далеко не завжди, що й знайшло відображення в прийнятій категоризації видів. Відсутність послідовної реалізації популяційного підходу на практиці закономірно зумовила деякі неадекватні рішення під час формування Червоної книги України. Наприклад, до останнього її видання були включені всі представники родини зозулинцевих (орхідних, *Orchidaceae*), хоча багатьом з них безпосередня небезпека знищення не загрожує (наприклад, *Neottia nidus-avis* (L.) Rich., *Epipactis helleborine* (L.) Crantz тощо), а самі ці рослини можуть, навіть, рости в антропогенно порушених екотопах (Кагало, 2012).

Отже, неможливість чіткого виконання деяких положень закону України про Червону книгу України свідчить про необхідність його удосконалення, або прийняття необхідних підзаконних нормативно-правових документів, які б чітко регламентували підходи й методи визначення видів для включення до переліку Червоної книги України

Так само, відсутність послідовної реалізації в Україні концепції оселищної охорони біорізноманітності (Кагало, Проць (ред.), 2012) призвела до того, що до національної Червоної

книги включені, наприклад, усі представники роду ковила (*Stipa* L.), які характеризують стан розвитку степових угруповань, оскільки степи колись займали 40% території України, а тепер збереглися лише на площі, що становить близько 1%. Разом з тим, у Червоній книзі України констатовано, що «З одного боку, розорювання, надмірний випас, забудова, рекреація та інші антропогенні фактори, а з іншого – режим абсолютного заповідання в заповідниках призводять до скорочення, а зрештою й зникнення популяцій видів ковили». Ці суперечності можуть бути легко зняті у результаті послідовної реалізації принципів збереження біорізноманітності на правових засадах, реалізованих у країнах Європи.

Негативною особливістю Червоної книги України є, також, те, що відповідним законом передбачений лише один список видів для всієї країни в якому приймається один варіант категоризації статусу видів для всієї країни. Але, зважаючи на те, що Україна є територіально дуже великою державою (за мірками Європи) й на її території представлено щонайменше п'ять природно-географічних регіонів, які істотно різняться біогеографічними особливостями, доцільною є реалізація підходу, який втілений в деяких подібних європейських країнах (наприклад, Франції), коли для різних регіонів складено різні списки, або в одному списку один і той же вид має різну природоохоронну категорію в різних природно-географічних регіонах. Це могло б дати можливість диференційовано підійти до охорони видів рослинного й тваринного світу в залежності від їхнього регіонального природоохоронного статусу й зняти низку суперечностей в прийнятій національній категоризації видів, які потребують охорони, про що було зазначено вище, у розділі щодо впровадження в правове поле України принципів оселищної концепції збереження біорізноманіття.

У чинній редакції Закону України "Про Червону книгу України" прийнято вісім категорій за якими здійснюється природоохоронна оцінка видів, що включені до Червоної книги України, залежно від їхнього стану та ступеня загрози. Однак, ці категорії не відповідають системі категорій, яка запропонована МСОП і зараз застосовується для оцінки стану біорізноманіття як на глобальному, так і регіональному рівнях. Система категорій МСОП нині є основою для складання червоних списків на різних територіальних рівнях. Вона спирається на оцінку ступеня ризику зникнення конкретних видів і базується на використанні детальної класифікації чинників, що зумовлюють збільшення такого ризику. Як результат – оцінка ризиків зникнення є більш об'єктивною, на відміну від вітчизняної категоризації, яка містить значні елементи суб'єктивізму під час оцінки стану видів та зарахування їх до певних категорій.

З метою постійного вдосконалення процесу складання Червоних списків відбувається регулярне оновлення відповідних документів МСОП. Так, стосовно категорій та критеріїв МСОП, на сьогодні актуальним є друге видання версії 3.1 (IUCN. 2012a. IUCN Red List Categories and Criteria: Version 3.1. Second edition). Цей документ, який містить детальну інструкцію щодо використання категорій та критеріїв, стосується головним чином глобального рівня, а специфічні особливості регіонального й національного рівнів регулює інший документ (IUCN. 2012b. Guidelines for Application of IUCN Red List Criteria at Regional Levels: Version 4.0.) (http://www.iucnredlist.org/documents/2001CatsCrit_Summary_EN.pdf).

У Додатку 3.1 зроблено спробу показати відмінності між категоризацією МСОП, національною категоризацією, прийнятою згідно із Законом і запропоновано удосконалену категоризацію для можливого подальшого використання в новій редакції Закону України "Про Червону книгу України" з урахуванням критеріїв, що визначені в цитованих вище документах МСОП та європейського досвіду формування національних і регіональних Червоних списків різного рангу.

Ураховуючи те, що в практиці європейських країн до Червоних книг уключають лише види перших шести категорій (або, здебільшого, категорій 2-6), а також, іноді, види для яких недостатньо даних для однозначної оцінки, але за комплексом ознак вони можуть належати до третьої, четвертої або п'ятої категорій, і лише за рідкісним винятком види, які належать до категорії залежного від охорони або такого, що перебуває під незначною загрозою, тобто види, які ми пропонуємо трактувати як "види оселищної охорони".

Такий підхід принципово відрізняється від передбаченого Законом України "Про Червону книгу України". Однак, для реалізації підходу, передбаченого МСОП необхідно здійснити низку заходів, зокрема:

1. Забезпечити моніторинг популяцій видів, що перебувають під загрозою, з метою оцінки їх стану й зарахування до певних категорій; на законодавчому рівні передбачити наукові та організаційні засади ведення такого моніторингу й механізм виділення відповідних коштів з Державного бюджету;
2. Послідовно реалізувати принципи оселищної концепції збереження біорізноманіття з метою усунення зі списку Червоної книги видів, залежних від охорони, тобто залежних від збереження певних типів їхніх оселищ та одночасно прийняти Закон України "Про охорону типів природних оселищ (природних середовищ існування) як основу збереження природної флори й фауни" (загалом цей аспект може бути вирішений тим шляхом, який прийнятий в новому, другому, виданні Червоної книги Болгарії – додано третій том, який включає рідкісні й зникаючі типи природних оселищ країни. У разі реалізації цього шляху необхідно внести істотні доповнення до Закону "Про Червону книгу України").
3. Внести зміни в Закон України "Про Червону книгу України", які передбачатимуть можливість реалізації регіонального підходу до природоохоронної оцінки статусу видів, або перехід на кілька регіональних списків з паритетним правовим статусом.
4. На рівні закону "Про Червону книгу України" визначити обов'язковість менеджменту охорони видів – розроблення планів і втілення практичних дій щодо практичних заходів їх охорони. Відсутність конкретних положень щодо цього в законі істотно підриває ідею Червоної книги України як інструмента збереження видів. Нині Червона книга України є значно мірою декларативною, або, у кращому, випадку, лише інструментом для обґрунтування вибору природоохоронних територій. З метою уникнення цього недоліку, доцільно значно розширити й конкретизувати ст. 3 закону Про Червону книгу України, яка проголошує, що: "Червона книга України є основою для розроблення та реалізації програм (планів дій), спрямованих на охорону та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до неї". Крім того, доцільно розробити й прийняти відповідні нормативно-правові акти щодо розроблення, на базі даних моніторингу, організації та втілення планів дій щодо збереження видів, уключених до Червоної книги України.

Певні роботи щодо цього були проведені в Україні за ініціативою Мінприроди, що знайшло відображення в публікації посібника "Плани заходів щодо збереження популяцій видів флори та фауни, що занесені до Червоної книги України..." (2006). Проте, зважаючи на зазначені вище недоліки законодавства, статус матеріалів, що викладені в цьому посібнику, не виходить за межі статусу наукових публікацій, оскільки чинним законодавством не визначено обов'язковість і механізми реалізації розроблених планів дій щодо збереження видів.

Созологічна категоризація МСОП, яка є загальноприйнятою у світі, від самих перших її версій мала на меті суто прикладні завдання оцінки ступеня загрози певним видам. В її основу завжди був покладений принцип оцінки ступеня цієї загрози через оцінку стану популяцій виду. На початках розвитку ідеї Червоних книг ці оцінки базувалися на суто споглядальних критеріях, а від кінця 90-х років минулого століття в їх основу покладені певні кількісні оцінки динамічних тенденцій популяцій живих організмів. Важливо, що саме оцінка ступеня загрози є ключовим аспектом застосування категорій. Жодні інші мотиви (ужиткове значення видів, їхня декоративність, сакральне значення тощо) у контексті категоризації МСОП не мають жодного значення, якщо вид не перебуває під загрозою, або, принаймні, потенційною загрозою.

Разом з тим, слід зазначити, що на початкових етапах переходу України на критерії оцінки видів й категорії МСОП, через явний брак інформації про реальний статус популяцій багатьох видів, які нині включені до Червоної книги України, призведе до подальшого досить умовного зарахування багатьох з них до певних природоохоронних категорій. Однак, це неминучий етап в оптимізації структури Червоної книги України й приведення її у відповідність з Європейськими підходами до формування цього документа.

2.1.2. Пропозиції щодо впровадження в правове поле України положень оселищної концепції збереження біорізноманіття

Законодавством України закріплені вимоги щодо охорони флори і фауни та природних середовищ існування (оселищ), які частково відповідають вимогам Директив ЄС (ступінь відповідності середній). Окремі положення законодавства потребують внесення відповідних змін та доповнень. Крім того, Додатки до Директиви потребують додаткового аналізу профільних фахівців.

Більш ґрунтовних змін та детального опрацювання профільними фахівцями потребує законодавство, що регулює питання створення екологічної мережі та охорони природних середовищ існування (оселищ). В Україні законодавством передбачено, та на законодавчому рівні закріплено, вимоги щодо формування екологічної мережі, але підходи до формування екомережі Natura 2000 та екомережі в Україні суттєво різняться. В основі виділення територій, перспективних для включення до екологічної мережі відповідно до Директиви 92/43/ЄЕС, лежить виділення середовищ існування (оселищ, біотопів), яким характерна наявність відповідних складових (як біотичних, так і абіотичних), що визначають їхню особливу роль у збереженні умов виживання й розвитку популяцій видів, котрі потребують охорони. В Україні підхід базується не на критерії виділення середовищ існування (оселищ) як основи вибору складових елементів екомережі, а екомережа створюється на базі територій та об'єктів природно-заповідного фонду як основи екомережі з подальшим залученням природоохоронних територій іншого статусу (водоохоронних, лісових, рекреаційних тощо).

Таким чином, необхідно внести суттєві зміни до законодавства, яке регулює питання створення та функціонування екологічної мережі або розробити та затвердити нове законодавство щодо екомережі та охорони природних середовищ існування (оселищ), яке б відповідало вимогам Директиви, перш за все, в частині критеріїв формування екологічної мережі та вимог щодо забезпечення охорони природних середовищ існування (оселищ).

На сьогодні, в Україні вже прийнято низку нормативно-правових документів, що сприяють імплементації положень міжнародних угод і конвенцій, ратифікованих Україною. Проте, в жодному

з перелічених нормативно-правових документів однозначно не визначено принципи оселищного підходу до збереження біорізноманіття й не встановлені принципи, проголошені Бернською конвенцією.

Також, слід наголосити, що плани Бернської конвенції до 2020 року включають поширення досвіду, накопиченого в ході реалізації Директиви про оселища державами-членами ЄС, поза межами Європейського Союзу. Ураховуючи нинішню суспільно-політичну та законотворчу ситуацію в державі, Україна повинна створити найсприятливіші та найефективніші механізми імплементації Бернської конвенції.

Базовими природоохоронними Законами України, що визначають усю подальшу структуру й принципи природоохоронного правозабезпечення в різних секторах господарювання, є Закони “Про Червону книгу України” та “Про природно-заповідний фонд України”. Причому, якщо аналізувати ступінь їх пріоритетності, то Закон “Про Червону книгу України” має вищий ступінь пріоритету, оскільки його положення є базовими для визначення об’єктів природно-заповідного фонду.

Тому, первинне (базове) введення в правове поле України базових положень оселищної концепції збереження біорізноманіття найбільш доцільним є саме через Закон України “Про Червону книгу України” як, по-перше, базовий природоохоронний Закон України, а, по-друге, як найбільш дієвий у системі правозастосування, оскільки відповідальність за його порушення передбачена в рамках Адміністративного та Кримінального кодексів України.

Ефективне узгодження природоохоронного законодавства України з відповідними чинними вимогами європейського законодавства в частині реалізації моніторингу й менеджменту територій для забезпечення сприятливого природоохоронного статусу відповідних типів оселищ неможливе без одночасних узгоджених редакційних змін і доповнень також і в Законі України “Про природно-заповідний фонд України”, який також має високий рівень ефективності правозастосування, оскільки відповідальність за його порушення також передбачена в рамках Адміністративного та Кримінального кодексів України. Причому ці редакційні зміни й доповнення мають бути повністю узгодженими між двома Законами, а термінологічний і понятійний апарат, який неодмінно має бути введений в чинне правове поле, узгоджений і синхронізований з відповідним термінологічним і понятійним апаратом, що використовується в правовому полі європейських країн.

Звичайно, зрозумілим є те, що відповідних редакційних узгоджувальних доповнень і поправок, а також уніфікації термінологічного й понятійного апарату, потребуватимуть усі суміжні Закони й нормативно-правові документи (“Про рослинний світ”, “Про тваринний світ”, “Про охорону навколишнього природного середовища”, Лісовий, Водний і Земельний кодекси України, “Про екологічну мережу України”, “Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки”, “Порядок ведення державного обліку і кадастру рослинного світу” (постанова КМ України № 195 від 22.02.2006 р.), “Положення про порядок ведення державного кадастру тваринного світу” (постанова КМ України № 772 від 15.11.1994 р.), “Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок” (постанова КМ України № 733 від 16.05.2007 р.), “Порядок визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них” (постанова КМ України № 486 від 08.05.1996 р.), “Положення про Проект організації території природного заповідника та охорони його природних комплексів”, “Положення про Проект організації території біосферного заповідника та охорони його природних комплексів”, “Положення про Проект організації території національного природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об’єктів”,

“Положення про Проект організації території регіонального ландшафтного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об’єктів” тощо), а також нормативно-правові акти, що пов’язані зі встановленням певної відповідальності за невиконання або порушення відповідних вимог природоохоронного законодавства (Кримінальний кодекс України, Адміністративний кодекс України тощо).

Першочергово, редакції потребує формулювання “рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України”. Як буде обґрунтовано показано далі, Червона книга України, згідно зі світовою практикою складання й ведення Червоних списків (книг), має стосуватися видів, що перебувають під загрозою зникнення і для збереження яких необхідним є застосування спеціальних заходів щодо збереження, відтворення та охорони. Поняття “рідкісні види” нині не застосовується у світовій практиці в контексті визначення видів, що потребують спеціальних заходів щодо охорони.

Оскільки далі у статтях Закону (навіть чинної нині редакції – ст. 14) як ключові заходи збереження видів, що “перебувають під загрозою зникнення”, визначені заходи щодо збереження місць їх існування (росту – “зростання”), логічним є введення тут в контекст Закону поняття оселища, як ділянки земної або водної поверхні, що визначаються географічними, кліматичними й біологічними ознаками та забезпечують можливість існування видів рослинного й тваринного світу та їх сукупностей (комплексів). Конкретний тип оселища забезпечує особливі умови “проживання” для конкретної, чітко визначеної, сукупності видів.

Загалом, ст. 14 закону України “Про Червону книгу України” щодо визначення видів тваринного й рослинного світу для включення до Червоної книги України встановлено, що: “Підставою для занесення видів тваринного і рослинного світу до Червоної книги України є наявність достовірних даних про чисельність популяцій та їх динаміку, поширення і зміни умов існування, що підтверджують необхідність вжиття особливих термінових заходів для їх збереження та охорони”. Тобто, забезпечені відповідні правові підстави реалізації популяційних підходів МСОП до категоризації видів, які потребують охорони, і, навіть, певні оселищні засади (“зміни умов існування”). Разом з тим, на практиці, оскільки відсутні механізми, які б забезпечували планомірний моніторинг стану потенційно загрожених видів, реалізуються дещо інші критерії визначення природоохоронного стану видів і включення їх до списку, які можна охарактеризувати як досвідно-інтуїтивні, тобто, вони базуються на урахуванні певного досвіду сукупності експертів і наявних (часто розрізнених) даних, тобто далеко не позбавлені певної суб’єктивності.

Друга частина цієї ж ст. 14 закону України “Про Червону книгу України” визначає, що: “До Червоної книги України в першу чергу заносяться реліктові та ендемічні види, види, що знаходяться на межі ареалу, види, що мають особливу наукову цінність, а також види, поширення яких швидко зменшується внаслідок господарської діяльності людини”. Остання теза цього абзацу є вкрай неадекватною, оскільки оцінка зміни чисельності видів під впливом господарської діяльності (навіть безпосереднього збирання у природних умовах) 1) потребує проведення експертизи (фактично, наукового дослідження) як господарська діяльність, у тому числі збирання особин рослин у природних популяціях, впливає, або не впливає, на фактичний стан популяції, її чисельність та життєздатність, а поки це дослідження буде здійснене популяція (особливо у випадках тваринних організмів) може зникнути, 2) такий підхід виключає з поля зору види, поширення яких зменшується з природних (але невизначених) причин.

Що стосується першої частини цитованого вище абзацу ст. 14, то з позицій європейського законодавства та рекомендацій МСОП щодо критеріїв визначення видів, які потребують

спеціальних заходів збереження, вона позбавлена сенсу. Це зумовлено тим, що 1) статус реліктовості потребує з'ясування реліктом якого часу є вид, відтак можливе досить розбіжне трактування статусу одного й того ж виду в різних регіонах країни; 2) ендемічні види часто є досить тривіальними в регіоні свого поширення, крім того, подекуди таксономічний статус окремих ендеміків різними авторами трактується по-різному, що може зумовлювати неадекватні оцінки їх природоохоронного статусу; 3) зважаючи на те, що Україна охоплює щонайменше 4 або й 5 природно-кліматичних зон, для кожної з яких характерний свій набір аборигенних видів, крім того, вона знаходиться в зоні переходу атлантичного клімату в континентальний, що також зумовлює певні межі ареалів видів, можна трактувати щонайменше 2/3 видового складу флори країни, як види, що ростуть на межах ареалів, відтак цей критерій взагалі втрачає сенс; 4) що стосується “видів, що мають особливу наукову цінність”, то цей критерій взагалі позбавлений сенсу, оскільки будь-який вид має певну наукову цінність і критерії визначення більшої або меншої наукової цінності будуть залежати лише від позиції суб'єкта оцінки, ступеня наших знань про вид і цілої низки суб'єктивних, подекуди просто кон'юнктурних міркувань.

Тому визначення й критерії, прийняті для реалізації популяційного підходу в категоризації МСОП є значно адекватнішими.

Отже, чинний Перший розділ Закону, з огляду на викладені вище міркування й обґрунтування, доцільно відредагувати таким чином, як це наведено в Додатку 2.2. За результатами виконання проекту буде запропонований варіант нової редакції Закону в повному обсязі з урахуванням зазначених вище й далі необхідних уточнень і поправок.

За аналогією з Оселищною Директивою Євросоюзу (Директива 92/43/ЄЕС), Закон повинен мати Додатки, або, зважаючи на те, що в законодавчій традиції України відсутні додатки до законів, у новій редакції Закону слід передбачити механізм затвердження зазначених далі Переліків, як інструментів дії Закону. За аналогією, як нині діє Червона книга України.

Ці Додатки (чи документи іншого типу) мають містити:

1. Перелік видів рослинного й тваринного світу, що перебувають під загрозою зникнення у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони й потребують спеціальних заходів щодо збереження та охорони. (Національний Червоний список).
2. Перелік природних і пов'язаних з ними похідних типів оселищ (місць і середовищ існування (росту) видів) наявність яких є неодмінною умовою виживання видів рослинного й тваринного світу, що перебувають під загрозою зникнення у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони та видів, що потребують охорони у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони у відповідності з ратифікованими Україною міжнародними угодами й конвенціями (у т.ч. визначених Резолюцією 6 Постійного комітету Бернської конвенції).
3. Перелік рідкісних, вразливих і загрожених типів оселищ, що є осередками існування унікальних, рідкісних і зникаючих видових комплексів у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони у відповідності (у т.ч. визначених Резолюцією 6 Постійного комітету Бернської конвенції).
4. Перелік видів рослинного й тваринного світу, що потребують охорони у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони у

відповідності з ратифікованими Україною міжнародними угодами й конвенціями (у т.ч. визначених Резолюцією 4 Постійного комітету Бернської конвенції).

Україна приєдналася до “Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі” (Бернська конвенція), однак, у природоохоронному законодавстві України практично відсутні базові концептуальні засади до ефективної імплементації її принципів у практику. Зокрема, це стосується оселищної (habitat’s) концепції збереження біотичного й ландшафтного різноманіття, яка нині, фактично, лежить в основі визначення територіальних об’єктів охорони в країнах Європи й поширюється на інших континентах. У країнах Євросоюзу вона знайшла втілення в Директиві 92/43/ЄЕС від 21 травня, 1992 року “Про збереження природних типів оселищ (habitats) та видів природної фауни й флори”

В основі концепції лежить поняття про природні оселища – як суходільні або водні ділянки, які визначаються за географічними, абіотичними та біотичними ознаками, є природними або напівприродними й мають ключове значення для виживання певного виду або групи видів, формуючи природне середовище їх існування. Підтримання біорізноманіття здійснюється через збереження природних оселищ як місць і середовищ існування природної фауни й флори.

Закон має визначити основні поняття й категорії щодо оселищної концепції збереження біотичної й ландшафтно-різноманітності, встановити її співвідношення і взаємодію з Червоною книгою України й Зеленою книгою України, визначити завдання щодо нормування господарської діяльності на територіях, що відповідають статусу цінних для збереження певних типів оселищ.

Зокрема, оселище виду – природне середовище, визначене певними абіотичними й біотичними факторами, в яких вид живе на будь-якій стадії свого життєвого циклу; пріоритетні типи природних оселищ – природні типи оселищ, які знаходяться під загрозою зникнення, які поширені на певних територіях, і збереження яких є важливим для виживання певного природного комплексу видів рослинного й тваринного світу; природоохоронний статус природних оселищ – сума впливів, які діють на природне оселище та його типові види, котрі можуть вплинути на їх природне поширення впродовж тривалого часу, структуру та функції, а також на тривале існування його типових видів в межах території поширення цього типу оселища.

Території з особливим статусом збереження – це природоохоронні території загального призначення певних категорій, що створюються за допомогою відповідних нормативно-правових документів, де застосовуються необхідні заходи щодо збереження та відтворення сприятливого стану природних оселищ та/або популяцій видів, заради збереження яких було створено об’єкт.

Природоохоронний статус природного оселища буде вважатися сприятливим, якщо: 1 – його природний ареал і ділянки, які він охоплює, є стабільними або збільшуються, а також 2 – особлива структура й функції, які необхідні для його довгострокового існування не лише наявні на сьогодні, але й, вочевидь, існуватимуть в найближчому майбутньому, а також 3 – стан збереження типових видів є задовільним.

Відповідно, Закон доцільно доповнити термінологічною преамбулою (оформивши її у вигляді окремого розділу), що вводитиме в правове поле низку понять, термінів і категорій, що впливають з Бернської конвенції й закріплені Оселищною Директивою Євросоюзу.

Попередня форма змісту цього розділу нової редакції Закону наведена в Додатку 2.3.

Розділ 3-й Закону, що стосується охорони та відтворення об’єктів Червоної книги України має бути доповнений положеннями щодо збереження та охорони відповідних типів оселищ, які є неодмінною умовою існування (виживання) видів, що підлягають охороні.

Необхідно, також, встановити принципи диференційованих підходів до забезпечення збереження видів, що підлягають охороні у відповідності з їхнім статусом:

- національного рівня,
- регіонального рівня та
- видів, залежних від збереження певних типів оселищ.

До видів національного рівня охорони зараховуємо види, що потребують особливих заходів щодо охорони й збереження в усіх, або не менше як у чотирьох з шести природоохоронних регіонів України, що визначені пунктом 3г термінологічно-концептуальної преамбули закону. До таких видів належать, з одного боку, види які трапляються дуже рідко й за умови втрати кількох відомих популяцій вони можуть бути втрачені взагалі з флори України (наприклад, з рослин, *Scorzonera austriaca*), або види, що є відносно благополучними в одному-двох регіонах і загроженими в решті регіонах України (наприклад, з рослин, *Lunaria rediviva*).

До видів регіонального рівня охорони належать види, що потребують особливих заходів щодо охорони й збереження в одному, або не більше як у трьох природоохоронних регіонах України, що визначені пунктом 3г термінологічно-концептуальної преамбули закону (наприклад, з рослин, деякі види роду *Stipa*, наприклад, *Stipa capillata*).

Особливої уваги потребують так звані види оселищної охорони, тобто збереження яких залежить виключно від збереження певних типів оселищ. До цієї категорії потрапляє багато видів, що нині включені в низку міжнародних переліків, а з видів чинної нині Червоної книги України (2009) можна зарахувати більшість водних, болотних і прибережних видів рослин, зменшення чисельності й кількості популяцій яких відбувається внаслідок руйнування й знищення необхідних для їх існування типів оселищ.

Наприклад, відомо, що види, які підлягають охороні згідно з ратифікованими Україною міжнародними документами, не всі на території України належать до таких, яким загрожує небезпека зникання (загрожених). Наприклад, *Campanula abietina* (Дзвоники смерекові) включені до додатку 1 Бернської конвенції. Однак, в Україні це звичайний вид, що часто трапляється в лісовому поясі Карпат. Отже, він залежний від оселищної охорони, тобто збереження певних лісових типів екосистем, але не належить до загрожених. Подібних особливостей статусу видів, що включені до різних міжнародних актів є багато. Визначити ці особливості й надати відповідні визначення природоохоронного статусу можна лише в рамках дієвого нормативного документа, яким, власне, і є Закон України "Про Червону книгу України".

Необхідність реалізації регіонального підходу до визначення природоохоронної значущості виду необхідне для розробки адекватних заходів щодо його збереження з урахуванням причин, що загрожують стану його популяцій. Нині, за відсутності такої диференціації, є подекуди неможливою реалізація певних вимог Закону "Про Червону книгу України". Наприклад, це стосується такої вимоги ст. 11 Закону: "Перебування (зростання) на певній території рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, є підставою для оголошення її об'єктом природно-заповідного фонду України загальнодержавного значення.". Цю вимогу, навіть теоретично, не можна виконати для таких видів рослинного світу, наприклад, як *Galanthus nivalis*, *Lunaria rediviva*, *Huperzia selago* та ін. в Карпатах, для *Stipa lessingiana* на південному сході України тощо. Натомість в інших регіонах ці види є загроженими, представлені ізольованими, подекуди, реліктовими популяціями й

потребують застосування низки спеціальних заходів щодо охорони й збереження, у тому числі й шляхом суворого заповідання (за потреби).

Ця проблема зумовлена значною природною гетерогенністю території України й, відповідно, природоохоронною гетерогенністю об'єктів рослинного й тваринного світу, яка пов'язана з різним походженням й природним статусом видів. У Червоній книзі України вона лишилася як “залишок” від Червоної книги колишнього СРСР, в яку, наприклад, теж були включені першочергово види на межах ареалів та ендемічні. Тому, наприклад, завжди існувала проблема, яким чином можна забезпечити територіальною охороною в Карпатах *Astrantia major*, яка була включена, як вид, що в масштабах колишнього СРСР дійсно росла на межі ареалу й на порівняно (знову ж таки, порівняно з розмірами СРСР) невеликій території; або ендемічна *Centaurea carpatica*, яка попри свій ендемізм (якщо не брати до уваги певні таксономічні проблеми), є звичайним (абсолютно тривіальним) лучним видом Східних Карпат.

До речі, Російська Федерація давно вже перейшла на регіональний підхід формування загальнодержавного переліку видів, що підлягають охороні. На території РФ базовий правовий статус мають регіональні Червоні книги в межах суб'єктів федерації.

У Європі регіональний підхід до формування національної Червоної книги реалізований у Франції, до якої, за особливостями природно-географічної структури й гетерогенності, найбільш подібна Україна.

Отже, загалом, за умови реалізації запропонованої в цьому розділі концепції, Закон України “Про Червону книгу України” стає комплексним базовим законодавчим актом, що визначатиме базові засади збереження біорізноманіття на видовому (відтак – популяційному або генетичному) та екосистемному рівнях, як визначено Конвенцією про біорізноманіття.

2.1.3. Впровадження практики застосування категоризації МСОП для оцінки екологічного статусу типів оселищ

У відповідності із включенням до Закону України “Про Червону книгу України” положень оселищної охорони біорізноманіття, виникає необхідність визначення критеріїв для оцінки природоохоронного статусу типів оселищ для формування Додатків 2 й 3 до нової редакції Закону (Кіш та ін., 2012) та прийняття певної природоохоронної категоризації, що відображатиме цей статус.

Екологічна категоризація раритетних типів оселищ потребує використання цілісної системи критеріїв, які б максимально достовірно відображали реальну ступінь загрози оселищу. Ці критерії також повинні бути достатньо адаптованими до відображення як якісних, так і кількісних тенденцій розвитку, змін чи трансформації окремих типів оселищ (Blab, Riecken, Ssymank, 1995). Одним із таких критеріїв є критерій загрози втрати площ (ареалу) (Area Loss – AL) оселищ, для оцінювання якого можуть бути застосовані категорії, подібні до IUCN категорій оцінки стану популяцій видів рослин і тварин, яким загрожує зникнення (IUCN Red List, 2001; Gärdenfors et al., 2001). Поряд із цим, традиційним для видів фауни та флори критерієм, для оселищ застосовують критерій оцінювання загрози якісних змін (Quality Loss – QU) під час порушень (впливів), у т.ч. загрозу повільної в часі деградації стану популяцій видів. Оцінені за цим критерієм загрози повинні відображати наслідки антропогенних впливів, часто, непрямих та опосередкованих (зміни гідрологічного режиму, балансу поживних речовин тощо), які можуть, у свою чергу, відобразитися у змінах видового складу або тільки в зміні чисельності типових видів оселища й не

супроводжуватися втратами площ. При цьому під деградацією розуміють втрату певної структури, типових елементів оселища як частини середовища існування, необхідного для характерних видів, деструкцію контактних оселищ із впливом на функціональну їх взаємодію тощо.

Під час екологічної оцінки оселищ необхідним є не тільки визначення реакції стану оселища на різні види антропогенного впливу. Також важливим критерієм є здатність оселища до відновлення (регенерації) (Regenerability – RE). Цей критерій також оцінює здатність протидії негативним впливам.

Загалом, під час оцінювання загроз у групі головних передусім виділяють два критерії – втрата площ-ареалу (загроза прямого знищення) та загроза якісних змін оселища (загроза поступової деградації). Критерій здатності оселища до відновлення (регенерації), зазвичай, розглядають як додатковий

У рамках класифікації загроз оцінюють антропогенні зміни й тенденції за останні 100-150 років, оскільки лише за цей період, головним чином, доступна інформація.

Нині у Європі ще не розроблена єдина та уніфікована система критеріїв оцінки, хоча на рівні окремих країн вже розроблено кілька варіантів, загалом, досить подібних між собою систем критеріїв, якими користуються під час укладання національних і регіональних “червоних” списків оселищ. Зокрема, у Німеччині за останніми розробками (Threat criteria..., http://www.bfn.de/0322_biotope_kat+M52087573ab0.html) оцінка загроз для типів оселищ основана на дворівневій системі критеріїв, перший з яких оцінює втрату площ-ареалу (Area Loss – AL) внаслідок прямого знищення та критерій якісних змін (Quality Loss – QU) – як оцінювання поступової деградації. Ці два критерії об’єднують для встановлення значення регіональної загрозливості (Regional Threat value – rG) для кожного з восьми фізико-географічних регіонів Німеччини. Регіональний рейтинг загрозливості визначається як сума критеріїв якісних змін (QU) та втрати площ (AL). Середнє значення регіонального рейтингу загрозливості дає загальнонаціональний статус загрозливості для оцінюваного типу оселища.

Окрім згаданих головних критеріїв, система природоохоронної оцінки оселищ у Німеччині доповнена критерієм поточного тренду (Current trend). Поточний тренд типу оселища може відрізнятися від історичних трендів, які визначаються з використанням згаданих вище критеріїв оцінки загрозливості на основі аналізу за останні 50-150 років. Оцінка поточного тренду на основі розвитку за останні 10 років дозволяє робити прогнози на найближчий час (максимум ще на 10 років). Критерії загрозливості й поточний тренд доповнені оцінкою здатності до регенерації (Regenerability – RE) кожного типу оселищ.

Під час укладання червоного списку оселищ Норвегії (Kjærstad, 2011) для оцінки загроз застосовано чотири типи критеріїв: 1. Втрата площ-ареалу (Areal reduction), 2. Кілька місцезнаходжень і зменшення площ (Few localities and decreasing area), 3. Кілька місцезнаходжень (Few localities), 4. Зменшення якості оселища (Decreasing habitat Quality).

Однією з досить детально розроблених є система критеріїв оцінки загроз у червоному списку загрозливих типів оселищ Австрії (Essl et al., 2002a; Essl et al., 2002b). Саме ця система критеріїв є, на нашу думку, найоптимальнішою та може бути взята за основу для оцінювання загроз і визначення природоохоронного статусу вітчизняних раритетних типів оселищ. Як і в німецькій системі, оцінка загроз в австрійській системі основана на дворівневій системі критеріїв зі встановленням значень регіональної загрози для кожного з природних регіонів Австрії та обчисленні загальнонаціонального рівня загроз як середнього регіональних рейтингів. Серед

головних критеріїв загроз, поряд з критеріями якісних змін (QU) та втрати площ-ареалу (AL) введений ще один критерій – рідкісність (Seltenheit – SE). Також використаний додатковий критерій – регенераційна здатність, і, крім того, введений додатковий критерій відповідальності (Verantwortlichkeit – відповідальність) з двома позиціями шкали: відповідальність в особливих масштабах і висока відповідальність (цей критерій передбачає оцінку “відповідальності” країни за ризик зникнення раритетного типу оселища у відповідності з Директивою про оселища).

В Україні в рамках проекту “Визначення і класифікація типів оселищ в Україні: введення стандартів та методології Європейського Союзу (пілотний проект в Українських Карпатах)” (Проць, Кагало (ред.), 2012) апробована система критеріїв оцінки загроз оселищам, побудована на основі австрійської дворівневої системи з окремими доповненнями й корекціями та, за можливістю, з переведенням в категорії IUCN за пропозиціями J. Blab, U. Riecken, A. Ssymank (1995).

Головні критерії:

1. Загроза втрати площ (ареалу), на яких поширений певний тип оселища;
2. Загроза якісної зміни оселища (загроза його деградації);
3. Рідкісність

Додатковий критерій:

Здатність до регенерації

Критерій “загроза втрати площ” (Area Loss – AL):

- **0** – повна втрата площ, повне знищення (extinct) – типи оселищ, які раніше були присутні на території, однак сьогодні їх існування не підтверджене;
- **1** – дуже інтенсивне зменшення площ-ареалу, загроза повного знищення (critical) – типи оселищ, для яких лише невелика частина попередніх площ і надалі існує;
- **2** – інтенсивне зменшення площ-ареалу, під значною загрозою знищення (endangered) – типи оселищ зі значним зменшенням площ-ареалу майже по всьому регіону, або вони вже зникли в кількох частинах (підрегіонах) регіону;
- **3** – значне зменшення площ-ареалу, під загрозою знищення (vulnerable) – типи оселищ з негативними тенденціями зменшення площ у межах усього регіону або локально зниклі на окремих/поодиноких територіях (сайтах);
- **4** – незначне зменшення площ-ареалу, або залишається без змін; потенційно перебувають під загрозою (susceptible) – типи оселищ з природно обмеженим поширенням, або з обмеженим числом локалітетів, через що перебувають під постійною загрозою втрати площ-ареалу.

Критерій “загроза якісної зміни оселища” (Quality Loss – QU):

- **0** – повністю знищений (completely destroyed) – типи оселищ, які зазнали таких якісних змін, що типові або природні варіанти оселища повністю знищені;

- **1** – загроза повного якісного знищення (руйнування) (threatened by complete destruction) – типи оселищ, які зазнали негативних якісних змін майже по всьому ареалу оселища, так, що типові або природні варіанти залишилися лише в небагатьох або лише в одному локалітеті і є загроза повного знищення протягом короткого часу;
- **2** – висока загроза якісних змін (властивостей) (heavily endangered) – типи оселищ, які зазнали якісних змін настільки, що
 - втрата якісного стану типових варіантів відбулася по всьому ареалу поширення оселища в регіоні, або
 - типові варіанти зникли в кількох локалітетах;
- **3** – загроза якісних змін (властивостей) (endangered) – типи оселищ, які зазнали якісних змін настільки, що
 - втрата якісного стану типових варіантів відбулася в окремих локалітетах ареалу поширення оселища в регіоні, або
 - типові варіанти зникли в окремих (поодиноких) локалітетах;
- **4** – поза загрозою якісних змін стану (not endangered at present).

Критерій “рідкісність” – R:

- **0** – зниклий (вимерлий) (EX),
- **1** – дуже рідкісний (CR),
- **2** – рідкісний (EN),
- **3** – помірно поширений (VU),
- **4** – часто трапляється (LR).

Критерій рідкісності оцінюється за категоріями IUCN, розробленими для оцінки загроз таксонів рослин і тварин. (Guidelines for Using the IUCN Red List Categories and Criteria Version 10.1, 2013)

Критерій “здатність до регенерації” (додатковий критерій) (Regenerability – RE):

- **0** – не здатний до відновлення, відновлення неможливе – типи оселищ, відновлення яких неможливе в історичний період.
- **1** – майже не здатний до відновлення (регенерація навряд чи можлива) – типи оселищ, відновлення яких можливе лише за історичний час (понад 150 років).
- **2** – важко здатний до відновлення (регенерація складна) – типи оселищ, регенерація яких можлива тільки за дуже тривалий проміжок часу (15-150 років).
- **3** – відносно здатний до відновлення (регенерація умовно можлива) – типи оселищ, регенерація яких можлива за проміжок часу до 15 років.
- **4** – здатний до відновлення (регенерація можлива).

Під час соціологічної оцінки типів оселищ екологічно достатньо гетерогенної й великої території доцільно здійснювати оцінку ступеня їх загроженості за природоохоронними критеріями з визначенням регіональних рейтингів у розрізі екологічно, геоморфологічно, фітоісторично,

біогеографічно відносно однорідних її частин. На цій підставі може бути визначений загальний соціологічний стан певних типів оселищ у межах досліджуваної території загалом.

Згодом, під час визначення загальнонаціонального статусу загрози для оцінюваних типів оселищ, його доцільно здійснювати за головними фізико-географічними регіонами країни.

Загальну регіональну оцінку загрози вираховують як середнє арифметичне суми категорій трьох головних факторів з урахуванням додаткового фактора “здатність до регенерації”. На основі середнього значення регіональних рейтингів встановлюють загальну категорію загрози для оселища на досліджуваній території. У разі потрапляння середнього показника в інтервал між цілими числами категорій, показник доцільно заокруглювати в сторону вищої категорії загрози (2-3 → 2). Загальну, як і регіональну, загрози для оцінюваного типу оселища визначають з використанням категорій IUCN, застосованих для соціологічної категоризації (оцінки) оселищ у європейських країнах (Blab, Riecken, Ssymank, 1995; Kjærstad, 2011; Essl et al., 2002a; Essl et al., 2002b; <http://www.bfn.de> та ін.).

Природоохоронні категорії оцінки стану типів оселищ, які перебувають під загрозою (зникнення), які мають бути відображені у відповідній статті Закону України “Про Червону книгу України” (друга частина ст. 13):

- **0 (EX)** – тип оселища повністю зник (знищений) (тип оселища, який раніше траплявся на території, але сьогодні у своєму типовому вигляді відсутній); IUCN категорія “RE” – regionally Extinct
- **1 (CR)** – тип оселища знаходиться під критичною загрозою зникнення (перебуває в критичному або критично загроженому стані), (тип оселища, зникнення якого без спеціальних дієвих охоронних заходів передбачуване в часі,); IUCN категорія “CR” – Critically Endangered;
- **2 (EN)** – тип оселища знаходиться під високою загрозою зникнення (перебуває у небезпечному стані), (тип оселища, який у своєму типовому вигляді значно змінився (деградував)); IUCN категорія “EN” – Endangered;
- **3 (VU)** – тип оселища знаходиться під загрозою зникнення (вразливий) (тип оселища, який у своєму типовому вигляді відчутно змінився (деградував)); IUCN категорія “VU” – Vulnerable;
- – тип оселища знаходиться поза загрозою, (тип оселища, який на сьогодні перебуває поза загрозою); IUCN категорія “LC” – Least Concern;
- **D** – недостатньо даних про даний тип оселища (тип оселища, про який недостатньо даних для можливості його оцінки); IUCN категорія “DD” – Data Deficient;
- **+ (4)** – не потребує оцінки.

2.1.4. Регіональні Червоні Списки видів рослин і типів оселищ, які потребують спеціальних заходів щодо збереження в межах адміністративних регіонів України як інструмент ведення Червоної книги України

Великі розміри України й, відповідно, значна різноманітність природних умов її території

зумовлюють необхідність диференційованого підходу до збереження видового й оселищного різноманіття в межах країни. Особливо це стосується рослинного світу, що зумовлено різним філогеографічним та флороценогенетичним статусом видів рослинного світу в різних регіонах країни.

У наукових колах країни вже загально визнаною є необхідність застосування диференційованого підходу до визначення природоохоронного статусу видів в різних регіонах країни. Очевидно, такий підхід буде реалізований в наступному виданні Червоної книги України. Відповідно, у разі введення до Червоної книги окремої частини щодо оселищного різноманіття – для відповідних типів оселищ також доцільно здійснити регіональний підхід щодо визначення природоохоронного статусу.

Важливу роль у реалізації такого підходу вже сьогодні відіграє формування регіональних списків видів рослинного світу й типів оселищ, що потребують спеціальних заходів збереження на регіональному рівні (у межах адміністративної області) згідно з вимогами різних правових документів, а також безпосередньо за результатами оцінки природоохоронного статусу в регіоні.

Процес формування “Регіональних Червоних списків”, а на їх основі “Регіональних Червоних книг” має бути основою практичного забезпечення охорони зникаючих видів, оцінки ступеня загрози стану регіонального видового різноманіття і, у подальшому, формування адекватних списків загрожених видів для включення до національної Червоної книги. Це ж стосується й типів оселищ, що перебувають під загрозою зменшення площ, руйнування, зміни структури та екологічного стану.

“Регіональний Червоний список” (РЧС) має бути правовим науковим документом, що містить інформацію про види рослинного світу області (типи оселищ), які мають бути забезпечені спеціальними заходами збереження на регіональному рівні згідно з міжнародними угодами, ратифікованими Україною, чинними нормативно-правовими актами держави та регіональних органів місцевого самоврядування.

Регіональні Червоні списки мають бути укладені з урахуванням накопиченого обсягу нової наукової інформації щодо природоохоронного статусу видів рослинного світу області (оселищне різноманіття й природоохоронний статус типів оселищ), у результаті досліджень, що проведені в рамках різних науково-дослідних тем і проектів. Цей процес має базуватися на концептуальних підходах і загальних принципах видової охорони рослинного світу, що відображає загальний поступальний розвиток світової науки. Щодо оселищного різноманіття слід ураховувати базові положення Бернської конвенції та резолюції її Постійного комітету, а також положення й рекомендації Директиви Європейського союзу щодо збереження природних оселищ існування природних фауни й флори (Council Directive 92/43/EEC on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora).

Відповідно, під час підготовки РЧС необхідно врахувати всі найновіші наукові досягнення в галузі охорони рослинного світу, популяційної екології та системної фітосозології, що нині визначають принципи формування таких документів на глобальному, національному та регіональному рівнях, а також принципи ідентифікації, інвентаризації та природоохоронної оцінки оселищного різноманіття, прийняті у світовій практиці.

Пропонований РЧС структурно складається з двох основних частин.

Перша частина – це інформація про види й типи оселищ, які потребують охорони на регіональному рівні згідно з чинними загальнодержавними або міжнародними нормативно-

правовими документами. Зокрема, це Закон України “Про Червону книгу України”, і, відповідно, Червона книга України останнього видання (2009), а також міжнародні угоди, ратифіковані Україною. Згідно зі ст. 9 Конституції України, вони є частиною національного законодавства, а їх вимоги мають пріоритет перед вимогами аналогічних національних законодавчих актів. До таких документів належать Конвенція про охорону біологічного різноманіття (Конвенція про біорізноманіття) (Прийнята 5 червня 1992 року, м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія); набрала чинності 29 грудня 1993 року. Ратифікована Україною 29 листопада 1994 року; набрала чинності для України 8 травня 1995 року) і Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування (оселищ) у Європі (Бернська конвенція) (Прийнята 19 вересня 1979 року, м. Берн (Швейцарія); набрала чинності 1 червня 1982 року. Ратифікована Україною 29 жовтня 1996 року; набрала чинності для України 1 травня 1999 року.). У відповідності з цими документами, визначальними для України є переліки охоронюваних видів, які визначені Червоним списком МСОП (IUCN – International Union for Conservation of Nature), Європейським червоним списком і Додатком I Бернської конвенції, а також відповідними резолюціями її Постійного комітету. Також мають бути враховані види, що визначені переліками CITES. Крім того, з урахуванням процесів асоціації України з Європейським Союзом, доцільно врахувати рекомендації Директиви ЄС про оселища

Друга частина РЧС містить види й типи оселищ, які потребують спеціальних заходів щодо збереження на регіональному рівні, але які не належать до переліків, які визначені Червоною книгою України (останнього видання) та міжнародними угодами.

Критеріями для вибору видів для включення до другої частини РЧС мають бути загальні засади визначення ступеня загрози виду, прийняті у відповідності з критеріями МСОП. Тобто, визначальним критерієм є ступінь загрози існуванню їхніх популяцій, а не ступінь частоти трапляння в області.

Недоцільно брати також до уваги види загального раритетного статусу, яким властиві певні корисні якості, або певні інші біогеографічні чи фітоценотичні особливості, якщо вони не перебувають під визначеною загрозою. У флорі області, як правило, росте значна кількість видів, що є рідкісними, реліктовими, які представлені на межі ареалу, декоративні, ужиткові, символічні тощо, але такий їх стан є природним, а їхні популяції не зазнають загрози щодо існування. Відповідно, такі види не потребують на сьогодні спеціальних заходів щодо збереження та охорони.

Зважаючи на рекомендації МСОП і критерії відповідної категоризації соціологічного статусу видів, під час складання списку доцільно дотримуватися популяційного підходу. Як основа згаданої категоризації МСОП використовуються загальні кількісно-динамічні параметри популяцій видів. Причому, популяція в цьому випадку розуміється як сукупність особин певного виду на певній території, тобто в демографічному аспекті. У випадках коли немає можливості отримати дані щодо структурно-функціональних параметрів популяцій, можна, на перших етапах складання списку, обмежитися даними про чисельність виду та її динаміку у відповідних проміжках часу.

Відповідно, у межах другої частини РЧС, тобто видів, що потребують охорони виключно на території області, мають бути представлені дві групи видів: 1) види, які власне потребують спеціальних заходів щодо збереження на регіональному рівні шляхом застосування заповідного режиму або активних заходів збереження (менеджменту) – види регіонального збереження; 2) види, які потребують спеціалізованого наукового популяційного й флорологічного моніторингу для контролю за станом їхніх популяцій та поширенням – види особливої регіональної уваги.

Відповідно, цим видам мають бути надані різні категорії у відповідності з критеріями МСОП.

Фізичну рідкісність трапляння виду в області доцільно брати до уваги лише як допоміжний критерій і розглядати його комплексно, у зв'язку з істотнішими показниками ступеня загрози популяціям виду, а головне, в аспекті оцінки значення охорони місцевих його популяцій для збереження виду загалом у межах його ареалу, або збереження унікальних популяцій, які формують фрагменти ареалу на його межі, або в ізольованих ексклавах. При цьому слід враховувати значення місцевих популяцій виду в межах регіону для збереження загальної видової метапопуляції, оскільки, можливий такий випадок, коли збереження відносно численних популяцій в одному регіоні має визначальне значення для збереження виду на суміжних територіях або й у певній частині ареалу, оскільки поза цим регіоном вид є критично загрозеним.

Натомість, до списку недоцільно включати види, що представлені в регіоні бодай і в унікальному локалітеті, але тривіальні на всіх суміжних територіях. Також до списку недоцільно включати сеgetальні (бур'янові) та занесені (адвентивні) види. Крім того, доцільно дуже обмежити кількість однорічників, що приурочені до специфічних тимчасових екоотопів і ніколи не формують територіально стабільних популяцій. Такі види є природно рідкісними, а їх збереження не може бути на сьогодні забезпечене будь-якими спеціальними заходами.

Види регіональної охорони у природоохоронному аспекті представлені трьома типами.

По-перше, – види природної флори області, що мають статус рідкісних і, одночасно, зникаючих. Тобто, це види, представлені обмеженою кількістю відносно малочисельних популяцій, які мають негативні тенденції динаміки, або їм загрожує руйнування характерних оселищ через ті чи інші причини. Оскільки, фактично, не існує об'єктивних критеріїв оцінки ступеня рідкісності виду, відповідні показники обґрунтовані й консенсусно погоджені укладачами.

Наступна група – це види, які нині відносно досить поширені в регіоні й відзначаються відносно численними популяціями, однак перебувають під безпосереднім інтенсивним знищенням унаслідок вилучення з природних оселищ. Це види, популяції яких зазнають потужного антропогенного впливу, а в окремих місцях протягом реального відтинку часу зазнали критичного зменшення або зникли. До цієї групи належать декоративні, лікарські, технічні види, які інтенсивно експлуатуються населенням, перш за все їх масово збирають для продажу.

До третьої групи видів належать рідкісні види, яким нині не загрожує безпосередня небезпека. Однак є певна небезпека руйнування або докорінної трансформації їхніх оселищ, що може призвести до зменшення чисельності їхніх популяцій, або, навіть, цілковитого зникнення. Оскільки на сьогодні в Україні, фактично, не діють принципи оселищних підходів до збереження біорізноманіття (принаймні, вони чітко не визначені на законодавчому рівні), ця група видів має важливе значення для опосередкованого забезпечення охорони цінних у природоохоронному аспекті типів природних оселищ.

Принципи природоохоронної (созологічної) категоризація видів детально висвітлені в розділі 2.1.1 цього звіту.

Окремо слід зупинитися на методиках дослідження оселищної різноманітності.

Принципи оселищної концепції збереження біорізноманіття лише починають застосовуватися в Україні. Значні труднощі в цьому процесі створюють деякі традиції розвитку природоохоронної справи в країні впродовж тривалого часу, а також деякі проблеми наукового плану, які також є наслідком певних традицій минулого, зокрема недостатній розвиток еколого-флористичної класифікації рослинності (Braun-Blanquet, 1964), слабка взаємодія між спеціалістами географами й біологами в галузі формування теоретичних засад охорони природи, істотні відмінності між

підходами щодо вибору територій для охорони біорізноманіття між країнами Західної Європи й Україною, значне відставання України від країн Європейського Союзу в галузі картування поширення видів флори й картування рослинності території держави тощо. Усі ці проблеми значною мірою ускладнюють застосування принципів оселищного підходу в практиці охорони природи в Україні.

У рамках виконання міжнародного проекту “Визначення і класифікація типів оселищ (habitats) в Україні: введення стандартів та методології Європейського Союзу (пілотний проект в Українських Карпатах)” (“Introduction of European Standards and Methods for Habitat Identification and Classification in Ukraine”) була підготована методика ідентифікації, інвентаризації та соціологічної оцінки типів оселищ на прикладі Українських Карпат і Закарпатської низовини. Проект було реалізовано Центром розвитку інновацій Університету Вагенинген (Нідерланди), Державним природознавчим музеєм НАН України (Львів), українським відділенням Дунайсько-Карпатської програми Всесвітнього фонду природи WWF (Львів), компанією «Орбікон» (Данія), Інститутом екології Карпат НАН України (Львів) та Інститутом зоології НАН (Київ) (The project was implemented by: Wageningen Centre for Development Innovation (NL), State Museum of Natural History NAS of Ukraine, WWF Danube Carpathian Program Ukraine, Orbicon AS (DK), Institute of Ecology of the Carpathians NAS of Ukraine and Institute of Zoology NAS of Ukraine). Детально методика описана у виданні: «Каталог типів оселищ Українських Карпат і Закарпатської низовини» («Catalogue of Habitat types of the Ukrainian Carpathians and Transcarpathian Lowland») / Ред. Б. Проць та О. Кагало. – Львів: Меркатор, 2012. – 294 с. ISBN: 978-966-7563-23-3 (www.panda.org).

Звичайно, пропонувані підходи й методики в жодному випадку не є остаточними. Але вони є основою, на якій в Україні поступово сформується відповідний масив вивірених і багаторазово апробованих методів і принципів реалізації оселищного підходу до збереження біорізноманіття. Відповідно, методика ідентифікації та інвентаризації типів оселищ передбачає їх визначення, інвентаризацію й картування поширення з наступним визначенням соціологічного статусу.

Гетерогенність природних умов того чи іншого регіону в поєднанні з антропогенною трансформацією середовища призводить до формування значної кількості різноманітних типів оселищ, які потребують класифікації, а надто механізмів (ідентифікаційних ключів) для їх визначення. У рамках зазначеного проекту створено ідентифікаційний політомічний ключ для визначення типів оселищ Українських Карпат і Закарпатської низовини.

Практично ключ є сукупністю послідовно організованих (від загальних до специфічних) характеристик типів оселищ, що представлені у вигляді так званих “тез”, які дозволяють дослідникам, шляхом вибору найбільш відповідних характеристик-тез, поетапно звузити коло ймовірних варіантів та ідентифікувати єдиний, найбільш близький, тип оселища з фіксованого переліку, представленого у каталозі. Як зазначалося вище, ключ побудований як політомічний і багатовходовий, тобто передбачає пошук відповідних тез шляхом зіставлення одразу кількох альтернативних ознак. Пропонований ключ, поряд з біологічними ознаками (характеристиками елементів флори та рослинності), містить опис різноманітних додаткових характеристик екологічних умов, а також розбитий на великі блоки (класи, групи оселищ), що спрощує та пришвидшує процес визначення. Зауважимо, що незважаючи на простоту використання такого ключа, для правильного визначення типів оселищ все ж необхідні базові знання з біології, геоботаніки та географії.

У майбутньому такі ключі необхідно створити для всіх регіонів України й країни загалом.

Важливим аспектом інвентаризації оселищ є картування їх поширення. Картування оселищ є загалом подібним до геоботанічного картування (Геоботаническое..., 1967; Handbook..., 1988) та, особливо, картування цілісних ландшафтних одиниць, яке охоплює не лише рослинність, але й ґрунтово-геоморфологічні особливості території (Геренчук та ін., 1975; Міллер, 1996). Його можна здійснювати в різних масштабах – в залежності від мети, наявності базових картографічних (геопросторових) матеріалів, а також територіального обсягу. Картування для прикладних цілей переважно здійснюють у великих масштабах (1:50 000 та детальніших) з чіткою прив'язкою до місцевості та/або координатної сітки. При цьому межі поширення оселищ відображають замкнутими лініями – полігонами, а місцезнаходження оселищ незначної площі позначають позамасштабними знаками (точковими та лінійними – в залежності від конфігурації ареалів). У процесі картування широко використовують технології географічних інформаційних систем (ГІС) та дистанційного зондування (ДЗ) земної поверхні (Bock et al., 2005; Alexandridis et al., 2009).

Крім того, для узагальненого, здебільшого дрібномасштабного, представлення поширення оселищ або з метою окреслення їх ареалу, використовують так зване “растрове картування” із використанням матриці, сформованою сіткою географічних або прямокутних координат. Такий метод загального картування поширення як видів, так і оселищ є дуже поширеним у практиці хорологічних досліджень. Існує декілька варіантів сіткових карт, найзручнішим з яких, зокрема для цілей картування поширення типів оселищ є прямокутна сітка, яка використовується для картування флори Середньої Європи (Niklfeld, 1971, 1972, 1973, 1978, 1979, 1999) й була використана для картування типів оселищ у Словаччині, Чехії та інших країнах. Базовий розмір квадратів такої сітки становить 12 x 20 кутових мінут, що становить, приблизно, 22 x 36 км. За потреби, можна формувати сіткові карти за будь-якого розміру квадратів, залежно від потреб і можливостей дослідження. Прикладом застосування цього методу картування є карти поширення типів оселищ Українських Карпат і Закарпатської низовину в цитованому вище Каталозі.

Звичайно, для проведення заходів природоохоронного менеджменту оселищ і визначення конкретних територій, перспективних для надання статусу “територій особливої охорони”, необхідна детальна інформація щодо розташування конкретних локалітетів. Така інформація має бути зібрана в процесі узагальнення результатів спеціальних польових досліджень з великомасштабного картування оселищ.

Переважно, коли йдеться про великомасштабне та детальне картування оселищ, важливим його компонентом постає польове знімання, методика якого детально описана в літературі (Геренчук та ін., 1975). У такому випадку весь процес картування здійснюється у три етапи: підготовчий передпольовий, польовий і завершальний післяпольовий. Відповідно, під час польового знімання здійснюються детальні описи відповідних оселищ у межах **інвентаризаційних ділянок**. Такий опис передбачає визначення й фіксування у спеціальному блінку інформації за п'ятьма основних інформаційних блоків:

1. Блок загальної інформації;
2. Блок даних про рельєф;
3. Блок даних про структурні особливості фітоценозу (рослинні яруси та їх проективне покриття);
4. Блок інформації про видовий склад фітоценозу за ярусами із зазначенням рясності;
5. Блок інформації про ґрунт і ґрунтотворні відклади (на окремому листку).

Детально зміст інформації за цими блоками й приклади відповідних форм бланкових для збирання

інформації наведені в цитованому Каталозі.

Узагальнення інформації про оселищне різноманіття здійснюється в межах **картувального полігону**, для якого також заповнюється відповідний бланк, що містить інформацію про весь полігон картування не лише з точки зору наявності типів оселищ у його межах, але й стосовно інших природних та соціально-економічних властивостей, які визначають природність, стійкість та особливості менеджменту геоекосистем. Пропозиція щодо відповідної форми опису картувального полігону також наведена в цитованому каталозі.

Опис оселищ у межах полігону картування можна реалізовувати двома способами:

- 1) на підставі детальних описів оселищ, здійснених у межах полігону на інвентаризаційних ділянках;
- 2) на підставі відносно швидкого огляду території полігону та визначення типів оселищ лише за допомогою ключа-ідентифікатора, якщо він існує для цієї території.

Протягом післяпольового етапу здійснюють підготовку остаточних версій карт (геопросторових даних) і баз даних польових матеріалів. Доцільно дані польових досліджень (описи) автоматизувати у загальнодоступній системі управління базами даних (СУБД) “Turboveg” (Hennekens, Schaminee, 2001), спеціально адаптовану та українізовану для опрацювання результатів польової інвентаризації оселищ України (<http://www.synbiosys.alterra.nl/turboveg>). Детально процедура оцифрування даних і відповідні методичні рекомендації наведені в цитованому Каталозі.

Подальша природоохоронна (созологічна) оцінка типів оселищ, виявлених на території відповідного регіону (області) здійснюється за методичними рекомендаціями, що висвітлені в розділі 2.1.3. цього Звіту.

2.2. Закон України “Про природно-заповідний фонд України” – пропозиції щодо узгодження з принципами оселищної концепції та положеннями Бернської конвенції та Оселищної директиви Європейського Союзу

Традиційно вважається, що функція збереження біорізноманіття притаманна лише територіям та об'єктам природно-заповідного фонду. Однак, як свідчить аналіз чинного законодавства України, певні функції щодо збереження окремих складових біорізноманіття визначені й для інших типів природоохоронних територій, зокрема, у межах земель лісового фонду, господарювання на яких регламентоване в певній частині положеннями Лісового кодексу України.

Разом з тим, загальновідомим є те, що в Україні, поза територіями й об'єктами ПЗФ, існує низка типів природоохоронних територій, статус яких визначають Водний, Земельний, Лісовий кодекси України та ін. Зокрема, це, наприклад, захисні ліси – протиерозійні, приполонинні, захисні смуги лісів уздовж залізниць, автомобільних доріг міжнародного, державного та обласного значення, особливо цінні лісові масиви, державні захисні лісові смуги, байрачні ліси, степові переліски та інші ліси степових, лісостепових, гірських районів, які мають важливе значення для захисту навколишнього природного середовища, а також інші землі спеціального природоохоронного призначення – водоохоронні, території лісогосподарських частин зелених зон населених пунктів тощо. Без сумніву, вони вже відіграють важливу роль у збереженні біорізноманіття й неодмінно враховуються під час обґрунтування й розробки схем екомережі на локальному, регіональному й національному рівнях. Разом з тим, ці території жодним чином не враховуються в загальному

балансі територій, що забезпечують збереження біорізноманіття. Традиційним показником у цьому контексті є відсоток площі об'єктів ПЗФ від загальної площі країни.

З метою зближення природоохоронного законодавства в галузі збереження біорізноманіття з відповідним законодавством Євросоюзу та інших країн Європи, а також послідовного впровадження в практику природоохоронної справи комплексного моніторингу біорізноманіття та екологічного менеджменту природоохоронних територій доцільно здійснити низку уточнень і змін Закону “Про природно-заповідний фонд України”, зокрема:

I. Увести в практику природоохоронної справи поняття:

- **А)** “природоохоронні території загального призначення” – які основною своєю функцією мають сприяння збереженню природного біологічного й ландшафтного різноманіття на місцевому, загальнодержавному та міжнародному рівнях, зокрема,
- **A-1** власне природно-заповідний фонд (біосферні заповідники, природні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища);
- **A-2** природоохоронні території загального призначення, створені у відповідності з міжнародними угодами, конвенціями та Законом України “Про екологічну мережу України” (біосферні резервати, об'єкти Смарагдової мережі, Рамсарські угіддя, ІВА території, об'єкти екологічної мережі – ключові, сполучні тощо, якщо вони не є об'єктами категорії **A-1**);
- **A-3** “природоохоронні території соціально-культурного призначення” – які, крім збереження певних елементів біорізноманіття, мають соціально-історичне, культурне, або науково-експериментальне значення – сади, парки, у тому числі як парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, ботанічні сади, зоологічні парки, дендрарії тощо;
- **Б)** “природоохоронні території спеціального призначення” – такі, основним призначенням яких є виконання захисних функцій, а водночас, і збереження певних елементів біологічного й ландшафтного різноманіття – наприклад, захисні ліси – протиерозійні, приполонинні, захисні смуги лісів уздовж залізниць, автомобільних доріг, міжнародного, державного та обласного значення, особливо цінні лісові масиви, державні захисні лісові смуги, байрачні ліси, степові переліски та інші ліси степових, лісостепових, гірських районів, які мають важливе значення для захисту навколишнього природного середовища, а також інші землі спеціального природоохоронного призначення – водоохоронні, території лісгосподарських частин зелених зон населених пунктів тощо.

Доцільно на законодавчому рівні визначити їх статус як територій та об'єктів, які у функціональному аспекті мають ураховуватися в загальній мережі природоохоронних територій країни й на них мають поширюватися загальнодержавні нормативи моніторингу біорізноманіття та екологічного менеджменту. Стосовно цього типу природоохоронних територій доцільно внести узгоджені зміни також і в закони “Про екологічну мережу України” та “Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки”, у Водний, Земельний та Лісовий кодекси України.

II. На законодавчому рівні визначити науково-організаційні та фінансово-економічні засади комплексного моніторингу біорізноманіття на природоохоронних територіях усіх трьох типів призначення та інших господарських землях, а також принципи й методичні підходи екологічного менеджменту природоохоронних територій усіх трьох типів призначення, узгодивши їх з рекомендованими підходами МСОП щодо менеджменту природоохоронних територій.

З метою оптимізації охорони біорізноманітності на природоохоронних територіях різного призначення, категорій та рангу, слід законодавчо передбачити не лише ведення відповідного кадастру територій, але й моніторингу біорізноманіття в їхніх межах і забезпечення організаційних і методичних засад екологічного менеджменту. Для цього необхідно внести відповідні доповнення до Закону й необхідні зміни у відповідні розділи Лісового, Водного й Земельного кодексів України, у “Положення про Проект організації території природного заповідника та охорони його природних комплексів”, “Положення про Проект організації території біосферного заповідника та охорони його природних комплексів”, “Положення про Проект організації території національного природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об’єктів”, “Положення про Проект організації території регіонального ландшафтного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об’єктів”.

В Закон України “Про природно-заповідний фонд України”, відповідно, у разі прийняття нової редакції Закону України “Про Червону книгу України”, необхідно буде включити такі положення:

1. Для територій з особливим природоохоронним статусом компетентні державні органи повинні розробити спеціальні заходи, які передбачають, за необхідності, підготовку менеджмент-планів, які або будуть спеціально розроблені для конкретного об’єкта (території), або інтегровані в інші плани розвитку регіону, а також належні законодавчі, адміністративні заходи або заходи контрактного характеру, що відповідають екологічним потребам типів природних оселищ, наведених у Додатках 2 й 3, та видів, наведених у Додатках 1 та 4 нової редакції Закону України “Про Червону книгу України”, які знаходяться на цих об’єктах (територіях).
2. Компетентні органи державної влади здійснюють відповідні кроки з метою уникнення фрагментації й погіршення стану природних оселищ та оселищ видів у межах визначених територій з особливим природоохоронним статусом, а також порушення спокою видів, для яких визначені ці території, якщо таке порушення спокою є значним.
3. Будь-який план або проект, який безпосередньо не пов’язаний з управлінням об’єктом (територією) або не є необхідним у контексті такого управління, але може мати значний вплив на процес управління, сам по собі або в поєднанні з іншими планами або проектами, має бути відповідним чином оцінений на предмет наслідків його впровадження для об’єкта (території) з урахуванням завдань щодо його охорони. Після проведення оцінювання та дотримання вимог п. 4, відповідний державний орган приймає рішення щодо впровадження плану або проекту, але лише на підставі належного обґрунтування та доведення того, що він не матиме негативного впливу на цілісність об’єкта (території) та, у разі потреби, після вивчення громадської думки.
4. Якщо, незважаючи на негативні результати оцінювання можливих наслідків впровадження плану або проекту для конкретного об’єкта (території), альтернативного рішення не знайдено й він має бути впроваджений з вагомих причин, що становлять інтерес для громадськості, у тому числі соціального або економічного аспектів, компетентні державні структури мають вжити всі можливі компенсаційні заходи, які є необхідними для забезпечення сприятливого стану оселищ та видів.

У випадках, коли на відповідній території наявні типи природних оселищ та/або види, наведені в Додатках до нової редакції Закону України “Про Червону книгу України”, такими причинами можуть бути лише здоров’я людей, державна безпека, позитивні наслідки для довкілля, що мають

першочергове значення, або, інші вагомні причини, які становлять інтерес для громадськості.

III. Узгодити категоризацію природоохоронних територій загального призначення з прийнятою категоризацією МСОП (див. Додаток 2.4).

IV. Визначити на законодавчому рівні оселищні підходи до вибору перспективних територій для надання статусу охоронних. Запровадити в практику урахування даних щодо наявності охоронних видів, угруповань і типів оселищ, у т.ч. й загальноєвропейського значення.

V. У пропонованій редакції закон доцільно назвати “Про природоохоронні території та природно-заповідний фонд України”.

VI. Запровадити спрощений процес резервування територій для прищвидшеного резервування цінних для збереження природних територій, об’єктів і типів оселищ (змінити статті 52, 53, 55 Закону України “Про природно-заповідний фонд України”, передбачити відповідні процедури у законі “Про Червону книгу України” в частині, що стосується збереження раритетних типів оселищ; резервування повинне бути наступним за моніторингом біорізноманіття кроком щодо подальшого створення природоохоронної території.

VII. Розширити можливості запровадження фінансування заповідних територій та об’єктів (зміни до розділу VI Закону України “Про природно-заповідний фонд”), у т.ч. можливості фінансування територій та об’єктів місцевого значення з державного бюджету.

VIII. Визначити пільги органам місцевого самоврядування, на територіях яких створюються природоохоронні території (внести відповідні зміни до Законів “Про природно-заповідний фонд”, “Про місцеве самоврядування”, до Земельного кодексу та ін.).

IX. Розробити спеціальні методики та провести оцінку “екосистемних послуг” природоохоронних територій (у розвиток ст. 45 Закону України “Про природно-заповідний фонд”), послідовно втілити ці оцінки й розробити механізми компенсації як один з ключових інструментів для підвищення рівня фінансування заповідних установ.

Традиційна система категорій природно-заповідного фонду України відносно сумісна з пропонованою категоризацією МСОП (Додаток 3.4.). Однак, слід зауважити, що основною, і найважливішою, особливістю цієї категоризації є відсутність в ній тієї категорії об’єктів, яку ми пропонуємо зарахувати до “природоохоронних територій соціально-культурного призначення”. До природно-заповідного фонду, який відповідає категорії “природоохоронних територій загального призначення” мають належати лише природні й напівприродні природоохоронні території. До того ж, з числа “природоохоронних територій спеціального призначення” деякі також добре відповідають певним категоріям, запропонованим МСОП.

Звичайно, процес адаптації національної категоризації природоохоронних територій до рекомендацій МСОП не може бути швидким, але він формує передумови для використання світового надбання досвіду щодо екологічного менеджменту на природоохоронних територіях.

Реалізація цього процесу можлива у два способи:

1. Повна уніфікація категоризації природоохоронних територій України з категоріями, рекомендованими МСОП, що є досить проблематичним, зважаючи на багатолітню традицію організаційних засад територіальної охорони природи, та й, напевно, недоцільним,

2. Встановлення адекватних відповідностей між наявними категоріями природно-заповідного фонду України та інших природоохоронних територій країни з категоріями МСОП.

Останній підхід є найперспективніший, хоча уникнути поступової трансформації прийнятої системи категорій в напрямку загальної уніфікації типології природоохоронних територій у країнах Європи не вдасться, оскільки збереження загальної біорізноманітності континенту можливе лише в рамках загального екологічного менеджменту системи охоронних територій усіх країн.

2.3. Закони України “Про екологічну мережу України” та “Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки” – пропозиції щодо узгодження з принципами формування мережі Натура 2000 та Смарагдової мережі

Україна на законодавчому рівні закріпила принципи й підходи до формування екомережі та критерії визначення її структурних елементів, причому це було зроблено на засадах, досить відмінних від прийнятих у країнах Європи. Тому, вважаємо доцільним навести стислий аналіз основних методологічних відмінностей щодо формування екомережі в країнах Європи та в Україні. Пропонований аналіз є основою для формування нової редакції Закону України “Про екологічну мережу України” та підготовки “Загальнодержавної програми розвитку й менеджменту екомережі України на 2016-2025 рр.”

Ідея екологічної мережі сформувалася у світовій практиці як спосіб збереження біорізноманітності в умовах неминучого нині збільшення антропогенного впливу на природне довкілля й подальшої трансформації ландшафтів. У її основі лежить так звана *оселищна концепція збереження біорізноманіття*, тобто ідея збереження певних типів оселищ (habitats), як територій (місць) існування видів, або їх груп. В основі цієї концепції лежать принципи, проголошені Бернською конвенцією. Термін “оселище” є адекватним перекладом українською мовою англійського терміна “habitat”. У деяких офіційних перекладах міжнародних правових документів (наприклад, Бернської конвенції) українською мовою цей термін був переданий як “середовище існування”, що некоректно як з екологічної, так і мовно-семантичної точок зору.

Україна приєдналася до “Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі” (Бернської конвенції), однак, у природоохоронному законодавстві України практично відсутні базові концептуальні засади ефективної імплементації її принципів у практику. Зокрема, це стосується оселищної (habitat's) концепції збереження біотичного й ландшафтного різноманіття, яка нині, фактично, лежить в основі визначення територіальних об'єктів охорони в країнах Європи й поширюється на інших континентах. У країнах Євросоюзу вона знайшла втілення в Директиві 92/43/ЄЕС від 21 травня, 1992 року “Про збереження природних типів оселищ (habitats) та видів природної фауни й флори”. Через неадекватний офіційний переклад (адже в англомовному оригіналі ні про які “середовища існування” мови нема!) назви Бернської конвенції, в Україні навіть не виникло передумов для введення в правове поле терміна “оселище” (чи будь якого іншого) для адекватного позначення цілком визначеного й усталеного терміна “habitat”.

Методологія оселищної охорони – це своєрідний інструмент уніфікації підходів до охорони біотичного й ландшафтного різноманіття в країнах Європи. В основі природоохоронних програм, які випливають з цієї концепції (Natura 2000, Emerald Network – Смарагдова мережа) лежить принцип виділення ділянок земної поверхні (sites), які визначаються певними, конвенційно

погодженими, властивостями чи характеристиками: як місцевиростання чи місця існування певних видів рослин і тварин, місцезнаходження певних типів угруповань, екосистем тощо.

Оселищна концепція збереження біорізноманіття має на меті, насамперед, вирішення практичних завдань територіальної охорони біорізноманіття, зокрема в регіонах з давньою історією господарського освоєння, де природні екосистеми збереглися лише фрагментарно, на малих ділянках, роз'єднаних великими просторами антропогенних ландшафтів.

На підставі аналізу природоохоронної цінності видів рослин та/або тварин, або їх угруповань визначають типи оселищ які необхідно зберігати як неодмінні місця їх існування. Такі типи оселищ визначають як територіальні об'єкти охорони, важливі для виживання певних видів.

Починаючи від середини 90-х років концепція оселищної охорони біорізноманіття набуває у Європі панівного характеру.

У процесі формування оселищної концепції збереження біорізноманіття в кожній з країн Європи виникали й виникають певні проблеми щодо адаптації наявного національного наукового понятійно-термінологічного, концептуального та методологічного апарату з потребами оселищного підходу до збереження біорізноманіття. В Україні такі проблеми також мають місце. Деякі особливості на інтерпретацію оселищних підходів в Україні накладає наявність розвиненої традиції охорони раритетних фітоценозів, яка сформувалася в рамках концепції Зеленої книги України. В основі ідеї охорони та збереження рідкісних і типових рослинних угруповань, навіть точніше – типів угруповань, тобто синтаксонів, виділених за домінантною класифікацією, було прагнення зберегти відповідні середовища існування для видів, які потребують збереження (Зелена..., 1987; Стойко, Шеляг-Сосонко, 2005). Проте, в останньому виданні Зеленої книги України (Зелена..., 2009) ця ідея практично відкинута, а мова йде тільки про охорону певних, визначених за низкою критеріїв, типів рослинних угруповань (синтаксонів).

В основі виділення раритетних фітоценозів за традицією Зеленої книги України лежить екосистемний підхід, але самі критерії та методи виділення типів синтаксонів є принципово відмінними від прийнятих у європейській практиці. Зелена книга стосується лише територій, на яких представлена рослинність і лише суходільних (включно з водною рослинністю). Вона не бере до уваги морських екосистем. Крім того, її підходи не можуть бути застосовані до територій, на яких рослинність відсутня, але які мають важливе значення як місця життєдіяльності, насамперед, тваринних організмів. Наприклад, скелі з "пташиними базарами", кам'яністі береги, які є місцем розмноження морських ссавців, глибоководні екосистеми, рухомі піщані дюни тощо. Разом з тим, ці території відіграють важливу роль у структурі екомережі.

Особливої гостроти проблема активного впровадження в Україні принципів оселищного підходу до збереження біорізноманіття набула у зв'язку з проголошенням розбудови екомережі керівним принципом розвитку територіальної охорони природи країни й закріпленням його на законодавчому рівні. Проте, слід зазначити, що у створенні національної екомережі Україна спирається на юридично-правовий підхід, не маючи ще достатньої наукової основи у вигляді відповідних баз даних щодо поширення видів рослин і тварин і типів оселищ, оформлених із застосуванням сучасних геоінформаційних (ГІС) технологій для обґрунтування її структури й конфігурації на оселищних засадах.

Згідно з визнаними у Європі науковими підходами, вибір територій того чи іншого призначення в рамках екомережі здійснюється на підставі узагальнення детальної інформації про поширення видів рослин і тварин, шляхи міграцій тварин, достатньо детальних карт рослинності та її

класифікаційних схем. Практично всі країни, що ввійшли до Євросоюзу, на час формування національних екомереж мали узагальнені хорологічні атласи флори й фауни, причому деякі з них – дуже детальні. Завдяки цьому реалізація вибору типів оселищ, які становлять першочергову цінність для збереження біотичного й ландшафтного різноманіття у цих країнах здебільшого становила лише технічну проблему.

Як уже зазначалося, в основі виділення територій, перспективних для включення до екомережі, за прийнятими в країнах Європи критеріями, лежить виділення природних оселищ, яким характерна наявність відповідних складових (як біотичних, так і абіотичних), які визначають їх особливу роль у збереженні умов виживання й розвитку популяцій видів, які потребують охорони. Але, на жаль, ці підходи мають обмежене застосування в Україні та майже не використовуються в практиці природоохоронної справи.

В Україні запроваджені дещо інші критерії до формування екомережі, що значною мірою зробило схеми екомережі України несумісними з аналогічними схемами європейських країн. Особливо відчутно це проявляється на прикордонних територіях, де виникає необхідність узгодження структури регіональних екомереж України з європейськими. Принциповим є фактичне ігнорування в Україні “оселищних критеріїв” вибору складових елементів екомережі й абсолютизація значення територій та об’єктів природно-заповідного фонду як основи екомережі з подальшим, часто штучним, залученням природоохоронних територій іншого статусу (водоохоронних, ґрунтозахисних, рекреаційних тощо).

Впровадження відповідних змін у Закон України “Про екологічну мережу України”, які враховуватимуть вимоги оселищної концепції збереження біорізноманіття, узгодження цього закону з новими редакціями Законів “Про Червону книгу України” та “Про природоохоронні території та природно-заповідний фонд України”

2.4. Закони України “Про рослинний світ” і “Про тваринний світ” – узгодження з принципами оселищної концепції та положеннями Бернської конвенції та Оселищної директиви Європейського Союзу

Згідно зі ст. 26 Закону України “Про рослинний світ” та ст. 37 Закону України “Про тваринний світ” охорона рослинного й тваринного світу забезпечується шляхом:

- встановлення правил та науково обґрунтованих норм охорони, раціонального використання і відтворення об’єктів рослинного й тваринного світу,
- встановлення заборони та обмежень під час використання об’єктів рослинного й тваринного світу,
- встановлення особливого режиму охорони видів рослин і тварин, уключених до Червоної книги України,
- охорони середовища існування, умов розмноження і шляхів міграції тварин,
- формування екологічної мережі, створення державних заповідників, заказників і визначення інших природних територій та об’єктів, що підлягають особливій охороні,
- проведення відповідно до законодавства інших заходів і встановлення інших вимог щодо охорони об’єктів рослинного й тваринного світу.

В обох випадках мова йде про середовища існування видів без належного пояснення суті

означеної категорії. У наявному в законах поданні, категорія “середовище існування” є абстрактною, оскільки не має відповідної територіальної прив’язки. Ця невідповідність легко знімається у спосіб введення в правове поле України концептуальних положень і понятійно-термінологічного апарату оселищної концепції збереження біотичної і ландшафтної різноманітності. Саме у зв’язку з цим, як і стосовно інших нормативних документів, у термінологічній преамбулі нової редакції Закону України “Про Червону книгу України” (Додаток 2.2.) запропоновано формулювання: “Цей закон встановлює таке тлумачення відповідних термінів, категорій і понять для використання в природоохоронній діяльності й нормативно-правових документах усіх рівнів в Україні” стосовно понятійно-термінологічного апарату оселищної концепції збереження біорізноманіття. Такий підхід дає змогу уніфікувати понятійний апарат, що буде використовуватися в природоохоронній справі з урахуванням засад оселищної концепції як стосовно видів рослинного й тваринного світу, так і відповідних типів оселищ та реальних оселищ у природному середовищі.

Декларація встановлення особливого режиму охорони видів рослин і тварин, що включені до Червоної книги України, без забезпечення правових засад моніторингу, його фінансового забезпечення та реалізації результатів у рамках відповідних екологічних менеджмент-планів, позбавлена практичного сенсу. Усі етапи моніторингу поширення, стану й динаміки популяцій видів, що включених до Червоної книги України, доцільно визначити на законодавчому рівні в рамках Законів “Про Червону книгу України”, “Про рослинний світ”, “Про тваринний світ”, Лісового кодексу України, “Порядку ведення державного обліку і кадастру рослинного світу” постанова КМ України № 195 від 22.02.2006 р., “Положення про порядок ведення державного кадастру тваринного світу” постанова КМ України № 772 від 15.11.1994 р.

Система моніторингу й оцінки має передбачати аналіз як процесів, що відбуваються в природних екосистемах, так і людської діяльності та її впливу на природні комплекси. Ця система є необхідною умовою забезпечення зворотного зв’язку між об’єктами природоохоронної території (природними та антропогенними) та керуючими структурами. Вона забезпечує громадськість, керівні установи й служби, інші зацікавлені організації та партнерів природоохоронної території інформацією щодо реалізації програмних завдань. Процес оцінки забезпечує зворотній зв’язок між ними, який сприяє врегулюванню й узгодженню дій, планів та бюджетів зацікавлених сторін. Як правило, реалізуються три рівня моніторингу в рамках менеджмент-плану:

- **моніторинг виконання** планових завдань, що передбачає аналіз виконання розроблених планів, проектів, дій тощо у відповідності з планом розвитку території;
- **моніторинг ефективності** виконання проектів і планів у зв’язку з програмними завданнями природоохоронної території;
- **моніторинг дієвості** застосованих форм керування, що передбачає відповідь на питання, чи немає інших, ефективніших способів розв’язання поставлених перед природоохоронною територією завдань.

Реалізація моніторингу й оцінки дій в рамках менеджмент-плану природоохоронної території передбачає чіткий поділ функцій між партнерами з реалізації програмних завдань об’єкту. Причому вирішальна роль в реалізації програмних завдань належить керівництву природоохоронної території. Вищестоящим керівним структурам надається функція контролю за ефективністю й дієвістю системи заходів, планованих партнерами з використання й збереження природоохоронної території.

Важливе значення в системі моніторингу має визначення розділів програми (плану), базових питань моніторингу (об'єктів) та пріоритетів. Як один з прикладів визначення програми й базових питань одного з розділів менеджмент-плану наводимо схему системи заходів щодо формування системи стеження й оцінки стану біорізноманітності на природоохоронній території (таблиця).

Пріоритети моніторингу стану природоохоронної території (як стосовно природних комплексів, так і антропогенних об'єктів) мають визначатися з урахуванням таких критеріїв:

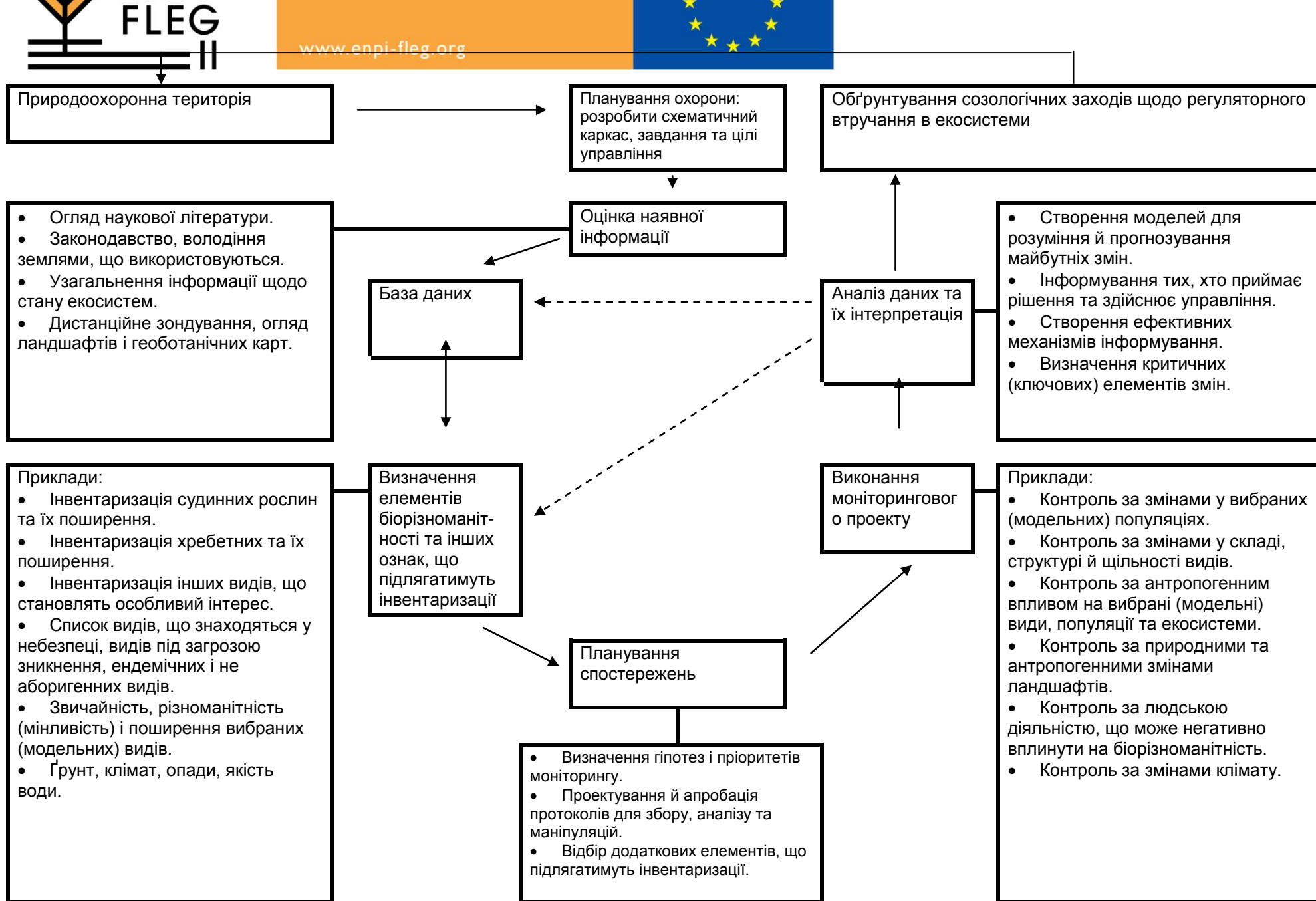
- **ступеня впевненості в гарантованому успіху** реалізованого заходу чи дії;
- **ступеня рівності умов** отримання як негативного, так і позитивного результату;
- **ймовірності сторонніх впливів**, негативний ефект яких буде вищий за результати втручання в природне середовище;
- **обсягів очікуваних результатів втручання** щодо реалізації планів і дій керування природними комплексами, як з точки зору біорізноманітності, так і з точки зору громадськості й соціальних аспектів;
- **ступеня важливості проблеми** (наскільки вона є "ключовою") і спроможності опосередковано розв'язувати, або створювати, інші проблеми й питання;
- **співвідношення легкості й вартості отримання очікуваних результатів** з огляду на можливість пошуку інших шляхів реалізації намічених планів і дій.

Важливим є визначення масштабу оцінок планованих дій і заходів як у межах природоохоронної території, так і регіону, особливо коли мова йде про прикордонні зони, коли наслідки керівного втручання у функціонування природних комплексів можуть мати наслідки, що виходять за межі держави.

Періодичність моніторингу, його методичні засади й конкретні методи визначаються на підставі загальних концептуальних положень Національної програми екологічного моніторингу та її складових, щодо стану довкілля, біорізноманітності тощо з урахуванням загальноєвропейських підходів до оцінки стану довкілля й біорізноманітності з огляду на формування національної екомережі як складової частини Пан'європейської екомережі.

У контексті впровадження моніторингу та менеджменту популяцій видів тварин і рослин, що потребують охорони та їхніх оселищ (середовищ існування) важливим є аналіз досвіду європейських країн щодо практичного впровадження положень Бернської конвенції в рамках реалізації програм Natura 2000 та Emerald Network (Смарагдової мережі).

Нажаль, на сьогодні, слід констатувати, що в правовому полі України практично відсутні нормативні засади ведення такого моніторингу.

Таблиця. Послідовність заходів щодо формування інформаційної основи й системи моніторингу біорізноманітності на природоохоронних територіях (на основі Dallmeier, 1996 зі змінами й доповненнями)

2.5. “Положення про Зелену книгу України” – чи потрібна Зелена книга за умов застосування оселищних підходів

Ідея охорони рідкісних та оригінальних рослинних угруповань як одного з проявів біорізноманіття і як шлях до оптимізації збереження середовищ існування (оселищ) зникаючих видів виникла в країнах Східної й Центральної Європи у 80-х роках минулого століття. Практично одночасно почала розвиватися власне оселищна концепція збереження середовищ та умов існування природних видів флори і фауни (Кагало та ін., 2012).

Оскільки остання забезпечує більш комплексний підхід до вибору об'єктів охорони та визначення їх інтегрального значення для збереження певних типів екосистем з усім комплексом їхніх компонентів і складових, вона набула широкого розвитку в країнах Європи. Натомість, через певні наукові традиції, у країнах колишнього СРСР продовжував розвиватися підхід, що відповідає концепції Зеленої книги. Хоча, станом на сьогодні, активне природоохоронне правове забезпечення він має лише в Україні.

Звичайно, з урахуванням природоохоронних і наукових традицій, що склалися впродовж досить тривалого часу, недоцільно нехтувати й однозначно заперечувати позитивне значення Зеленої книги для забезпечення вибору територій, перспективних для збереження біорізноманіття, особливо в лісових і степових регіонах.

Разом з тим, необхідно на законодавчому рівні розробити й запровадити паралельне тлумачення й зіставлення підходів, які передбачають використання принципів оселищної концепції і Зеленої книги. Тим більше, що доки немає Червоної книги типів природних оселищ України, Зелена книги України виконує важливу інформаційну функцію щодо оцінки рівня ценотичного, та, до певної міри, екосистемного різноманіття території країни.

Необхідно визначити механізми використання інформації про типи угруповань, відображені в Зеленій книзі України в системі моніторингу біорізноманіття країни та методичних засадах менеджменту природоохоронних територій, у просторовому плануванні територій.

Без сумніву, важливим є урахування поширення й природоохоронного статусу визначених Зеленою книгою України рослинних угруповань під час планування лісгосподарських заходів на лісових територіях України у відповідності з чинним законодавством.

Разом з цим, слід відзначити, що навіть у тих країнах Європи, де ідея збереження раритетних типів угруповань (чи раритетних син таксонів) розвивалася рівночасно з її розвитком в Україні, перехід на засади оселищного підходу до збереження біорізноманіття зумовив відмову від Зелених книг. Це зумовлено тим, що за умов послідовного впровадження положень оселищної концепції збереження біорізноманіття, збереження раритетних типів угруповань забезпечуються в контексті збереження певних оригінальних або типових типів оселищ.

3. Пропозиції щодо формування нових і змін в деяких чинних нормативних документах лісової галузі України

Завдання збереження біорізноманіття на землях лісового фонду України тою чи іншою мірою відображені в усіх нормативних документах, що регламентують господарювання в лісах. Проте, ступінь відповідності основних положень цих документів базовим вимогам європейської нормативної бази лісового господарства, зокрема в розділі збереження біорізноманіття в лісах, далеко не завжди є належним чи адекватним.

У цьому розділі попереднього звіту наведені приклади окремих змін і доповнень до чинної нормативної бази лісового господарства України. За результатами проекту будуть запропоновані зміни й доповнення як редакційного, так і принципового характеру до ширшої низки нормативно-правових документів лісового сектора України, а також проект Інструкції щодо збереження оселищного та видового різноманіття на лісових природоохоронних територіях України.

3.1. Проект Методичних рекомендацій щодо збереження біорізноманіття в лісах на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду та Смарагдової мережі в Україні

Розроблені в рамках проекту Методичні рекомендації щодо збереження біорізноманіття в лісах на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду України та Смарагдової мережі (далі – Методичні рекомендації) – це перший нормативно-правовий акт в Україні, який вводить в правове поле держави підхід щодо збереження біорізноманіття, закладений в директиві Ради Європейського Союзу 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року «Про збереження природних оселищ та видів природної фауни і флори»). Сутність цього підходу полягає в ідентифікації на місцевості та організації збереження видів рослин і тварин та природних оселищ (біотопів) європейського значення, які визначені в документах Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської конвенції). Відповідні документи Бернської конвенції включають в себе види і оселища, які перелічені в зазначеній директиві Ради ЄС і підлягають збереженню. Під збереженням біорізноманіття розуміється розробка і впровадження заходів збереження, які необхідні для підтримання або відновлення (відтворення) у природному стані типових або унікальних природних комплексів, природних оселищ, лісових екосистем та популяцій видів природної фауни й флори у сприятливому природоохоронному статусі. Ключовим моментом сприятливого природоохоронного статусу є те, що природні ареали видів і оселищ мають бути стабільними або збільшуватися і чисельність видів не зменшуватися. Власне це є головною метою заходів щодо збереження біорізноманіття. Безумовно, що моніторинг біорізноманіття є необхідною складовою частиною його збереження. Про це наголошується і даються відповідні поради в Методичних рекомендаціях. Згідно зі статтями 14, 19-20, 85 Лісового кодексу України громадяни і юридичні особи, які мають у приватній власності ліси, постійні та тимчасові лісокористувачі зобов'язані забезпечувати охорону типових та унікальних природних комплексів і об'єктів,

рослинних угруповань; збереження біорізноманіття в лісах здійснюється їх власниками та постійними лісокористувачами.

Основою для організації збереження біорізноманіття європейського значення є створення та функціонування об'єктів Смарагдової мережі (Смарагдових об'єктів), яка є еквівалентом мережі природоохоронних територій NATURA 2000, яка існує в країнах Європейського Союзу. Тому Методичні рекомендації містять рекомендації щодо охорони біорізноманіття в Смарагдових об'єктах, які створюються для виконання зобов'язань України в рамках Бернської конвенції.

Поряд з цим Методичні рекомендації пропонують застосовувати європейський підхід не лише для збереження біорізноманіття європейського значення, а і для збереження біорізноманіття цінних природних комплексів та об'єктів, особливо рідкісних та зникаючих видів рослин і тварин, рослинних угруповань та природних середовищ (оселищ, екотопів), що занесені до Червоної книги України, Зеленої книги України та в чинні для України міжнародні договори, міжнародні Червоні переліки, а також з врахуванням концепції особливо цінних для збереження лісів (High Conservation Value Forests).

Важливість Методичних рекомендацій полягає також в тому, що вони застосовують європейський підхід щодо збереження біорізноманіття як для Смарагдових об'єктів, так і для об'єктів та територій природно-заповідного фонду України, який складає близько 6 відсотків площі України.

Методичні рекомендації складаються з наступних розділів:

- Загальні засади
- Визначення термінів
- Виявлення та моніторинг природних комплексів лісових екосистем, оселищ європейського значення, рідкісних рослинних угруповань і цінного біорізноманіття
- Режим збереження цінних природних комплексів лісових екосистем, в тому числі оселищ європейського значення та рідкісних рослинних угруповань
- Режим збереження біологічного різноманіття тварин, рослин та грибів
- Основні вимоги до природоохоронних заходів для збереження біорізноманіття та лісогосподарських заходів, що можуть здійснюватися у лісах природно-заповідного фонду.

В зазначених розділах розкривається сутність і склад задач, сформульованих в назвах розділів, надаються відповідні рекомендації, вказуються джерела додаткової інформації.

В зазначених розділах розкривається сутність і склад задач, сформульованих в назвах розділів, надаються відповідні рекомендації, вказуються джерела додаткової інформації.

Зокрема, наголошується, що згідно Лісового кодексу України землевласники та постійні землекористувачі на територіях об'єктів ПЗФ та Смарагдових об'єктів мають **виявляти, вести моніторинг стану та провадити збереження** в першу чергу:

1. Видів рослин і тварин, що включені до Червоної книги України;
2. Видів рослин і тварин європейського значення, які постійно або тимчасово перебувають на території України (Додаток 1);
3. Видів природних оселищ європейського значення, які перебувають на території України (Додаток 2);
4. Зникаючих, рідкісних та вразливих типів природних оселищ лісових територій України, категорії їх рідкості та поширення типів оселищ за 15-ма лісогосподарськими

округами України (Додаток 4). Опис вказаних в додатку 4 зникаючих, рідкісних та вразливих типів оселищ лісових територій України надано в Додатку 5.

5. Рідкісних, вразливих, зникаючих та ендемічних видів рослин лісових територій, які вказані в Додатку 6 «Перелік, категорії рідкісності та поширення рідкісних, вразливих, зникаючих та ендемічних видів рослин лісових територій України».
6. Рідкісних, вразливих і зникаючих видів птахів лісових територій, які вказані в Додатку 7 «Перелік та поширення рідкісних, вразливих і зникаючих видів птахів лісових територій України».
7. Рідкісних, вразливих і зникаючих видів риб, амфібій і ссавців лісових територій, які вказані в Додатку 8 «Перелік та поширення рідкісних, вразливих і зникаючих видів риб, амфібій і ссавців лісових територій України».

Відзначається, що головною метою моніторингу є контроль за досягненням і підтриманням сприятливого природоохоронного статусу видів рослин і тварин європейського значення, рідкісних, вразливих, зникаючих та ендемічних видів рослин і тварин.

Методичні рекомендації вказують перелік документів згідно чинного законодавства, які мають міститися заходи щодо збереження біорізноманіття та оселищ.

До цих документів відносяться:

- Положення про об'єкт;
- Проект організації територій та охорони природних комплексів природних заповідників і біосферних заповідників, проект організації територій, охорони, відтворення та рекреаційного використання природних комплексів і об'єктів національних природних парків і регіональних ландшафтних парків;
- Менеджмент-план об'єкта;
- Проект організації і розвитку лісового господарства;
- Менеджмент-плани збереження певних видів рослин, тварин, оселищ.

Надано пояснення щодо застосування зазначених документів у випадку різних категорій ПЗФ, а також Смарагдових об'єктів, в тому числі, коли межі об'єктів ПЗФ та Смарагдових об'єктів перекриваються.

В Методичних рекомендаціях надаються посилання на методичні настанови та документи країн ЄС щодо збереження біорізноманіття і оселищ в рамках NATURA 2000, які доцільно використовувати в Україні при розробці і впровадженні моніторингу та збереження біорізноманіття і оселищ.

Цінність методичних рекомендацій полягає також в тому, що вони містить 12 наступних додатків загальною чисельністю 88 сторінок:

1. Перелік видів рослин і тварин європейського значення, які постійно або тимчасово перебувають на території України.

До цього додатку включені види рослин і тварин із Резолюції 6 (1998) Бернської конвенції, які постійно або тимчасово перебувають на території України і для збереження яких має створюватися Смарагдова мережа в Україні. У переліку міститься 284 види рослин, птахів, ссавців, земноводних, плазунів, безхребетних та риб. Рослини та тварини з Додатку 1 Директиви щодо оселищ, а також охоронювані птахи з Директиви про птахів містяться в зазначеній резолюції 6 (1998).

2. Перелік видів природних оселищ європейського значення, які перебувають на території України.

Перелік загрожених природних оселищ європейського значення, які потребують спеціальних заходів збереження, міститься в Резолюції 4 (1996) Бернської конвенції. Перелік з Резолюції 4 включає відповідні оселища з Директиви про оселища. Таким чином, зберігаючи види і оселища з резолюцій 4 та 6 Бернської конвенції, ми автоматично зберігаємо відповідні види і оселища, вказані в Директиві про оселища і в Директиві про птахів ЄС.

3. Перелік Смарагдових об'єктів – кандидатів в Україні станом на 2014 рік, які офіційно отримали такий статус згідно рішення Постійного комітету Бернської конвенції.

Фактично, статус Смарагдового об'єкта – кандидата отримує такий об'єкт, на який подана відповідна стандартна форма даних та інші матеріали, згідно вимог Бернської конвенції, а також після відповідної перевірки даних Секретаріатом конвенції.

4. Перелік зникаючих, рідкісних та вразливих типів природних оселищ лісових територій України, категорії їх рідкісності та поширення типів оселищ за 15-ма лісогосподарськими округами України.

5. Опис зникаючих, рідкісних та вразливих типів оселищ лісових територій України.

6. Перелік, категорії рідкісності та поширення рідкісних, вразливих, зникаючих та ендемічних видів рослин лісових територій України.

7. Перелік та поширення рідкісних, вразливих і зникаючих видів птахів лісових територій України.

8. Перелік та поширення рідкісних, вразливих і зникаючих видів риб, амфібій і ссавців лісових територій України.

9. Карта поширення рослини *Aldrovandavesiculosa* в Котелевському районі.

Карта демонструє приклад зображення місцезнаходжень виду та фіксації їх географічних координат, які проводяться при моніторингу біорізноманіття.

10. Рекомендації щодо режимів збереження зникаючих, рідкісних та вразливих угруповань лісових екосистем України.

В додатку вказані синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України), коди відповідних природних оселищ в EUNIS, з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України, режими природоохоронних та лісогосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України в межах та за межами ПЗФ, а також в залежності від географічного розташування, зокрема для лісів Карпат та Криму.

11. Загальні рекомендації щодо збереження птахів, земноводних, ссавців, риб, земноводних та рослин.

Для збереження птахів рекомендується виділення особливих захисних лісових ділянок та/або спеціальних охоронних зон в місцях концентрації рідкісних, вразливих і зникаючих видів птахів в лісах України, надається список та вказуються охоронні статуси рідкісних, вразливих і зникаючих видів птахів в лісах України, занесених до Червоної книги України, міжнародних списків і угод та щодо яких необхідно застосування спеціальні заходи охорони, описуються принципи виявлення особливо цінних ділянок лісу для збереження птахів, наводяться рекомендації щодо оцінки ділянок, критично важливих для використання птахами, надані рекомендації щодо ведення

лісового господарства в особливо захисних лісових ділянках для збереження птахів, виділення охоронних зон та їх моніторингу. Міститься перелік видів птахів і для кожного виду вказані конкретні, рекомендовані заходи охорони для різних типів об'єктів, зокрема розміри зон охорони та терміни сезонної охорони.

Всі заходи з збереження популяцій видів, рідкісних, вразливих і зникаючих видів риб, амфібій і ссавців лісових територій України, представлених у Додатку 8, поділяють на чотири основні групи:

- Охорона місць репродукції (місць парування та місць росту молоді);
- Охорона місць кормодобування (живлення) і водопою, а також шляхів до них;
- Охорона місць зимівлі;
- Спеціальні (видоспецифічні) заходи збереження окремих видів.

В Додатку 11 вказані спеціальні заходи щодо збереження земноводних, кажанів, хижих ссавців, ратичних та риб, а також цінних видів рослин

12. Нормативно-правові акти, що мають відношення до збереження біорізноманіття в лісах. Е цьому додатку вказано 65 нормативно-правових актів.

Зазначені додатки містять переліки видів рослин і тварин та оселищ європейського значення, які містяться в Україні, тобто видів та оселищ, визначених в документах Бернської конвенції. Надаються перелік, описи, поширення оселищ лісових територій, що містяться в Україні, які перелічені в директиві Ради Європейського Союзу 92/43/ЄС від 21 травня 1992 року. Надані рекомендації щодо режимів природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ, спрямовані на збереження зникаючих, рідкісних та вразливих угруповань лісових екосистем України. Сформульовані переліки цінних для збереження видів рослин і тварин лісових територій України і запропоновані рекомендації щодо їх охорони.

Додатки до Методичних рекомендацій були підготовлені раніше завдячуючи результатам минулих проектів Дунайсько-Карпатської Програми (WWF-DCP) та спільної програми Ради Європи і Європейського Союзу щодо підготовки Смарагдової мережі природоохоронних територій, фаза II. Методичні рекомендації підготовлено з метою поліпшення здійснення державного управління, а також планування природоохоронних заходів, у тому числі лісгосподарських, у межах природно-заповідного фонду та Смарагдових об'єктів державними та недержавними юридичними особами, користувачами та власниками лісів згідно зі своїми повноваженнями.

3.2. Збереження біорізноманіття в лісах у межах і поза межами територій та об'єктів ПЗФ

Вважається, що через відсутність або недосконалість відповідної нормативно-правової бази, механізмів реалізації й контролю за збереженням біорізноманіття, цінне біорізноманіття (види рослин, тварин та грибів, що включені до Червоної книги України, міжнародних конвенцій та рослинні угруповання – до Зеленої книги України) не забезпечене належною охороною на землях лісгосподарського призначення поза межами об'єктів ПЗФ (а інколи і в їх межах). Зважаючи на те, що зазначені землі займають близько 15% території України або 90,5 тисяч км² (17,5% території України є лісовкриті землі, з них близько 2,5% знаходиться під об'єктами ПЗФ), а підпорядковані

ДАЛРУ об'єкти ПЗФ займають 15,4% площі земель лісового фонду, можна зробити висновок, що на решті 84,6% площі лісового фонду ДАРЛУ, охорона цінного біорізноманіття (за винятком біорізноманіття лісів) практично не передбачена.

Для ілюстрації цього висновку розглянемо положення ЛКУ та Постанови КМУ “Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок”, які стосуються збереження біорізноманіття.

Стаття 85 Лісового кодексу України вірно формулює завдання щодо збереження біорізноманіття в лісах на генетичному, видовому, популяційному та екосистемному рівнях, у тому числі охорони рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення видів тваринного й рослинного світу, рослинних угруповань тощо. У подальшому ЛКУ не формулює, яким чином має бути забезпечена охорона біорізноманіття, оскільки для цього мають бути застосовані підзаконні акти.

Опосередковано це може бути досягнуто різними шляхами, у тому числі й шляхом поділу лісів за екологічним і соціально-економічним значенням у відповідності до ст. 39 ЛКУ. Іншим механізмом, за допомогою якого може бути введена система збереження біорізноманіття в лісах, є виділення особливо захисних лісових ділянок згідно зі ст. 41 Лісового кодексу України (“У лісах можуть бути виділені особливо захисні лісові ділянки з режимом обмеженого лісокористування”).

Затверджений Постановою КМУ від 16 травня 2007 р. № 733 “Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок” встановлює єдині вимоги до поділу лісів на категорії, умови та ознаки зарахування їх до таких категорій, а також виділення особливо захисних лісових ділянок з режимом обмеженого лісокористування.

У ст. 5 Постанови КМУ “Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення” значно обмежені функції природоохоронних лісів. До цієї категорії не зараховані ліси поза межами об'єктів ПЗФ, які, проте, мають важливе значення для збереження біорізноманіття на генетичному, видовому, популяційному та екосистемному рівнях, для охорони рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення видів тваринного й рослинного світу, що включені до Червоної книги України, охороняються міжнародними конвенціями, рослинних угруповань, що включені до Зеленої книги України тощо. Крім того цей документ не надає характеристик і порядку визначення природоохоронних лісів (окрім об'єктів і територій ПЗФ).

У додатку 5 до “Порядку поділу...” вказані “Найменування та ознаки особливо захисних лісових ділянок та нормативи виділення”. Серед 16 найменувань тільки два (“Лісові ділянки навколо токовищ глухарів” і “Лісові ділянки на особливо охоронних частинах заказників”) якоюсь мірою стосуються збереження біорізноманіття.

Незрозуміло, що мається на увазі під “особливо охоронною частиною заказника”, адже цей термін в законодавстві ніде не визначений. Не згадані інші категорії об'єктів ПЗФ (парки, заповідні урочища тощо).

Таким чином, постанова КМУ недостатньо враховує потреби збереження цінного лісового біорізноманіття як у межах, так і поза межами об'єктів ПЗФ, як того вимагає ЛКУ (ст. 85 та інші) й тому документ доцільно істотно доповнити.

У рамках проекту запропоновані зміни до цього документу у відповідності з концепцією “High Conservation Value Forests (HCVF)”, (особливо цінні для збереження ліси (ОЦЗЛ)), що також сприятиме в Україні розвитку лісової сертифікації, однією з вимог якої є виділення ОЦЗЛ. Концепція детально викладена в посібнику (Jennings et al, 2003), який був адаптований для умов України (<http://awsassets.panda.org/downloads/oczl.pdf>).

Концепція особливо цінних для збереження лісів частково реалізована в чинній нормативно-законодавчій базі ведення лісового господарства. У Додатку 4.2. показана відповідність категорій і підкатегорій ОЦЗЛ категоріям і підкатегоріям захисності лісів, які виділяються згідно з “Порядком поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок”. Необхідні зміни й доповнення до цього “Порядку...” наведені в Додатку 4.3.

Пропозиція щодо змін у згаданому документі полягає в тому, щоб використати світовий досвід збереження цінних лісів, включаючи ліси з цінним біорізноманіттям, через наявний в Україні механізм виділення особливо захисних ділянок (ОЗЛД), визначений ЛКУ та “Порядком поділу...”.

У Лісовому кодексі у ст. 41 “Виділення особливо захисних лісових ділянок” вказано, що в лісах можуть бути виділені особливо захисні лісові ділянки з режимом обмеженого лісокористування. Проте в “Порядку поділу...” відсутні пояснення про які саме обмеження лісокористування йдеться, тому пропонується режим лісокористування на ОЗЛД встановити окремою Інструкцією або Методичними рекомендаціями, які мають бути розроблені. Попередній проект такої інструкції планується запропонувати в рамках виконання проекту.

Запропоновані зміни також дозволять виконати міжнародні зобов'язання України в рамках конвенцій та міжнародних угод щодо збереження біорізноманіття в лісах, а також спростять ідентифікацію перших трьох категорій ОЦЗЛ.

3.3. Положення про Державне агентство лісових ресурсів України (ДАЛРУ) та збереження біорізноманіття в лісах і стале лісове господарство

Головний документ, що регламентує діяльність ДАЛРУ – чинне “Положення про Державне агентство лісових ресурсів України”, яке було затверджене Указом Президента України від 13.04.2011 № 458/2011. ДАЛРУ забезпечує реалізацію державної політики у сфері лісового та мисливського господарства. Воно у своїй діяльності керується Конституцією та Законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Мінагрополітики України, іншими актами законодавства України, дорученнями Президента України та Міністра.

Згідно з Положенням, основними завданнями Держлісагентства України є:

- 1) внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері лісового та мисливського господарства;
- 2) реалізація державної політики у сфері лісового та мисливського господарства.

На виконання основних завдань, у пункті 4 Положення про ДАЛРУ, деталізовано 47 напрямів роботи, заходів, видів діяльності, повноважень тощо. Аналіз цих 47 напрямів показує, що лише один напрям має відношення до збереження біорізноманіття, а саме:

- 5) здійснює державне управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду в лісах підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління.

Ця робота відповідає першому пункту статті 85 Лісового кодексу України.

Об'єкти ПЗФ на своїй території зобов'язані забезпечувати охорону рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного й рослинного світу, рослинних угруповань, пралісів, інших цінних природних комплексів відповідно до природоохоронного законодавства, відповідно до пункту 5) статті 85 ЛКУ. Але об'єкти ПЗФ становлять близько 17% від земель лісогосподарського призначення. А яким чином ДАЛРУ охороняє біорізноманіття на 83% земель

лісогосподарського призначення? Це питання потребує пошарового аналізу нормативно-правових актів управління лісовим господарством. Що торкається Положення про ДАЛРУ, то в ньому не згадуються слова “біорізноманіття”, “екологія”, “генофонд”. Не знайшла місця в Положенні про ДАЛРУ охорона біорізноманіття поза межами ПЗФ (за винятком мисливських тварин). Не відображає Положення й “застосування екологічно орієнтованих способів відтворення лісів та використання лісових ресурсів”, вказаних у пункті 4) ст. 85 ЛКУ. Проте, у 27 з 47 пунктів Положення згадуються питання мисливства та полювання.

Як відображено в аналізі міжнародної та європейської політики щодо збереження біорізноманіття в лісах у попередніх розділах, головним напрямом розвитку сучасної екологічної політики й до 2020 року є ведення сталого лісового господарства й здійснення сталого лісового менеджменту. Статтею 19 Лісового кодексу України на постійних лісокористувачів покладено зобов'язання:

- “забезпечувати охорону, захист, відтворення, підвищення продуктивності лісових насаджень, посилення їх корисних властивостей, підвищення родючості ґрунтів, вживати інших заходів відповідно до законодавства на основі принципів сталого розвитку.”

ДАЛРУ є постійним користувачем, тобто воно має також застосовувати принципи ведення сталого лісового господарства й проводити відповідну політику з цього приводу. Власне, це ДАЛРУ й робить, але в Положенні про ДАЛРУ цей напрям роботи не відображений.

У Положенні про Державний комітет лісового господарства України (Указ Президента України від 14 серпня 2000 року № 969/2000) першим серед основних завдань Держлісгоспу України було:

- “забезпечення реалізації державної політики у сфері лісового і мисливського господарства, а також охорони, захисту, раціонального використання і відтворення лісових ресурсів, мисливських тварин, підвищення ефективності лісового та мисливського господарства,”.

У чинному Положенні про ДАЛРУ це завдання опинилося на другому місці (хоча, має бути на першому, оскільки реалізація державної політики значно важливіша від внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері лісового та мисливського господарства). Окрім того, воно втратило головний напрям цієї політики – охорону, захист, раціональне використання й відтворення лісових ресурсів та мисливських тварин.

Для успішного ведення лісового господарства необхідно проводити моніторинг. Питання державного моніторингу регулюються Постановою КМУ “Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля” від 30 березня 1998 р. № 391. Згідно з п. 8 зазначеної Постанови КМУ, ДАЛРУ здійснює такий моніторинг:

- ґрунтів земель лісового фонду (радіологічні визначення, залишкова кількість пестицидів, агрохімікатів і важких металів);
- лісової рослинності (стан, продуктивність, пошкодження біотичними та абіотичними чинниками, біорізноманіття, радіологічні визначення);
- мисливської фауни (видові, кількісні та просторові характеристики).

Чинне Положення про ДАЛРУ містить невідповідність цим завданням. Зокрема, у Положенні відсутнє завдання щодо моніторингу лісової рослинності і, зокрема, біорізноманіття. Пункт 8) Положення передбачає здійснення “моніторингу ґрунтів з метою вирощування продуктивних лісових насаджень, лісової рослинності, мисливських тварин”, натомість, Постанова КМУ зобов'язує проводити, фактично, моніторинг радіаційного й хімічного забруднення ґрунтів земель усього лісового фонду.

Таким чином, Положення про ДАДРУ має бути змінено з метою досягнення відповідності чинному законодавству, цілям, визначеним для аналогічних лісгосподарських структур у країнах Європейського Союзу (оскільки Україна підписала договір про асоціацію) і зокрема, Постанові КМУ “Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля”, а також має відображати як головний напрям діяльності агентства – ведення сталого лісового господарства, включаючи збереження біорізноманіття.

Щодо цілей ЄС, то їх визначає, зокрема, “Нова лісова стратегія ЄС: для лісів і лісового сектора”. У Стратегії визначена така мета до 2020 року: “Забезпечити й довести, що всі ліси в ЄС управляються відповідно до принципів сталого лісового управління і, що внесок ЄС у просуванні сталого лісового управління й зменшення вирубки лісів на глобальному рівні, зміцнюється”.

Стаття 292, пункт 5 Угоди про Асоціацію з ЄС наголошує: Сторони співпрацюють з метою сприяння обґрунтованому й раціональному використанню природних ресурсів відповідно до цілей сталого розвитку, з метою зміцнення зв'язків у сфері торговельних та екологічних політик і практики Сторін. Отже, угода підкреслює значущість роботи відповідно до цілей сталого розвитку. У статті 361 Угоди зазначено, що співробітництво матиме на меті збереження, захист, поліпшення й відтворення якості навколишнього природного середовища, розсудливе та раціональне використання природних ресурсів у сфері охорони природи, зокрема збереження і захист біологічного та ландшафтного різноманіття (екомережі).

Наведений вище аналіз дозволив сформулювати й запропонувати деякі зміни до Положення про ДАДРУ (Додаток 4.4.)

3.4. Проект організації розвитку лісового господарства та доцільні зміни до “Інструкції з впорядкування лісового фонду України”

Лісовпорядкування включає комплекс заходів, спрямованих на забезпечення ефективної організації та науково обґрунтованого ведення лісового господарства, охорони, захисту, раціонального використання, підвищення екологічного та ресурсного потенціалу лісів, культури ведення лісового господарства, отримання достовірної і всебічної інформації про лісовий фонд України. Так сформульовано в статті 45 Лісового кодексу України, а стаття 46 описує, що означає лісовпорядкування. Щодо біорізноманіття, лісовпорядкування передбачає:

- 8) ландшафтні, ґрунтові, лісотипологічні, лісобіологічні та інші обстеження і дослідження лісових природних комплексів;
- 9) виявлення типових та унікальних природних комплексів, місць зростання та оселення рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення видів тваринного і рослинного світу і підлягають заповіданню, включенню до екологічної мережі;
- 13) складання проектів організації і розвитку лісового господарства (ПОРЛГ) та здійснення авторського нагляду за їх виконанням тощо.

ПОРЛГ передбачає екологічно обґрунтоване ведення лісового господарства й розробляється відповідно до нормативно-правових актів, що регулюють організацію лісовпорядкування.

Безумовно, що лісовпорядкування має також виконувати завдання щодо збереження біорізноманіття, визначені в статті 85 ЛКУ і ПОРЛГ має встановити, як ці завдання збереження біорізноманіття мають виконуватися.

Нормативно-правовим актом, який регулює розробку ПОРЛГ є Інструкція з впорядкування лісового фонду України, розроблена ВО “УКРДЕРЖЛІСПРОЕКТ”. Ця інструкція має дві частини – Польові роботи та Камеральні роботи. Ця інструкція була затверджена науково-технічною радою Державного комітету лісового господарства України протокол № 2 від 30.10-01.11.2006 р. ВО “УКРДЕРЖЛІСПРОЕКТ” внесло зміни до неї, і в 2012 році підготувало проект нової інструкції з лісовпорядкування. Позитивним моментом є те, що нова інструкція має бути погоджена Мінприроди, бо інструкція лісовпорядкування від 2006 року не містить інформації про її погодження Мінприроди.

Аналіз проекту нової Інструкції з впорядкування лісового фонду щодо питань збереження біорізноманіття показав, що вона містить певні недоліки які необхідно усунути.

Попри низку окремих термінологічних та методичних недоліків, які будуть розглянуті в кінцевому варіанті пропозицій за результатами проекту, особливу увагу слід звернути на розділ 8.3.

В Інструкції з лісовпорядкування (Польові роботи), один розділ 8.3. “Впорядкування лісів природно-заповідного фонду” має особливе значення для охорони біорізноманіття і заслуговує на особливу увагу. Власне лише один цей розділ з усієї інструкції і має відношення до охорони біорізноманіття. Тобто, виходячи з аналізу інструкції можна зробити висновок, що інструкція передбачає охорону біорізноманіття лише в об’єктах ПЗФ, площа яких в лісовому фонді України становить лише близько 17%. Тобто, лісовпорядкування на 83% площі Лісового фонду ведеться практично без урахування питань збереження біорізноманіття, ігноруються частково статті 46 і 85 ЛКУ, Червона і Зелена книги України, а також і міжнародні зобов’язання України, що витікають з міжнародних конвенції та угод, зокрема, Бернської, Бонської, Конвенції про біологічне різноманіття та інших.

Це є принциповим і дуже істотним недоліком інструкції і вона має бути доопрацьована.

Цей розділ безумовно має відображати питання збереження біорізноманіття, визначені ЛКУ, природоохоронним законодавством України та міжнародними зобов’язаннями України. Окрім того, ураховуючи пріоритет забезпечення охорони біорізноманіття в об’єктах ПЗФ, лісовпорядкування повинно бути підпорядковане проектам організації території об’єктів ПЗФ, розроблятися на їх основі і не дублювати інформацію, що міститься в проектах організації території.

Лісовпорядкування не може відмінити застереження щодо режиму господарювання в різних зонах об’єктів ПЗФ, сформульованих в Законі “Про природно-заповідний фонд України”.

У Додатку 4.5. наведений розділ 8.3 “Інструкції...” з рекомендованими змінами.

Перелік цитованих джерел

1. Геоботаническое картографирование. – Л.: Наука, 1967.
2. Геренчук К.І., Раковська Е.М., Топчієв О.Г. Польові географічні дослідження. К.: Вища школа, 1975. – 248 с.
3. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір. У 2-х томах. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2005 а. – Т. 1. – 431 с.; 2005 б. – Т. 2. – 503 с.
4. Дідух Я.П. Теоретичні підходи до створення класифікації екосистем // Ukrainian Phytosociological Collection/ – Kyiv? 2005. – Iss. C, вып. 1 (23)/ – С. 3-14.
5. Дідух Я.П. Синергетичні підходи до оцінки структури, розвитку і стійкості біотопів та проблеми прогнозування їх змін // Вісн. НАН України. – 2014, № 12. – С. 29-38.
6. Дідух Я.П., Куземко Г.А. Класифікація екосистем Гілицько-Слобожанської екомережі // Укр. фітосоціол. збірн. – Київ, 2005. – Сер. С., вип.. 1 (23). – С. 38-60.
7. Дідух Я.П., Кузьманенко О.Л. До питання про співвідношення понять “екосистема”, “габітат”, “біотоп” та “екотоп” // Укр. ботан. журн. – 2010. – 67, № 5. – С. 668-679.
8. Дідух Я.П., Фіцайло Т.В., Коротченко І.А., Якушенко Д.М., Пашкевич Н.А. Біотопи лісової та лісостепової зон України / Ред. чл.-кор. НАН України Я.П. Дідух. – К.: ТОВ “МАКРОС”, 2011. – 288 с.
9. Ємельянов І.Г., Гродзинський М.Д. Біотоп // Екологічна енциклопедія: у 3 т. / Редколегія А.В. Толстоухов (головний редактор) та ін. – К.: ТОВ “Центр екологічної освіти та інформації”, 2006. – Т. 1: А-Е. – С. 94.
10. Зелена книга України / під загальною редакцією члена-кореспондента НАН України Я.П. Дідуха. – К.: Альтерпрес, 2009. – 448 с.
11. Зеленая книга Украинской ССР: Редкие, исчезающие и типичные, нуждающие в охране растительные сообщества / Ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонко. – К.: Наук. думка, 1987. – 216 с.
12. Кагало О.О. Чи відповідає Червона книга України вимогам чинного законодавства? // Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження Глобальної стратегії збереження рослин. Мат-ли II Міжнародної наук. конф. (9-12 жовт. 2012 р., м. Умань, Черкаська обл..) – К.: Паливода А.В., 2012. – С. 23-27.
13. Кагало О.О., Проць Б.Г. (ред.) Оселищна концепція збереження біорізноманіття: базові документи Європейського Союзу. – Львів: ЗУКЦ, 2012. – 278 с.
14. Кагало О.О., Проць Б.Г., Данилик І.М., Чорней І.І., Кіш Р.Я. Принципи, категорії, поняття й терміни оселищної концепції збереження біотичної різноманітності – український контекст // Біотопи (оселища) України: наукові засади їх дослідження та практичні результати інвентаризації. (Матеріали робочого семінару. Київ, 21-22 березня 2012 року.) / Наук. ред. Я.П. Дідух, О.О. Кагало, Б.Г. Проць. – Київ-Львів, 2012. – С. 29-36.
15. Кіш Р.Я., Проць Б.Г., Кагало О.О., Чорней І.І., Данилик І.М. Принципи соціологічної категоризації раритетних типів оселищ // Біотопи (оселища) України: наукові засади їх дослідження та практичні результати інвентаризації. (Матеріали робочого семінару. Київ, 21-22

березня 2012 року.) / Наук. ред. Я.П. Дідух, О.О. Кагало, Б.Г. Проць. – Київ-Львів, 2012. – С. 151-157.

16. Міллер Г.П. Польове ландшафтне знімання гірських територій. Вид. 2-ге. – К.: ІЗМН, 1996. – 168 с.

17. Плани заходів щодо збереження популяцій видів флори та фауни, що занесені до Червоної книги України та в міжнародні Червоні переліки, в межах установ природно-заповідного фонду. – Харків: ВД «Райдер», 2006. – 160 с.

18. Смарагдова мережа в Україні / Ред. Л.Д. Проценко. – К.: Хімджест, 2011. – 192 с.

19. Стойко С.М., Шеляг-Сосонко Ю.Р. Раритетний фітоценофонд України та концепція національної “Зеленої книги” // Укр. ботан. журн. – 2005. – 62, № 5. – С. 611-623.

20. Червона книга України. Рослинний світ / Відп. ред. Я.П. Дідух. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 912 с.

21. Alexandridis T.K., Lazaridou E., Tsirika A., Zalidis G.C. Using Earth Observation to update a Natura 2000 map for a wetland in Greece // Journal of Environmental Management. – 2009. – Vol. 90. – P. 2243-2251.

22. Blab J., Riecken U., Ssymank A. Proposal on a criteria system for National Red Data Book of Biotopes // Landscape Ecology. – 1995. – 10, 1. – P. 41-50.

23. Bock M., Xofis P., Mitchley J., Rossner G., Wissen M. Object-oriented methods for habitat mapping at multiple scales – Case studies from Northern Germany and Wye Downs, UK // Journal for Nature Conservation. – 2005. – Vol. 13. – P. 75-89.

24. Dahlberg A., Mueller G.M. Applying IUCN Red Listing Criteria for assessing and reporting on the conservation status of fungal species // Fungal Ecology. – 2011. – 4. – P. 147-162.

25. Dallmeier F. Biodiversity inventories and monitoring: essential elements for integrating conservation principles with resource development projects // Biodiversity in managed landscapes: theory and practice / Ed. by R.C. Szaro, D.W. Johnston. – New York: Oxford Univ. Press, 1996. – P. 221-236.

26. Essl F., Egger G., Ellmauer T., Aigner S. Rote Liste der gefährdeten Biotoptypen Österreichs: Konzept. – Wien: Umweltbundesamt, 2002b.

27. Essl F., Egger G., Ellmauer T., Aigner S. Rote Liste gefährdeter Biotoptypen Österreichs. Wälder, Forste, Vorwälder. – Wien, 2002a. – Bd. 156. – 143 s.

28. Gärdenfors U., Hilton-Taylor C., Mace G.M., Rodriguez J.P. The application of IUCN red list criteria at regional levels // Conserv. Biol. – 2001. – 15. – P. 1206-1212.

29. Handbook of vegetation science / Ed. by A.W. Kuechler, I.S. Zonneveld. – Dordrecht: Kluwer, 1988. – 632 P.

30. Hennekens S.M., Schaminee J.H.J. TURBOVEG, a comprehensive data base management system for vegetation data // Journal of Vegetation Science. – 2001. – No 12. – P. 589-591.

31. IUCN Red List Categories and Criteria. Version 3.1.: IUCN Species Survival Commission. – IUCN, Gland (Switzerland) and Cambridge (UK), 2001.

32. Jennings S., Nussbaum R., Judd N. and Evans T. The High Conservation Value Forest Toolkit, Edition 1, December 2003. Prepared by ProForest, South Suite, Frewin Chambers, Frewin Court, Oxford OX1 3HZ, UK.

33. Kaule G. Die Übergangs- und Hochmoore Süddeutschlands und der Vogesen: Landschaftsökologische Untersuchungen mit besonderer Berücksichtigung der Ziele der Raumordnung und des Naturschutzes. Leutershausen: J. Cramer, 1974 (Dissertationes Botanicae Band 27).
34. Kaule G. Kartierung schutzwürdiger Biotope in Bayern // Verh. Ges. Ökologie. – 1975. – 3. – S. 257-260.
35. Kjærstad G. The Norwegian Red List on Habitats – Wetland Types [Electronic resource]. – 2011. – Mode of access: <http://www.dirnat.no/multimedia/49342/The-Norwegian-Red-List-on-Habitats---Wetland-Types-Gunnar-Kjarstad.pdf>
36. Niklfeld H. Bericht über die Kartierung der Flora Mitteleuropas // Taxon. – 1971. – 20. – P. 545-574.
37. Niklfeld H. Der niederösterreichische Alpenostrand – ein Glazialrefugium montaner Pflanzensippen // Jahrb. Ver. Schutze Alpenfl. – 1972. – Tiere 37. – S. 42-92.
38. Niklfeld H. Grundfeldschlüssel für die Kartierung der Flora Mitteleuropas, südlicher Teil. Herausgegeben von der Zentralstelle für Florenkartierung am Institut für Botanik der Universität Wien. – 22 s.
39. Niklfeld H. Mapping the Flora of Austria and the Eastern Alps. Revue Valdôtaine d'Histoire Naturelle. – 1999. – Supplement 51. – P. 53-62.
40. Niklfeld H. Über Grundzüge der Pflanzenverbreitung in Österreich und einigen Nachbargebieten. Mit Kartentafel "Charakteristische" Pflanzenareale aus dem Atlas der Republik Österreich // Verh. Zool. Bot. Ges. Wienn. – 1973. – 133. – S. 53-69.
41. Niklfeld H. Vegetationsmuster und Arealtypen der montanen Trockenflora in der nordöstlichen Alpen // Stapfia (Linz). – 1979. – 4. – S. 1-299.
42. The CORINE Biotopes project. Alive and Kicking. / Rosanne van Oudheusden, 2005.

Додатки

Додаток 2.1.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КАТЕГОРИЗАЦІЇ РАРИТЕТНИХ ВИДІВ МСОП, ПРИЙНЯТОЇ В ЧЕРВОНІЙ КНИЗІ УКРАЇНИ ТА ІНТЕГРАЛЬНОЇ НОВОЇ КАТЕГОРИЗАЦІЇ ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПІД ЧАС ВИБОРУ ВИДІВ ДЛЯ НОВОГО ВИДАННЯ ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ

№	Категоризація МСОП	Категоризація згідно із Законом “Про Червону книгу України	Пропонована категоризація
1.	Вид, що зник – EX (Extinct) – тобто немає сумнівів у тому, що його остання особина вимерла.		Пропонується й надалі не застосовувати в Україні - оскільки, ця категорія стосується видів у глобальному контексті, тобто, мова йде про зникнення виду взагалі. На рівні ж країни доцільно говорити про види, які зникли з її флори (фауни), оскільки у флорі (фауні) інших регіонів вони могли зберегтися. Разом з тим, застосування цієї категорії можливе до локально ендемічних видів, у разі, якщо їхній таксономічний статус є визнаним, а факт зникнення – доведений відсутністю спостережень живих особин у природному середовищу впродовж щонайменше 100 років за умови регулярної ретельної перевірки їх наявності й пошуків не менше як у продовж 10 років протягом усього вегетаційного періоду.
2.	Вид, що зник у регіоні – RE (Regionally Extinct) – стосовно країни, це види, стосовно яких немає сумнівів у тому, що його особини зникли на її території.	Зниклі – види, щодо яких відсутня будь-яка інформація про наявність їх в Україні в природі чи спеціально створених умовах	RE – Вид, що зник з флори України – лише для видів, наявність особин яких у відомих локалітетах не була підтверджена протягом останніх 100 років за умови регулярної ретельної перевірки їх наявності й пошуків не менше як у продовж 10 років протягом усього вегетаційного періоду
3.	Вид зник з природних угруповань – EW (Extinct in the Wild) – тобто його особини (або фрагменти популяцій)	Зниклі в природі – види, які зникли в Україні у природі, але збереглися у спеціально створених умовах або поза	EW – Вид, що зник у природних локалітетах – для видів флори України, що збереглися в Україні лише в культурі або штучних умовах утримання. Разом з

№	Категоризація МСОП	Категоризація згідно із Законом “Про Червону книгу України	Пропонована категоризація
	збереглися лише в культурі або штучних умовах утримання	межами України	тим, ці види можуть існувати у природних умовах в інших частинах свого ареалу поза межами України
4.	Вид, що перебуває під критичною загрозою зникнення – CR (Critically Endangered) – До таких належать види, для яких існує висока загроза зникнення в природі найближчим часом, що визначається за такими ознаками: поширення популяцій обмежується 10-100 км ² , а спостереження протягом 10 років або часу життя трьох поколінь особин підтверджують, що інтенсивність зменшення сягає 80% популяцій.		CR – Вид під критичною загрозою зникнення – До таких належать види, для яких існує висока загроза зникнення в природі найближчим часом, що визначається за такими ознаками: поширення популяцій є локальним (обмежується 10-100 км ² , або окремим фізико-географічним районом, або його частиною), а спостереження протягом 10 років підтверджують, що інтенсивність зменшення кількості популяцій або чисельності особин у їх складі сягає 80%. До цієї категорії належать також види, відомі в Україні з єдиного локалітету (або кількість локалітетів яких є критичною) й представлені однією/кількома малими популяціями, що існують в умовах оселищ, яким загрожує небезпека трансформації або знищення.
5.	Вид, що знаходиться під загрозою зникнення – EN (Endangered) – хоч і не належить до попередньої категорії, проте стан його популяцій свідчить про високий ризик його зникнення у природі в недалекому майбутньому, що визначається за площею поширення в межах 500-5000 км ² , і спостереженнями, які свідчать, що протягом 10 років або часу життя трьох поколінь особин інтенсивність зменшення сягає 50% популяцій.	Зникаючі (види під загрозою зникнення, для яких спостерігається зменшення ареалу або чисельності; їх збереження є малоймовірним без усунення дії негативних чинників)	EN – Вид під загрозою зникнення – хоч і не належить до попередньої категорії, проте стан його популяцій свідчить про високий ризик його зникнення у природі в недалекому майбутньому, що визначається за площею поширення в межах 500-5000 км ² , або в межах одного фізико-географічного району/області, або в межах малої природно-історичної території, і спостереженнями, які свідчать, що протягом 10 років інтенсивність зменшення кількості популяцій або чисельності особин у їх складі сягає 50%, або кількість популяцій в мережах території поширення виду в Україні наближається до критичної і вони приурочені, здебільшого, до типів оселищ яким загрожує можливість трансформації або знищення.
6.	Вразливий вид – VU (Vulnerable) – хоч і не належить до попередніх двох	Вразливі (види, які у найближчому майбутньому можуть бути зараховані до	VU – Вразливий вид – хоч і не належить до попередніх двох категорій, проте стан його популяцій свідчить про високий ризик

№	Категоризація МСОП	Категоризація згідно із Законом “Про Червону книгу України	Пропонована категоризація
	категорій, проте стан його популяцій свідчить про високий ризик його зникнення в природі в майбутньому, що індикується площами поширення в межах 2000-20000 км ² , та результатами спостережень, які свідчать про зменшення протягом 10 років або часу життя трьох поколінь особин до 20% кількості популяцій.	категорії зникаючих, якщо триватиме дія факторів, які негативно впливають на стан їхніх популяцій)	його зникнення в природі в майбутньому, що індикується площами поширення в межах 2000-20000 км ² , або в межах фізико-географічної області/краю, або в межах великої природно-історичної території, та результатами спостережень, які свідчать про зменшення протягом 10 років до 20% кількості популяцій, або їх приуроченість до типів оселищ які відзначаються нестабільністю, що зумовлена антропогенним впливом.
7.	Вид з низьким рівнем ризику зникнення – LR (Lower Risk) – не належить до попередніх трьох категорій, проте може бути оцінений за трьома підкатегоріями: Вид, стабільне існування якого залежить від охорони – cd (Conservation Dependent) – охороні підлягають локалітети та оселища (habitats), в яких існує вид, або він перебуває під охороною до визначення ступеня загрози його зникнення і зарахування до попередніх категорій; Вид, який наближається до такого, якому загрожує небезпека зменшення чисельності й зникнення – nt (Near Threatened) – і який не належить до категорії залежного від охорони, але наближається до вразливого; Вид, що мінімально потребує охорони – lc (Least Concern) – він не належить до підкатегорій “залежний від охорони” та “близький до вразливого”.		Види оселищної охорони – це види, популяціям яких, здебільшого, не загрожує безпосередня небезпека зменшення чисельності або площ існування, натомість, руйнування або трансформація їхніх оселищ (місць існування, екосистем, угруповань тощо) може призвести до негативних змін в їхніх популяціях або й зникнення.
8.		Рідкісні (види, відомі з небагатьох місцезнаходжень,	ID – Види, що потребують спеціальної уваги – такі, що є рідкісними, тобто

№	Категоризація МСОП	Категоризація згідно із Законом “Про Червону книгу України	Пропонована категоризація
		популяціям яких характерна відносна стабільність, хоча й низькі показники)	трапляються у відносно обмеженій кількості локалітетів, і недостатньо дослідженими, тобто немає даних щодо реального стану їхніх популяцій і ступеня загрози їх існуванню протягом найближчого часу. Ця категорія видів має бути залучена до системи популяційного моніторингу з метою подальшого визначення або їх приналежності до вище названих категорій, або вилучення з переліку видів, які перебувають під загрозою.
9.		Неоцінені (види, про які відомо, що вони можуть належати до категорії зникаючих, вразливих чи рідкісних, але ще не зараховані до жодної з цих категорій; у тому числі більш-менш широко розповсюджені в різних регіонах України)	
10.	Види, для оцінки яких недостатньо даних – DD (Data Deficient) – даних для оцінки статусу недостатньо	Недостатньо відомі (види, які потребують подальших досліджень і які не можна зарахувати до жодної із вищезазначених категорій через відсутність необхідної достовірної інформації; у тому числі таксономічно критичні види)	DD – Види, для оцінки яких недостатньо даних – даних для оцінки статусу недостатньо, але за комплексом ознак вони можуть належати до третьої, четвертої або п'ятої категорій. Ця категорія видів має бути залучена до системи популяційного моніторингу з метою подальшого визначення або їх приналежності до вище названих категорій, або вилучення з переліку видів, які перебувають під загрозою.
11.	Вид, що не підлягає оцінці – NE (Not Evaluated) – для нього немає підстав бути зарахованим до наведених вище категорій		Решта видів флори (фауни) країни, яким достеменно не загрожує небезпека

Додаток 2.2.

ЗАПРОПОНОВАНА НОВА РЕДАКЦІЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ “ПРО ЧЕРВОНУ КНИГУ УКРАЇНИ”

(жирним шрифтом виділені пропонувані зміни й доповнення, а ~~перекресленим~~ – ті, що пропонується вилучити)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1-1 Визначення й загальні положення

Цей закон встановлює таке тлумачення відповідних термінів, категорій і понять:

- 1) **збереження** – це низка заходів, які необхідні для підтримання або відновлення природних оселищ і популяцій видів рослинного й тваринного світу у сприятливому статусі, як визначено в (5) та (8);
- 2) **природні оселища** – це суходільні або водні ділянки, природні або напівприродні, які визначаються за географічними, абіотичними та біотичними особливостями й за сукупністю властивостей створюють неодмінні умови для існування видів рослинного й тваринного світу;
- 3) **типи природних оселищ, які є важливими для збереження видів, що включені до Додатків 1 й 4 до цього Закону** – це такі типи природних оселищ, які, у межах України:
 - а) знаходяться під загрозою зникнення у своєму природному ареалі; або
 - б) мають невеликий природний ареал через його регресію або природну обмеженість поширення; або
 - в) є взірцями типових ознак одного (або кількох) із представлених в Україні біогеографічних регіонів: Альпійського, Чорноморського, Континентального, Паннонського та Степового; або
 - г) є еталонами типових, або залишками унікальних типів екосистем одного з природоохоронних регіонів України: Карпатського (Закарпатська низовина, Карпати, Прикарпаття), Волино-Подільського (Волинська й Подільська височини та Мале Полісся), Поліського (Західне, Центральне та Східне Полісся), Лісостепового (Правобережний та Лівобережний Лісостеп), Степового (Правобережний та Лівобережний ковилово-типчаковий Степ, Причорноморсько-Приазовський полиновий Степ) та Кримського (Степовий, Гірський Крим та Південний Берег Криму) й забезпечують виживання комплексу пов'язаних з ними видів рослинного й тваринного світу.
- Типи природних оселищ, які відповідають далі названим критеріям є включені, або можуть бути включені, до Додатків 2 й 3 цього Закону;
- 4) **пріоритетні типи природних оселищ** – типи природних оселищ, що знаходяться під загрозою зникнення;
- 5) **природоохоронний статус природного оселища** – сукупність чинників, які діють на природне оселище та його типові види рослинного й тваринного світу, яка впродовж тривалого часу може вплинути на їх природне поширення, структуру та функції, а також на тривале виживання його

типових видів у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони. Природоохоронний статус природного оселища визначається у відповідності з прийнятими категоріями (ст. 13-1 цього Закону)

Природоохоронний статус природного оселища буде вважатися "сприятливим", якщо:

- його природний ареал і території, на яких він представлений у межах цього ареалу, є стабільними або збільшуються,
 - специфічні структура й функції, необхідні для його довгострокового існування, не лише наявні на сьогодні, але й, вочевидь, існуватимуть у передбачуваному майбутньому,
 - природоохоронний статус його типових видів є сприятливим як визначено в пункті (8);
- 6) *оселище виду* – середовище, визначене певними абіотичними й біотичними факторами, в яких вид існує на будь-якій стадії свого життєвого циклу;
- 7) *види, що підлягають охороні у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони* – види, названі в Додатках 1 і 4 цього Закону; природоохоронний статус виду визначається у відповідності з прийнятими категоріями (ст. 13 цього Закону) окремо для кожного з визначених вище у п. 3г природоохоронних регіонів України, відповідно, визначаються види, що мають а) загальнонаціональний статус охорони, б) регіональний статус охорони, або в) належать до видів, що залежні від збереження певних типів оселищ, хоча прямого негативного впливу на їхні популяції нема;
- 8) *природоохоронний статус виду* – це сукупність чинників, які можуть вплинути на його поширення в майбутньому впродовж тривалого часу й на чисельність його популяції у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони;

Природоохоронний статус вважається "сприятливим", якщо:

- дані щодо динаміки популяції відповідного виду вказують на його довготривале самопідтримання як життєздатного компонента властивих йому природних оселищ, а також
 - природний ареал виду не зменшується і, ймовірно, не буде зменшуватися в передбачуваному майбутньому, а також
 - існує, і, більш імовірно, існуватиме в майбутньому, достатньо велике оселище для підтримання його популяції у довгостроковій перспективі;
- 9) *об'єкт (сайт)* – це географічно визначена територія, межі якої чітко окреслені;
- 10) *спеціальна територія для збереження* – це локалітет, що має статус об'єкта природно-заповідного фонду, або іншої природоохоронної території, статус якої встановлений чинним законодавством України, і в якому здійснюються необхідні заходи щодо підтриманні та відтворення до сприятливого природоохоронного статусу природних оселищ та/або популяцій видів, для яких був призначений цей локалітет;
- 11) *зразок* – це будь-яка рослина або тварина, жива або нежива, яка належить до виду зі списків, наведені в Додатках 1 та 4 цього Закону, будь-яка їх частина або виріб з неї, а також будь-який інший товар, який, як видно із супроводжувальних документів, за пакуванням, позначкою або етикеткою становить частини або вироби з тварин або рослин таких видів.

Стаття 1. Законодавство про Червону книгу України.

ІСНУЮЧА РЕДАКЦІЯ	ПРОПОНОВАНА РЕДАКЦІЯ
Відносини, пов'язані з веденням Червоної книги України, охороною, використанням та відтворенням рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, регулюються законами України "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про тваринний світ", "Про рослинний світ", "Про природно-заповідний фонд України", "Про захист тварин від жорстокого поводження", цим Законом та іншими нормативно-правовими актами. {Стаття 1 із змінами, внесеними згідно із Законом N 05-VI від 25.12.2008}	Відносини, пов'язані з веденням Червоної книги України, охороною, використанням та відтворенням видів тваринного й рослинного світу, що перебувають під загрозою зникнення або є вразливі й включені до Червоної книги України, видів тваринного й рослинного світу й типів оселищ, охорона яких встановлена міжнародними договорами, ратифікованими Україною, а також типів оселищ, наявність яких є неодмінною умовою виживання цих видів і рідкісних та вразливих типів оселищ й оселищ, що є осередками існування унікальних і рідкісних видів рослинного й тваринного світу, регулюють закони України "Про охорону навколишнього природного середовища" (1264-12), "Про тваринний світ" (2894-14), "Про рослинний світ" (591-14), "Про природно-заповідний фонд України" (2456-12), "Про захист тварин від жорстокого поводження" (3447-15), цей Закон та інші нормативно-правові акти.

Стаття 2. Завдання законодавства про Червону книгу України

Завданням законодавства про Червону книгу України є регулювання суспільних відносин у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, з метою попередження зникнення таких видів із природи, забезпечення збереження їх генофонду.	Завданням законодавства про Червону книгу України є регулювання суспільних відносин у сфері охорони, використання та відтворення видів тваринного й рослинного світу, що перебувають під загрозою зникнення або є вразливі й включені до Червоної книги України, видів тваринного й рослинного світу й типів оселищ, охорона яких встановлена міжнародними договорами, ратифікованими Україною, а також типів оселищ, наявність яких є неодмінною умовою виживання цих видів і рідкісних та вразливих типів оселищ й оселищ, що є осередками існування унікальних і рідкісних видів рослинного й тваринного світу, для попередження зникнення таких видів із природи, забезпечення збереження їх генофонду та природних умов, сприятливих для оптимального функціонування їхніх популяцій та екосистем, компонентами яких вони є, а також запобігання руйнуванню, деградації й трансформації відповідних оселищ.
--	--

Стаття 3. Поняття Червоної книги України

Червона книга України є офіційним державним документом, який містить перелік рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу у межах території	Червона книга України є офіційним державним документом, який містить перелік видів тваринного й рослинного світу, що перебувають під загрозою зникнення або є вразливі, видів тваринного й
---	--

України, її континентального шельфу та виключної економічної зони, а також узагальнені відомості про сучасний стан цих видів тваринного і рослинного світу та заходи щодо їх збереження і відтворення.

Червона книга України є основою для розроблення та реалізації програм, спрямованих на охорону та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до неї.

рослинного світу й типів оселищ, охорона яких встановлена міжнародними договорами, ратифікованими Україною, а також типів оселищ, наявність яких є неодмінною умовою виживання цих видів і рідкісних та вразливих типів оселищ й оселищ, що є осередками існування унікальних і рідкісних видів рослинного й тваринного світу, у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, а також узагальнені відомості про сучасний стан популяцій цих видів тваринного й рослинного світу, стан відповідних типів оселищ і заходи щодо їх збереження й відтворення.

Червона книга України є основою для розроблення та реалізації програм, **менеджмент-планів, проектів організації територій ПЗФ, та інших планувальних документів на національному, регіональному й локальному рівнях**, спрямованих на охорону та відтворення *видів тваринного й рослинного світу, що перебувають під загрозою зникнення або є вразливі й включені до неї, видів тваринного й рослинного світу й типів оселищ, охорона яких встановлена міжнародними договорами, ратифікованими Україною, а також типів оселищ, наявність яких є неодмінною умовою виживання цих видів і рідкісних та вразливих типів оселищ й оселищ, що є осередками існування унікальних і рідкісних видів рослинного й тваринного світу.* Плановані заходи щодо охорони, збереження чи відтворення видів та оселищ мають забезпечувати перебування їх у сприятливому природоохоронному статусі.

Червона книга України містить:

1. Перелік видів рослинного й тваринного світу, що перебувають під зникнення або є вразливі у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони й потребують спеціальних заходів щодо збереження та охорони.

2. Перелік типів оселищ, охорона яких встановлена міжнародними договорами, ратифікованими Україною і які наявні в межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони (у т.ч. визначених Резолюцією 6 БК).

3. Перелік типів оселищ, наявність яких є неодмінною умовою виживання видів, що включені до списку 1.

4. Перелік видів рослинного й тваринного світу, що потребують охорони у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони у відповідності з

ратифікованими Україною міжнародними угодами й конвенціями (у т.ч. визначених Резолюцією 4 БК).

Стаття 4. Об'єкти Червоної книги України

Об'єктами Червоної книги України є рідкісні і такі, що перебувають під загрозою зникнення, види тваринного і рослинного світу, які постійно або тимчасово перебувають у природних умовах у межах території України, її континентального шельфу та виключної економічної зони.

Об'єктами Червоної книги України є **види тваринного й рослинного світу, що перебувають під загрозою зникнення або є вразливі, види тваринного й рослинного світу охорона яких встановлена міжнародними договорами, ратифікованими Україною** які постійно або тимчасово перебувають (**ростуть**) у природних чи **вторинних (похідних)** умовах у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, **а також типи оселищ, охорона яких встановлена міжнародними договорами, ратифікованими Україною й типи оселищ, наявність яких є неодмінною умовою виживання цих видів і рідкісні та вразливі типи оселищ й оселища, що є осередками існування унікальних і рідкісних видів рослинного й тваринного світу.**

До Червоної книги України (рослинний світ) включають рослини, водорості, гриби **та інші організми, що традиційно захищують до рослинного світу й номенклатура яких регульована Міжнародним кодексом ботанічної номенклатури.**

Стаття 5. Об'єкти Червоної книги України як природні ресурси загальнодержавного значення

Об'єкти Червоної книги України належать до природних ресурсів загальнодержавного значення і підлягають особливій охороні на всій території України, у межах її континентального шельфу та виключної економічної зони.

У передбаченому законом порядку права власників об'єктів Червоної книги України можуть бути обмежені в інтересах охорони цих об'єктів, навколишнього природного середовища та захисту прав громадян.

Стаття 6. Право державної і комунальної власності на об'єкти Червоної книги України

Об'єкти Червоної книги України, які утримуються підприємствами, установами та організаціями державної або комунальної форми власності, є об'єктами права відповідно державної або комунальної власності.

Об'єкти Червоної книги України, які утримуються підприємствами, установами та організаціями державної або комунальної форми власності, **або знаходяться на землях, що перебувають у власності або користуванні підприємств, установ та організацій державної або комунальної форми власності** є об'єктами права відповідно державної або комунальної

власності.

Стаття 7. Право приватної власності на об'єкти Червоної книги України

Об'єкти Червоної книги України, надані відповідно до закону з дозволу центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища у приватну власність, розведені у штучних умовах від законно набутих у приватну власність об'єктів Червоної книги України, а також ввезені в Україну з-за кордону або набуті в Україні в осіб, які мають право приватної власності на ці об'єкти, є приватною власністю юридичних або фізичних осіб.

Законність набуття у приватну власність об'єктів Червоної книги України повинна бути підтверджена відповідними документами.

Об'єкти Червоної книги України (природні види тваринного й рослинного світу), надані відповідно до закону з дозволу центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища у приватну власність, розведені у штучних умовах від законно набутих у приватну власність об'єктів Червоної книги України, ввезені в Україну з-за кордону або набуті в Україні в осіб, які мають право приватної власності на ці об'єкти, є приватною власністю юридичних або фізичних осіб.

Законність набуття у приватну власність об'єктів Червоної книги України повинна бути підтверджена відповідними документами.

Розділ II

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ УПРАВЛІННЯ, РЕГУЛЮВАННЯ ТА КОНТРОЛЬ У СФЕРІ ОХОРОНИ, ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ РІДКІСНИХ І ТАКИХ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ ПІД ЗАГРОЗОЮ ЗНИКНЕННЯ, ВИДІВ ТВАРИННОГО І РОСЛИННОГО СВІТУ, ЗАНЕСЕНИХ ДО ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ

Стаття 8. Державне управління, регулювання та контроль у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України

Державне управління, регулювання та контроль у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, здійснюють Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, з питань мисливського господарства та полювання, з питань рибного господарства та їх територіальні органи, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, інші спеціально уповноважені на це органи виконавчої влади відповідно до їх повноважень.

{Частина перша статті 8 із змінами, внесеними згідно із Законом N 805-VI від 25.12.2008}

Органам місцевого самоврядування законами України можуть бути надані окремі повноваження органів виконавчої влади у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що

Державне управління, регулювання та контроль у сфері **збереження**, використання та відтворення **об'єктів** Червоної книги України, здійснюють Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, з питань мисливського господарства та полювання, з питань рибного господарства та їх територіальні органи, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, інші спеціально уповноважені на це органи виконавчої влади відповідно до їх повноважень.

Органам місцевого самоврядування законами України можуть бути надані окремі повноваження органів виконавчої влади у сфері **збереження**, використання та відтворення **об'єктів** Червоної книги України.

перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України.

Стаття 9. Повноваження органів державної влади що здійснюють управління, регулювання та контроль у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України

Повноваження органів державної влади, що здійснюють управління, регулювання та контроль у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, визначаються законами України "Про охорону навколишнього природного середовища" , "Про тваринний світ" , "Про рослинний світ" , "Про природно-заповідний фонд України" , "Про захист тварин від жорстокого поводження" , цим та іншими законами.

{Стаття 9 із змінами, внесеними згідно із Законом N 805-VI від 25.12.2008}

Повноваження органів державної влади, що здійснюють управління, регулювання та контроль у сфері **збереження**, використання та відтворення **об'єктів** Червоної книги України, визначаються законами України "Про охорону навколишнього природного середовища" , "Про тваринний світ" , "Про рослинний світ" , "Про природно-заповідний фонд України" , "Про захист тварин від жорстокого поводження" , цим та іншими законами.

Розділ III

ОХОРОНА ТА ВІДТВОРЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ

Стаття 10. Збереження ~~Охорона~~ та відтворення об'єктів Червоної книги України

Охорона та відтворення об'єктів Червоної книги України – це комплекс організаційних, правових, економічних, наукових, інших заходів, спрямованих на забезпечення збереження, охорони та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу.

Збереження та відтворення об'єктів Червоної книги України – це комплекс організаційних, правових, економічних, наукових, інших заходів, **які необхідні для підтримання або відновлення природних оселищ і популяцій видів рослинного й тваринного світу у сприятливому статусі, як визначено в пп. 5 та 8 Статті 1-1 цього Закону.**

Стаття 11. Забезпечення охорони та відтворення об'єктів Червоної книги України

Охорона та відтворення об'єктів Червоної книги України забезпечуються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями, які є суб'єктами використання тваринного і рослинного світу, та громадянами відповідно до закону.

Охорона об'єктів Червоної книги України забезпечується шляхом:

установлення особливого правового режиму охорони рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, заборони або обмеження їх використання в господарських та військових цілях; {Абзац другий частини другої статті 11 в редакції Закону N 805-VI від 25.12.2008} урахування вимог щодо їх охорони під час розроблення нормативно-правових актів;

систематичної роботи з виявлення місць їх перебування, проведення постійного спостереження за станом їх популяцій;

пріоритетного створення заповідників, інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також екологічної мережі на територіях, де перебувають об'єкти Червоної книги України, та на шляхах міграції рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного світу;

створення центрів та "банків" для збереження генофонду зазначених об'єктів;

розведення їх у спеціально створених умовах;

урахування спеціальних вимог щодо охорони об'єктів Червоної книги України під час розміщення продуктивних сил, вирішення питань відведення земельних ділянок, розроблення проектної та проектно-планувальної документації, проведення екологічної експертизи.

Відтворення об'єктів Червоної книги України забезпечується шляхом:

сприяння природному відновленню популяцій рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, інтродукції та реінтродукції таких видів у природні умови, де вони перебували;

утримання і розведення у штучно створених умовах.

Охорона та відтворення об'єктів Червоної книги України забезпечуються також шляхом:

здійснення необхідних наукових досліджень з метою розроблення наукових засад їх охорони та відтворення;

установлення підвищеної адміністративної,

Збереження та відтворення об'єктів Червоної книги України забезпечуються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями, які є суб'єктами використання тваринного і рослинного світу, та громадянами відповідно до закону.

Збереження об'єктів Червоної книги України забезпечується шляхом:

установлення особливого правового режиму **збереження видів тваринного й рослинного світу, що перебувають під загрозою зникнення або є вразливі**, заборони або обмеження їх використання в господарських та військових цілях; урахування вимог щодо їх охорони під час розроблення нормативно-правових актів;

установлення особливого правового режиму, необхідного для підтримання або відновлення природних оселищ у сприятливому природоохоронному статусі, заборони або обмеження їх використання в господарських та військових цілях; урахування вимог щодо їх охорони під час розроблення нормативно-правових актів;

систематичної роботи з виявлення місць **їх локалізації**, проведення постійного спостереження за станом **популяцій видів та станом оселищ**;

пріоритетного створення заповідників, інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також **об'єктів** екологічної мережі, **Смарагдових та Рамсарських об'єктів** на територіях, де перебувають об'єкти Червоної книги України, та на шляхах міграції **видів тваринного світу, що перебувають під загрозою зникнення або є вразливі**;

створення центрів та "банків" для збереження генофонду **видів**;

розведення їх у спеціально створених умовах;

урахування спеціальних вимог щодо **збереження та** охорони об'єктів Червоної книги України під час розміщення продуктивних сил, вирішення питань відведення земельних ділянок, розроблення проектної та проектно-планувальної документації, проведення екологічної експертизи.

Відтворення об'єктів Червоної книги України забезпечується шляхом:

сприяння природному відновленню популяцій **видів тваринного й рослинного світу, що перебувають під загрозою зникнення або є вразливі**, інтродукції та реінтродукції таких видів у природні умови, де вони перебували;

утримання і розведення у штучно створених умовах;

цивільної та кримінальної відповідальності за знищення чи пошкодження об'єктів Червоної книги України, заподіяння шкоди середовищу їх перебування;

проведення освітньої та виховної роботи серед населення;

здійснення інших заходів відповідно до законодавства.

Перебування на певній території рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, є підставою для оголошення її об'єктом природно-заповідного фонду України загальнодержавного значення.

Для забезпечення вирішення транскордонних та інших проблем охорони і відтворення об'єктів Червоної книги України здійснюється міжнародне співробітництво в цій сфері шляхом укладання і виконання відповідних двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів, організації біосферних заповідників, створення на територіях, суміжних з іншими державами, міждержавних заповідників, національних парків, заказників та інших територій і об'єктів природно-заповідного фонду, проведення спільних наукових досліджень, обміну їх результатами.

Види тваринного і рослинного світу, занесені до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи та природних ресурсів і Європейського Червоного списку, які перебувають у природних умовах у межах території України, її континентального шельфу та виключної економічної зони, можуть заноситися до Червоної книги України або їм може надаватися інший особливий статус відповідно до законодавства.

моніторингу та адекватного природоохоронного менеджменту природних оселищ, охорона яких встановлена міжнародними договорами, ратифікованими Україною й типів оселищ, наявність яких є неодмінною умовою виживання цих видів і рідкісних і вразливих типів оселищ й оселищ, що є осередками існування унікальних і рідкісних видів рослинного й тваринного світу.

Охорона та відтворення об'єктів Червоної книги України забезпечуються також шляхом:

здійснення необхідних наукових досліджень з метою розроблення наукових засад їх збереження та відтворення;

установлення підвищеної адміністративної, цивільної та кримінальної відповідальності за знищення чи пошкодження об'єктів Червоної книги України, заподіяння шкоди **природним оселищам їх перебування;**

проведення освітньої та виховної роботи серед населення;

здійснення інших заходів відповідно до законодавства.

Перебування на певній території **видів тваринного й рослинного світу, що перебувають під загрозою зникнення або є вразливі, що включені до Червоної книги України, а також відповідних типів оселищ, що включені до третього тому Червоної книги України**, є підставою для оголошення її об'єктом природно-заповідного фонду України загальнодержавного значення **або створення інших природоохоронних територій міжнародного значення.**

Для забезпечення вирішення транскордонних та інших проблем охорони і відтворення об'єктів Червоної книги України здійснюється міжнародне співробітництво в цій сфері шляхом укладання і виконання відповідних двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів, організації біосферних заповідників, створення на територіях, суміжних з іншими державами, міждержавних заповідників, національних парків, заказників та інших **природоохоронних** територій і об'єктів, проведення спільних наукових досліджень, обміну їх результатами.

Розділ IV

ВЕДЕННЯ ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ

Стаття 12. Державний облік *видів тваринного й рослинного світу та типів оселищ, що включені* рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, та відомості про них

Рідкісні і такі, що перебувають під загрозою зникнення, види тваринного і рослинного світу, занесені до Червоної книги України, підлягають державному обліку в порядку, що визначається центральним органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища.

Про кожний рідкісний і такий, що перебуває під загрозою зникнення, вид тваринного і рослинного світу, занесений до Червоної книги України, зазначаються такі відомості: назва, місце у системі класифікації тваринного і рослинного світу, категорія, наукове значення, поширення та чисельність і причини їх зміни, місця перебування, загальна характеристика, заходи з охорони, вимоги щодо режиму збереження популяцій, відомості про розмноження або розведення в спеціально створених умовах, джерела відповідної інформації тощо. Щодо кожного виду тваринного і рослинного світу, занесеного до Червоної книги України, складається картосхема поширення, а також виготовляються його фотографії.

Форма подання відомостей в офіційному виданні Червоної книги України визначається Національною комісією з питань Червоної книги України.

Відповідні відомості про зміст Червоної книги України, стан занесених до неї видів тваринного і рослинного світу підлягають широкому оприлюдненню, в тому числі через засоби масової інформації, доведенню до відома підприємств, навчальних закладів, наукових, виховних та інших установ і організацій.

Не допускається оприлюднення відомостей про точне місце перебування об'єктів Червоної книги України та інших відомостей про них, якщо це може призвести до погіршення умов охорони та відтворення цих об'єктів.

Кабінет Міністрів України забезпечує офіційне видання та розповсюдження Червоної книги України не рідше одного разу на 10 років.

Центральний орган виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища забезпечує оперативне доведення до відома заінтересованих органів державної влади, громадських організацій та громадян відомостей про зміни у переліку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного

Методика має бути розроблена в рамках окремого дослідження, з урахуванням наведених у звіті рекомендацій, зокрема, щодо ведення Регіональних Червоних книг і відповідних баз даних.

Methods should be developed in framework of a separate study, taking into account the recommendations provided in this report, particularly in respect of regional Red Data Book and corresponding databases.

світу, занесених до Червоної книги України, вжиття відповідних заходів щодо збирання та узагальнення отриманої науковими та іншими установами, підприємствами, організаціями і громадянами інформації про поширення, чисельність, стан об'єктів Червоної книги України, а також про факти їх знищення, пошкодження, загибелі чи захворювання тощо.

Стаття 13. Категорії видів тваринного і рослинного світу, що підлягають включенню до Червоної книги України

Залежно від стану та ступеня загрози зникнення видів тваринного і рослинного світу, що заносяться до Червоної книги України, вони поділяються на такі категорії:

зниклі – види, про які після неодноразових пошуків, проведених у типових місцевостях або в інших відомих та можливих місцях поширення, відсутня будь-яка інформація про наявність їх у природі чи спеціально створених умовах;

зниклі в природі – види, які зникли в природі, але збереглися у спеціально створених умовах;

зникаючі – види, які перебувають під загрозою зникнення у природних умовах і збереження яких є малоймовірним, якщо триватиме дія факторів, що негативно впливають на стан їх популяцій;

вразливі – види, які у найближчому майбутньому можуть бути віднесені до категорії зникаючих, якщо триватиме дія факторів, що негативно впливають на стан їх популяцій;

рідкісні – види, популяції яких невеликі і на даний час не належать до категорії зникаючих чи вразливих, хоча їм і загрожує небезпека;

неоцінені – види, про які відомо, що вони можуть належати до категорії зникаючих, вразливих чи рідкісних, але ще не віднесені до неї;

недостатньо відомі – види, які не можна віднести до жодної із зазначених категорій через відсутність необхідної повної і достовірної інформації.

Національною комісією з питань Червоної книги України можуть бути внесені пропозиції про встановлення й інших категорій видів тваринного і рослинного світу, що заносяться до Червоної книги України.

Залежно від стану та ступеня загрози зникнення видів тваринного і рослинного світу, що включені до Червоної книги України, їх поділяють на такі категорії:

зниклі (Extinct, Ex) – види, що були поширені в природних умовах в Україні, про які після неодноразових пошуків, проведених у типових місцевостях або в інших відомих і можливих місцях поширення, відсутня будь-яка інформація про наявність їх у природі чи спеціально створених умовах в Україні та поза її межами;

зниклі в природі (Extinct in the Wild, EW) – види, що були поширені в природних умовах в Україні, про які після неодноразових пошуків, проведених у типових місцевостях або в інших раніше відомих та можливих місцях поширення, відсутня будь-яка інформація про наявність їх у природних умовах, але які збереглися у спеціально створених умовах в Україні або поза її межами;

зниклі в Україні (Regionally Extinct, RE) – види, що були поширені в природних умовах як в Україні, так і за її межами, про які після неодноразових пошуків, проведених у типових місцевостях або в інших раніше відомих і можливих місцях поширення, відсутня будь-яка інформація про наявність їх в Україні, але які збереглися в інших країнах;

критично загрожено (на межі зникнення) (Critically Endangered, CR) – види, які перебувають під критичною загрозою зникнення у природних умовах і збереження яких є малоймовірним, якщо не будуть застосовані невідкладні заходи щодо їх збереження;

загрожено (зникаючі) (Endangered, EN) – види, які перебувають під загрозою зникнення у природних умовах і збереження яких є малоймовірним, якщо триватиме дія факторів, що негативно впливають на стан їх

популяцій;

уразливі (вразливі) (Vulnerable, VU) – види, які в найближчому майбутньому можуть бути зараховані до категорії загрожених (зникаючих), якщо триватиме дія факторів, що негативно впливають на стан їх популяцій;

під імовірною загрозою (Near Threatened, NT) – види, що не належить до жодної із наведених вище категорій, однак можуть у майбутньому потрапити до однієї з трьох попередніх категорій;

під найменшою ймовірною загрозою (Least Concern, LC) – види, які поки що є достатньо поширеними або чисельними, не належать до жодної із наведених вище категорій, однак можуть у майбутньому потрапити до однієї з попередніх категорій;

недостатньо вивчені (Data Deficient, DD) – види, про які на сьогодні недостатньо даних для оцінки ступеня ризику їх зникнення, однак вони можуть потрапити до однієї з наведених вище категорій через особливості розмноження та поширення чи якісь інші причини.

Поділ видів на природоохоронні категорії здійснюється окремо для кожного з природоохоронних регіонів України: Карпатського (Закарпатська низовина, Карпати, Прикарпаття), Волино-Подільського (Волинська й Подільська височини та Мале Полісся), Поліського (Західне, Центральне та Східне Полісся), Лісостепового (Правобережний та Лівобережний Лісостеп), Степового (Правобережний та Лівобережний ковилово-типчаківий Степ, Причорноморсько-Приазовський полиновий Степ) та Кримського (Степовий, Гірський Крим та Південний Берег Криму).

У залежності від природоохоронного статусу виду, у різних природоохоронних регіонах йому може бути надано різні природоохоронні категорії.

Стаття 13-1. Категорії типів оселищ, що підлягають включенню до Червоної книги України

Залежно від стану та ступеня загрози зникнення типів оселищ, що включені до Червоної книги України, їх поділяють на такі категорії:

0 (EX) – тип оселища повністю зник (знищений) (тип оселища, який раніше траплявся на території, але сьогодні у своєму типовому вигляді відсутній); IUCN категорія “RE” – regionally Extinct

- 1 (CR) – тип оселища знаходиться під критичною загрозою зникнення (перебуває в критичному або критично загроженому стані), (тип оселища, зникнення якого без спеціальних дієвих охоронних заходів передбачуване в часі,); IUCN категорія “CR” – Critically Endangered;
- 2 (EN) – тип оселища знаходиться під високою загрозою зникнення (перебуває у небезпечному стані), (тип оселища, який у своєму типовому вигляді значно змінився (деградував)); IUCN категорія “EN” – Endangered;
- 3 (VU) – тип оселища знаходиться під загрозою зникнення (вразливий) (тип оселища, який у своєму типовому вигляді відчутно змінився (деградував)); IUCN категорія “VU” – Vulnerable;
- – тип оселища знаходиться поза загрозою, (тип оселища, який на сьогодні перебуває поза загрозою); IUCN категорія “LC” – Least Concern;
- D – недостатньо даних про даний тип оселища (тип оселища, про який недостатньо даних для можливості його оцінки); IUCN категорія “DD” – Data Deficient;

Поділ типів оселищ на природоохоронні категорії здійснюється окремо для кожного з природоохоронних регіонів України: Карпатського (Закарпатська низовина, Карпати, Прикарпаття), Волино-Подільського (Волинська й Подільська височини та Мале Полісся), Поліського (Західне, Центральне та Східне Полісся), Лісостепоного (Правобережний та Лівобережний Лісостеп), Степоного (Правобережний та Лівобережний ковилово-типчаківий Степ, Причорноморсько-Приазовський полиновий Степ) та Кримського (Степовий, Гірський Крим та Південний Берег Криму).

У залежності від природоохоронного статусу типу оселища, у різних природоохоронних регіонах йому може бути надано різні природоохоронні категорії.

Стаття 14. Визначення видів тваринного і рослинного світу для **включення** до Червоної книги України

Підставою для занесення видів тваринного і рослинного світу до Червоної книги України є наявність достовірних даних про чисельність популяцій та їх динаміку, поширення і зміни умов існування, що підтверджують необхідність вжиття особливих термінових заходів для їх збереження та

Підставою для **включення** видів тваринного і рослинного світу до Червоної книги України є наявність достовірних даних про **кількість** і чисельність популяцій та їх динаміку, поширення і зміни умов існування (**наявність необхідних типів оселищ та їхній природоохоронний статус**), що підтверджують

охорони.

До Червоної книги України в першу чергу заносяться реліктові та ендемічні види, види, що знаходяться на межі ареалу, види, що мають особливу наукову цінність, а також види, поширення яких швидко зменшується внаслідок господарської діяльності людини.

Пропозиції про занесення до Червоної книги України видів тваринного або рослинного світу можуть вносити відповідні науково-дослідні установи, державні і громадські організації, окремі фахівці, вчені. Ці пропозиції мають містити наукове обґрунтування необхідності занесення виду тваринного чи рослинного світу до Червоної книги України, відомості про його поширення, заходи, необхідні для збереження та відтворення у природних чи штучно створених умовах.

Аналіз та узагальнення пропозицій щодо занесення видів тваринного і рослинного світу до Червоної книги України здійснюються Національною комісією з питань Червоної книги України.

Рішення про занесення видів тваринного і рослинного світу до Червоної книги України приймається центральним органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища за поданням Національної комісії з питань Червоної книги України.

необхідність застосування особливих термінових заходів для їх збереження та охорони.

Критеріями визначення статусу популяцій, що зумовлює доцільність включення виду до Червоної книги є такі:

Види, що зникли – це локально ендемічні види, у разі, якщо їхній таксономічний статус є визнаним, а факт зникнення доведений відсутністю спостережень живих особин у природному середовищі впродовж щонайменше 100 років за умови регулярної ретельної перевірки їх наявності й пошуків не менше як у продовж 10 років протягом усього вегетаційного періоду.

Види, що зникли з флори України – наявність особин яких у відомих локалітетах не була підтверджена протягом останніх 100 років за умови регулярної ретельної перевірки їх наявності й пошуків не менше як у продовж 10 років протягом усього вегетаційного періоду. Такі види можуть зберігатися у штучно створених умовах або існувати у природних умовах в інших частинах свого ареалу поза межами України

Види, що перебувають під критичною загрозою зникнення – для яких існує висока загроза зникнення в природі найближчим часом, що визначається за такими ознаками: поширення популяцій є локальним (обмежується 10-100 км², або окремим фізико-географічним районом або його частиною), а спостереження протягом 10 років підтверджують, що інтенсивність зменшення кількості популяцій або чисельності особин у їх складі сягає 80%. До цієї категорії належать також види, відомі в Україні з єдиного локалітету (або кількості локалітетів яких є критичною) й представлені однією/кількома малими популяціями, що існують в умовах оселищ, яким загрожує небезпека трансформації або знищення.

Види під загрозою зникнення – стан їхніх популяцій свідчить про високий ризик його зникнення у природі в недалекому майбутньому, що визначається за площею поширення в межах 500-5000 км², або в межах одного фізико-географічного району/області, або в межах малої природно-історичної території, і спостереженнями, які свідчать, що протягом 10 років інтенсивність зменшення кількості популяцій або чисельності особин у їх складі сягає 50%, або кількість популяцій в мережах території поширення виду в Україні наближається до критичної і вони приурочені, здебільшого, до типів оселищ, яким загрожує

можливість трансформації або знищення.

Уразливі (вразливі) види – стан їхніх популяцій свідчить про високий ризик істотного погіршення стану аж до зникнення в природі в майбутньому, що індикується площами поширення в межах 2000-20000 км², або в межах фізико-географічної області/краю, або в межах великої природно-історичної території, та результатами спостережень, які свідчать про зменшення протягом 10 років до 20% кількості популяцій, або їх приуроченість до типів оселищ які відзначаються нестабільністю, що зумовлена антропогенним впливом.

Види оселищної охорони – популяціям яких, здебільшого, нині не загрожує безпосередня небезпека зменшення чисельності або площ існування, натомість, руйнування або трансформація їхніх оселищ (місць існування, екосистем, угруповань тощо) може призвести до негативних змін в їхніх популяціях або й зникнення.

Види, що потребують спеціальної уваги – такі, що є рідкісними, тобто трапляються у відносно обмежених кількостях локалітетів, і недостатньо дослідженими, тобто немає даних щодо реального стану їхніх популяцій і ступеня загрози їх існуванню протягом найближчого часу, проте, існує попередня інформація щодо можливого їхнього загрозливого стану. Ця категорія видів має бути залучена до системи популяційного моніторингу з метою подальшого визначення або їх приналежності до категорій загрози, або вилучення з переліку видів, які перебувають під загрозою.

В окремих випадках до Червоної книги можуть бути включені види, для оцінки яких недостатньо даних, але за комплексом ознак вони можуть належати до певних категорій загрози. Ця категорія видів має бути залучена до системи популяційного моніторингу з метою подальшого визначення або їх приналежності до категорій загрози, або вилучення з переліку видів, які перебувають під загрозою. Доцільність включення таких видів до Червоної книги визначається Національною комісією з питань Червоної книги на підставі ретельного експертного обґрунтування. Загалом у переліку видів, що включені до Червоної книги їх частка не може перевищувати 5%.

Пропозиції про включення до Червоної книги України видів тваринного або рослинного світу можуть

вносити відповідні науково-дослідні установи, державні й громадські організації, окремі фахівці, вчені. Ці пропозиції мають містити наукове обґрунтування необхідності **включення** виду тваринного чи рослинного світу до Червоної книги України, відомості про його поширення, **чисельність, стан і динаміку популяцій, приуроченість до певних типів оселищ**, заходи, необхідні для збереження та відтворення у природних чи штучно створених умовах.

Аналіз та узагальнення пропозицій щодо **включення** видів тваринного й рослинного світу до Червоної книги України **здійснює** Національна комісія з питань Червоної книги України **при НАН України**.

Рішення про **включення** видів тваринного й рослинного світу до Червоної книги України приймається центральним органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища за поданням Національної комісії з питань Червоної книги України **при НАН України**.

10. IUCN Standards and Petitions Subcommittee. Guidelines for Using the IUCN Red List Categories and Criteria. Version 10.1. Prepared by the Standards and Petitions Subcommittee. – 2013a.

(<http://www.iucnredlist.org/documents/RedListGuidelines.pdf>)

11. IUCN. Guidelines for Application of IUCN Red List Criteria at Regional and National Levels: Version 4.0. – Gland (Switzerland); Cambridge (UK): IUCN, 2012b. – iii + 41pp.

(http://www.iucnredlist.org/documents/reg_guidelines_en.pdf)

Стаття 14-1. Визначення типів оселищ для включення до Червоної книги України

Методика має бути розроблена в рамках окремого дослідження, з урахуванням наведених у звіті рекомендацій, зокрема, щодо ведення Регіональних Червоних книг і відповідних баз даних.

Methods should be developed in framework of a separate study, taking into account the recommendations provided in this report, particularly in respect of regional Red Data Book and corresponding databases.

Стаття 15. Організація ведення Червоної книги України

Ведення Червоної книги України здійснюється центральним органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища.

Методичне забезпечення ведення Червоної книги України здійснюється на основі використання відомостей, які містяться в кадастрах тваринного і рослинного світу, природно-заповідного фонду, літописах природи заповідників та національних природних парків, а також в інших науково-технічних інформаційних матеріалах.

Наукове забезпечення ведення Червоної книги України, підготовку пропозицій про занесення до Червоної книги України та про виключення з неї рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, організацію наукових досліджень, розроблення заходів щодо збереження і охорони таких видів та контроль за їх виконанням, координацію відповідної діяльності органів державної влади та громадських організацій здійснює Національна комісія з питань Червоної книги України, яка створюється Кабінетом Міністрів України.

До складу Національної комісії з питань Червоної книги України включаються провідні вчені Національної академії наук України, інших наукових установ, фахівці центральних органів виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, з питань лісового і мисливського господарства та полювання, з питань рибного господарства, інших органів виконавчої влади відповідно до їх повноважень і громадських організацій, статутами яких передбачена діяльність в охороні видів тваринного та/або рослинного світу.

{Частина четверта статті 15 в редакції Закону N 805-VI від 25.12.2008}

Персональний склад Національної комісії з питань Червоної книги України та Положення про неї затверджуються Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища.

Матеріально-технічне забезпечення діяльності Національної комісії з питань Червоної книги України здійснюється центральним органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища.

Ведення Червоної книги України здійснюється центральним органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища.

Методичне забезпечення ведення Червоної книги України здійснюється на основі використання відомостей, які містяться в **Регіональних Червоних книгах** кадастрах тваринного і рослинного світу, природно-заповідного фонду, літописах природи заповідників та національних природних парків, а також в інших науково-технічних інформаційних матеріалах.

Наукове забезпечення ведення Червоної книги України, підготовку пропозицій про **включення** до Червоної книги України та про виключення з неї **видів тваринного й рослинного світу та типів оселищ**, організацію наукових досліджень, розроблення заходів щодо їх збереження **та відтворення** й контроль за їх виконанням, координацію відповідної діяльності органів державної влади та громадських організацій здійснює Національна комісія з питань Червоної книги України, яка **створюється й діє при НАН України**.

До складу Національної комісії з питань Червоної книги України включаються провідні вчені Національної академії наук України, інших наукових установ, фахівці центральних органів виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, з питань лісового й мисливського господарства та полювання, з питань рибного господарства, інших органів виконавчої влади відповідно до їх повноважень і громадських організацій, статутами яких передбачена діяльність в охороні видів тваринного та/або рослинного світу.

{Частина четверта статті 15 в редакції Закону N 805-VI від 25.12.2008}

Персональний склад Національної комісії з питань Червоної книги України та Положення про неї затверджуються **Президією НАН України**.

Матеріально-технічне забезпечення діяльності Національної комісії з питань Червоної книги України здійснюється **Національною академією наук України та** центральним органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища.

Стаття 16. Виключення видів тваринного і рослинного світу **та типів оселищ** з Червоної книги України

Види тваринного і рослинного світу, занесені до Червоної книги України, які внаслідок вжитих природоохоронних заходів на підставі результатів наукових досліджень визнані такими, що знаходяться поза загрозою зникнення, підлягають виключенню з Червоної книги України. Пропозиції про їх виключення з Червоної книги України розглядаються в тому ж порядку, що і при занесенні видів тваринного і рослинного світу до Червоної книги України.

Види тваринного й рослинного світу **й типи оселищ, що включені** до Червоної книги України, які внаслідок вжитих природоохоронних заходів **та належного менеджменту** на підставі результатів наукових досліджень визнані такими, що знаходяться поза загрозою зникнення, підлягають виключенню з Червоної книги України. Пропозиції про їх виключення з Червоної книги України розглядаються в тому ж порядку, що **й під час включення** видів тваринного й рослинного світу **й типів оселищ** до Червоної книги України.

Стаття 17. Фінансування ведення Червоної книги України та заходів щодо збереження ~~охорони та відтворення~~ видів тваринного **й** рослинного світу **та типів оселищ**, що включені ~~занесених~~ до неї

Ведення Червоної книги України фінансується за рахунок коштів Державного бюджету України.

Заходи щодо збереження, охорони та відтворення видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших коштів відповідно до статті 42 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища".

Ведення Червоної книги України фінансується за рахунок коштів Державного бюджету України.

Заходи щодо збереження **(охорони та відтворення)** видів тваринного та рослинного світу **й типів оселищ**, що включені до Червоної книги України, фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших коштів відповідно до статті 42 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища".

Розділ V

УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ

Стаття 18. Основні вимоги щодо використання об'єктів Червоної книги України

Основні вимоги щодо використання об'єктів Червоної книги України встановлюються цим Законом, законами України "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про тваринний світ", "Про рослинний світ", "Про природно-заповідний фонд України", "Про захист тварин від жорстокого поводження", іншими нормативно-правовими актами.

{ Стаття 18 із змінами, внесеними згідно із Законом N 805-VI від 25.12.2008 }

У відповідності з вимогами нової редакції цього закону у суміжних законодавчих актах мають бути зроблені відповідні зміни й доповнення.

In accordance with the requirements of the new wording of the law in related legislation should be made relevant amendments.

Стаття 19. Умови спеціального використання об'єктів Червоної книги України

Спеціальне використання об'єктів Червоної книги України здійснюється у виняткових випадках лише у наукових і селекційних цілях, у тому числі для розмноження, розселення і розведення у штучно створених умовах, а також для відтворення популяцій за дозволом центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища на підставі рішень Національної комісії з питань Червоної книги України, прийнятих відповідно до її повноважень.

Спеціальне використання об'єктів Червоної книги України з метою отримання прибутку забороняється.

Порядок видачі та форма дозволів на спеціальне використання об'єктів Червоної книги України визначаються центральним органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища.

Статтю 15 доповнено частиною згідно із Законом N 805-VI від 25.12.2008

Спеціальне використання **видів тваринного й рослинного світу, що включені до Червоної книги України** здійснюється у виняткових випадках лише у наукових і селекційних цілях, у тому числі для розмноження, розселення і розведення у штучно створених умовах, а також для відтворення популяцій за дозволом центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища на підставі рішень Національної комісії з питань Червоної книги України **при НАН України**, прийнятих відповідно до її повноважень.

Спеціальне використання оселищ, що відповідають типам оселищ, які включені до Червоної книги України не допускається. У виняткових випадках, що стосуються здоров'я людей, державної безпеки, позитивних наслідків для довкілля, що мають першочергове значення, можливі випадки допущення спеціального використання територій, де знаходяться оселища, які відповідають типам оселищ, що включені до Червоної книги України, на підставі наукового обґрунтування, підготованого провідною фаховою установою НАН України, схваленого Національною комісією з питань Червоної книги України при НАН України й затвердженого центральним органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища.

Спеціальне використання об'єктів Червоної книги України з метою отримання прибутку забороняється.

Порядок видачі та форма дозволів на спеціальне використання об'єктів Червоної книги України визначаються центральним органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища.

Розділ VI

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОХОРОНИ, ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ РІДКІСНИХ І ТАКИХ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ ПІД ЗАГРОЗОЮ ЗНИКНЕННЯ, ВИДІВ ТВАРИННОГО І РОСЛИННОГО СВІТУ, ЗАНЕСЕНИХ ДО ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ

Стаття 20. Відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України

Відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, несуть особи, винні у:

Відповідальність за порушення законодавства у сфері **збереження**, використання та відтворення **об'єктів Червоної книги України (видів тваринного й рослинного світу та їхніх популяцій і відповідних типів оселищ)**, несуть особи, винні у:

погіршенні середовища перебування видів тваринного та рослинного світу, занесених до Червоної книги України;

незаконному, в тому числі з порушенням вимог виданих дозволів, використанні об'єктів Червоної книги України або їх знищенні;

порушенні умов утримання видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, в ботанічних садах, дендрологічних та зоологічних парках, інших штучно створених умовах, що призвело до їх загибелі, каліцтва;

невиконанні законних вимог посадових осіб органів державної влади, що здійснюють управління, регулювання та контроль у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України;

вчиненні інших дій, що завдали шкоди тваринам і рослинам, види яких занесені до Червоної книги України.

За порушення законодавства у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, особи притягаються до відповідальності згідно з законом.

Шкода, завдана незаконним добуванням, знищенням або пошкодженням видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, погіршенням середовища їх перебування, відшкодовується відповідно до закону.

Розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування та методика її розрахунку встановлюються Кабінетом Міністрів України.

погіршенні **стану оселищ** видів тваринного й рослинного світу, **що включені** до Червоної книги України;

погіршенні стану популяцій видів тваринного й рослинного світу, що включені до Червоної книги України;

незаконному, у тому числі з порушенням вимог виданих дозволів, використанні об'єктів Червоної книги України або їх знищенні;

порушенні умов утримання видів тваринного й рослинного світу, **що включені** до Червоної книги України, в ботанічних садах, дендрологічних та зоологічних парках, інших штучно створених умовах, що призвело до їх загибелі, каліцтва;

здійснення господарської діяльності, що призводить до деградації чи зміни типів природних оселищ які включені до Червоної книги України;

невиконанні законних вимог посадових осіб органів державної влади, що здійснюють управління, регулювання та контроль у сфері збереження, використання та відтворення **об'єктів** Червоної книги України;

вчиненні інших дій, що завдали шкоди **об'єктам** Червоної книги України.

За порушення законодавства у сфері **збереження**, використання та відтворення **об'єктів** Червоної книги України, особи притягаються до відповідальності згідно із законом.

Шкода, завдана незаконним добуванням, знищенням або пошкодженням видів тваринного і рослинного світу, **а також природних оселищ, що включені** до Червоної книги України, **погіршенням природоохоронного статусу природних оселищ та популяцій видів тваринного й рослинного світу**, відшкодовується відповідно до закону.

Розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, **а також погіршення природоохоронного статусу природних оселищ та популяцій видів тваринного й рослинного світу, що включені** до Червоної книги України, а також методика її розрахунку встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Розділ VII

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ, ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ РІДКІСНИХ І ТАКИХ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ ПІД ЗАГРОЗОЮ ЗНИКНЕННЯ, ВИДІВ ТВАРИННОГО І РОСЛИННОГО СВІТУ, ЗАНЕСЕНИХ ДО ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ

Стаття 21. Міжнародні договори

Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлені інші правила, ніж ті, що містяться у цьому Законі, то застосовуються правила міжнародного договору.

Україна бере участь у міжнародному співробітництві з питань охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу.

Розділ VIII

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

2. Кабінету Міністрів України протягом шести місяців з дня набрання чинності цим Законом:

підготувати та подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законів у відповідність із цим Законом;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

відповідно до компетенції забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом;

забезпечити перегляд і скасування міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

3. Визнати такою, що втратила чинність, Постанову Верховної Ради України від 29 жовтня 1992 року N 2750-XII (2750-12) "Про Червону книгу України" (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., N 52, ст. 686).

Додаток 2.3.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КАТЕГОРІЙ ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ МСОП, ПРИЙНЯТОЇ В УКРАЇНІ ТА ПРОПОНОВАНОЇ ЗА ТРЬОМА ТИПАМИ ПРИЗНАЧЕННЯ

Категоризація природоохоронних територій МСОП	Категоризація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України	Пропонована категоризація природоохоронних територій загального й соціально-культурного призначення
Категорія I: Території суворої охорони	Природні території та об'єкти	Природоохоронні території загального призначення
Категорія Ia: Природний резерват суворої охорони – суворо охоронювані території, створені для збереження біорізноманіття, а також геологічних/геоморфологічних особливостей, де відвідування, використання та вплив людини суворо контролюються та обмежені з метою захисту природних цінностей, які підлягають охороні. Такі природоохоронні території можуть бути еталонними для наукових досліджень та моніторингу.	Природні заповідники (частково) – природоохоронні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних для даної ландшафтно-зони природних комплексів з усією сукупністю їх компонентів, вивчення природних процесів і явищ, що відбуваються в них, розробки наукових засад охорони навколишнього природного середовища, ефективного використання природних ресурсів та екологічної безпеки.	Природні заповідники Біосферні заповідники Національні природні парки Заповідні урочища Пам'ятки природи Заказники
Категорія Ib: Природна територія – здебільшого великі незмінені або мало змінені території, які зберігають свій природний облік і притаманні їм процеси, без постійного або значного населення, котрі знаходяться під охороною і менеджментом з метою збереження їхнього природного стану.	Природні заповідники (частково) Біосферні заповідники (частково) – біосферні заповідники є природоохоронними, науково-дослідними установами міжнародного значення, що створюються з метою збереження в природному стані найбільш типових природних комплексів біосфери, здійснення фонових екологічних моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних факторів. Заповідні урочища (частково)	

Категоризація природоохоронних територій МСОП	Категоризація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України	Пропонована категоризація природоохоронних територій загального й соціально-культурного призначення
Категорія II: Національний парк – великі природні або близькі до природних території, котрі охороняються з метою збереження великомасштабних екологічних процесів разом з комплексом видів та екосистем, характерних для цієї території, котрі, рівночасно, забезпечують основу для екологічно й культурно сумісного духовного, наукового, освітнього та рекреаційного використання відвідувачами.	Національні природні парки – національні природні парки є природоохоронними, рекреаційними, культурно-освітніми, науково-дослідними установами загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність.	
Категорія III: Природний пам'ятник або феномен – охоронні території, створені для збереження певних природних пам'яток, які можуть бути певним елементом рельєфу, скелею серед моря, підводною печерою, геологічним феноменом, як, наприклад, печера, або феноменом живої природи, як, наприклад, старовіковий ліс. Це, загалом, досить маленькі території й вони часто мають високу цінність для відвідувачів.	Пам'ятки природи – пам'ятками природи оголошуються окремі унікальні природні утворення, що мають особливе природоохоронне, наукове, естетичне, пізнавальне і культурне значення, з метою збереження їх у природному стані. На території пам'яток природи забороняється будь-яка діяльність, що загрожує збереженню або призводить до деградації чи зміни первісного їх стану. Можуть мати місцеве або загальнодержавне значення.	
Категорія IV: Територія для активного збереження типу оселища або природного виду – охоронні території, створені для збереження окремих видів або типів оселищ (середовищ їх існування) і менеджмент такої території визначається пріоритетом збереження об'єкта охорони задля якого вона створена. Багато природоохоронних територій IV категорії потребують зважених (обґрунтованих) активних втручань з метою забезпечення потреб окремих видів або для підтримання стану	Заказники – заказниками оголошуються природні території (акваторії) з метою збереження і відтворення природних комплексів чи їх окремих компонентів. На території заказника обмежується або забороняється діяльність, що суперечить цілям і завданням, передбаченим положенням про заказник. Господарська, наукова та інша діяльність, що не суперечить цілям і завданням заказника, проводиться з додержанням	

Категоризація природоохоронних територій МСОП	Категоризація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України	Пропонована категоризація природоохоронних територій загального й соціально-культурного призначення
певного типу оселища, однак це не є обов'язковою умовою приналежності до цієї категорії.	загальних вимог щодо охорони навколишнього природного середовища. Можуть мати місцеве або загальнодержавне значення. Заповідні урочища (частково) – заповідними урочищами оголошуються лісові, степові, болотні та інші відокремлені цілісні ландшафти, що мають важливе наукове, природоохоронне і естетичне значення, з метою збереження їх у природному стані. На території заповідних урочищ забороняється будь-яка діяльність, що порушує природні процеси, які відбуваються у природних комплексах, включених до їх складу, відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників.	
Категорія V: Охоронний ландшафт (пейзаж)/морський пейзаж – охоронна територія, на якій взаємодія людини й природи впродовж певного часу зумовила формування території з особливими ознаками, що пов'язані з істотною екологічною, біотичною, культурною та видовищною цінністю і в межах якої збереження цілісності цієї взаємодії життєво важливе для збереження й підтримання цієї території та збереження її взаємопов'язаних природних та інших цінностей.	Регіональні ландшафтні парки – регіональні ландшафтні парки є природоохоронними рекреаційними установами місцевого чи регіонального значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів, а також забезпечення умов для організованого відпочинку населення. Заповідні урочища (частково)	
Категорія VI: Охоронна територія зі сталим використанням природних ресурсів – охоронні території, котрі зберігають екосистеми й типи оселищ разом з пов'язаними з ними культурними цінностями й традиційними системами	Біосферні заповідники (частково) Національні природні парки (частково)	

Категоризація природоохоронних територій МСОП	Категоризація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України	Пропонована категоризація природоохоронних територій загального й соціально-культурного призначення
управління природними ресурсами. Вони є, здебільшого, великими, з більшістю території, що перебуває в природному стані. Головною метою такої території є підтримання такого балансу між сталим використанням природних ресурсів та екстенсивним неіндустріальним їх використанням, який був би сумісним зі збереженням природи.	Регіональні ландшафтні парки (частково)	
	Штучно створені об'єкти:	Природоохоронні території соціально-культурного призначення
	Ботанічні сади – ботанічні сади створюються з метою збереження, вивчення, акліматизації, розмноження в спеціально створених умовах та ефективного господарського використання рідкісних і типових видів місцевої і світової флори шляхом створення, поповнення та збереження ботанічних колекцій, ведення наукової, навчальної і освітньої роботи. Можуть мати місцеве або загальнодержавне значення.	Ботанічні сади Дендрологічні парки Зоологічні парки Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва
	Дендрологічні парки – дендрологічні парки створюються з метою збереження і вивчення у спеціально створених умовах різноманітних видів дерев і чагарників та їх композицій для найбільш ефективного наукового, культурного, рекреаційного та іншого використання. Можуть мати місцеве або загальнодержавне значення.	
	Зоологічні парки – зоологічні парки створюються з метою організації екологічної освітньо-	

Категоризація природоохоронних територій МСОП	Категоризація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України	Пропонована категоризація природоохоронних територій загального й соціально-культурного призначення
	виховної роботи, створення експозицій рідкісних, екзотичних та місцевих видів тварин, збереження їх генофонду, вивчення дикої фауни і розробки наукових основ її розведення у неволі. Можуть мати місцеве або загальнодержавне значення.	
	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва – Парками-пам'ятками садово-паркового мистецтва оголошуються найбільш визначні та цінні зразки паркового будівництва з метою охорони їх і використання в естетичних, виховних, наукових, природоохоронних та оздоровчих цілях. Можуть мати місцеве або загальнодержавне значення.	
	Усі типи захисних земель, зелені зони, елементи екомережі	Природоохоронні території спеціального призначення
		Захисні ліси – протиерозійні, приполюсінні, захисні смуги лісів уздовж залізниць, автомобільних доріг, міжнародного, державного та обласного значення, особливо цінні лісові масиви, державні захисні лісові смуги, байрачні ліси, степові переліски та інші ліси степових, лісостепових, гірських районів, які мають важливе значення для захисту навколишнього природного середовища. Інші землі спеціального природоохоронного призначення – водоохоронні, території лісгосподарських частин зелених зон населених пунктів тощо. Елементи екомережі – сполучні

Категоризація природоохоронних територій МСОП	Категоризація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України	Пропонована категоризація природоохоронних територій загального й соціально-культурного призначення
		території, природні ядра тощо, які не є об'єктами природно-заповідного фонду. Об'єкти Смарагдової мережі – території, на яких ростуть види рослин, мешкають або перебувають тимчасово види тварин і представлені типи оселища, що підлягають охороні згідно з вимогами Бернської конвенції, та відповідають іншим критеріям, Смарагдового об'єкта. Рамсарські угіддя – водно-болотні території, яким надано статус природоохоронних об'єктів міжнародного значення у відповідності з "Рамсарською конвенцією про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як оселища водоплавних птахів". ІВА території – території, що мають важливе значення для існування популяцій птахів у природних умовах.

Додаток 2.4.

ПРОПОЗИЦІЇ ЗМІН ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ “ПРО ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД УКРАЇНИ” (НОВА РЕДАКЦІЯ)

Вступна частина закону має бути доповнена термінологічною преамбулою, в якій, зокрема, слід визначити поняття природоохоронної території:

Природоохоронна територія – це ділянка суходолу, включно з материковими водоймами, або морська зона, господарське використання якої здійснюється з урахуванням обмежень, що спрямовані на збереження її природних властивостей як елементу ландшафту та/або збереження притаманного їй біорізноманіття на усіх рівнях його прояву (видовому, популяційному та екосистемному), або яка повністю підлягає виведенню з господарського використання для досягнення цих цілей.

Стаття 3. Класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України

До природно-заповідного фонду України належать:

природні території та об'єкти – природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища;

штучно створені об'єкти - ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, пам'ятки природи, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. { Абзац третій частини першої статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законом N 322-VIII ([322-19](#)) від 09.04.2015 }

Заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва залежно від їх екологічної і наукової, історико-культурної цінності можуть бути загальнодержавного або місцевого значення. {Частина друга статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законом N 1287-XIV ([1287-14](#)) від 14.12.99 }

Залежно від походження, інших особливостей природних комплексів та об'єктів, що оголошуються заказниками чи пам'ятками природи, мети і необхідного режиму охорони:

заказники поділяються на ландшафтні, лісові, ботанічні, загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, гідрологічні, загальногеологічні, палеонтологічні та карстово-спелеологічні;

пам'ятки природи поділяються на

До системи природоохоронних територій та природно-заповідного фонду України належать:

природні території та об'єкти – природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища;

природні території та об'єкти, створені у відповідності з міжнародними природоохоронними домовленостями – біосферні резервати, Смарагдові об'єкти, Рамсарські об'єкти, ІВА території;

природні території, що є складовими національної екологічної мережі, якщо вони не належать до інших типів природоохоронних територій;

штучно створені об'єкти – ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, пам'ятки природи, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва;

інші природні та штучно створені об'єкти, які мають статус природоохоронних територій у відповідності з іншими законодавчими актами України (Водним, Земельним, Лісовим кодексами тощо).

Природоохоронні території України за своїм статусом і функціональним призначенням поділяються на категорії:

А) “природоохоронні території загального призначення” – які основною своєю функцією мають сприяння збереженню природного

комплексні, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні. Пам'ятки природи можуть розташовуватися на території інших об'єктів природно-заповідного фонду. {Абзац третій частини третьої статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законом N 322-VIII ([322-19](#)) від 09.04.2015 }

Законодавством Автономної Республіки Крим може бути встановлено додаткові категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

біологічного й ландшафтного різноманіття на місцевому, загальнодержавному та міжнародному рівнях, зокрема,

А-1 власне природно-заповідний фонд (біосферні заповідники, природні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища);

А-2 природоохоронні території загального призначення, створені у відповідності з міжнародними угодами, конвенціями та Законом України "Про екологічну мережу України" (біосферні резервати, об'єкти Смарагдової мережі, Рамсарські угіддя, ІВА території, об'єкти екологічної мережі – ключові, сполучні тощо, якщо вони не є об'єктами категорії А-1);

А-3 "природоохоронні території соціально-культурного призначення" – які, крім збереження певних елементів біорізноманіття, мають соціально-історичне, культурне, або науково-експериментальне значення – сади, парки, у тому числі як парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, ботанічні сади, зоологічні парки, дендрарії тощо;

Б) "природоохоронні території спеціального призначення" – такі, основним призначенням яких є виконання захисних функцій, а водночас, і збереження певних елементів біологічного й ландшафтного різноманіття – наприклад, захисні ліси – протиерозійні, приполонинні, захисні смуги лісів уздовж залізниць, автомобільних доріг, міжнародного, державного та обласного значення, особливо цінні лісові масиви, державні захисні лісові смуги, байрачні ліси, степові переліски та інші ліси степових, лісостепових, гірських районів, які мають важливе значення для захисту навколишнього природного середовища, а також інші землі спеціального природоохоронного призначення – водоохоронні, території лісогосподарських частин зелених зон населених пунктів тощо.

Заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва залежно від

їх екологічної і наукової, історико-культурної цінності можуть бути загальнодержавного або місцевого значення. {Частина друга статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законом N 1287-XIV ([1287-14](#)) від 14.12.99 }

Залежно від походження, інших особливостей природних комплексів та об'єктів, що оголошуються заказниками чи пам'ятками природи, мети і необхідного режиму охорони:

заказники поділяються на ландшафтні, лісові, ботанічні, загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, гідрологічні, загальногеологічні, палеонтологічні та карстово-спелеологічні;

пам'ятки природи поділяються на комплексні, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні. Пам'ятки природи можуть розташовуватися на території інших об'єктів природно-заповідного фонду. {Абзац третій частини третьої статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законом N 322-VIII ([322-19](#)) від 09.04.2015 }

Законодавством Автономної Республіки Крим може бути встановлено додаткові категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

У відповідності зі змінами цієї статті закону, потребують редагування розділи, що стосуються функціонування відповідних природоохоронних територій, що може бути зроблено в рамках відповідного окремого проєкту щодо підготовки нової редакції цього закону загалом.

In accordance with the changes of this articles of the law it is require editing sections relating to the functioning of the respective protected areas, which can be done under the relevant separate project on preparation of a new wording of the law in general.

Додаток 2.5.

ПРОПОЗИЦІЇ ЗМІН ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЕКОЛОГІЧНУ МЕРЕЖУ УКРАЇНИ» ТА СУМІЖНИХ ЗАКОНІВ УКРАЇНИ

На перехідному етапі адаптації українського законодавства потенційно можливі пропоновані далі зміни до Закону України «Про екологічну мережу України» та деякі пов'язані закони України.

п. 3 ст. 6 Закону Про екологічну мережу України

Власники і користувачі територій та об'єктів, включених до переліків територій та об'єктів екомережі, зобов'язані забезпечувати їх використання за цільовим призначенням.

Власники і користувачі територій та об'єктів, включених до переліків територій та об'єктів екомережі, зобов'язані забезпечувати їх використання за цільовим призначенням, **додержуватися природоохоронних вимог та не змінювати ландшафт.**

Ст. 18 *Режим охорони та використання територій та об'єктів екомережі* Закону Про екологічну мережу України

1. Включення територій та об'єктів природно-заповідного фонду та інших територій, що підлягають особливій охороні, до переліку територій та об'єктів екомережі не призводить до зміни режиму їх охорони та використання, визначеного відповідно до закону.

2. У разі необхідності зміни режиму охорони та використання території чи об'єкта екомережі, виходячи з вимог Зведеної схеми формування екомережі України, регіональних чи місцевих схем формування екомережі, відповідно до закону змінюється статус, тип, категорія або режим відповідної території чи об'єкта екомережі.

3. Режим охорони та використання буферних зон, сполучних і відновлюваних територій екомережі визначається згідно з відповідною схемою екомережі.

1. Чинна редакція закону

2. Чинна редакція закону

3. Чинна редакція закону

4. Менеджмент-план екомережі (національної, регіональної, місцевої чи окремих її структурних елементів) розробляється з метою встановлення функціонального призначення, характеру діяльності, порядку охорони, використання й відтворення її природних комплексів. Менеджмент-план погоджується центральним органом виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища й затверджується Координаційною радою з питань формування екомережі при Кабінеті Міністрів України для національного рівня, Координаційною радою з питань формування екомережі при Раді міністрів Автономної Республіки Крим для території АР Крим і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування згідно з повноваженнями приймати рішення про затвердження схеми екомережі для регіонального чи місцевого рівнів. Розробка менеджмент планів здійснюється з врахуванням рішень і рекомендацій ратифікованих міжнародних конвенцій, стороною яких є Україна.

Глава 7-1 Структурні елементи екомережі (ключові, сполучні (екокоридори) території). (Закон України «Про природно-заповідний фонд України»)

Стаття 30-1 Ключові території

Ключові території мають забезпечувати збереження найбільш цінних і типових для конкретного регіону компонентів ландшафтного та біорізноманіття.

На ключових територіях забороняється діяльність, яка приводить до зменшення біорізноманіття, погіршує умови міграції тварин та створює загрозу шкідливого впливу на їхні природні комплекси та об'єкти.

Якщо ключова територія належить повністю або частково до складу біосферних або природних заповідників, національних природних або регіональних ландшафтних парків, або заказників, то режим заповідників, парків і заказників зберігається відповідно до статей 15-26 закону "Про природно-заповідний фонд України".

Стаття 30-2 Сполучні території

Сполучні території (екокоридори) поєднують між собою ключові території.

Режим сполучних територій має забезпечувати екосистемний зв'язок між ключовими територіями, підтримувати процеси розмноження рослин і тварин, забезпечувати міграцію тварин та обмін генетичного матеріалу, підтримувати екологічну рівновагу екосистем тощо.

Якщо регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи чи заповідні урочища знаходяться частково або повністю в межах сполучних територій, то їх режим може бути змінений з метою виконання завдань, які стоять перед сполучною територією.

Стаття 30-3 Менеджмент-план екомережі

Менеджмент-план екомережі (національної, регіональної, місцевої чи окремих її структурних елементів) розробляється з метою встановлення функціонального призначення, характеру діяльності, порядку охорони, використання й відтворення її природних комплексів. Менеджмент-план погоджується центральним органом виконавчої влади у галузі охорони навколишнього природного середовища і затверджується Координаційною радою з питань формування екомережі при Кабінеті Міністрів України для національного рівня, Координаційною радою з питань формування екомережі при Раді міністрів Автономної Республіки Крим для території АР Крим і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування згідно з повноваженнями приймати рішення про затвердження схеми екомережі для регіонального чи місцевого рівнів. Розробка менеджмент планів здійснюється з урахуванням рішень і рекомендацій ратифікованих міжнародних конвенцій, стороною яких є Україна.

Стаття 40-1. Буферні території

У разі необхідності, буферні території екомережі можуть установлюватися на територіях, прилеглих до ключових і сполучних територій екомережі.

Режим охорони, відтворення та використання природних комплексів буферних територій, які створюються з метою забезпечення захисту ключових і сполучних територій екомережі від зовнішніх негативних впливів, регулюється як для охоронних зон, згідно зі ст. 39 та 40 цього Закону.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ В ЛІСАХ НА ТЕРИТОРІЯХ І ОБ'ЄКТАХ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА СМАРАГДОВОЇ МЕРЕЖІ В УКРАЇНІ****1. Загальні засади**

Збереження біорізноманіття в лісах є ключовим і необхідним фактором для утримання лісів в здоровому стані, збільшення їх продуктивності та формування ними повноцінних екосистемних послуг.

Методичні рекомендації щодо збереження біорізноманіття в лісах на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду України та Смарагдової мережі (далі – Методичні рекомендації) спрямовані на поліпшення збереження цінних природних комплексів та об'єктів, особливо рідкісних та зникаючих видів рослин і тварин, рослинних угруповань та природних середовищ (оселищ, екоотопів), що занесені до Червоної книги України, Зеленої книги України та в чинні для України міжнародні договори, міжнародні Червоні переліки, на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду України та Смарагдової мережі Європи, яка є аналогом мережі NATURA 2000 в Європейському Союзі (ЄС).

Методичні рекомендації розроблено на виконання національного законодавства щодо збереження біорізноманіття, насамперед Лісового кодексу, законів України «Про Червону книгу України», «Про природно-заповідний фонд України», Положення «Про Зелену книгу України», і міжнародних зобов'язань, перш за все в рамках Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція), Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція), Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (Вашингтонська конвенція, (CITES)), Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи та директив ЄС про збереження диких птахів та про збереження природних оселищ та видів природної фауни і флори відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, концепції особливо цінних для збереження лісів (High Conservation Value Forests, High Conservation Value Territories).

Методичні рекомендації підготовлено з метою поліпшення здійснення державного управління, а також планування природоохоронних заходів, у тому числі лісогосподарських, у межах природно-заповідного фонду та Смарагдових об'єктів державними та недержавними юридичними особами, користувачами та власниками лісів згідно зі своїми повноваженнями.

2. Визначення термінів

2.1. Природні оселища (habitats) – це суходільні або водні ділянки, природні або напівприродні, які визначаються за географічними, абіотичними та біотичними особливостями. Їх опис і типи використовують згідно із системою класифікації в Інформаційній Системі Європейської Природи EUNIS (European Nature Information System,

EUNIS) <http://eunis.eea.europa.eu/>

Інколи замість терміну “Оселища” використовується термін “Біотопи”, що є прийнятним, однак ці терміни не є повністю тотожними.

2.2. *Види рослин і тварин та оселища європейського значення* – це види, які перелічені в Резолюції № 6 (1998) «Про перелік видів, що потребують спеціальних заходів для їх збереження», та в Резолюції № 4 (1996) «Про перелік оселищ, що перебувають під загрозою зникнення і тому потребують спеціальних заходів щодо збереження» Бернської конвенції зі змінами та доповненнями. Зазначені переліки видів та оселищ співставні з такими в директивах ЄС «Про збереження диких птахів» та «Про збереження природних оселищ та видів природної фауни і флори».

В Україні постійно або тимчасово перебувають види рослин і тварин європейського значення, перелічені в Додатку 1.

Оселища європейського значення, які містяться на території України, перелічені в Додатку 2. Тлумачний посібник оселищ (Interpretation manual of the habitats listed in Resolution No.4 (1996)) опублікований на сайті Ради Європи [1].

2.3. *Збереження* – це захід(и), який(і) необхідний(і) для підтримання або відновлення (відтворення) у природному стані типових або унікальних природних комплексів, природних оселищ, лісових екосистем та популяцій видів природної фауни й флори у сприятливому природоохоронному статусі, як це визначено в п. 2.7 та 2.8 (пункт а) статті 1 Директиви Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року «Про збереження природних оселищ та видів природної фауни і флори»).

2.4. *Режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ)* – це сукупність науково обґрунтованих екологічних вимог, норм і правил, які визначають правовий статус, призначення цих територій та об'єктів, характер допустимої діяльності в них, порядок охорони, використання й відтворення їхніх природних комплексів (частина перша Статті 14 Закону «Про природно-заповідний фонд України»).

2.5. *Режим збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду* – це низка заходів, які необхідні для підтримання або відтворення природних комплексів, природних оселищ, лісових екосистем і популяцій видів природної фауни й флори у сприятливому природоохоронному статусі, як це визначено в п. 2.7 та 2.8, та які не суперечать режиму територій та об'єктів ПЗФ в їх межах.

2.6. *Режим збереження Смарагдових об'єктів (об'єктів Смарагдової мережі)* – це низка заходів, які необхідні для підтримання або відтворення природних оселищ та популяцій видів природної фауни й флори європейського значення у сприятливому природоохоронному статусі, як це визначено в п. 2.7 та 2.8 Методичних рекомендацій та які не суперечать чинному законодавству. Це визначення застосовується згідно пункту (а) статті 1 Директиви Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року «Про збереження природних оселищ та видів природної фауни і флори»).

2.7. *Природоохоронний статус виду* вважається “сприятливим”, якщо:

— дані щодо динаміки популяції відповідного виду вказують на його довготривале самопідтримання як життєздатного компонента властивих йому природних оселищ; та

— природний ареал виду не зменшується і, ймовірно, не буде зменшуватися в передбачуваному майбутньому; а також

— існує, і, більш імовірно, існуватиме в майбутньому, достатньо велике оселище для підтримання його популяції у довгостроковій перспективі.

2.8. *Природоохоронний статус природного оселища* буде вважатися "сприятливим", якщо:

— його природний ареал і території, на яких воно представлене у межах цього ареалу, є стабільними або збільшуються;

— специфічні структура й функції, необхідні для його довготривалого існування, не лише наявні на сьогодні, але й, вочевидь, існуватимуть у передбачуваному майбутньому;

— природоохоронний статус його типових видів є сприятливим, як це визначено в пункті (2.7).

2.9. *Смарагдовий об'єкт* – це суходільна чи водна територія, на якій представлені оселища, види рослин і тварин європейського значення і який створюється за процедурами, визначеними в рамках Бернської конвенції.

Смарагдовий об'єкт є типом природоохоронних територій, який еквівалентний природоохоронним територіям мережі природоохоронних територій NATURA 2000, що діє на території лише країн-членів Європейського Союзу.

Смарагдовий об'єкт може бути частиною, або повністю включати в себе об'єкт(и) ПЗФ різних категорій.

2.10. *Смарагдовий об'єкт-кандидат* – це суходільна чи водна територія, яка відповідає критеріям, що визначені в Резолюції № 157 (2011) Бернської конвенції «Статус Смарагдових об'єктів-кандидатів і настанови щодо критеріїв для їх призначення» (Recommendation No. 157 (2011) of the Standing Committee, adopted on 2 December 2011, on the status of candidate Emerald sites and guidelines on the criteria for their nomination) [2] та який отримав такий статус за рішенням Постійного комітету Бернської конвенції.

Перелік Смарагдових об'єктів-кандидатів в Україні за станом на 2014 рік знаходиться за посиланням [3] та в Додатку 3.

Смарагдовий об'єкт-кандидат після проведення відповідної біогеографічної оцінки Радою Європи в рамках Бернської конвенції отримує статус Смарагдового об'єкта. Тому в далі в тексті Методичних рекомендацій термін Смарагдовий об'єкт означає як Смарагдовий об'єкт - кандидат так і Смарагдовий об'єкт після отримання такого статусу Смарагдовим об'єктом - кандидатом.

2.11. *Ендемічні види* – види, що розповсюджені на обмеженій географічній території, де вони виникли в процесі еволюції. Коли така територія невелика за площею, вид є особливо важливим для охорони, оскільки вузький ареал збільшує вразливість виду й можливість його втрати.

2.12. *Біологічне різноманіття (біорізноманіття)* – це різноманітність живих організмів з усіх джерел, включаючи, серед іншого, наземні, морські та інші водні екосистеми і екологічні комплекси, частиною яких вони є; це поняття включає в себе різноманітність у рамках виду, між видами і різноманіття екосистем. (Термін *біологічне різноманіття* визначений статтею 2 "Конвенції про охорону біологічного різноманіття").

Цінне біорізноманіття - види регіонального, національного, європейського чи світового природоохоронного значення. Такими є види, що належать до категорій "зникаючі", "рідкісні" та "вразливі" згідно до Закону України "Про Червону книгу України", ендемічні, реліктові види, а також інші види, що мають наукову та екологічну цінність, які занесені до Червоної книги України (2009), регіональних «Червоних книг» (офіційних переліків рідкісних рослин і тварин) чи міжнародних конвенцій і угод, чинних для України та міжнародних Червоних переліків (European Red List, The

IUCN Red List of Threatened Species (Червоний перелік видів Міжнародного союзу збереження природи (IUCN), The World List of Threatened Trees (в процесі доопрацювання)).

2.13. *Екосистема* – природний або природно-антропогенний комплекс, утворений живими організмами і середовищем їх існування, в якому екологічні компоненти перебувають у закономірному взаємозв'язку й утворюють систему взаємозумовлених біотичних і абіотичних процесів і явищ. Термін «екосистема» характеризує структурно-функціональну суть усіх одиниць екосистемного ряду – від консорції через біогеоценоз, ландшафтні екосистеми, материкові чи океанічні екосистеми аж до біосфери включно.

2.14. *Цінні екосистеми* – екосистеми, які містять рослинні угруповання, перелічені в «Зеленій книзі України» та/або оселища європейського значення, та/або цінне біорізноманіття.

2.15. *Екосистеми міжнародного значення* - екосистеми, що відзначаються наявністю видів рослин, грибів, тварин і оселищ, що занесені до ратифікованих Україною міжнародних конвенцій та угод (зокрема, Бернської, Боннської, Вашингтонської (CITES) тощо), а також видів, вказаних у Червоному переліку видів IUCN;

2.16. *Ліс* (згідно з Лісовим кодексом України) – це тип природних комплексів, в якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного й на навколишнє природне середовище.

2.17. *Моніторинг лісів* (згідно з Лісовим кодексом України) – система регулярних спостережень, оцінки і прогнозу динаміки кількісного і якісного стану лісів. Моніторинг проводиться шляхом збирання, передавання, збереження та аналізу інформації про стан лісів, прогнозування змін у лісах і розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо управління лісами, прийняття рішень щодо запобігання негативним змінам стану лісів, дотримання вимог екологічної безпеки та принципів ведення лісового господарства на засадах сталого розвитку.

2.18. *Лісогосподарські області і округи* згідно комплексного лісогосподарського районування України вказані в Додатку 4.

2.19 Особливо цінний для збереження ліс (ОЦЗЛ) – це ліс (лісова територія), що має особливо важливі екологічні властивості, екосистемні та соціальні функції, а тому потребує охорони і збереження й вимагає застосування відповідних систем господарювання.

Концепція “особливо цінних для збереження лісів” широко використовується як один з основних принципів у добровільній сертифікації лісів. Інтеграція цієї концепції у нормативне поле лісового господарства має важливе значення для покращення збереження біорізноманіття та інших природних цінностей в лісах.

Детальніше про ОЦЗЛ можна ознайомитися за посиланням [4].

Визначення та застосування ОЦЗЛ для сертифікації лісів в Україні встановлені в “Рекомендаціях з лісової сертифікації лісогосподарських підприємств”, затверджених Науково-технічною радою Держкомлісгоспу України, протокол №6 від 21 грудня 2010 року [5].

3. Виявлення та моніторинг природних комплексів лісових екосистем, оселищ європейського значення, рідкісних рослинних угруповань і цінного біорізноманіття

3.1. Згідно зі Статтею 46 Лісового кодексу України ведення моніторингу лісів є складовою частиною лісовпорядкування. Лісовпорядкування передбачає виявлення типових та унікальних природних комплексів, місць росту та оселення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення видів тваринного й рослинного світу й підлягають заповіданню.

3.2. Землевласники та постійні землекористувачі на територіях об'єктів ПЗФ та Смарагдових об'єктів мають **виявляти, вести моніторинг стану та провадити збереження** в першу чергу:

3.2.1. Видів рослин і тварин, що включені до Червоної книги України;

3.2.2. Видів рослин і тварин європейського значення, які постійно або тимчасово перебувають на території України (Додаток 1);

3.2.3. Видів природних оселищ європейського значення, які перебувають на території України (Додаток 2);

3.2.4. Зникаючих, рідкісних та вразливих типів природних оселищ лісових територій України, категорії їх рідкості та поширення типів оселищ за 15-ма лісогосподарськими округами України (Додаток 4).

Опис вказаних в додатку 4 зникаючих, рідкісних та вразливих типів оселищ лісових територій України надано в Додатку 5.

3.2.5. Рідкісних, вразливих, зникаючих та ендемічних видів рослин лісових територій, які вказані в Додатку 6 «Перелік, категорії рідкості та поширення рідкісних, вразливих, зникаючих та ендемічних видів рослин лісових територій України».

3.2.6. Рідкісних, вразливих і зникаючих видів птахів лісових територій, які вказані в Додатку 7 «Перелік та поширення рідкісних, вразливих і зникаючих видів птахів лісових територій України».

3.2.7. Рідкісних, вразливих і зникаючих видів риб, амфібій і ссавців лісових територій, які вказані в Додатку 8 «Перелік та поширення рідкісних, вразливих і зникаючих видів риб, амфібій і ссавців лісових територій України».

3.3. Інформація щодо меж Смарагдових об'єктів і Смарагдових об'єктів -кандидатів та складу видів рослин і тварин та оселищ європейського значення в їхніх межах надається Міністерством екології та природних ресурсів України на підставі запиту адміністрацій об'єктів ПЗФ, власників чи користувачів лісових ділянок, на яких містяться Смарагдові об'єкти, у вигляді стандартної форми даних про Смарагдовий об'єкт [6]. Зазначена форма даних містить також інформацію про інші цінні види рослин і тварин, загрози біорізноманіттю, площу об'єкта та інші супутні дані. У стандартній формі даних немає географічних координат розташування видів і природних оселищ.

3.4. Першим кроком у виявленні зазначених в пункті 3.2 угруповань, оселищ та видів рослин і тварин є аналіз інформації щодо їх наявності. Джерелами такої інформації можуть бути:

- опубліковані та експертні наукові матеріали (монографії, статті, тези доповідей конференцій, Літописи природи, наукові звіти тощо);
- матеріали лісовпорядкування, звітність лісогосподарських підприємств, матеріали мисливського господарства, рибного господарства, матеріали спеціальних обстежень;

- матеріали перевірок державної екологічної інспекції та громадських екологічних інспекторів;
- місцеве населення, органи місцевого самоврядування, сільські школи, місцеві експерти, природоохоронні НУО та інші джерела.

Факт наявності виду, угруповання чи оселища на місцевості має бути підтверджений спеціалістом чи групою спеціалістів.

3.5. Виявлені угруповання, оселища та види мають бути нанесені на цифрові та паперові карти об'єктів ПЗФ та Смарагдових об'єктів.

Під цифровими картами маються на увазі карти в географічній інформаційній системі (ГІС), або зроблені з допомогою безкоштовної програми Google Earth (Google Планета Земля) чи інших широко розповсюджених в нашій країні їхніх відповідників. Географічні координати знахідок видів і координати меж лісових екосистем, оселищ, ареалів видів на місцевості фіксують з допомогою GPS та заносять до цифрових і паперових карт. Без наявності зазначених карт поширення видів та оселищ буде неможливим оцінити стан природоохоронного статусу виду чи оселища, визначений в п.п. 2.7 та 2.8 Методичних рекомендацій.

Зразок можливого картування наведений в Додатку 9. На карті в додатку 9 показані реальні місцезнаходження рослини *Aldrovanda vesiculosa*, яка занесена до Резолюції 6 (1998) Бернської конвенції. Географічні координати місцезнаходжень визначалися за допомогою GPS, а мітки місцезнаходжень були створені на космічному зображенні в Google Earth Pro згідно визначених координат. Порядок нанесення міток описаний в зазначеній програмі.

3.6. В рамках сертифікації ведення лісового господарства за схемою Лісової Опікунської Ради (FSC) згідно критерію 9.4 повинен проводитися щорічний моніторинг для оцінювання ефективності заходів, спрямованих на підтримку чи поліпшення ознак ОЦЗЛ. Для контролю щодо виконання критерію 9.4 встановлено наступні два індикатори:

- Щорічно проводити моніторинг (за спеціальною програмою), в ході якого оцінювати ефективність заходів із збереження (або поліпшення) ознак ОЦЗЛ та стан цих лісів
- Результати моніторингу ОЦЗЛ включати до короткого звіту про результати моніторингу лісогосподарської діяльності, доступного для всіх зацікавлених сторін та використовувати їх для планування заходів у цих лісах. (Проект організації і розвитку лісового господарства та річні плани ведення господарства передбачають заходи із охорони, підтримки та поліпшення екологічних і соціально значущих ознак ОЦЗЛ та запобігання можливим негативним змінам).

Діяльність підприємства з виконання Критерію 9.4 наведена в Розділі 11 Рекомендацій [5].

4. Режими збереження цінних природних комплексів лісових екосистем, в тому числі оселищ європейського значення та рідкісних рослинних угруповань

4.1. Згідно зі Статтею 85 Лісового кодексу України, збереження біорізноманіття в лісах здійснюється їх власниками та постійними лісокористувачами на генетичному, видовому, популяційному та екосистемному рівнях шляхом забезпечення охорони рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, рослинних угруповань, пралісів, інших цінних природних комплексів відповідно до природоохоронного законодавства.

Згідно статей 14, 19-20 Лісового кодексу України громадяни і юридичні особи, які мають у приватній власності ліси, постійні та тимчасові лісокористувачі **зобов'язані** забезпечувати охорону

типових та унікальних природних комплексів і об'єктів, рослинних угруповань.

4.2. Режими збереження лісових екосистем, оселищ, видового різноманіття тваринного й рослинного світу, порядок їх охорони, ефективного використання та відтворення лісових ресурсів у межах ПЗФ України та Смарагдових об'єктів диференціюються залежно від встановлених категорій об'єктів ПЗФ, чинного законодавства, категорій 1, 3 ОЦЗЛ [4], природно-кліматичних умов та лісорослинного районування, а також залежно від стану оселищ та екології видів рослин і тварин, які мають бути збережені, і стану екосистем, що зумовлюють існування цих видів.

4.3. Режими збереження цінних лісових екосистем, у тому числі оселищ європейського значення, зникаючих, рідкісних та вразливих угруповань лісових екосистем та проведення обґрунтованих природоохоронних заходів встановлюються з метою забезпечення **досягнення їх сприятливого природоохоронного стану**, як визначено в п.2.8.

Для визначення критеріїв сприятливого природоохоронного статусу оселищ та видів можна використати методичні засади з тих, які застосовуються в Данії ("Criteria for favourable conservation status in Denmark" (Natural habitat types and species covered by the EEC Habitats Directive and birds covered by the EEC Birds Directive) [7].

4.4. Рекомендації щодо режимів збереження зникаючих, рідкісних та вразливих угруповань лісових екосистем України (занесених до переліку Зеленої книги України) подано в Додатку 10.

Зазначені рекомендації щодо режимів збереження мають застосовуватися і для Смарагдових об'єктів.

4.5. Постійні та тимчасові земле- і лісокористувачі відповідають за дотримання режимів збереження цінних природних комплексів лісових екосистем, в тому числі оселищ європейського значення, зникаючих, рідкісних та вразливих угруповань лісових екосистем України, категорій 1, 3 ОЦЗЛ і виконують для цього відповідні природоохоронні заходи, сформульовані в документах, до яких належать проекти організації території та охорони природних комплексів, менеджмент-плани, охоронні зобов'язання, положення, проекти організації і розвитку лісового господарства. Тип документа залежить від категорії об'єкта ПЗФ і категорії лісів та визначається в чинному законодавстві. В табл.1 вказані назви об'єктів ПЗФ і категорії лісів та відповідні документи, що містять режими збереження.

Таблиця 1. Назви об'єктів ПЗФ і категорії лісів та відповідні документи, що містять режими збереження

Назва категорії об'єкта ПЗФ чи категорії лісів	Назва документу, в якому мають міститися режими збереження
Природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні природні парки	Положення про об'єкт. Проект організації територій та охорони природних комплексів природних заповідників і біосферних заповідників, проект організації територій, охорони, відтворення та рекреаційного використання природних комплексів і об'єктів національних природних парків і регіональних ландшафтних парків. Менеджмент-план об'єкта *. Проект організації і розвитку лісового господарства. Можуть бути менеджмент-плани збереження певних видів рослин,

	тварин, оселищ.
Заказник	Положення про заказник. Проект організації і розвитку лісового господарства. Можуть бути менеджмент-план об'єкта або менеджмент-плани (плани дій чи заходів) збереження певних видів рослин, тварин, оселищ
Пам'ятка природи	Положення про пам'ятку природи. Проект організації і розвитку лісового господарства. Можуть бути менеджмент-план об'єкту, або менеджмент-плани збереження певних видів рослин, тварин, оселищ
Заповідне урочище	Положення про заповідне урочище. Проект організації і розвитку лісового господарства. Можуть бути менеджмент-план об'єкту, або менеджмент-плани збереження певних видів рослин, тварин, оселищ
Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення та особливо захисні лісові ділянки, виділені згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 16 травня 2007 року № 733	Проект організації і розвитку лісового господарства. Можуть бути менеджмент-плани збереження певних видів рослин, тварин, оселищ

* *Менеджмент-план* – це загальноприйнятий міжнародний термін, який застосовується в Законі України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки», від 21 вересня 2000 року № 1989-III.

4.6. Якщо до складу Смарагдового об'єкта входять території та об'єкти ПЗФ, то на їх території режим збереження визначається згідно Закону України «Про природно-заповідний фонд України» та Методичних рекомендацій в частині, що не протирічить зазначеному закону. На іншій частині території Смарагдового об'єкта - режим збереження визначається згідно Методичних рекомендацій. Режим збереження вказується у матеріалах базового та безперервного лісовпорядкування та іншій документації, відповідно до чинного законодавства (див. табл.1).

Для Смарагдового об'єкта може бути розроблено менеджмент-план об'єкта, або менеджмент-плани збереження певних видів рослин, тварин, оселищ.

4.7. З метою оцінки ефективності реалізації режимів та природоохоронних заходів постійні та тимчасові лісокористувачі мають провадити періодичний моніторинг.

Головною метою моніторингу є контроль за досягненням і підтриманням сприятливого

природоохоронного статусу природних комплексів лісових екосистем, в тому числі оселищ європейського значення та рідкісних рослинних угруповань, згідно з означенням у п.2.8. Завдання щодо проведення моніторингу має бути невід'ємною частиною проектів організації територій та охорони природних комплексів, проектів організації і розвитку лісового господарства та менеджмент-планів. Моніторинг включає в себе зазначення шляхів, методів, параметрів, заходів його проведення, частоту й обсяг спостережень та формати запису, а також методи оцінки досягненням і підтриманням сприятливого природоохоронного статусу.

У разі виявлення недосагнення чи порушення сприятливого природоохоронного статусу зазначених природних комплексів, відповідних ОЦЗЛ (кат. 1, 3), оселищ та рослинних угруповань мають застосуватися ефективні додаткові заходи для усунення факторів, які негативно впливають на їх стан.

При розробці плану та проведенні моніторингу оселищ європейського значення та рідкісних рослинних угруповань доцільно використовувати методичну настанову “Моніторинг природних оселищ” [8], підготовану під керівництвом Головного інспекторату з охорони довкілля Польщі для 5 оселищ - 3110, 6210, 6520, 7230 та 9180, перелічених в директиві Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року «Про збереження природних оселищ та видів природної фауни і флори». Це такі оселища:

№	Назва природного оселища	Код з Директиви про оселища	Код з Резол. 4
1	Оліготрофні водойми з незначним умістом мінеральних речовин на піщаних рівнинах (<i>Littorelletalia uniflorae</i>)	3110	C1.67
2	Напівприродні лучні степи, остепнені луки й чагарникові зарості на вапнякових субстратах (<i>Festuco-Brometalia</i>) (* оселища, важливі для орхідних)	6210	E1.2
3	Гірські викошувані луки	6520	E2.3
4	Лужні низинні болота	7230	D4.1
5	Ліси <i>Tilio-Acerion</i> на схилах, кам'янистих осипищах і в ущелинах	9180	G1.A4

Зазначена польська методична настанова опублікована англійською мовою, окрім неї, є методичні настанови польською мовою щодо моніторингу понад 180 природних оселищ із Директиви 92/43/ЄЕС опубліковані на веб-сайті [9], які також можуть бути використані для організації та проведення моніторингу.

4.8. Група державних та приватних власників лісу та інші організації під керівництвом Міністерства охорони природного середовища Чеської республіки розробили «Правила господарювання для типів лісних природних оселищ, які є у складі об'єктів європейського значення Natura 2000» (*Pravidla hospodaření pro typy lesních přírodních stanovišť v evropsky významných lokalitách soustavy Natura 2000*) [10]. Ці правила варто взяти до уваги при розробці режимів збереження оселищ європейського значення в Україні.

5. Режими збереження біологічного різноманіття тварин, рослин та грибів

5.1. Охорона цінного видового біорізноманіття здійснюється на підставі чинного законодавства, зокрема законів “Про рослинний світ”; “Про тваринний світ”; “Про Червону книгу України” та Лісового кодексу України.

5.2. Згідно статей 14, 19-20 Лісового кодексу України громадяни і юридичні особи, які мають у приватній власності ліси, постійні та тимчасові лісокористувачі зобов’язані забезпечувати охорону рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення видів тваринного і рослинного світу.

5.3. З метою як найповнішого забезпечення охорони цінного біорізноманіття на лісових територіях об’єктів ПЗФ та Смарагдових об’єктів України в Додатках 2, 6-8 Методичних рекомендацій вказані цінні види рослин і тварин, їх категорії рідкісності і дані щодо поширення в лісогосподарських округах України.

5.4. Власники чи користувачі лісів, у разі наявності спеціальної адміністрації об’єкта ПЗФ мають:

5.4.1 провести інвентаризацію біорізноманіття на підставі матеріалів базового та безперервного лісовпорядкування, наукових досліджень, моніторингових спостережень, комплексних ревізій та інших заходів з метою визначення цінного біорізноманіття, вказаного в Додатках 2, 6-8;

5.4.2 з врахуванням Загальних рекомендації щодо збереження птахів, земноводних, ссавців, риб і амфібій та рослин (Додаток 11) та інших наукових рекомендацій, розробити режими збереження цінного видового біорізноманіття.

5.5. Деталізація режимів збереження, зонування територій та об’єктів ПЗФ і Смарагдових об’єктів, які розташовані на землях лісогосподарського чи природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, доцільність, обсяги, черговість та повторюваність природоохоронних, у тому числі лісогосподарських заходів збереження, встановлюється в матеріалах базового та безперервного лісовпорядкування та іншій документації, вказаній в табл. 1.

5.6. Згідно статті 47 Лісового кодексу України, у лісах, що перебувають у державній власності, лісовпорядкування ведеться за рахунок коштів державного бюджету, у лісах комунальної власності – місцевого бюджету, у лісах приватної власності – за кошти їх власників. Ведення лісовпорядкування може здійснюватися за рахунок інших джерел, не заборонених законом.

5.7. Матеріали лісовпорядкування затверджуються в установленому порядку органом виконавчої влади з питань лісового господарства Автономної Республіки Крим, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства, за погодженням відповідно з органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Проведення природоохоронних та інших заходів у межах природно-заповідного фонду здійснюється за погодженням або з дозволу органів Міністерства екології та природних ресурсів України (Мінприроди).

5.8. З метою виконання вимог статей 14, 19-20 Лісового кодексу України, громадяни і юридичні особи, які мають у приватній власності ліси, постійні та тимчасові лісокористувачі мають

проводити періодичний моніторинг.

Головною метою моніторингу є контроль за досягненням і підтриманням сприятливого природоохоронного статусу видів рослин і тварин європейського значення, рідкісних, вразливих, зникаючих та ендемічних видів рослин і тварин, згідно визначення в п.2.7. Завдання щодо проведення моніторингу має бути невід'ємною частиною проектів організації територій та охорони природних комплексів, проектів організації і розвитку лісового господарства та менеджмент-планів. Моніторинг включає в себе зазначення шляхів, методів, параметрів, заходів проведення моніторингу, частоту і обсяг спостережень та запису даних спостережень, а також методи оцінки щодо досягнення і підтримання сприятливого природоохоронного статусу видів.

В разі виявлення факту недосягнення чи порушення сприятливого природоохоронного статусу видів рослин і тварин європейського значення, рідкісних, вразливих, зникаючих та ендемічних видів рослин і тварин власники чи користувачі мають здійснити ефективні додаткові заходи для усунення факторів, які негативно впливають на природний стан зазначених видів.

При розробці моніторингу оселищ європейського значення та рідкісних рослинних угруповань доцільно використовувати методичні настанови [11] для видів рослин і тварин, перелічених в директиві Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року «Про збереження природних оселищ та видів природної фауни і флори». Ці настанови (польською мовою) підготовані під керівництвом Головного інспекторату з охорони довкілля Польщі.

Результатом виконання режиму збереження зазначених видів рослинного і тваринного світу має бути досягнення і довготривале підтримання їх сприятливого природоохоронного статусу.

6. Основні вимоги до природоохоронних заходів для збереження біорізноманіття та лісогосподарських заходів, що можуть здійснюватися у лісах природно-заповідного фонду

6.1. Загальні вимоги до лісогосподарських та природоохоронних заходів щодо збереження біорізноманіття:

6.1.1. Згідно з чинною редакцією Закону України «Про природно-заповідний фонд України» на території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних парків і регіональних ландшафтних парків забороняється будь-яка господарська та інша діяльність, що суперечить цільовому призначенню заповідника / заповідної зони, порушує природний розвиток процесів та явищ або створює загрозу шкідливого впливу на його природні комплекси та об'єкти, а саме:

- будівництво споруд, шляхів, лінійних та інших об'єктів транспорту і зв'язку, не пов'язаних з діяльністю природних заповідників, розведення вогнищ, влаштування місць відпочинку населення, стоянка транспорту, а також проїзд і прохід сторонніх осіб, прогін свійських тварин, пересування механічних транспортних засобів, за винятком шляхів загального користування, лісосплав, проліт літаків та вертольотів нижче 2000 метрів над землею, подолання літаками звукового бар'єру над територією заповідника та інші види штучного шумового впливу, що перевищують установлені нормативи;

- геологорозвідувальні роботи, розробка корисних копалин, порушення ґрунтового покриву та гідрологічного і гідрохімічного режимів, руйнування геологічних відслонень, застосування хімічних

засобів, усі види лісокористування, а також заготівля кормових трав, лікарських та інших рослин, квітів, насіння, очерету, випасання худоби, вилов і знищення диких тварин, порушення умов їх оселення, гніздування, інші види користування рослинним і тваринним світом, що призводять до порушення природних комплексів;

- мисливство, рибальство, туризм, інтродукція нових видів тварин і рослин, проведення заходів з метою збільшення чисельності окремих видів тварин понад допустиму науково обґрунтовану ємкість угідь, збирання колекційних та інших матеріалів, за винятком матеріалів, необхідних для виконання наукових досліджень.

Для збереження і відтворення корінних природних комплексів, проведення науково-дослідних робіт та виконання інших завдань у природному заповіднику, заповідній зоні біосферного заповідника, національного природного парку та регіонального ландшафтного парку відповідно до проекту організації його території та охорони природних комплексів допускається:

- виконання відновлювальних робіт на землях з порушеними корінними природними комплексами, а також здійснення заходів щодо запобігання змінам природних комплексів заповідника внаслідок антропогенного впливу - відновлення гідрологічного режиму, збереження та відновлення рослинних угруповань, що історично склалися, видів рослин і тварин, які зникають, тощо;

- здійснення протипожежних і санітарних заходів, що не порушують режиму заповідника; спорудження у встановленому порядку будівель та інших об'єктів, необхідних для виконання поставлених перед заповідником завдань; збір колекційних та інших матеріалів, виконання робіт, передбачених планами довготривалих стаціонарних наукових досліджень, проведення екологічної освітньо-виховної роботи.

Проектом організації території природного заповідника та охорони його природних комплексів може бути передбачено виділення земельних ділянок для задоволення господарських потреб заповідника та його працівників у сінокосах, випасах, городах та паливі відповідно до встановлених нормативів.

Проекти організації території природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків і регіональних ландшафтних парків та охорони їх природних комплексів розробляються спеціалізованими проектними організаціями і затверджуються центральним органом виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища.

В разі термінової необхідності за рішенням науково-технічної ради природного заповідника на території природного заповідника можуть провадитися заходи, спрямовані на охорону природних комплексів та ОЦЗЛ, ліквідацію наслідків аварій, стихійного лиха, не передбачені Проектом організації території природного заповідника та охорони його природних комплексів.

Для ліквідації наслідків аварій та стихійного лиха, в результаті яких виникає пряма загроза життю людей чи знищення заповідних природних комплексів, особливо термінові заходи здійснюються за рішенням дирекції природного заповідника.

На інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду України Законом України «Про природно-заповідний фонд України» встановлено певні обмеження лісгосподарських та інших заходів за умови, що їх проведення не призведе до негативних чи незворотних змін стану ділянок лісових екосистем, **їх видового складу рослин і тварин та структури угруповань**; заборонено будь-яку діяльність, яка призводить або може призвести, за висновками державної екологічної експертизи, до погіршення стану навколишнього природного середовища та зниження

цінності цих територій.

Забороняється проведення рубок головного користування та всіх видів поступових та суцільних рубок, вирубування дуплястих дерев, а також добування піску та гравію в річках та інших водоймах у заповідних зонах біосферних заповідників, національних природних парків і регіональних ландшафтних парків.

6.1.2. Основні рекомендації щодо порядку збереження та відновлення цінних лісових екосистем та оселищ на території природно-заповідного фонду та Смарагдових об'єктів, їх диференційованість залежно від віднесення до певних категорій об'єктів природно-заповідного фонду України, наведені в Додатку 9 „Рекомендації щодо режимів збереження зникаючих, рідкісних та вразливих угруповань лісових екосистем України”.

6.1.3. Рекомендовані лісгосподарські та природоохоронні заходи щодо збереження птахів, земноводних, ссавців, риб, земноводних та рослин містяться в Додатку 11 «Загальні рекомендації щодо збереження птахів, земноводних, ссавців, риб, земноводних та рослин».

6.1.4. Особливостями природоохоронних та лісгосподарських заходів у лісах ПЗФ, Смарагдових об'єктів та ОЦЗЛ (кат. 1, 3) є обов'язкове застосування природо-зберігаючих технологій, із застосуванням малогабаритної техніки, ручних механізованих інструментів, підвісних установок, гужового транспорту, максимально можливе збереження надґрунтового покриву, а також індивідуальний і творчий підхід при здійсненні цих заходів.

В окремих типах лісових формацій, які мають острівкове чи локальне поширення в даній місцевості, природоохоронні заходи повинні здійснюватися ручними механізованими інструментами винятково з використанням кінної тяги.

6.2. Сприяння природному поновленню деревних порід та створення часткових культур в об'єктах ПЗФ та в Смарагдових об'єктах:

6.2.1. З урахуванням визначеного режиму збереження лісових екосистем, лісорослинного та лісівничо-типологічного районування України залежно від кліматичних, ґрунтових та ґрунтово-гідрологічних умов, показників тепла, вологості, на підставі наукових рекомендацій, сприяння природному поновленню лісових екосистем природно-заповідного фонду є ефективним природоохоронним та лісівничо-біологічним заходом, спрямованим на підтримання стабільності рослинних угруповань шляхом цілеспрямованих господарських заходів.

6.2.2. До заходів із сприяння природному поновленню цінних, або головних порід в насадженнях лісових екосистем віднесено рихлення підстилки, мохово-лишайникового та трав'яного вкриття і верхнього шару ґрунту з метою полегшення проникнення насіння у ґрунт і його проростання, захист самосіву та поновлення від пошкодження тваринами шляхом огорожування тощо.

6.2.3. Заходи із сприяння природному поновленню дозволяється провадити в місцях, де відсутнє цінне біорізноманіття.

6.2.4. Сприяння природному поновленню (різного роду рихлення) здійснюють площадками різної величини (1х1 - 2х2 м) за допомогою ручних інструментів (сапи, лопати, мотики тощо), приурочуючи їх до ділянок без деревно-чагарникової рослинності, або з розрідженим її ярусом. Площадки не формують і на ділянках, де зростають цінне біорізноманіття. Кількість площадок

може коливатися від 200 до 500 шт./га в залежності від їх розміру, зімкнутості насадження, наявності цінних видів рослинності тощо.

6.2.5. Заходи із сприяння необхідно проводити в урожайний для тієї чи іншої породи рік до опадання насіння. До настання морозів утворені площадки доцільно прикривати шаром підстилки з метою попередження вимерзання насіння у безсніжні зими. Періодичність таких заходів залежить від періодичності урожайних років та ефективності попередніх сприянь на тій чи іншій ділянці.

6.2.6. Часткові культури тієї чи іншої породи створюють за умови відсутності її у підрості та неефективності заходів із сприяння природному поновленню.

6.2.7. Часткові культури створюють площадками різного розміру (1х1 - 2х2 м). Їх також приурочують до розріджених ділянок насаджень і де відсутнє поновлення головних або цінних порід.

6.2.8. Культури створюють шляхом садіння сіянців та саджанців, або висіванням насіння в утворені площадки. Висів насіння, зокрема жолудів, рекомендується за умови незначної наявності мишоподібних гризунів, які знищують жолуді.

6.2.9. Часткові культури створюють ручним способом з садінням їх під меч Колесова, лопату, або висіванням у лунки, щілини, підготовлені сапкою, або кільком.

6.2.10. Захист природного поновлення і часткових лісових культур від пошкодження їх тваринами здійснюється шляхом фрагментарного (біогрупи, окремі екземпляри) чи суцільного обгороджування ділянки. Висота огорожі при цьому повинна бути більшою від висоти підросту і досягати до 2,0 м. Огорожа влаштовується із сітки типу "Рабиця", колючого дроту, хворосту і лат, які можна заготовити на цій чи сусідніх ділянках.

6.2.11. Для захисту лісових ділянок, посівів, місць гніздування птахів від диких тварин (оленів, кабанів, зайців, птахів та інших) дозволяється використовувати репеленти, які не наносять шкоди флорі і фауні. Репеленти широко застосовуються в США (наприклад, "Nuisance Wildlife. Repellent Handbook" (Прикра дика природа. Довідник репелентів), опублікований Департаментом природних ресурсів штату Міннесота, США [12]. В Білорусії успішно застосовували репеленти для захисту лісової ділянки наземно-гніздуючих птахів (глушець) від кабанів, що зменшило кількість кабанів, які перебували на цій ділянці, в 3,5 рази [13]. Репеленти дозволяють зберегти від пошкодження дикими тваринами підріст рідких та цінних деревних та чагарникових порід та інше. Відбір репелентів мають здійснювати спеціалісти з врахуванням сфери дій репелентів, їх придатності, токсичності та інших параметрів.

6.3. Природоохоронні заходи для збереження біорізноманіття та інші лісогосподарські заходи дозволяється виконувати тільки після розроблення та затвердження, на рівні науково-технічної ради відповідного заповідного об'єкту, наукового обґрунтування із застосуванням природо-ощадних методів виконання необхідних заходів згідно із діючим законодавством і нормативно-правовими актами України та передовим світовим досвідом, який опублікований у науковій світовій літературі англійською мовою із статусом "peer-reviewed".

Посилання:

1. Interpretation manual of the habitats listed in Resolution No. 4 (1996)
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2352519&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679>
2. Recommendation No. 157 (2011) of the Standing Committee, adopted on 2 December 2011, on the status of candidate Emerald sites and guidelines on the criteria for their nomination
[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(2011\)157E&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=DG4-Nature&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(2011)157E&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=DG4-Nature&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864)
3. Перелік Смарагдових об'єктів-кандидатів в Україні за станом на 2014 рік
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2286393&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679>
4. Поняття про особливо цінні для збереження ліси (ОЦЗЛ)
http://wwf.panda.org/uk/wwf_ukraine_ukr/other_regions/fsc1/unique_forests/
5. <http://sfmu.org.ua/files/Rekomendacii.pdf>
6. Стандартна форма даних про Смарагдовий об'єкт (STANDARD DATA-ENTRY FORM)
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1475223&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679>
7. <http://www2.dmu.dk/Pub/FR647.pdf>
8. http://siedliska.gios.gov.pl/pdf/przewodniki_metodyczne/en/monitoring_of_natural_habitats.pdf
9. http://siedliska.gios.gov.pl/pdf/przewodniki_metodyczne/
10. <http://www.lesy.cz/pece-o-les/ochrana-prirody-u-lcr/Documents/pravidla-hospodareni-pro-lesy-natura-2000.pdf>
11. <http://siedliska.gios.gov.pl/index.php/przewodniki-metodyczne>
12. http://files.dnr.state.mn.us/assistance/backyard/livingwith_wildlife/repellent_handbook.pdf
13. <http://wildlife.by/node/24733>

Додатки:

1. Перелік видів рослин і тварин європейського значення, які постійно або тимчасово перебувають на території України;
2. Перелік видів природних оселищ європейського значення, які перебувають на території України;
3. Перелік Смарагдових об'єктів – кандидатів в Україні станом на 2014 рік, які офіційно отримали такий статус згідно рішення Постійного комітету Бернської конвенції;
4. Перелік зникаючих, рідкісних та вразливих типів природних оселищ лісових територій України, категорії їх рідкісності та поширення типів оселищ за 15-ма лісгосподарськими округами України;
5. Опис зникаючих, рідкісних та вразливих типів оселищ лісових територій України.
6. Перелік, категорії рідкісності та поширення рідкісних, вразливих, зникаючих та ендемічних видів рослин лісових територій України;
7. Перелік та поширення рідкісних, вразливих і зникаючих видів птахів лісових територій

України;

8. Перелік та поширення рідкісних, вразливих і зникаючих видів риб, амфібій і ссавців лісових територій України;

9. Карта поширення *Aldrovanda vesiculosa* в Котелевському районі;

10. Рекомендації щодо режимів збереження зникаючих, рідкісних та вразливих угруповань лісових екосистем України;

11. Загальні рекомендації щодо збереження птахів, земноводних, ссавців, риб, земноводних та рослин;

12. Нормативно-правові акти, що мають відношення до збереження біорізноманіття в лісах.

Проект Методичних рекомендацій щодо збереження біорізноманіття в лісах на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду та Смарагдової мережі в Україні підготований в 2015 році в рамках проекту «EUROPEAN NEIGHBORHOOD AND PARTNERSHIP INSTRUMENT EAST COUNTRIES FOREST LAW ENFORCEMENT AND GOVERNANCE II PROGRAM (ENPI East Countries FLEG II Program)», який профінансовано Європейським Союзом та впроваджено Світовим банком у партнерстві з WWF та IUCN за завданням Дунайсько-Карпатської програми WWF в Україні.

В підготовці Методичних рекомендацій щодо режимів збереження лісових екосистем на територіях природно-заповідного фонду України взяли участь спеціалісти: Г.Бондарук, Р.Волосянчук, О.Кагало, Д.Карабчук, Л.Проценко, Б.Проць.

До розробки додатків 4-8, 11 були залучені такі експерти:

Тетяна Андрієнко (м. Київ), Андрій Бокотей (м. Львів), Георгій Бондарук (м. Харків), Ігор Букша (м. Харків), Роман Волосянчук (м. Харків), Яків Дідух (м. Київ), Ірина Дудка (м. Київ), Ігор Загороднюк (м. Луганськ), Олександр Кагало (м. Львів), Віктор Корнієнко (м. Київ), Ірина Коротченко (м. Київ), Віктор Онищенко (м. Київ), Володимир Пастернак (м. Харків), Марія Потабенко (м. Київ), Богдан Проць (м. Львів), Володимир Різун (м. Львів), Володимир Романовський (м. Київ), Оксана Станкевич (м. Ужгород), Віктор Ткач (м. Харків), Микола Чернявський (м. Львів), Федір Шандор (м. Ужгород), Дмитро Якушенко (м. Київ).

Додатки були підготовані за підтримки Дунайсько-Карпатської Програми (WWF-DCP) на основі Глобального практичного посібника компанії ProForest і попередньо опубліковані під назвою «Особливо цінні для збереження ліси: визначення та господарювання. (Практичний посібник для України)» за посиланням <http://d2ouvy59p0dg6k.cloudfront.net/downloads/oczl.pdf>.

ДОДАТКИ
ДО МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ
ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРИЗНОМАНІТТЯ В ЛІСАХ НА ТЕРИТОРІЯХ І ОБ'ЄКТАХ ПРИРОДНО-
ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА СМАРАГДОВОЇ МЕРЕЖІ В УКРАЇНІ

ДОДАТОК 1.

Перелік видів рослин і тварин європейського значення, які постійно або тимчасово перебувають на території України

Рослини (к.б.н. Т.Д.Соломаха)

№	Код виду у Смарагд овій мережі	Назва виду латиною	Назва виду українською мовою	Коментарі
1.	2238	<i>Achillea glaberrima</i>	Деревій голий	Український степовий заповідник
2.	4068	<i>Adenophora lilifolia</i>	Аденофора лілієлиста	
3.	1939	<i>Agrimonia pilosa</i>	Парило волосисте	
4.	1516	<i>Aldrovanda vesiculosa</i>	Альдрованда пухирчаста	
5.	2280	<i>Allium regelianum</i>	Цибуля Регеля	
6.	1617	<i>Angelica (Ostericum) palustris</i>	Маточник болотний	
7.	2135	<i>Astragalus setosulus</i>	Астрагал щетинистий	АР Крим
8.	2136	<i>Astragalus tanaiticus</i>	Астрагал донський	
9.	2107	<i>Brassica sylvestris</i>	Капуста кримська	АР Крим
10.	1386	<i>Buxbaumia viridis</i>	Букобаумія зелена	Мохоподібні
11.	1832	<i>Caldesia parnassifolia</i>	Кальдезія білозоролиста	
12.	4070	<i>Campanula serrata</i>	Дзвоники пилчасті	
13.	2249	<i>Carlina onopordifolia</i>	Відкасник татарниколистий	
14.	2256	<i>Centaurea pseudoleucolepis</i>	Волошка несправжньооблідолускова	Український степовий заповідник
15.	2109	<i>Cochlearia polonica</i>	Ложечниця польська	
16.	2287	<i>Colchicum fominii</i>	Пізньоцвіт фоміна	Одеська область
17.	2110	<i>Crambe koktebelica</i>	Катран коктебельський	АР Крим
18.	4091	<i>Crambe tataria Sebeok</i>	Катран татарський	
19.	2174	<i>Cyclamen kuznetzovii</i>	Цикламен Кузнецова	АР Крим
20.	1902	<i>Cypripedium calceolus</i>	Зозулині черевички звичайні	
21.	2264	<i>Dendranthema zawadskyi</i>	Дендрантема Завадського	
22.	2073	<i>Dianthus hypanicus</i>	Гвоздика бузька	
23.	1381	<i>Dicranum viride</i>	Дикран зелений	Мохоподібні

№	Код виду у Смарагд овій мережі	Назва виду латиною	Назва виду українською мовою	Коментарі
24.	1689	<i>Dracosephalum austriacum</i>	Змієголовник австрійський	
25.	1393	<i>Drepanocladus vernicosus</i>	Гаматокауліс глянсуватий	Мохоподібні
26.	4067	<i>Echium russicum</i> I.F. Gemlin (<i>Échium maculatum</i>)	Синяк руський	
27.	1898	<i>Eleocharis carniolica</i>	Ситняг карніолійський	
28.	2292	<i>Fritillaria montana</i>	Рябчик гірський	
29.	2139	<i>Genista tetragona</i>	Дрік чотиригранний	Красноокнянський район Одеської області
30.	2327	<i>Himantoglossum caprinum</i>	Ремнепелюстник козячий	АР Крим
31.	4097	<i>Iris aphylla</i> L. subsp. <i>hungarica</i> Hegi	Півники угорські	
32.	1805	<i>Jurinea cyanoides</i>	Юринея волошковидна	
33.	2267	<i>Lagoseris purpurea</i>	Лагозерис пурпуровий	АР Крим
34.	2115	<i>Lepidium turczaninowii</i>	Хрінниця Турчанінова	АР Крим
35.	1758	<i>Ligularia sibirica</i>	Язичник сибірський	
36.	1903	<i>Liparis loeselii</i>	Жировик Лозеля	
37.	1428	<i>Marsilea quadrifolia</i>	Марсилія чотирилиста	Папоротеподібні
38.	1389	<i>Meesia longiseta</i>	Меезія довгоніжкова	Мохоподібні
39.	2078	<i>Moehringia hypanica</i>	Мерингія південнобузька	
40.	2303	<i>Narcissus angustifolius</i>	Нарцис вузьколистий	
41.	2201	<i>Onosma polyphylla</i>	Громовик багатолистий	АР Крим
42.	2098	<i>Paeonia tenuifolia</i>	Півонія тонколиста	
43.	2316	<i>Poa granitica</i>	Тонконіг Дейла	
44.	2093	<i>Pulsatilla grandis</i>	Сон великий	
45.	1477	<i>Pulsatilla patens</i>	Сон розлогий	
46.	2064	<i>Rheum rhaponticum</i>	Ревінь чорноморський	
47.	4093	<i>Rhododendron luteum</i> Sweet	Рододендрон жовтий	
48.	1528	<i>Saxifraga hirculus</i>	Ломикамінь болотний	
49.	2116	<i>Schivereckia podolica</i>	Шивереція подільська	
50.	4087	<i>Serratula lycopifolia</i>	Серпій вовконоголистий	
51.	2271	<i>Serratula tanaitica</i>	Серпій донський	
52.	2081	<i>Silene cretacea</i>	Смілька крейдяна	
53.	2333	<i>Steveniella satyrioides</i>	Стевеніела сатиріовидна	АР Крим

№	Код виду у Смарагд овій мережі	Назва виду латиною	Назва виду українською мовою	Коментарі
54.	2319	<i>Stipa syreistschikowii</i>	Ковила Сирейщикова	АР Крим
55.	2186	<i>Syringa josikaea</i>	Бузок угорський	
56.	1437	<i>Thesium ebracteatum</i>	Льонолижник безприквітковий	
57.	4116	<i>Tozzia carpatica</i> Wol	Тоція карпатська	

Птахи (к.б.н. О.А.Яремченко)

№	Код виду у Смарагдовій мережі	Назва виду латиною	Назва виду українською мовою
1.	A402	<i>Accipiter brevipes</i>	Яструб коротконогий
2.	A294	<i>Acrocephalus paludicola</i>	Очеретянка прудка
3.	A223	<i>Aegolius funereus</i>	Сич волохатий
4.	A079	<i>Aegypius monachus</i>	Гриф чорний
5.	A229	<i>Alcedo atthis</i>	Рибалочка
6.	A042	<i>Anser erythropus</i>	Гуска мала
7.	A255	<i>Anthus campestris</i>	Щеврик польовий
8.	A091	<i>Aquila chrysaetos</i>	Беркут
9.	A090	<i>Aquila clanga</i>	Підорлик великий
10.	A404	<i>Aquila heliaca</i>	Могильник
11.	A089	<i>Aquila pomarina</i>	Підорлик малий
12.	A029	<i>Ardea purpurea</i>	Чапля руда
13.	A024	<i>Ardeola ralloides</i>	Чапля жовта
14.	A222	<i>Asio flammeus</i>	Сова болотяна
15.	A060	<i>Aythya nyroca</i>	Чернь білоока
16.	A021	<i>Botaurus stellaris</i>	Бугай
17.	A215	<i>Bubo bubo</i>	Пугач
18.	A133	<i>Burhinus oediconemus</i>	Лежень
19.	A403	<i>Buteo rufinus</i>	Канюк степовий
20.	A224	<i>Caprimulgus europaeus</i>	Дрімлюга
21.	A138	<i>Charadrius alexandrinus</i>	Пісочник морський
22.	A417	<i>Charadrius asiaticus</i>	Пісочник каспійський
23.	A139	<i>Charadrius morinellus</i>	Хрустан
24.	A198	<i>Chlidonias leucopterus</i>	Крячок білокрилий

№	Код виду у Смарагдовій мережі	Назва виду латиною	Назва виду українською мовою
25.	A197	<i>Chlidonias niger</i>	Крячок чорний
26.	A031	<i>Ciconia ciconia</i>	Лелека білий
27.	A030	<i>Ciconia nigra</i>	Лелека чорний
28.	A080	<i>Circaetus gallicus</i>	Змієїд
29.	A081	<i>Circus aeruginosus</i>	Лунь очеретяний
30.	A082	<i>Circus cyaneus</i>	Лунь польовий
31.	A083	<i>Circus macrourus</i>	Лунь степовий
32.	A084	<i>Circus pygargus</i>	Лунь лучний
33.	A231	<i>Coracias garrulus</i>	Сиворакша
34.	A122	<i>Crex crex</i>	Деркач
35.	A037	<i>Cygnus columbianus bewickii</i>	Лебідь малий
36.	A038	<i>Cygnus cygnus</i>	Лебідь-кликун
37.	A239	<i>Dendrocopos leucotos</i>	Дятел білоспинний
38.	A238	<i>Dendrocopos medius</i>	Дятел середній
39.	A429	<i>Dendrocopos syriacus</i>	Дятел сирійський
40.	A236	<i>Dryocopus martius</i>	Жовна чорна
41.	A027	<i>Egretta alba</i>	Чепура велика
42.	A026	<i>Egretta garzetta</i>	Чепура мала
43.	A379	<i>Emberiza hortulana</i>	Вівсянка садова
44.	A511	<i>Falco cherrug</i>	Балабан
45.	A098	<i>Falco columbarius</i>	Підсоколик малий
46.	A095	<i>Falco naumanni</i>	Боривітер степовий
47.	A103	<i>Falco peregrinus</i>	Сапсан
48.	A097	<i>Falco vespertinus</i>	Кібчик
49.	A321	<i>Ficedula albicollis</i>	Мухоловка білошия
50.	A320	<i>Ficedula parva</i>	Мухоловка мала
51.	A154	<i>Gallinago media</i>	Баранець великий
52.	A002	<i>Gavia arctica</i>	Гагара чорношия
53.	A001	<i>Gavia stellata</i>	Гагара червоношия
54.	A189	<i>Gelochelidon nilotica</i>	Крячок чорнодзьобий
55.	A515	<i>Glareola nordmanni</i>	Дерихвіст степовий
56.	A135	<i>Glareola pratincola</i>	Дерихвіст лучний
57.	A217	<i>Glaucidium passerinum</i>	Сичик-горобець
58.	A127	<i>Grus grus</i>	Журавель сирій
59.	A078	<i>Gyps fulvus</i>	Сип білоголовий
60.	A092	<i>Hieraaetus pennatus</i>	Орел-карлик

№	Код виду у Смарагдовій мережі	Назва виду латиною	Назва виду українською мовою
61.	A131	<i>Himantopus himantopus</i>	Кулик-довгоніг
62.	A398	<i>Histrionicus histrionicus</i>	Каменярка
63.	A418	<i>Hoplopterus spinosus</i>	Чайка шпорова
64.	A022	<i>Ixobrychus minutus</i>	Бугайчик
65.	A338	<i>Lanius collurio</i>	Сорокопуд терновий
66.	A339	<i>Lanius minor</i>	Сорокопуд чорнолобий
67.	A180	<i>Larus genei</i>	Мартин тонкодзьобий
68.	A176	<i>Larus melanocephalus</i>	Мартин середземноморський
69.	A177	<i>Larus minutus</i>	Мартин малий
70.	A157	<i>Limosa lapponica</i>	Гричик малий
71.	A246	<i>Lullula arborea</i>	Жайворонок лісовий
72.	A272	<i>Luscinia svecica</i>	Синьошийка
73.	A242	<i>Melanocorypha calandra</i>	Жайворонок степовий
74.	A525	<i>Melanocorypha yeltoniensis</i>	Жайворонок чорний
75.	A068	<i>Mergus albellus</i>	Крех малий
76.	A073	<i>Milvus migrans</i>	Шуліка чорний
77.	A074	<i>Milvus milvus</i>	Шуліка рудий
78.	A077	<i>Neophron percnopterus</i>	Стерв'ятник
79.	A159	<i>Numenius tenuirostris</i>	Кульон тонкодзьобий
80.	A216	<i>Nyctea scandiaca</i>	Сова біла
81.	A023	<i>Nycticorax nycticorax</i>	Квак
82.	A533	<i>Oenanthe pleschanka</i>	Камянка лиса
83.	A129	<i>Otis tarda</i>	Дрохва
84.	A071	<i>Oxyura leucocephala</i>	Савка
85.	A020	<i>Pelecanus crispus</i>	Пелікан кучерявий
86.	A019	<i>Pelecanus onocrotalus</i>	Пелікан рожевий
87.	A072	<i>Pernis apivorus</i>	Осоїд
88.	A393	<i>Phalacrocorax pygmeus</i>	Баклан малий
89.	A171	<i>Phalaropus fulicarius</i>	Плавунець плоскодзьобий
90.	A170	<i>Phalaropus lobatus</i>	Плавунець круглодзьобий
91.	A241	<i>Picoides tridactylus</i>	Дятел трипалий
92.	A234	<i>Picus canus</i>	Жовна сива
93.	A034	<i>Platalea leucorodia</i>	Косар
94.	A032	<i>Plegadis falcinellus</i>	Коровайка
95.	A140	<i>Pluvialis apricaria</i>	Сивка звичайна
96.	A007	<i>Podiceps auritus</i>	Пірникоза червоношия

№	Код виду у Смарагдовій мережі	Назва виду латиною	Назва виду українською мовою
97.	A124	<i>Porphyrio porphyrio</i>	Султанка
98.	A120	<i>Porzana parva</i>	Погонич малий
99.	A119	<i>Porzana porzana</i>	Погонич звичайний
100.	A121	<i>Porzana pusilla</i>	Погонич-крихітка
101.	A132	<i>Recurvirostra avosetta</i>	Чоботар
102.	A195	<i>Sterna albifrons</i>	Крячок малий
103.	A190	<i>Sterna caspia</i>	Крячок каспійський
104.	A193	<i>Sterna hirundo</i>	Крячок річковий
105.	A457	<i>Strix nebulosa</i>	Сова бородата
106.	A220	<i>Strix uralensis</i>	Сова довгохвоста
107.	A456	<i>Surnia ulula</i>	Сова яструбина
108.	A307	<i>Sylvia nisoria</i>	Кропив'янка рябогруда
109.	A397	<i>Tadorna ferruginea</i>	Огар
110.	A128	<i>Tetrax tetrax</i>	Тетерук
111.	A166	<i>Tringa glareola</i>	Коловодник болотяний
112.	A167	<i>Xenus cinereus</i>	Мородунка

Ссавці (к.б.н. О.В.Дудкін)

№	Код виду у Смарагдовій мережі	Назва виду латиною	Назва виду українською мовою
1.	1308	<i>Barbastella barbastellus</i>	Широковух європейський
2.	2647	<i>Bison bonasus</i>	Зубр
3.	1352	<i>Canis lupus</i>	Вовк
4.	1337	<i>Castor fiber</i>	Бобёр європейський
5.	2604	<i>Desmana moschata</i>	Хохуля руська
6.	1355	<i>Lutra lutra</i>	Видра річкова
7.	1361	<i>Lynx lynx</i>	Рись
8.	2612	<i>Microtus tatricus</i>	Полівка татринська
9.	2612	<i>Microtus tatricus</i>	Полівка татранська
10.	1310	<i>Miniopterus schreibersii</i>	Довгокрил звичайний
11.	1366	<i>Monachus monachus</i>	Тюлень-монах
12.	2633	<i>Mustela eversmannii</i>	тхір степовий
13.	1356	<i>Mustela lutreola</i>	Норка європейська
14.	1323	<i>Myotis bechsteinii</i>	Нічниця довговуха
15.	1307	<i>Myotis blythii</i>	Нічниця гостровуха

№	Код виду у Смарагдовій мережі	Назва виду латиною	Назва виду українською мовою
16.	1318	<i>Myotis dasycneme</i>	Нічниця ставкова
17.	1321	<i>Myotis emarginatus</i>	Нічниця триколірна
18.	1324	<i>Myotis myotis</i>	Нічниця велика
19.	1351	<i>Phocoena phocoena</i>	Морська свиня (азовка)
20.	1910	<i>Pteromys volans</i>	Політуха сибірська
21.	1910	<i>Pteromys volans</i>	Політуха сибірська
22.	1304	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	Підковоніс великий
23.	1303	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	Підковоніс малий
24.	2613	<i>Spalax graecus</i>	Сліпак буковинський
25.	2613	<i>Spalax graecus</i>	Сліпак буковинський
26.	1335	<i>Spermophilus citellus</i>	Ховрах європейський
27.	2608	<i>Spermophilus suslicus</i>	Ховрах крапчастий
28.	1349	<i>Tursiops truncatus</i>	Афаліна
29.	1354	<i>Ursus arctos</i>	Ведмідь бурий
30.	2635	<i>Vormela peregusna</i>	Перегузня

Земноводні (к.б.н. О.В.Дудкін)

№	Код виду у Смарагдовій мережі	Назва виду латиною	Назва виду українською мовою
1.	1188	<i>Bombina bombina</i>	Кумка червоночерева
2.	1193	<i>Bombina variegata</i>	Кумка жовточерева
3.	1166	<i>Triturus cristatus</i>	Тритон гребенястий
4.	1993	<i>Triturus dobrogicus</i>	Тритон дунайський
5.	1171	<i>Triturus karelinii</i>	Тритон Кареліна
6.	2001	<i>Triturus montandoni</i>	Тритон карпатський

Плазуни (к.б.н. О.В.Дудкін)

№	Код виду у Смарагдовій мережі	Назва виду латиною	Назва виду українською мовою
1.	1279	<i>Elaphe quatuorlineata</i>	Полоз чотирисмугий
2.	1293	<i>Elaphe situla</i>	Полоз леопардовий
3.	1220	<i>Emys orbicularis</i>	Черепаха болотяна
4.	1298	<i>Vipera ursinii</i>	Гадюка степова

Безхребетні (к.б.н. О.В.Черевченко)

№	Код виду у Смарагдовій мережі	Назва виду латиною	Назва виду українською мовою
1.	4011	<i>Bolbelasmus unicornis</i>	Больбелязм однорогий
2.	1085	<i>Buprestis splendens</i>	Златка блискуча
3.	1078	<i>Callimorpha quadripunctaria</i>	Ведмедиця Гера
4.	4012	<i>Carabus hampei</i>	Турун Гампея
5.	4013	<i>Carabus hungaricus</i>	Турун угорський
6.	1080	<i>Carabus olympiae</i>	Турун Олімпія
7.	4014	<i>Carabus variolosus</i>	Турун приводний
8.	4015	<i>Carabus zawadzskii</i>	Турун Завадського
9.	4028	<i>Catopta thrips</i>	Катопта тріпс
10.	1088	<i>Cerambyx cerdo</i>	Вусач великий
11.	1044	<i>Coenagrion mercuriale</i>	Стрілка Меркурія
12.	4045	<i>Coenagrion ornatum</i>	Стрілка прикрашена
13.	1071	<i>Coenonympha oedippus</i>	Сінниця Едіп, Прочанок Едіп
14.	4030	<i>Colias myrmidone</i>	Жовтюх шапранець
15.	1086	<i>Cucujus cinnaberinus</i>	Плоскотілка червона
16.	1081	<i>Dytiscus latissimus</i>	Плавунець широкий
17.	1074	<i>Eriogaster catax</i>	Коконопряд золотистий
18.	1065	<i>Euphydryas aurinia</i>	Рябець Аврinia, аврinia скабіоза
19.	4035	<i>Gortyna borelii</i>	Совка смовдева
20.	1082	<i>Graphoderus bilineatus</i>	Плавунець дволінійний
21.	4036	<i>Leptidea morsei</i>	Білюшок Морзе
22.	1042	<i>Leucorrhinia pectoralis</i>	Білоноска (бабка) болотяна, левкорнія лісова
23.	1083	<i>Lucanus cervus</i>	Рогач звичайний, жук-олень
24.	1060	<i>Lycaena dispar</i>	Дукачик непарний, синявець (червінець) непарний
25.	4038	<i>Lycaena helle</i>	Дукачик блакитнуватий
26.	1061	<i>Maculinea nausithous</i>	Синявець чорноватий
27.	1059	<i>Maculinea teleius</i>	Синявець Телей
28.	1089	<i>Morimus funereus</i>	Моріус темний
29.	4039	<i>Nymphalis vaualbum</i>	Сонцевик фау-біле
30.	1037	<i>Ophiogomphus cecilia</i>	Офігомфус Цецилія
31.	1084	<i>Osmoderma eremita</i>	Самітник звичайний
32.	4021	<i>Phryganophilus ruficollis</i>	Фріганофіл рудуватий
33.	4020	<i>Pilemia tigrina</i>	Пілемія тигрова
34.	4042	<i>Polyommatus eroides</i>	Синявець балканський
35.	4022	<i>Probaticus subrugosus</i>	Пробатікус зморшкуватий

№	Код виду у Смарагдовій мережі	Назва виду латиною	Назва виду українською мовою
36.	4024	<i>Pseudogaurotina excellens</i>	Псевдогаротіна відмінна
37.	4043	<i>Pseudophilotes bavius</i>	Синявець Бавій
38.	4026	<i>Rhysodes sulcatus</i>	Різодій борознистий
39.	1087	<i>Rosalia alpina</i>	Розалія альпійська
40.	1016	<i>Vertigo moulinsiana</i>	Вертіго молінсіана
41.	4044	<i>Xylomoia strix</i>	Ксиломоія стрікс

Риби (д.б.н. В.О.Демченко)

№	Код виду у Смарагдовій мережі	Назва виду латиною	Назва виду українською мовою
1.	1101	<i>Acipenser sturio</i>	Осетер атлантичний
2.	1103	<i>Alosa fallax</i>	Фінта середземноморська
3.	4125	<i>Alosa immaculata</i>	Оселедець чорноморсько-азовський прохідний
4.	4126	<i>Alosa maeotica</i>	Оселедець чорноморсько-азовський морський
5.	2491	<i>Alosa pontica</i>	Оселедець чорноморсько-азовський прохідний
6.	4127	<i>Alosa tanaica</i>	Пузанок азовський
7.	1130	<i>Aspius aspius</i>	Білизна звичайна
8.	1138	<i>Barbus meridionalis</i>	Марена балканська
9.	1141	<i>Chalcalburnus chalcoides</i>	Шемая звичайна
10.	1149	<i>Cobitis taenia</i>	Щипавка звичайна
11.	1163	<i>Cottus gobio</i>	Бабець звичайний
12.	4123	<i>Eudontomyzon danfordi</i>	Мінога карпатська
13.	2484	<i>Eudontomyzon mariae</i>	Мінога українська
14.	1124	<i>Gobio albipinnatus</i>	Пічкур світлоплавцевий
15.	2511	<i>Gobio kessleri</i>	Пічкур дністровський довговусий
16.	1122	<i>Gobio uranoscopus</i>	Пічкур дунайський
17.	2555	<i>Gymnocephalus baloni</i>	Йорж Балона
18.	1157	<i>Gymnocephalus schraetzer</i>	Йорж смугастий
19.	1105	<i>Hucho hucho</i>	Лосось дунайський
20.	1131	<i>Leuciscus souffia</i>	Ялець-андруга
21.	1145	<i>Misgurnus fossilis</i>	В'юн звичайний
22.	2522	<i>Pelecus cultratus</i>	Чехоня звичайна
23.	4009	<i>Phoxinus phoxinus</i>	Гольян озерний
24.	1134	<i>Rhodeus sericeus amarus</i>	Гірчак європейський
25.	1146	<i>Sabanejewia aurata</i>	Щипавка золотиста звичайна

№	Код виду у Смарагдовій мережі	Назва виду латиною	Назва виду українською мовою
26.	2011	<i>Umbra krameri</i>	Умбра звичайна
27.	1160	<i>Zingel streber</i>	Чоп малий
28.	1159	<i>Zingel zingel</i>	Чоп звичайний

ДОДАТОК 2.

Перелік видів природних оселищ європейського значення, які перебувають на території України

* - група оселищ є в Україні

? - наявність групи оселищ викликає сумніви

*? - група оселищ мабуть є, але немає прямих даних, неможливо вказати конкретну територію

p - наявність частини вказаної групи оселищ

Код EUNIS	Назва оселища згідно EUNIS (резол. 4 (1996) Бернської конвенції)	Є в Україні	Є лише в Криму
A	Marine habitats		
A1.11	Mussel and/or barnacle communities	*	
A1.22	Mussels and fucoids on moderately exposed shores	*	
A1.44	Communities of littoral caves and overhangs	*	
A2.2	Littoral sand and muddy sand	*	
A2.3	Littoral mud	*	
A2.4	Littoral mixed sediments	*	
A2.5	Coastal saltmarshes and saline reedbeds	*	
A2.61	Seagrass beds on littoral sediments	*	
A2.72	Littoral mussel beds on sediment	?	
A3	Infralittoral rock and other hard substrata	*	
A4	Circalittoral rock and other hard substrata	*	
A5	Sublittoral sediment	*	
B	Coastal habitats		
B1.1	Sand beach driftlines	*	
B1.3	Shifting coastal dunes	*	
B1.4	Coastal stable dune grassland (grey dunes)	*	
B1.8	Moist and wet dune slacks	*	
B2.1	Shingle beach driftlines	*	
B2.3	Upper shingle beaches with open vegetation	*	
B3.3	Rock cliffs, ledges and shores, with angiosperms	*	

Код EUNIS	Назва оселища згідно EUNIS (резол. 4 (1996) Бернської конвенції)	Є в Україні	Є лише в Криму
C	Inland surface waters		
C1.1	Permanent oligotrophic lakes, ponds and pools	*	
C1.222	Floating <i>Hydrocharis morsus-ranae</i> rafts	*	
C1.223	Floating <i>Stratiotes aloides</i> rafts	*	
C1.224	Floating <i>Utricularia australis</i> and <i>Utricularia vulgaris</i> colonies	*	
C1.225	Floating <i>Salvinia natans</i> mats	*	
C1.226	Floating <i>Aldrovanda vesiculosa</i> communities	*	
C1.25	Charophyte submerged carpets in mesotrophic waterbodies	*	
C1.32	Free-floating vegetation of eutrophic waterbodies	*	
C1.33	Rooted submerged vegetation of eutrophic waterbodies	*	
C1.3411	<i>Ranunculus</i> communities in shallow water	*	
C1.3413	<i>Hottonia palustris</i> beds in shallow water	*	
C1.4	Permanent dystrophic lakes, ponds and pools	*	
C1.5	Permanent inland saline and brackish lakes, ponds and pools	*	
C1.66	Temporary inland saline and brackish waters	*	
C1.67	Turlough and lake-bottom meadows	*	
C2.12	Hard water springs	*	
C2.18	Acid oligotrophic vegetation of spring brooks	*	
C2.19	Lime-rich oligotrophic vegetation of spring brooks	?	
C2.1A	Mesotrophic vegetation of spring brooks	*?	
C2.1B	Eutrophic vegetation of spring brooks	*?	
C2.25	Acid oligotrophic vegetation of fast-flowing streams	*?	
C2.26	Lime-rich oligotrophic vegetation of fast-flowing streams	?	
C2.27	Mesotrophic vegetation of fast-flowing streams	*?	
C2.28	Eutrophic vegetation of fast-flowing streams	*?	
C2.33	Mesotrophic vegetation of slow-flowing rivers	*	
C2.34	Eutrophic vegetation of slow-flowing rivers	*	
C3.4	Species-poor beds of low-growing water-fringing or amphibious vegetation	*	
C3.51	Euro-Siberian dwarf annual amphibious swards (but excluding C3.5131 Toad-rush swards)	*	
C3.55	Sparsely vegetated river gravel banks	*	
C3.62	Unvegetated river gravel banks	*	
D	Mires, bogs and fens		
D2.226	Peri-Danubian black-white-star sedge fens	*	
D2.3	Transition mires and quaking bogs	*	
D4.1	Rich fens, including eutrophic tall-herb fens and calcareous flushes and soaks	*	

Код EUNIS	Назва оселища згідно EUNIS (резол. 4 (1996) Бернської конвенції)	Є в Україні	Є лише в Криму
D5.2	Beds of large sedges normally without free-standing water	*	
D6.1	Inland saltmarshes	*	
D6.23	Interior Iberian salt pan meadows	.	
E	Grasslands and lands dominated by forbs, mosses or lichens		
E1.11	Euro-Siberian rock debris swards	*	
E1.12	Euro-Siberian pioneer calcareous sand swards	*	
E1.2	Perennial calcareous grassland and basic steppes	*	
E1.3	Mediterranean xeric grassland	*	*
E1.71	<i>Nardus stricta</i> swards	*	
E1.9	Open non-Mediterranean dry acid and neutral grassland, including inland dune grassland	*	
E2.2	Low and medium altitude hay meadows	*	
E2.3	Mountain hay meadows	*	
E3.4	Moist or wet eutropic and mesotrophic grassland	*	
E3.5	Moist or wet oligotrophic grassland	*	
E4.11	Boreo-alpine acidocline snow-patch grassland and herb habitats	*	
E4.12	Boreo-alpine calcicline snow-patch grassland and herb habitats	*	
E4.3	Acid alpine and subalpine grassland	*	
E4.4	Calcareous alpine and subalpine grassland	*	
E5.4	Moist or wet tall-herb and fern fringes and meadows	*	
E5.5	Subalpine moist or wet tall-herb and fern stands	*	
E6.2	Continental inland salt steppes	*	
F	Heathland, scrub and tundra		
F2.22	Alpide acidocline <i>Rhododendron</i> heaths	*	
F2.26	<i>Bruckenthalia</i> heaths	*	
F3.16	<i>Juniperus communis</i> scrub	*	
F3.241	Central European subcontinental thickets	*	
F3.245	Eastern Mediterranean deciduous thickets	*	*
F3.247	Ponto-Sarmatic deciduous thickets	*	
F4.2	Dry heaths	*	
F5.13	Juniper matorral	*	*
F7	Spiny Mediterranean heaths (phrygana, hedgehog-heaths and related coastal cliff vegetation)	*	*?
F9.1	Riverine scrub	*	
G	Woodland, forest and other wooded land		
G1.11	Riverine <i>Salix</i> woodland	*	

Код EUNIS	Назва оселища згідно EUNIS (резол. 4 (1996) Бернської конвенції)	Є в Україні	Є лише в Криму
G1.12	Boreo-alpine riparian galleries	*	
G1.21	Riverine <i>Fraxinus</i> - <i>Alnus</i> woodland, wet at high but not at low water	*	
G1.22	Mixed <i>Quercus</i> - <i>Ulmus</i> - <i>Fraxinus</i> woodland of great rivers	*	
G1.4115	Eastern Carpathian <i>Alnus glutinosa</i> swamp woods	*	
G1.414	Steppe swamp <i>Alnus glutinosa</i> woods	*	
G1.51	Sphagnum <i>Betula</i> woods	*	
G1.6	<i>Fagus</i> woodland	*	
G1.7	Thermophilous deciduous woodland	*	
G1.8	Acidophilous <i>Quercus</i> -dominated woodland	*	
G1.925	Boreal <i>Populus tremula</i> woods	.	?
G1.A1	<i>Quercus</i> - <i>Fraxinus</i> - <i>Carpinus betulus</i> woodland on eutrophic and mesotrophic soils	*	
G1.A4	Ravine and slope woodland	*	
G3.1B	Alpine and Carpathian subalpine <i>Picea</i> forests	*	
G3.1F	Enclave <i>Picea abies</i> forests	*	
G3.25	Carpathian <i>Larix</i> and <i>Pinus cembra</i> forests	*	
G3.4232	Sarmatic steppe <i>Pinus sylvestris</i> forests	*	
G3.4E	Ponto-Caucasian <i>Pinus sylvestris</i> forests	*	*
G3.5	<i>Pinus nigra</i> woodland (but excluding G3.57 : <i>Pinus nigra</i> reforestation)	*	*
G3.7	Lowland to montane mediterranean <i>Pinus</i> woodland (excluding <i>Pinus nigra</i>)	*	*
G3.9	Coniferous woodland dominated by <i>Cupressaceae</i> or <i>Taxaceae</i>	*	*
G3.E	Nemoral bog conifer woodland	*	
H	Inland unvegetated or sparsely vegetated habitats		
H1	Terrestrial underground caves, cave systems, passages and waterbodies	*	
H2.3	Temperate-montane acid siliceous screes	*	
H2.4	Temperate-montane calcareous and ultra-basic screes	*	
H2.5	Acid siliceous screes of warm exposures	*	
H2.6	Calcareous and ultra-basic screes of warm exposures	*	
H3.1	Acid siliceous inland cliffs	*	
H3.2	Basic and ultra-basic inland cliffs	*	
H3.511	Limestone pavements	*	
X	Habitat complexes		
X01	Estuaries	*	
X02	Saline coastal lagoons	*	
X03	Brackish coastal lagoons	*	
X04	Raised bog complexes	*	

Код EUNIS	Назва оселища згідно EUNIS (резол. 4 (1996) Бернської конвенції)	Є в Україні	Є лише в Криму
X09	Pasture woods (with a tree layer overlying pasture)	*?	
X18	Wooded steppe	*	
X29	Salt lake islands	*	
X35	Inland Sand Dunes	*	

ДОДАТОК 3.

Перелік Смарагдових об'єктів – кандидатів в Україні станом на 2014 рік, які офіційно отримали такий статус згідно рішення Постійного комітету Бернської конвенції [3]

T-PVS/PA(2014)15E

04 February 2015

Convention on the conservation of European wildlife and natural habitats - Group of Experts on Protected Areas and Ecological Networks - 34th meeting of the Standing Committee to the Bern Convention (Strasbourg, 2 - 5 December 2014) - List of candidate Emerald sites (December 2014)

Код Смарагдового об'єкта	Назва Смарагдового об'єкта	Площа, га
UA0000001	Polis'kyi NR	20104,00
UA0000002	Gorgany NR	5344,20
UA0000003	Roztochchya NR	2084,50
UA0000004	Dniprovs'ko-Orils'kiy NR	3766,20
UA0000005	Kryms'kyi NR	44175,50
UA0000006	Karpats'kyi BR	53630,00
UA0000007	Mys Martian NR	240,00
UA0000008	Karadags'kyi NR	2855,20
UA0000009	Opuks'kyi NR	1592,30
UA0000010	Medobory NR ta Kremenets'ki gory NPP	10516,70
UA0000011	Podils'ki Tovtry NNP	261316,00
UA0000012	Kanivs'kyi NR	2027,00
UA0000013	Skolivski Beskydy NNP	35684,00
UA0000014	Karpats'kyi NNP	50495,00
UA0000015	Yelanets'kyi Step NR	1675,70
UA0000016	Askaniya-Nova BR	33307,60
UA0000017	Chornomors'kyi BR	109254,80
UA0000018	Dunais'kyi BR	50252,90

Код Смарагдового об'єкта	Назва Смарагдового об'єкта	Площа, га
UA0000019	Ukrainian Steppe NR	3335,00
UA0000020	Lugans'kyi NR	5390,30
UA0000021	Yaltyns'kyi Girs'ko-Lisovyi NR	14523,00
UA0000022	Kazantyps'kyi NR	450,10
UA0000023	Rivnenskyi NR	42288,70
UA0000024	Cherems'kyi NR	2975,70
UA0000025	Shats'kyi Nation NNP	48977,00
UA0000026	Synevyr's'kyi NNP	40400,00
UA0000027	Azovo-Syvas'kyi NNP	52154,00
UA0000028	Vyzhnits'kyi NNP	11238,00
UA0000029	Svyaty Gory NNP	40589,00
UA0000030	Yavorivskyi NNP	7108,00
UA0000031	Desniyansko-Staroguts'kyi NNP	16215,10
UA0000032	Uzhanski NNP	39159,30
UA0000033	Gutsul'schyna NNP	32271,00
UA0000034	Gomilshanski Lisy NNP	14314,80
UA0000035	Galyts'kyi NNP	14684,80
UA0000036	Ichnians'kyi NNP	9665,80
UA0000037	Velykyi Lug NNP	16756,00
UA0000038	Mezyn's'kyi NNP	31035,20
UA0000039	Nyzhnodnistrovs'kyi NNP	21311,10
UA0000040	Buz'kyi Gard NNP	6138,13
UA0000041	Zacharovanyi krai NNP	6101,00
UA0000042	Getmans'kyi NNP	23360,10
UA0000043	Holosiivs'kyi NNP	4225,52
UA0000044	Prypiat-Stokhid NNP	39315,50
UA0000045	Khotynskyi NNP	9446,00
UA0000046	Chornobyl'skyi zakaznyk	48870,00
UA0000047	Mizhrichenskyi RLP	78754,00
UA0000048	Serednoseim'skyi Wetland	58150,00
UA0000049	Shalyginskyi zakaznyk	2911,70
UA0000050	Mykhailiv'ska tsilyna NR	883,00
UA0000051	Verkhnosul'skyi Wetland	16240,00
UA0000052	Verhnoesmanskyi zakaznyk	2913,00
UA0000053	Bogdanivskyi zakaznyk	1489,00
UA0000054	Makoshyn'skyi zakaznyk	1533,00

Код Смарагдового об'єкта	Назва Смарагдового об'єкта	Площа, га
UA0000055	Zamglay zakaznyk	4428,00
UA0000056	Myklashevschyna zakaznyk	120,00
UA0000057	Bretskyi zakaznyk	200,00
UA0000058	Kamoretskyi zakaznyk	515,00
UA0000059	Khristanivskyi zakaznyk	1705,00
UA0000060	Doroginskyi zakaznyk	1880,00
UA0000061	Zhevak zakaznyk	314,00
UA0000062	Desnyansky BR	70748,00
UA0000063	Donetskyi Kriazh RLP	7464,00
UA0000064	Kleban Byk RLP	2900,00
UA0000065	Meotyda NPP	20721,00
UA0000066	Pristenske zakaznyk	250,00
UA0000067	Gektova Balka zakaznyk	40,00
UA0000068	Bilovodskyi RLP	14011,00
UA0000069	Siversko-Donetskyi	7007,00
UA0000070	Kreidiani vidslonennia zakaznyk	30,00
UA0000071	Pechenizhske Pole RLP	4998,00
UA0000072	Nizhnovorskiyskyi RLP	23200,00
UA0000073	Iziumska Luka RLP	5002,00
UA0000074	Dvorichanskyi NNP	3131,00
UA0000075	Slobozhanskyi NPP	5244,00
UA0000076	Elba zakaznyk	756,00
UA0000077	Pyriatynskyi NPP	12028,00
UA0000078	Sukhodilskyi RLP	483,80
UA0000079	Dobrianski Gory zakaznyk	116,70
UA0000080	Kreidiani Skeli zakaznyk	97,19
UA0000081	Lisne zakaznyk	271,00
UA0000082	Nyzhniosulskyi NPP	18101,00
UA0000083	Dykanskyi RLP	11945,00
UA0000084	Zubrovitsa zakaznyk	27055,40
UA0000085	Chernivetskyi RLP	21488,00
UA0000086	Pechenizhska Lisova Dacha zakaznyk	5298,80
UA0000087	Kremenchutski Plavni RLP	5080,00
UA0000088	Siverskodonetskyi zakaznyk	2531,00
UA0000089	Karmeliukove Podillia NPP	20203,4
UA0000090	Ovruchskyi	65850,00

Код Смарагдового об'єкта	Назва Смарагдового об'єкта	Площа, га
UA0000091	Zahidno-Ovruchskyi	29900,00
UA0000092	Pryazovskyi NPP	78126,92
UA0000093	Dnieprovske Reservoir	28480,00
UA0000094	Kyivske Reservoir	59470,00
UA0000095	Pakulskyi	18110,00
UA0000096	Polisko-Chornobylskyi	207100,00
UA0000097	Biloberezhia Sviatoslava NPP	35223,15
UA0000098	Novosanzharskyi Zakaznyk	1112,00
UA0000099	Shchorsivskyi	17780,00
UA0000100	Serednosulskyi Zakaznyk	2243,00
UA0000101	Nadsluchanskyi RLP	17271,00
UA0000102	Dermansko-Ostrozhskyi NPP	3852,40
UA0000103	Dubrovnytsko-Sarnenskyi	29440,00
UA0000104	Chervonooskilske Reservoir	9736,00
UA0000105	Pechenizke Reservoir	26220,00
UA0000106	Kakhovske Reservoir	194500,00
UA0000107	Oleshkivski Pisky NNP	42930,00
UA0000108	Dzharylgatskyi NPP	10000,00
UA0000109	Dnipro-Bugs'kyi Lyman	69500,00
UA0000110	Kremenchutske Reservoir	206400,00
UA0000111	Kanivske Reservoir	48410,00
UA0000112	Tsumanska Pushcha NPP	33475,34
UA0000113	Prytysianskyi RLP	10330,66
UA0000114	Dnistrovskyi RLP	19600,00
UA0000115	Verkhovynskyi NPP	12022,9
UA0000116	Chornyi Lis	18100,00
UA0000117	Marmaroshski ta Chyvchyno-Gryniavski Gory	22630,00
UA0000118	Nadsianskyi RLP	19428,00
UA0000119	Verkhnodnistrovski Beskydy RLP	8536,00
UA0000120	Pivnichne Podillia NPP	15587,92
UA0000121	Roztochchia BR	74416,00
UA0000122	Dnistrovskyi Canion NPP	10829,18
UA0000123	Iziaslavsko-Slavutytskyi	25230,00
UA0000124	Malovanka RLP	16919,40
UA0000125	Cheremoskyi NPP	17730,00
UA0000126	Sevastopolskyi	6714,00

Код Смарагдового об'єкта	Назва Смарагдового об'єкта	Площа, га
UA0000127	Bakhchysaraisko-Alushtyns'kyi	41310,00
UA0000128	Bilogirskyi	59460,00
UA0000129	Karalarskyi RLP	31480,00
UA0000130	Charivna Havan NPP	10900,00
UA0000131	Skhidnyi Syvash	136500,00
UA0000132	Baidarskyi ta Mys Aia	26420,00
UA0000133	Gorodnianskyi	24680,00
UA0000134	Pryorilskyi Zakaznyk	8377,00
UA0000135	Dniprodzerzhynske Reservoir	39870,00
UA0000136	Bokovenkivskyi RLP	8160,00
UA0000137	Tarutinskyi Steppe	5200,00
UA0000138	Tyligulskyi Lyman	25830,00
UA0000139	Filoforne Pole Zernova Zakaznyk	402500,00
UA0000140	Tuzlovski Lymany NPP	27865,00
UA0000141	Dnistrovskyi Lyman	39500,00
UA0000142	Systema Dunais'kykh Ozer	47350,00
UA0000143	Kuialnytskyi Lyman	6258,00
UA0000144	Ripkynskyi	27650,00
UA0000145	Sosynskyi	14500,00
UA0000146	Lubechskyi	18350,00
UA0000147	Yurivskyi	1918,00
UA0000148	Chornomorski Delfinyî	11220,00
UA0000149	Liadova Murafa	19910,00
UA0000150	Obytichna kosa i zatoka (Obytichna Spit and Bay)	8863,00
UA0000151	Lyman Sasyk	18950,00
UA0000152	Gora Bielaia	1093,00
UA0000153	Zgarskyi	5649,00
UA0000154	Kuchurhanskyi	1675,00
UA0000155	Tepe-Oba	2953,00
UA0000156	Trostianetskyi	666,00
UA0000157	Hrabova Balka	1899,00
UA0000158	Besarabskyi Kolkhikum	4715,00
UA0000159	Kremenetski Hory NNP	6963,00

ДОДАТОК 4.

Перелік зникаючих, рідкісних та вразливих типів природних оселищ лісових територій України, категорії їх рідкості та поширення типів оселищ за 15-ма лісогосподарськими округами України

Категорії рідкості: +! – зникаюче; + – рідкісне або вразливе природне оселище (відсутність інформації у комірці не говорить про можливу відсутність поширення природного оселища для даного лісогосподарського округу).

15 лісогосподарських округів України визначаються згідно карти Комплексне лісогосподарське районування України (за С.А. Генсіруком, 2002), яка міститься після таблиці

Код EUNIS	Назва	Сма-раг-дова мере-жа та Natura 2000	Поліс-ся	Лісостеп						Степ				Крим	Україн-ські Карпати											
										Північний			Південний.							X						
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV												
F2.4 Conifer scrub close to the tree limit – Хвойні чагарникові зарості поблизу верхньої межі лісу																										
F2.46	Carpathian <i>Pinus mugo</i> scrub – Карпатські чагарникові зарості <i>Pinus mugo</i>															+										
F6.2 Eastern garrigues – Східні вічнозелені низькорослі кущі та дерева																										
F6.2D	<i>Arbutus andrachne</i> garrigues - Вічнозелені низькорослі угруповання з <i>Arbutus andrachne</i>													+												
G1.1 Riverine and gallery woodland, with dominant <i>Alnus</i> , <i>Betula</i> , <i>Populus</i> or <i>Salix</i> - Заплавні та галерейні вільхові, березові, тополеві або вербові ліси																										
G1.11	Riverine <i>Salix</i> woodland – Заплавні вербові ліси	92A0	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+										

Код EUNIS	Назва	Смарагдова мережа та Natura 2000	Полісся		Лісостеп				Степ				Крим		Українські Карпати		
									Північний		Південний.	X					
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
G1.12	Boreo-alpine riparian galleries – Борео-альпійські заплавні галереї																
G1.121	Montane <i>Alnus incana</i> galleries – Гірські галереї з <i>Alnus incana</i>																
G1.1214	Eastern Carpathian grey alder galleries – Східнокарпатські сіровільхові галереї																
G1.1214x	з <i>Syringa josicae</i>															+	
G1.127X	Кримські гірські стрічкові ліси з <i>Alnus glutinosa</i>												+	+			
G1.2 Mixed riparian floodplain and gallery woodland – Мішані заливні заплавні та галерейні ліси																	
G1.21	Riverine <i>Fraxinus</i> – <i>Alnus</i> woodland, wet at high but not at low water – Неперезволожені заплавні ясеневі-вільхові ліси		+	+	+	+	+	+									+
G1.22	Mixed <i>Quercus</i> – <i>Ulmus</i> – <i>Fraxinus</i> woodland of great rivers – Мішані дубово-в'язово-ясеневі ліси вздовж великих річок	91F0	+	+	+	+	+	+	+	+	+						+
G3.B <i>Pinus</i> taiga woodland – Соснові тайгові ліси																	
G3.B4	Lichen <i>Pinus</i> taiga – Лишайникові сосняки		+	+	+												
G1.4 Broadleaved swamp woodland not on acid peat – Широколистяні заболочені ліси на некисломому торфі																	

Код EUNIS	Назва	Смарагдова мережа та Natura 2000	Полісся		Лісостеп						Степ		Крим		Україн-ські Карпати				
											Північний								
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV		
G1.41	<i>Alnus</i> swamp woods not on acid peat – Вільхові заболочені ліси на некислому торфі							+	+	+	+			+			+		+
G1.41	Wet-ground woodland of the Black and Caspian Seas – Причорноморсько-прикаспійські ліси на вологих ґрунтах																		
G1.41X	з <i>Betula borysthena</i>												+						
G1.42	<i>Quercus</i> swamp woods – Дубові заболочені ліси		+																+
G1.5 Broadleaved swamp woodland on acid peat – Широколистяні заболочені ліси на кислому торфі																			
G1.52	<i>Alnus</i> swamp woods on acid peat – Вільхові заболочені ліси на кислому торфі		+	+	+														
G1.6 Fagus woodland – Букові ліси																			
G1.61	Medio-European acidophilous <i>Fagus</i> forests – Середньоєвропейські ацидофільні букові ліси	9110															+		+
G1.63	Medio-European neutrophile <i>Fagus</i> forests – Середньоєвропейські нейтрофільні букові ліси	9130				+											+		+
G1.65	Medio-European subalpine <i>Fagus</i> woods – Середньоєвропейські субальпійські букові ліси	9140																+	
G1.66	Medio-European limestone <i>Fagus</i> forests – Середньоєвропейські букові ліси на вапнякових ґрунтах	9150			+												+		

Код EUNIS	Назва	Смарагдова мережа та Natura 2000	Полісся		Лісостеп						Степ		Крим		Українські Карпати				
											Північний	Південний							
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV		
G1.6D21X	Dacian <i>Symphytum</i> beech forests – Дакійські букові ліси з <i>Symphytum</i> <i>z Lunaria rediviva</i>	91VO			+												+	+	
G1.6D21X	Dacian <i>Symphytum</i> beech forests – Дакійські букові ліси з <i>Symphytum</i> <i>z Taxus baccata</i>																		
G1.6G	Crimean <i>Fagus</i> forests – Кримські букові ліси																		
G1.7 Thermophilous deciduous woodland - Термофільні листопадні ліси																			
G1.73	Eastern <i>Quercus pubescens</i> woods – Східні ліси з <i>Quercus pubescens</i>																		
G1.738	Euxinian white oak woods – евксинські світлі дубові ліси																		
G1.7A	Steppe <i>Quercus</i> woods – Степові діброви																		
G1.7A1	Euro-Siberian steppe <i>Quercus</i> woods – Євросибірські дубові ліси																		
G1.7A12	Tartar maple steppe oak woods – Степові татарськокленові дубові ліси																		
G1.7A1222	Pontic <i>Acer tataricum-Quercus pubescens</i> steppe woods – Понтичні татарськокленово-пухнастодубові ліси																		

Код EUNIS	Назва	Смарагдова мережа та Natura 2000	Полісся		Лісостеп				Степ				Крим		Українські Карпати				
									Північний			Південний.							
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV		
G1.7A1224	Sarmatic <i>Acer tataricum</i> - <i>Quercus robur</i> steppe woods – Сарматські татарсько кленово-дубові ліси	91IO				+	+	+	+									+	
G1.7A1XX	Скельнодубові ліси скупієві та кизиліві	9160			+	+			+									+	
G1.7C4	Thermophilous <i>Tilia</i> woods – Термофільні липові ліси Silver lime woods – Ліси з <i>Tilia tomentosa</i>																	+	
G1.7C	Mixed thermophilous woodland – Мішані термофільні ліси																		
G1.7CX	Термофільні рідколісся з <i>Pistacia mutica</i>												+	+					
G1.8 Acidophilous <i>Quercus</i> -dominated woodland – Ацидофільні дубові ліси																			
G1.87	Medio-European acidophilous <i>Quercus</i> forests – Середньоєвропейські ацидофільні дубові ліси	9190	+	+	+											+		+	
G1.9 Non-riverine woodland with <i>Betula</i> , <i>Populus tremula</i> or <i>Sorbus aucuparia</i> – Нерічкова лісиста місцевість з <i>Betula</i> , <i>Populus tremula</i> або <i>Sorbus aucuparia</i>																			
G1.91	<i>Betula</i> woodland not on marshy terrain – Лісиста місцевість <i>Betula</i> не на болотяній місцевості																		
G1.91X	Дніпровськоберезові, осикові аренні колкові ліси								+			+							
G1.A Meso- and eutrophic <i>Quercus</i> , <i>Carpinus</i> , <i>Fraxinus</i> , <i>Acer</i> , <i>Tilia</i> , <i>Ulmus</i> and related woodland – Мезо- та еутрофні широколистяні ліси																			
G1.A1	<i>Quercus</i> - <i>Fraxinus</i> - <i>Carpinus betulus</i> woodland on eutrophic and mesotrophic soils Дубово-ясенево-грабові ліси на евтрофних та мезотрофних ґрунтах				+	+	+	-	+	+			+					+	

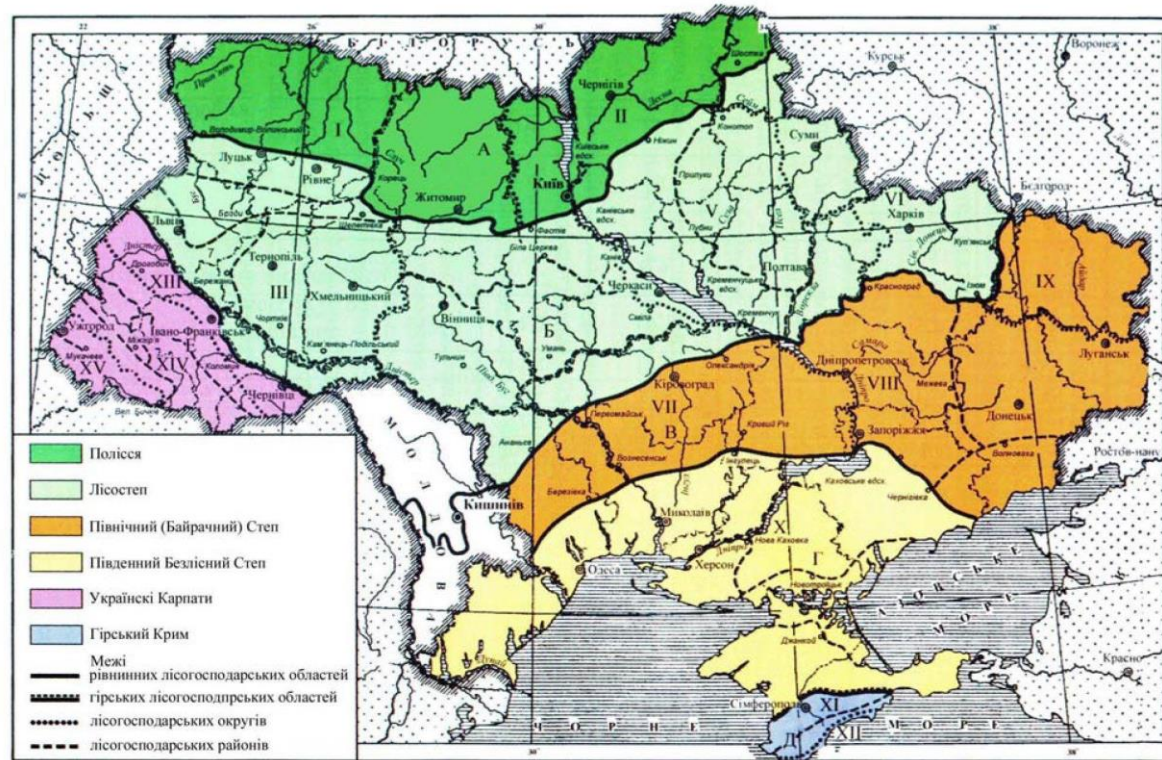
Код EUNIS	Назва	Сма- раг- дова мере- жа та Natura 2000	Поліс ся		Лісостеп						Степ				Крим		Україн-ські Карпати				
											Північний			Південний.							
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI		XII	XIII	XIV	XV			
G1.A4 G1.A46 G1.A464	Ravine and slope woodland – Ущелинні та схилів ліси Southeastern European ravine forests - Південно-східноєвропейські ущелинні ліси Eastern Carpathian ravine forests – Східнокарпатські ущелинні ліси	9180																			
G1.A47 G1.A47X	Euxinian ravine forests – Евксінські ліси урвистих схилів Кримські ліси урвистих схилів та осипів з <i>Acer stevenii</i>																				
G1.A5 G1.A5X	<i>Tilia</i> woodland – Липові ліси Липові ліси на схилах																				
G1.A7	Mixed deciduous woodland of the Black and Caspian Seas – Мішані листопадні ліси Чорного та Каспійського морів																				
G3.1 <i>Abies</i> and <i>Picea</i> woodland – Ялицеві та смерекові ліси																					
G3.1B G3.1B2 G3.1B22	Alpine and Carpathian subalpine <i>Picea</i> forests – Альпійські та карпатські субальпійські смерекові ліси Tall herb subalpine spruce forests – Високотравні субальпійські смерекові ліси <i>Adenostyles alliariae</i> subalpine spruce forests - Субальпійські смерекові ліси з <i>Adenostyles alliariae</i>																				

Код EUNIS	Назва	Сма- ра- дова мере- жа та Natura 2000	Поліс ся		Лісостеп						Степ		Крим		Україн-ські Карпати				
											Північний								
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	XI	XII	XIII	XIV	XV			
G3.2 Alpine <i>Larix-Pinus cembra</i> woodland – Альпійські <i>Larix-Pinus cembra</i> ліси																			
G3.25	Carpathian <i>Larix</i> and <i>Pinus cembra</i> forests – Карпатські ліси з <i>Larix</i> та <i>Pinus cembra</i>																+!		
G3.4 <i>Pinus sylvestris</i> woodland south of the taiga – Ліси <i>Pinus sylvestris</i> південніше тайги																			
G3.42	Middle European <i>Pinus sylvestris</i> forests – Середньоевропейські соснові ліси																		
G3.423	Western Eurasian steppe pine forests – Західноєвразійські степові соснові ліси					+!	+!			+!									
G3.42X	Донецькі ліси <i>Pinus sylvestris</i> на крейді									+!	+!								
G3.4C	Southeastern European <i>Pinus sylvestris</i> forests – Південно-східноєвропейські соснові ліси																		
G3.4C9	East Carpathian bilberry Scots pine forests – Східнокарпатські соснові ліси чорничні																+!		
G3.4E	Ponto-Caucasian <i>Pinus sylvestris</i> forests – Понто-Кавказькі соснові ліси																		
G3.4EX	Ліси з <i>Pinus kochiana</i>													+!					
G3.5 – <i>Pinus nigra</i> woodland – Ліси з <i>Pinus nigra</i>																			
G3.56	<i>Pinus pallasiana</i> and <i>Pinus banatica</i> forests – Ліси з <i>Pinus pallasiana</i> та <i>Pinus banatica</i>														+!	+!			

Код EUNIS	Назва	Сма-раг-дова мере-жа та Natura 2000	Поліс-ся		Лісостеп						Степ				Крим		Україн-ські Карпати				
											Північний			Південний.							
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV				
G3.565	Кримські ліси з <i>Pinus pallasiana</i>																				
G3.7 – Lowland to montane mediterranean Pinus woodland (excluding <i>Pinus nigra</i>) – Середземноморські низинні та гірські соснові ліси (за винятком <i>Pinus nigra</i>)																					
G3.75	<i>Pinus brutia</i> forests – Ліси з <i>Pinus brutia</i>																				
G3.75X	Ліси з <i>Pinus pityusa</i> spp. <i>stankewiczii</i> Криму та Західного Закавказзя																				
G3.75X1	Кримські ліси з <i>Pinus stankewiczii</i>														+						
G3.9 – Coniferous woodland dominated by <i>Cupressaceae</i> or <i>Taxaceae</i> – Хвойна лісиста місцевість із домінуванням видів <i>Cupressaceae</i> або <i>Taxaceae</i>																					
G3.93	Greek <i>Juniperus excelsa</i> woods – Рідколісся з <i>Juniperus excelsa</i>														+						
G3.94	<i>Juniperus foetidissima</i> woods – Рідколісся з <i>Juniperus foetidissima</i>													+							
G3.99	<i>Juniperus oxycedrus</i> woods – Рідколісся з <i>Juniperus oxycedrus</i>													+	+						
G3.A <i>Picea</i> taiga woodland – Тайгові ялинові ліси																					
G3.A1	<i>Vaccinium myrtillus</i> western <i>Picea</i> taiga – Чорничні західні тайгові ялинові ліси		+																		

Код EUNIS	Назва	Сма- ра- дова мере- жа та Natura 2000	Поліс ся		Лісостеп						Степ				Крим		Україн-ські Карпати				
											Північний			Південний.							
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI		XII	XIII	XIV	XV			
G3.E Nemoral bog conifer woodland – Неморальні болотні ліси																					
G3.E1	<i>Pinus mugo</i> bog woods – Болотні криволісся <i>Pinus mugo</i>																+				
G3.E2	Nemoral <i>Pinus sylvestris</i> mire woods – Неморальні болота з <i>Pinus sylvestris</i>		+	+													+	+			
G3.E5	Nemoral peatmoss <i>Picea</i> woods – Неморальні сфагнові смерекові ліси																	+			
G3.E6	Nemoral bog <i>Picea</i> woods – Неморальні заболочені ялинники		+	+																	
	Nemoral <i>Betula pubescens</i> mire woods – Неморальні болота з <i>Betula pubescens</i>		+	+	+												+	+			
G4.7 Mixed <i>Pinus sylvestris</i> -acidophilous <i>Quercus</i> woodland – Мішані ацидофільні дубово-соснові ліси																					
G4.71	Subcontinental nemoral <i>Pinus-Quercus</i> forests – Субконтинентальні неморальні дубово-соснові ліси		+	+	+												+				

Комплексне лісогоосподарське районування України (за С.А. Генсіруком, 2002)

Лісогоосподарські області: А - Полісся; Б - Лісостеп; В - Північний (байрачний) степ; Г - Південний (безлісний) степ; Д - Гірський Крим; Е - Українські Карпати.

Лісогоосподарські округи: I - Західно- і Центральнополіський; II - Києво-Чернігівський поліський; III - Західноукраїнський лісостеповий; IV - Дністровсько - Дніпровський лісостеповий; V - Лівобережно-Дніпровський лісостеповий; VI - Середньоруський лісостеповий; VII - Правобережно-Дніпровський північностеповий; VIII - Лівобережно-Дніпровський північностеповий; IX - Донецько-Донський північностеповий; X - Причорноморсько- Приазовський південностеповий; XI - Гірськокримський; XII - Південнобережний; XIII - Прикарпатський; XIV - Гірськокарпатський; XV - Закарпатських рівнин і передгір'їв.

ДОДАТОК 5.

Опис зникаючих, рідкісних та вразливих типів оселищ лісових територій України

Код EUNIS	Назва	Короткий опис	Регіони
F2.4 Conifer scrub close to the upper tree limit – Хвойні чагарникові зарості поблизу верхньої межі лісу			
F2.46	Carpathian <i>Pinus mugo</i> scrub Карпатські чагарникові зарості <i>Pinus mugo</i>	Чагарникові зарості сосни-жерепу <i>Pinus mugo</i> над верхньою межею лісу на скелетних брилових оліготрофних піщаникових ґрунтах з достатнім та надмірним атмосферним зволоженням часто представлені угрупованнями підсоюзу <i>Rhododendro–Vaccinienion</i> .	14
F6.2 Eastern garrigues – Східні вічнозелені низькорослі кущі та дерева			
F6.2D	<i>Arbutus andrachne</i> garrigues - Вічнозелені низькорослі угруповання з <i>Arbutus andrachne</i>	Рідкісні угруповання із домінуванням <i>Arbutus andrachne</i> за участю <i>Juniperus exelsa</i> на крутих південних схилах із щебнисто-кам'янистими червоно-коричневими ґрунтами у нижньому поясі західної частини південного макросхилу Головної гряди Кримських гір. Трав'янистий ярус розріджений до 50% із переважанням ксеропетрофітів (<i>Asperula galioides</i> , <i>Fumana procumbens</i> , <i>Euphorbia myrsinites</i> , <i>Sedum hispanicum</i>) та геміксерофітів (<i>Aegonichon purpureo-caeruleum</i> , <i>Dorycnium herbaceum</i>). Представлені переважно угрупованнями асоціації <i>Cisto-Arbutetum andrachnis</i> .	12
G1.1 Riverine and gallery woodland, with dominant <i>Alnus</i>, <i>Betula</i>, <i>Populus</i> or <i>Salix</i> - Заплавні та прируслові (галерейні) вільхові, березові, тополеві або вербові ліси			
G1.11	Riverine <i>Salix</i> woodland – Заплавні вербові ліси	Вербові (з <i>Salix alba</i> , <i>S. fragilis</i> , <i>S. xrubens</i>) та вербово-тополеві (з <i>Populus alba</i>) ліси на ілювіальних відкладах річкових заплав, у трав'яному ярусі переважають високорослі гігомезофітні види (<i>Stachys palustris</i> , <i>Phalaroides arundinacea</i> , <i>Symphytum officinale</i> , <i>Rubus caesius</i> , <i>Urtica dioica</i>), багато в'юнків видів (<i>Humulus lupulus</i> , <i>Calystegia sepium</i> , <i>Solanum dulcamara</i>). Вербові ліси представлені переважно угрупованнями асоціації <i>Salicetum albo-fragilis</i> , а вербово-тополеві – асоціації <i>Populetum albae</i> .	1–10

Код EUNIS	Назва	Короткий опис	Регіони
G1.12	Boreo-alpine riparian galleries – Борео-альпійські заплавні прируслові ліси (галереї)	Рідкісні зарості вільхи сірої (<i>Alnus incana</i>) із значною участю бузку східнокарпатського (<i>Syringa josicae</i>) у прирічкових екотопах верхнього і середнього лісових поясів Карпат. Формують угруповання асоціації <i>Alno incanae</i> – <i>Syringetum josikaeae</i> .	14
G1.121	Montane <i>Alnus incana</i> galleries – Гірські галереї з <i>Alnus incana</i>		
G1.1214	Eastern Carpathian grey alder galleries – Східнокарпатські сіровільхові галереї		
G1.1214x	з <i>Syringa josicae</i>		
G1.127	Ponto-Caucasian montane <i>Alnus</i> galleries – Понто-Кавказькі гірські вільхові галереї	Ексклави чорновільхових лісів у Гірському Криму, поширені по долинах невеликих річок на вологих і сирих ґрунтах в центральній частині південного і північного макросхилів у середньому і нижньому лісовому поясі. Формують угруповання класу <i>Alnetea glutinosae</i> .	11, 12
G1.127X	Кримські гірські стрічкові ліси з <i>Alnus glutinosa</i>		
G1.2 Mixed riparian floodplain and gallery woodland – Мішані заливні заплавні та галерейні ліси			
G1.21	Riverine <i>Fraxinus</i> – <i>Alnus</i> woodland, wet at high but not at low water – Неперезволожені заплавні ясенево-вільхові ліси	Флористично багаті високопродуктивні високорослі мішані ясенево-чорновільхові незаболочені ліси з комплексом неморальних та альнетальних елементів на оглеєних незаболочених суглинистих ґрунтах без застійного зволоження. У чагарниковому ярусі – <i>Padus avium</i> , <i>Frangula alnus</i> , <i>Swida sanguinea</i> , <i>Euonymus europaea</i> , <i>Corylus avellana</i> ; у трав'яному – <i>Circaea lutetiana</i> , <i>C. alpina</i> , <i>Stellaria nemorum</i> , <i>Lysimachia vulgaris</i> , <i>Carex elongata</i> , <i>C. remota</i> , <i>Festuca gigantea</i> , <i>Chrysosplenium alternifolium</i> , <i>Athyrium filix-femina</i> , <i>Oxalis acetosella</i> , <i>Ranunculus repens</i> . Представлені угрупованнями асоціації <i>Fraxino-Alnetum</i> союзу <i>Alno-Ulmion</i> класу <i>Querco-Fagetea</i> .	1-6, 15
G1.22	Mixed <i>Quercus</i> – <i>Ulmus</i> – <i>Fraxinus</i> woodland of great rivers – Мішані дубово-в'язово-ясеневі ліси вздовж великих річок	Дубово-в'язово-ясеневі ліси на добре дренованих суглинистих та мулистих алювіальних відкладах в заплавах високого рівня у долинах великих і середніх річок. У трав'яному покриві є геофіти (<i>Ficaria verna</i> , <i>Gagea lutea</i>). Представлені угрупованнями союзу <i>Alno-Ulmion</i> класу <i>Querco-Fagetea</i> .	1-9, 15

Код EUNIS	Назва	Короткий опис	Регіони
G3.B <i>Pinus taiga</i> woodland – Соснові тайгові ліси			
G3.B4	Lichen <i>Pinus taiga</i> – Лишайникові сосняки	Комплекс угруповань пребореальних соснових лісів лишайникових з ялівцем (зарості <i>Juniperus communis</i>) на флювіогляціальних відкладах півночі Полісся, що знаходяться на південній межі поширення і формуються в екстремально сухих умовах зволоження на слабопідзолистих ґрунтах піщаних пагорбів. Формує просторові комплекси з флористично багатими псамофітними угрупованнями союзу <i>Koelerion glaucae</i> , в яких трапляються субендемичні (<i>Silene lithuanica</i> , <i>Dianthus pseudosquarrosus</i>) та раритетні види (<i>Tragopogon ucrainicus</i> , <i>Jurinea cyanooides</i> та ін.). У розрідженому трав'яному покриві – <i>Festuca ovina</i> , <i>F. polesica</i> , <i>Koeleria glauca</i> , <i>Corynephorus canescens</i> , <i>Solidago virgaurea</i> , <i>Arctostaphylos uva-ursi</i> , <i>Vaccinium vitis-idaea</i> . Буйно розвинений ярус лишайників – <i>Cladonia rangiferina</i> , <i>C. sylvatica</i> , <i>C. alpestris</i> , <i>Cetraria islandica</i> . Переважно належать до угруповань асоціації <i>Cladonio-Pinetum</i> .	1,2
G1.4 Broadleaved swamp woodland not on acid peat – Широколистяні заболочені ліси на некислому торфі			
G1.41	<i>Alnus</i> swamp woods not on acid peat – Вільхові заболочені ліси на некислому торфі	Заболочені чорновільхові ліси з застоїним надмірним зволоженням у притерасних зниженнях заплав та в прохідних долинах на торф'янистих багатих ґрунтах. Добре виражений мікрорельєф – пристовбурові п'єдестали та оводені мочажини. У чагарниковому ярусі <i>Ribes nigrum</i> , <i>Rubus idaeus</i> , <i>Frangula alnus</i> , <i>Salix cinerea</i> . У трав'яному ярусі – <i>Carex elongata</i> , <i>Calamagrostis canescens</i> , <i>Iris sibirica</i> , <i>Thelypteris palustris</i> , багато ліан (<i>Humulus lupulus</i> , <i>Solanum dulcamara</i>). У залежності від ступеня зволоження репрезентують різні асоціації союзу <i>Alnion glutinosae</i> .	3-6, 10, 13, 15
G1.41	Wet-ground woodland of the Black and Caspian Seas – Причорноморсько-прикаспійські ліси на вологих ґрунтах з <i>Betula borysthena</i>	Заболочені ліси із <i>Betula borysthena</i> які формуються на негативних елементах рельєфу в комплексі з дуже рідкісними на півдні сфагновими болотами. Ці ліси репрезентують угруповання союзу <i>Alnion glutinosae</i> у степовій зоні.	10
G1.42	<i>Quercus</i> swamp woods – Дубові заболочені	Заболочені дубові ліси з перемінним режимом зволоження у неглибоких	1, 15

Код EUNIS	Назва	Короткий опис	Регіони
	ліси	округлих заглибленнях рельєфу з різким коливанням рівня ґрунтових вод (від застійного зволоження до спадання до 1,5 м глибини протягом періоду вегетації) з кислими оглеєними торфянистими підзолистими ґрунтами. У трав'яному ярусі – <i>Carex elongata</i> , <i>C. cinerea</i> , <i>C. nigra</i> , <i>Calamagrostis canescens</i> , <i>Iris sibirica</i> , <i>Naumburgia thyrsoiflora</i> , <i>Peucedanum palustre</i> , <i>Lysimachia vulgaris</i> , <i>Molinia caerulea</i> .	
G1.5 Broadleaved swamp woodland on acid peat – Широколистяні заболочені ліси на кислому торфі			
G1.52	<i>Alnus</i> swamp woods on acid peat – Вільхові заболочені ліси на кислому торфі	Заболочені чорновільхові ліси (з домішкою <i>Pinus sylvestris</i> , <i>Betula pubescens</i>) із застійним зволоженням та кислим торфом. У трав'яному ярусі є види мезотрофних боліт – <i>Carex lasiocarpa</i> , <i>Menyanthes trifoliata</i> , <i>Naumburgia thyrsoiflora</i> . Добре розвинений моховий покрив (різні види <i>Sphagnum</i>). Формують переважно угруповання асоціації <i>Sphagno squarrosi-Alnetum</i> класу <i>Alnetea glutinosae</i> , часто у комплексі з угрупованнями класу <i>Scheuchzerio-Caricetea nigrae</i> .	1, 2
G1.6 <i>Fagus</i> woodland – Букові ліси			
G1.61	Medio-European acidophilous <i>Fagus</i> forests – Середньоевропейські ацидофільні букові ліси	Букові ліси на підзолистих супіщаних або скелетних буроземних кислих ґрунтах помірного зволоження. У трав'яному ярусі наявні середньоевропейські (<i>Luzula luzuloides</i> , <i>Hieracium spp.</i>), бореальні (<i>Vaccinium myrtillus</i> , <i>V. vitis-idaea</i>) та монтанні (<i>Prenanthes purpurea</i> , <i>Aposeris foetida</i> , <i>Gentiana asclepidea</i>) види. Утворюють переважно угруповання асоціації <i>Luzulo luzuloidis-Fagetum</i> під союзу <i>Luzulo-Fagenion</i> .	3, 13, 15
G1.63	Medio-European neutrophile <i>Fagus</i> forests – Середньоевропейські нейтрофільні букові ліси	Мезотрофні мезофільні букові ліси на пухких сірих лісових ґрунтах з переважанням у трав'яному ярусі неморальних видів (<i>Galium odoratum</i> , <i>Lathyrus vernus</i> , <i>Asarum europaeum</i>) та значною участю ранньовесняних ефемероїдів. Здебільшого представлені угрупованнями підсоюзу <i>Galio odorati-Fagenion</i> .	3, 13, 15
G1.65	Medio-European subalpine <i>Fagus</i> woods –	Субальпійські букові ліси переважно на темно-бурих суглинистих дуже	14

Код EUNIS	Назва	Короткий опис	Регіони
	Середньоєвропейські субальпійські букові ліси	скелетних буроземах. Деревостани двох'ярусні різновікові з зімкненістю крон 0,7-0,8. Перший ярус формує <i>Fagus sylvatica</i> , другий – <i>Acer pseudoplatanus</i> з участю <i>Ulmus glabra</i> . Підлісок розріджений, але багатий у видовому відношенні: <i>Sorbus aucuparia</i> , <i>Lonicera nigra</i> , <i>Corylus avellana</i> , <i>Sambucus racemosa</i> , <i>Ribes alpinum</i> , <i>Grossularia reclinata</i> . Значна роль у трав'яному ярусі належить папоротям (<i>Phyllitis scolopendrium</i> , <i>Athyrium filix-femina</i> , <i>Dryopteris filix-mas</i> , <i>Polystichum brauni</i> , <i>P. aculeatum</i>). Представлені високігніми угрупованнями союзу <i>Fagion sylvaticae</i> .	
G1.66	Medio-European limestone <i>Fagus</i> forests – Середньоєвропейські букові ліси на вапнякових ґрунтах	Світлі сухі букові ліси що належать до союзу <i>Cephalanthero-Fagion</i> . Формуються винятково на збагачених карбонатами ґрунтах. Характеризується значною роллю орхідних у трав'янистому ярусі (<i>Epipactis helleborine</i> , <i>E. atrorubens</i> , <i>Cypripedium calceolus</i> , <i>Cephalanthera rubra</i>). Підлісок часто утворюють види із класу <i>Rhamno-Prunetea</i> (<i>Crataegus</i> sp., <i>Rosa</i> sp., <i>Viburnum lantana</i>).	13, 14
G1.6D G1.6D2 G1.6D21 ***** *****	Dacian <i>Fagus</i> forests – Дакійські букові ліси East Carpathian neutrophile beech forests – Східнокарпатські нейтрофільні букові ліси Dacian <i>Symphytum</i> beech forests – Дакійські букові ліси з <i>Symphytum</i> з <i>Lunaria rediviva</i> з <i>Taxus baccata</i>	Мезотрофні мезофітні букові ліси із значною участю <i>Lunaria rediviva</i> на пологих схилах, часто з виклинюванням підземних вод, у нижньому і середньому поясах Українських Карпат. Формують переважно угруповання асоціації <i>Symphyto-Fagetum</i> . Букові та буково-ялицеві ліси нижнього лісового поясу з тисом ягідним (<i>Taxus baccata</i>) у підліску.	14–15 11, 13, 14
G1.6G	Crimean <i>Fagus</i> forests – Кримські букові ліси	Букові ліси верхнього лісового поясу (600-1100 м н.р.м.) Криму на юрських породах, у кліматичному режимі прохолодних температур та помірного зволоження. Бук часто утворює монодомінантні деревостани, рідше – змішані	11

Код EUNIS	Назва	Короткий опис	Регіони
		деревоостани із <i>Carpinus betulus</i> , <i>Fraxinus excelsior</i> , <i>Tilia cordata</i> , підлісок пагано розвинений, поодинокі можуть зростати <i>Euonymus latifolius</i> , <i>Taxus baccata</i> . У залежності від складу деревостану можуть формуватися різні угруповання союзу <i>Dentario quinquefoliae–Fagion sylvaticae</i> .	
G1.7 Thermophilous deciduous woodland - Термофільні листопадні ліси			
G1.73	Eastern <i>Quercus pubescens</i> woods – Східні ліси з <i>Quercus pubescens</i>	Геміксерофільні ліси з <i>Quercus pubescens</i> , що зростають в нижньому лісовому поясі південного примор'я та північних передгір'їв на висотах до 450 м, а на південному макросхилі – до 750 м н.р.м. Формуються на схилах різної експозиції крутизною до 45°, з сухими, зрідка свіжими коричневими та вапняковими каштановими ґрунтами потужністю 20 – 80 см, що підстилаються глинистими сланцями, пісковиками або кристалічними породами. На бідніших кам'янистих ґрунтах в нижній частині поясу на південному березі Криму заміщуються рідколіссями з <i>Juniperus excelsa</i> та <i>Pistacia mutica</i> , та лісами з <i>Pinus pallasiana</i> у верхній частині поясу. На північному макросхилі вони стають більш подібними на чагарники і формують зарості, що чергуються з галявинами. На виположених схилах формуються переважно угруповання союзу <i>Carpino orientalis – Quercion pubescentis</i> , а на крутих, із гірше розвиненими ґрунтами угруповання союзу <i>Elytrigio (nodosae) – Quercion pubescentis</i> .	11, 12
G1.738	Euxinian white oak woods – евксинські світлі дубові ліси		
G1.7A G1.7A1 G1.7A12	Steppe <i>Quercus</i> woods – Степові діброви Euro-Siberian steppe <i>Quercus</i> woods – Євросибірські дубові ліси Tartar maple steppe oak woods – Степові татарськокленові дубові ліси	Дубові ліси схилів річкових долин та балок на змитих сірих лісових ґрунтах, деградованих чорноземах, з <i>Acer tataricum</i> , <i>A. campestre</i> , <i>Cornus mas</i> , <i>Cotinus coggigria</i> у чагарниковому ярусі та субсередземноморськими (<i>Carex brevicollis</i> , <i>Laser trilobum</i> , <i>Scutellaria altissima</i>) і неморальними, переважно світолюбними (<i>Carex montana</i> , <i>Veronica chamaedris</i> , <i>Campanula persicifolia</i> , <i>Lathyrus niger</i>) елементами у трав'яному ярусі.	3, 4
G1.7A1222	Pontic <i>Acer tataricum-Quercus pubescens</i> steppe woods – Понтичні кленово-	Ліси на вилугуваних чорноземних ґрунтах або червоно-бурих глинах. Однорусний деревостан із зімкнутістю крон 0,7-0,8 утворений <i>Quercus pubescens</i> з незначною домішкою <i>Quercus robur</i> . Чагарниковий ярус із	4, 7

Код EUNIS	Назва	Короткий опис	Регіони
	пухнастодубові ліси	зімкнутістю (0,4) формує <i>Cornus mas</i> , рідше <i>Cotinus coggygria</i> , <i>Prunus spinosa</i> або <i>Spiraea hypericifolia</i> . У трав'янистому ярусі зростають неморальні субсередземноморські (<i>Asparagus tenuifolius</i> , <i>Vinca herbacea</i> , <i>Polygonatum latifolium</i>); неморальні широкоареальні (<i>Polygonatum multiflorum</i> , <i>Astragalus glycyphyllos</i>) степові та лучно-степові види (<i>Achillea setacea</i> , <i>Verbascum orientale</i> , <i>Elytrigia repens</i> , <i>Teucrium chamaedrys</i> , <i>Fragaria viridis</i> , <i>Thalictrum minus</i> , <i>Inula salicina</i> , <i>Trifolium alpestre</i>). Репрезентують угруповання союзу <i>Quercion pubescenti-petaeae</i> .	
G1.7A1224	Sarmatic <i>Acer tataricum</i> - <i>Quercus robur</i> steppe woods – Сарматські татарськокленово-дубові ліси	Байрачні ліси з <i>Quercus robur</i> на схилах різної крутизни та експозиції, рідше – на межиріччях у південній частині лісостепової зони. Зростають на темносірих та чорноземних опідзолених ґрунтах. Добре виражений підлісок формують <i>Acer tataricum</i> , <i>Swida sanguinea</i> , <i>Corylus avellana</i> , <i>Rhamnus cathartica</i> . У трав'яному ярусі зростають неморальні світлолюбиві (<i>Campamula persicifolia</i> , <i>Vicia pisiformis</i>) з участю лучно-степових (<i>Filipendula vulgaris</i> , <i>Coronilla varia</i>) та неморально-субсередземноморських видів (<i>Scutellaria altissima</i> , <i>Melica picta</i> , <i>Polygonatum latifolium</i>). Ці ліси належать до класу <i>Quercetea robori-petraeae</i> .	3–9, 15
G1.7A1XX	Скельнодубові ліси скупієві та кизиліві	Ліси з <i>Quercus petraeae</i> формуються на сухих темно-сірих опідзолених ґрунтах. Чагарниковий ярус добре сформований із <i>Cornus mas</i> , <i>Cotinus coggygria</i> , <i>Swida sanguinea</i> . Трав'янистий покрив розріджений (до 50%) утворюють переважно неморальні субсередземноморські види (<i>Carex brevicollis</i> , <i>Laser trilobum</i> , <i>Aegonichon purpureo-caeruleum</i> , <i>Lathyrus aureus</i>). Репрезентують угруповання асоціації <i>Aceri tatarico-Quercetum petraeae-roboris</i> .	3, 4, 7, 15
G1.7C4	Thermophilous <i>Tilia</i> woods – Термофільні липові ліси Silver lime woods – Ліси з <i>Tilia tomentosa</i>	Ліси з <i>Tilia tomentosa</i> на Закарпатті, які формуються на бурих малопотужних кам'янистих ґрунтах. Підлісок розріджений 0,2–0,3 формується із <i>Corylus avellana</i> , <i>Staphylea pinnata</i> . У трав'яному ярусі переважають теплолюбні та нейтрофільні види (<i>Dentaria bulbifera</i> , <i>Galium odoratum</i> , <i>Asarum europaeum</i> , <i>Euphorbia cyparissias</i> , <i>Symphytum tuberosum</i> , <i>Galeobdolon luteum</i> , <i>Melica uniflora</i>).	15

Код EUNIS	Назва	Короткий опис	Регіони
G1.7C G1.7CX	Mixed thermophilous woodland – Мішані термофільні ліси Термофільні рідколісся з <i>Pistacia mutica</i>	Реліктові угруповання поширені на південному узбережжі Криму на добре розвинених бурих ґрунтах, на висоті до 300 м н.р.м. Також фрагментарно зустрічаються в західній частині північного макросхилу. Як правило співдомінантом виступає <i>Paliurus spina-christi</i> . Формують угруповання порядку <i>Orno-Cotinetalia</i> .	11, 12
G1.8 Acidophilous Quercus-dominated woodland – Ацидофільні дубові ліси			
G1.87	Medio-European acidophilous <i>Quercus</i> forests – Середньоєвропейські ацидофільні дубові ліси	Дубові (з <i>Quercus robur</i> та <i>Q. petraea</i>) та дубово-соснові ліси на кислих піщаних та супіщаних, часом скелетних, підзолистих, часто оглеєних, ґрунтах різного рівня зволоження, в підліску яких переважає <i>Frangula alnus</i> , а в трав'яному ярусі представлені середньоєвропейські флористичні елементи (<i>Carex brizoides</i> , <i>Luzula luzuloides</i> , <i>Hieracium</i> spp.) та бореальні види (<i>Vaccinium myrtillus</i> , <i>Pteridium aquilinum</i> , <i>Calamagrostis arundinacea</i>).	1, 2, 3, 13, 15
G1.9 Non-riverine woodland with <i>Betula</i>, <i>Populus tremula</i> or <i>Sorbus aucuparia</i> – Незаплавні ліси з <i>Betula</i>, <i>Populus tremula</i> або <i>Sorbus aucuparia</i>			
G1.91 G1.91X	<i>Betula</i> woodland not on marshy terrain – Лісиста місцевість <i>Betula</i> не на болотяній місцевості Дніпровськоберезові, осикові аренні колкові ліси	Низькорослі гіперксеротермні невеликі острівні лісові масиви серед піщаного степу з домінуванням <i>Betula borysthena</i> Klokov. Більшість колків є досить "світлими", зімкнутість крон – 0,3-0,6. Підлісок термофільний, розвинутий слабо. Частіше представлений підростом або прикореневими паростками берези дніпровської, а також <i>Rhamnus cathartica</i> , <i>Frangula alnus</i> , <i>Rubus caesius</i> . Трав'янистий покрив більш або менш розвинутий, досить гетерогенний: від досить ксерофільного до досить гідрофільного. Формуються в комплексі з піщаними степами на позитивних елементах рельєфу і лучною рослинністю. Представлені переважно угрупованнями асоціації <i>Poo angustifolii</i> .	7, 10

Код EUNIS	Назва	Короткий опис	Регіони
		<i>Betuletum borysthénicae</i> союзу <i>Asparago tenuifolii-Quercion robori</i> класу <i>Salicetea purpurea</i> .	
G1.A Meso- and eutrophic <i>Quercus</i>, <i>Carpinus</i>, <i>Fraxinus</i>, <i>Acer</i>, <i>Tilia</i>, <i>Ulmus</i> and related woodland – Мезо- та еутрофні широколистяні ліси			
G1.A1	<i>Quercus-Fraxinus-Carpinus betulus</i> woodland on eutrophic and mesotrophic soils Дубово-ясеневі-грабові ліси на еутрофних та мезотрофних ґрунтах	Дубово-грабові мезофітні мезотрофні ліси на сірих лісових ґрунтах з переважанням неморальних флористичних елементів (<i>Lathyrus vernus</i> , <i>Asarum europaeum</i> , <i>Pulmonaria obscura</i> , <i>Paris quadrifolia</i>) та значною участю ранньовесняних ефемероїдів (<i>Anemone ranunculoides</i> , <i>Corydalis cava</i> , <i>C. solida</i> , <i>Scilla bifolia</i> , <i>Isopyrum thalictroides</i>). Репрезентують субконтинентальні дубово-грабові ліси, зокрема південно-східноєвропейські дубово-грабові ліси союзу <i>Carpinion betuli</i> .	4–10
G1.A4 G1.A46 G1.A464	Ravine and slope woodland – Ущелинні та схилі ліси Southeastern European ravine forests - Південно-східноєвропейські ущелинні ліси Eastern Carpathian ravine forests – Східнокарпатські ущелинні ліси	Ліси стрімких схилів та ущелин, ділянок поблизу зниженої верхньої межі лісу в Карпатах, в деревостані яких значну роль відіграє явір (<i>Acer pseudoplatanus</i>), а в трав'яному ярусі ростуть <i>Phyllitis scolopendrium</i> , <i>Lunaria rediviva</i> , <i>Actaea spicata</i> , <i>Polystichum aculeatum</i> , види субальпійського високотрав'я (<i>Adenostyles alliariae</i> , <i>Cicerbita alpina</i> , <i>Athyrium distentifolium</i>) та неморальні види букових лісів (<i>Senecio fuchsii</i> , <i>Prenanthes purpurea</i>). Репрезентують угруповання асоціацій <i>Acereto-Fraxinetum</i> , <i>Phyllitido-Aceretum</i> .	14
G1.A47	Euxinian ravine forests – Евксинські ліси урвистих схилів	Ліси з домінуванням <i>Acer stevenii</i> , що фрагментарно трапляються у середньому та верхньому поясах Гірського Криму на кам'янистих ґрунтах,	11

Код EUNIS	Назва	Короткий опис	Регіони
G1.A47X	Кримські ліси урвистих схилів та осипів з <i>Acer stevenii</i>	осипах, відвалах. Репрезентують угруповання асоціації <i>Aceri stevenii</i> – <i>Fagetum tauricae</i> союзу <i>Dentario quinquefoliae</i> – <i>Fagion sylvaticae</i> порядку <i>Dentario–Fagetalia</i> .	
G1.A5 XXXXX	<i>Tilia</i> woodland – Липові ліси Липові ліси на схилах	Липові (з домішкою граба, дуба, в'язів) ліси на стрімких схилах долин середніх та малих річок лісової та степової зон. Мають стрічковидний характер (тягнуться смугами), але ніде не займають великих площ. У трав'яному та чагарниковому ярусах представлені звичайні неморальні види (<i>Poa nemoralis</i> , <i>Carex pilosa</i> ; <i>Corylus avellana</i> тощо).	1-9, 14
G1.A7	Mixed deciduous woodland of the Black and Caspian Seas – Мішані листопадні ліси Чорного та Каспійського морів	Базифільні ліси з <i>Quercus petraeae</i> середнього лісового поясу Гірського Криму, що формують широкий лісовий пояс на північному (500 – 800 м н.р.м.) та південному (600 – 800 м н.р.м.) макросхилах на некрутих (до 30°) схилах різної експозиції на добре розвинених сухих та свіжих ґрунтах, що підстиляються вапняками, в умовах помірного клімату. Формують комплекс угруповань союзів <i>Dentario quinquefoliae</i> – <i>Fagion sylvaticae</i> порядку <i>Dentario–Fagetalia</i> та <i>Paenion dauricae</i> – <i>Quercion petraeae</i> порядку <i>Quercio-Carpinetalia betuli</i> .	11
G3.1 <i>Abies</i> and <i>Picea</i> woodland – Ялицеві та смерекові ліси			
G3.1B G3.1B2 G3.1B22	Alpine and Carpathian subalpine <i>Picea</i> forests – Альпійські та карпатські субальпійські смерекові ліси Tall herb subalpine spruce forests – Високотравні субальпійські смерекові ліси <i>Adenostyles alliariae</i> subalpine spruce forests - Субальпійські смерекові ліси з <i>Adenostyles alliariae</i>	Ялинники верхнього лісового поясу Горган, Чорногори і Чивчин з багатовидовим трав'яним покривом, в якому переважають високорослі мезогірофітні види широкотрав'я (<i>Adenostyles alliariae</i> , <i>Athyrium dystentifolium</i> , <i>Cirsium waldsteinii</i> , <i>Doronicum austriacum</i> , <i>Cicerbita alpina</i> , <i>Verathrum lobelianum</i>) та неморальні види букових лісів (<i>Senecio fuchsii</i> , <i>Euphorbia amygdaloides</i> , <i>Milium effusum</i>). Формуються на буроземних скелетних добре зволжених ґрунтах на схилах та в ущелинах вздовж верхів'я потоків верхнього лісового поясу. Репрезентують угруповання асоціації <i>Adenostylo alliariae</i> – <i>Piceetum</i> союзу <i>Athyrio alpestri</i> – <i>Piceion</i> порядку <i>Athyrio-Piceetalia</i> класу <i>Vaccinio-Piceetea</i> .	14
G3.2 Alpine <i>Larix-Pinus cembra</i> woodland – Альпійські <i>Larix-Pinus cembra</i> ліси			

Код EUNIS	Назва	Короткий опис	Регіони
G3.25	Carpathian <i>Larix</i> and <i>Pinus cembra</i> forests – Карпатські ліси з <i>Larix</i> та <i>Pinus cembra</i>	Кедрові (з <i>Pinus cembra</i>) та модринові (з <i>Larix decidua</i>) зеленомошні та сфагнові ялинники на брилових сильноскелетних пісковикових ґрунтах у верхньому лісовому поясі поблизу верхньої межі лісу в Горганах формують угруповання асоціації <i>Cembro-Piceetum</i> союзу <i>Piceion excelsae</i> порядку <i>Piceetalia excelsae</i> .	14
G3.4 <i>Pinus sylvestris</i> woodland south of the taiga – Ліси <i>Pinus sylvestris</i> південніше тайги			
G3.42 G3.423	Middle European <i>Pinus sylvestris</i> forests – Середньоевропейські соснові ліси Western Eurasian steppe pine forests – Західноєвразійські степові соснові ліси	Соснові ліси на піщаних терасах великих і середніх річок степової зони, в яких переважають псамофітні понтично-сарматські флористичні елементи. Формують угруповання соснових лісів союзу <i>Dicrano–Pinion</i> класу <i>Vaccinio-Piceetea</i> та утворюють комплекс з угрупованнями відкритих пісків класу <i>Festucetea vaginatae</i> .	5, 8
G3.42X	Донецькі ліси <i>Pinus sylvestris</i> на крейді	Реліктові ендемічні ліси, які формуються на крейдяних схилах чи осипах. Деровостан розріджений (0,2–0,4) утворений <i>Pinus sylvestris</i> var. <i>cretacea</i> . Підлісок добре розвинений із зімкненістю до 0,5 утворений <i>Cotinus coggigria</i> , <i>Euonymus verrucosa</i> , <i>E.europaea</i> , <i>Swida sanguinea</i> , <i>Ligustrum vulgare</i> , <i>Caragana frutex</i> , <i>Genista tanaitica</i> . Травостій розвинутий нерівномірно, його покриття коливається від 10 до 55%. Основу складають кретофільні ендеми (<i>Festuca cretacea</i> , <i>Serratula tanaitica</i> , <i>Scutellaria cretica</i> , <i>Thymus cretaceus</i> та ін.), понтичні ендеми (<i>Bupleurum falcostum</i> , <i>Euphorbia stepposa</i> , <i>Jurinea arachnoidea</i> та ін.). Широко представлена група степових євроазіатських ксерофітів (<i>Festuca valesiaca</i> , <i>Stipa pulcherrima</i> , <i>S. zaleskii</i> , <i>S. pennata</i> , <i>Salvia nutans</i> та ін.). Звичайними є і неморальні види – <i>Convallaria majalis</i> , <i>Carex pilosa</i> , <i>C. michelii</i> , <i>Polygonatum multiflorum</i> тощо.	7, 8
G3.4C G3.4C9	Southeastern European <i>Pinus sylvestris</i> forests – Південно-східноєвропейські соснові ліси East Carpathian bilberry Scots pine forests –	Реліктові соснові ліси на кам'янистих осипах флішових пісковиків Карпат. Завдяки переважно дощовому живленню та оліготрофності едафічних умов часто розвинений потужний ярус сфагнових мохів, на яких, поряд з типовими бореальними видами (<i>Vaccinium myrtillus</i> , <i>V. vitis-idaea</i>) ростуть види верхових	14

Код EUNIS	Назва	Короткий опис	Регіони
	Східнокарпатські соснові ліси чорничні	боліт (<i>Oxycoccus microcarpos</i> , <i>Empetrum nigrum</i>).	
G3.4E	Ponto-Caucasian <i>Pinus sylvestris</i> forests – Понто-Кавказькі соснові ліси	Кримські ліси з <i>Pinus kochiana</i> , які формують верхній лісовий пояс (800-1200 м н.р.м.) на вершині та південному макросхилі Головної гряди, на бурих гірсько-лісових, дуже змитих ґрунтах, що підстиляються верхньоюрськими вапняками. Репрезентовані різноманітними угрупованнями союзу <i>Pinion kochianae</i> класу <i>Erico-Pinetea</i> .	11
G3.4EX	Ліси з <i>Pinus kochiana</i>		
G3.5 – <i>Pinus nigra</i> woodland – Ліси з <i>Pinus nigra</i>			
G3.56	<i>Pinus pallasiana</i> and <i>Pinus banatica</i> forests – Ліси з <i>Pinus pallasiana</i> та <i>Pinus banatica</i>	Ліси з <i>Pinus pallasiana</i> , що ростуть на південних схилах із скелетними слабкорозвинутими рендзинами, бурими та коричнево-бурими ґрунтами на верхньоюрських вапняках у верхньому лісовому поясі (450-800 м н.р.м.) південного макросхилу Головної гряди Кримських гір. Формують угруповання асоціації <i>Pinetum pallasianae</i> класу <i>Erico-Pinetea</i> .	11, 12
G3.565	Кримські ліси з <i>Pinus pallasiana</i>		
G3.7 – Lowland to montane mediterranean <i>Pinus</i> woodland (excluding <i>Pinus nigra</i>) – Середземноморські низинні та гірські соснові ліси (за винятком <i>Pinus nigra</i>)			
G3.75	<i>Pinus brutia</i> forests – Ліси з <i>Pinus brutia</i>	Ліси з <i>Pinus stankewiczii</i> нижнього лісового поясу, що зростають на скелетних дуже сухих бурих ґрунтах. Часто співдомінує <i>Juniperus excelsa</i> . Репрезентує угруповання асоціації <i>Pinetum pityusa-tauricum</i> і часто утворює комплекси з іншими асоціаціями союзу <i>Jasmino–Juniperion excelsae</i> .	12
G3.75X	Ліси з <i>Pinus pityusa</i> spp. <i>stankewiczii</i> Криму та Західного Закавказзя		
G3.75X1	Кримські ліси з <i>Pinus stankewiczii</i>		
G3.9 – Coniferous woodland dominated by <i>Cupressaceae</i> or <i>Taxaceae</i> – Хвойні ліси із домінуванням видів з родин <i>Cupressaceae</i> або <i>Taxaceae</i>			
G3.93	Greek <i>Juniperus excelsa</i> woods – Рідколісся з <i>Juniperus excelsa</i>	Зарості <i>Juniperus excelsa</i> на стрімких схилах нижнього гірського поясу Кримських гір до висоти 450-600 м н.р.м. на дуже сухих, щербенисто-кам'янистих погано розвинених ґрунтах в умовах посушливо-теплого середземноморського клімату. Є реліктовими угрупованнями на північній межі ареалу. Найбільш поширеними є угруповання асоціації <i>Phleo–Juniperetum excelsae</i> , може утворювати комплекси з іншими асоціаціями союзу <i>Jasmino–Juniperion excelsae</i> .	11, 12

Код EUNIS	Назва	Короткий опис	Регіони
G3.94	<i>Juniperus foetidissima</i> woods – Рідколісся з <i>Juniperus foetidissima</i>	Відмічені у Криму в єдиному локалітеті на крутих південних і східних схилах на висоті 700-900 м н.р.м. на змитих малопотужних бурих хрящувато-кам'янистих ґрунтах, що підстилаються юрськими вапняками.	11
G3.99	<i>Juniperus oxycedrus</i> woods – Рідколісся з <i>Juniperus oxycedrus</i>	Дуже рідко поширені рідколісся з домінуванням <i>Juniperus oxycedrus</i> віком приблизно 100 років з проективним покриттям не менше 0,3.	11, 12
G3.A Picea taiga woodland – Тайгові ялинові ліси			
G3.A1	<i>Vaccinium myrtillus</i> western <i>Picea</i> taiga – Чорничні західні тайгові ялинові ліси	Екстразональні мезотрофні острівні ялинники Західного Полісся з типовими бореальними видами у трав'яному ярусі (<i>Vaccinium myrtillus</i> , <i>Maianthemum bifolium</i> , <i>Lycopodium annotinum</i> , <i>Goodyera repens</i>). Формують фрагментарні угруповання підсоюзу <i>Vaccinio-Piceenion</i> .	1
G3.E Nemoral bog conifer woodland – Неморальні болотні ліси			
G3.E1	<i>Pinus mugo</i> bog woods – Болотні ліси <i>Pinus mugo</i>	Болота лісового поясу Карпат з <i>Pinus mugo</i> . в умовах надмірного зволоження формують угруповання асоціації <i>Pino mugo-Sphagnetum</i> союзу <i>Sphagnion magelanici</i> порядку <i>Sphagnetalia magelanici</i> класу <i>Oxycocco-Sphagnetea</i> .	14
G3.E2	Nemoral <i>Pinus sylvestris</i> mire woods – Неморальні болота з <i>Pinus sylvestris</i>	Лісові оліготрофні болота з пригніченою сосною <i>Pinus sylvestris</i> на потужному шарі торфу. Деревостан розріджений (0,1-0,3), заввишки 1 – 5 м. У трав'яному покриві переважають чагарнички <i>Ledum palustre</i> , <i>Andromeda polifolia</i> , <i>Oxycoccus microcarpos</i> , <i>O. palustris</i> , суцільний моховий покрив формують сфагнові мохи. Виразений мікрорельєф із підвищених сфагнових купин та більш оводнених западинок-мочажин з <i>Scheuchzeria palustris</i> , <i>Carex limosa</i> , <i>Rhynchospora alba</i> .	1,2,13,14
G3.E5	Nemoral peatmoss <i>Picea</i> woods – Неморальні сфагнові смерекові ліси	Заболочені сфагнові смерекові (<i>Picea abies</i>) ліси на торфі в лісовому поясі Карпат, які репрезентують угруповання асоціації <i>Sphagno girgensohnii-Piceetum</i> .	14
G3.E6	Nemoral bog <i>Picea</i> woods – Неморальні заболочені ялинники	Острівні екстразональні природні заболочені ялинники Полісся із добре розвиненим моховим ярусом із сфагнумів (<i>Sphagnum nemoreum</i> , <i>S.</i>	1, 2

Код EUNIS	Назва	Короткий опис	Регіони
		<i>squarrosus</i> , <i>S. palustre</i>). Належать до порядку <i>Vaccinio-Piceetalia</i> .	
G3.EX	Nemoral <i>Betula pubescens</i> mire woods – Неморальні болота з <i>Betula pubescens</i>	Пухнастоберезові (<i>Betula pubescens</i>) мезотрофні лісові болота з <i>Eriophorum vaginatum</i> , <i>Carex lasiocarpa</i> , <i>Menyanthes trifoliata</i> , <i>Oxycoccus palustris</i> , <i>Vaccinium uliginosum</i> , <i>Ledum palustre</i> у трав'яному ярусі та добре розвиненим моховим покривом (різні види <i>Sphagnum</i>). Формують переважно угруповання асоціації <i>Betuletum pubescentis</i> класу <i>Vaccinio-Piceetea</i> , часто у комплексі з угрупованнями класу <i>Scheuchzerio-Caricetea nigrae</i> .	1,2,13,14
G4.7 Mixed <i>Pinus sylvestris</i>-acidophilous <i>Quercus</i> woodland – Мішані ацидофільні дубово-соснові ліси			
G4.71	Subcontinental nemoral <i>Pinus-Quercus</i> forests – Субконтинентальні неморальні дубово-соснові ліси	Субконтинентальні дубово-соснові мішані освітлені ліси на супіщано-суглинистих дерново-підзолистих свіжих ґрунтах, флористично багаті, для трав'яного ярусу характерна комбінація видів широколистяних (<i>Asarum europaeum</i> , <i>Hepatica nobilis</i> , <i>Polygonatum odoratum</i> , <i>Convallaria majalis</i>), соснових (<i>Vaccinium myrtillus</i> , <i>Pteridium aquilinum</i>) лісів та узлісь (<i>Campanula persicifolia</i> , <i>Geranium sanguineum</i> , <i>Peucedanum cervaria</i>).	1, 2, 3, 13

ДОДАТОК 6.

Перелік, категорії рідкості та поширення рідкісних, вразливих, зникаючих та ендемічних видів рослин лісових територій України

Умовні позначення

Охоронний статус:

національний (ЧКУ – Червона книга України),

європейський (ЄЧС – Європейський червоний список, Бе – Бернська конвенція),

глобальний (МСОП – Червоний список Міжнародного союзу охорони природи, Бо – Боннська конвенція, Ва – Вашингтонська конвенція).

Категорії рідкості: : + – зникаючий, рідкісний або вразливий (застосовується лише для тих лісгосподарських округів, де є відповідна позначка; відсутність інформації у комірці не говорить про можливу відсутність поширення виду для даного лісгосподарського округу).

Раритетний вид (українська і латинська назви)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Аконіт Бессера <i>Aconitum besserianum</i> Andr. ex Trautv.	національний (ЧКУ), ендемік			+												
Аконіт несправжньоотруйний <i>Aconitum pseudanthora</i> Blocki ex Pacz.	національний (ЧКУ), ендемік			+												
Аконіт опушеноплодий <i>Aconitum lasiocarpum</i> (Rchb.) Gáyer	національний (ЧКУ)			+												
Анемона розлога <i>Anemone laxa</i> Juz.	національний (ЧКУ)			+												

Раритетний вид (українська і латинська назви)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Аспленій чорний <i>Asplenium adiantum-nigrum</i> L.	національний (ЧКУ)			+												+
Баранець звичайний <i>Huperzia selago</i> (L.) Bernh. ex Schrank et Mart.	національний (ЧКУ)			+												
Береза Клокова <i>Betula klokovii</i> Zaverucha	національний (ЧКУ) ендемік			+												
Береза низька <i>Betula humilis</i> Schrank	національний (ЧКУ)	+		+												
Білоцвіт весняний <i>Leucojum vernalis</i> L.	національний (ЧКУ)			+												
Білоцвіт літній <i>Leucojum aestivum</i> L.	національний (ЧКУ)															+
Бруслина карликова <i>Euonymus nana</i> Bieb.	національний (ЧКУ)			+	+								+			
Бузок східнокарпатський <i>Syringa josikaea</i> Jacq.	національний (ЧКУ)													+	+	
Булатка великоквіткова <i>Cephalanthera damasonium</i> (Mill.) Druce	національний (ЧКУ)	+			+	+									+	+

Раритетний вид (українська і латинська назви)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Булатка довголиста <i>Cephalanthera longifolia</i> (L.) Fritsch.	національний (ЧКУ)								+	+						
Булатка червона <i>Cephalanthera rubra</i> (L.) Rich.	національний (ЧКУ)		+	+	+	+			+							
Верба Старке <i>Salix starkeana</i> Willd.	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	+							+		
Вовчі ягоди пахучі, боровик <i>Daphne sneorum</i> L.	національний (ЧКУ)			+	+											
Гніздівка звичайна <i>Neottia nidus-avis</i> (L.) Rich.	національний (ЧКУ)					+	+	+	+	+						
Гронянка багатороздільна <i>Botrychium multifidum</i> (S.G. Gmel.) Rupr.	Додаток I Бернської Конвенції			+	+		+							+		+
Гронянка віргінська <i>Botrychium virginianum</i> (L.) Sw	національний (ЧКУ)			+			+									
Гронянка півмісяцева <i>Botrychium lunaria</i> (L.) SW.	національний (ЧКУ)				+	+	+						+			+
Гронянка ромашколиста <i>Botrychium matricariifolium</i> (A. Braun ex Döll) W. D. J. Koch.	національний (ЧКУ)			+										+		+
Гудайєра повзуча <i>Goodyera repens</i> (L.) R. Br.	національний (ЧКУ)			+			+					+	+	+	+	

Раритетний вид (українська і латинська назви)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Дельфіній високий <i>Delphinium elatum</i> L.	національний (ЧКУ)														+	
Дельфіній Сергія <i>Delphinium sergii</i> Wisjul.	національний (ЧКУ), ендемік								+	+						
Дзвоники карпатські <i>Campanula carpatica</i> Jacq.	національний (ЧКУ), ендемік														+	
Діфазіаструм сплюснутий, д. Зейлера та д. Триколосокий <i>Diphasiastrum complanatum</i> (L.) Holub <i>D. zeilleri</i> (Rouy) Holub <i>D. tristachyum</i> (Pursh) Holub	національний (ЧКУ)			+			+							+		
Еритроній собачий зуб <i>Erythronium dens-canis</i> L.	національний (ЧКУ)	+		+										+	+	+
Жеруха ніжна <i>Cardamine tenera</i> S.G.Gmelin. ex C.A.Mey.	національний (ЧКУ)											+				
Зірочки чохлаваті <i>Gagea spathacea</i> (Hayne) Salisb.	національний (ЧКУ)															+

Раритетний вид (українська і латинська назви)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Змієголовник Рюйша <i>Dracosephalum ruyschiana</i> L.	національний (ЧКУ); Додаток I Бернської Конвенції			+	+	+	+		+					+		
Зозулинець пурпуровий <i>Orchis purpurea</i> Huds.	національний (ЧКУ)	+		+	+									+	+	
Зозулині сльози серцелисті <i>Listera cordata</i> (L.) R.Br.	національний (ЧКУ)													+	+	
Зозулині сльози яйцевидні <i>Listera ovata</i> (L.) R. Br.	національний (ЧКУ)					+	+			+						
Зозулині черевички справжні <i>Cypripedium calceolus</i> L.	національний (ЧКУ) глобальний (Бе)	+		+	+	+	+							+	+	
Клопогін європейський <i>Cimicifuga europaea</i> Schipcz. (C. foetida auct non L.)	Європейський Червоний список	+		+												
Комперія Компера <i>Comperia comperana</i> (Steven) Aschers. et Garebn	національний (ЧКУ)											+	+			
Коральковець тричінадрізаний <i>Corallorhiza trifida</i> Châtel.	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+						+	+	+		

Раритетний вид (українська і латинська назви)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Коручка білувата <i>Epipactis albensis</i> Nováková et Rydlo	національний (ЧКУ)															+
Коручка дрібнолиста <i>Epipactis microphylla</i> (Ehrh.) Sw.	національний (ЧКУ)										+	+	+			+
Коручка темно-червона <i>Epipactis atrorubens</i> (Hoffm. ex Bernh.) Schult.	національний (ЧКУ)				+	+						+	+			
Лілія лісова <i>Lilium martagon</i> L.	національний (ЧКУ)					+	+									
Лімодорум недорозвинений <i>Limodorum abortivum</i> (L.) Sw.	національний (ЧКУ)											+	+			
Любка дволиста <i>Platanthera bifolia</i> (L.) Rich.	національний (ЧКУ)		+			+	+	+	+	+	+	+	+			
Любка зеленоквіткова <i>Platanthera chlorantha</i> (Cust.) Reichenb.	національний (ЧКУ)		+			+	+	+	+			+	+			
Малаксис однолистий <i>Malaxis monophyllos</i> (L.) Sw.	національний (ЧКУ)			+										+	+	
Модрина польська <i>Larix polonica</i> Racib.	національний (ЧКУ), ендемик														+	
Надбородник безлистий <i>Eripogium aphyllum</i> Sw.	національний (ЧКУ)			+											+	

Раритетний вид (українська і латинська назви)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Нарцис вузьколистий <i>Narcissus angustifolius</i> Curt.	національний (ЧКУ)															+
Нектароскордій болгарський <i>Nectaroscordum bulgaricum</i> Janka	національний (ЧКУ)											+				
Неотіанта каптурувата <i>Neottianthe cucullata</i> (L.) Schlechter	національний (ЧКУ)	+	+	+												
Орлики чорніючі <i>Aquilegia nigricans</i> Baumg.	національний (ЧКУ)														+	
Осока затінкова <i>Carex umbrosa</i> Host	національний (ЧКУ)				+											
Осока збіднена <i>Carex depauperata</i> Curt. ex With.	національний (ЧКУ)										+	+				
Пальчатокорінник Фукса <i>Dactylorhiza fuchsii</i> (Druce) Soó	національний (ЧКУ)			+										+		+
Пальчатокорінник римський <i>Dactylorhiza romana</i> (Seb.) Soó	національний (ЧКУ)										+	+	+			
Півники борові <i>Iris pineticola</i> Klokov	національний (ЧКУ) ендемик				+	+	+	+	+	+						
Підсніжник білосніжний <i>Galanthus nivalis</i> L.	національний (ЧКУ)		+			+										

Раритетний вид (українська і латинська назви)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Підсніжник ельвеза <i>Galanthus elwesii</i> Hook. f.	національний (ЧКУ)										+					
Підсніжник складчастий <i>Galanthus plicatus</i> M.Bieb.	національний (ЧКУ)											+	+			
Плаун річний <i>Lycopodium annotinum</i> L.	національний (ЧКУ)				+	+										
Плаунок швейцарський <i>Selaginella helvetica</i> (L.) Spring	національний (ЧКУ)															+
Ранник весняний <i>Scrophularia vernalis</i> L.	національний (ЧКУ)				+	+		+	+	+						
Регіональний нерія палрмська <i>Roegneria panormitana</i> (Parl.) Nevski	національний (ЧКУ)												+			
Ремнепелюстник козячий <i>Himantoglossum caprinum</i> (M. Bieb.) C. Koch	національний (ЧКУ), ендемік											+	+			
Рускус під'язиковий <i>Ruscus hypoglossum</i> L.	національний (ЧКУ)												+			
Рябчик гірський <i>Fritillaria montana</i> Hoppe	національний (ЧКУ)			+												
Рябчик шаховий <i>Fritillaria meleagris</i> L.	національний (ЧКУ)															+

Раритетний вид (українська і латинська назви)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Секуригера тонка <i>Securigera elegans</i> (Pančić) Lassen	національний (ЧКУ)			+			+	+	+							+
Скополія карніолійська <i>Scopolia carniolica</i> Jacq.	національний (ЧКУ)	+		+	+											+
Смілька зеленоквіткова <i>Silene viridiflora</i> L.	національний (ЧКУ)											+	+			
Сосна кедрова європейська <i>Pinus cembra</i> L.	національний (ЧКУ)														+	
Сосна піцундська <i>Pinus brutia</i> Ten. var. <i>pityusa</i> (Steven) Silba	національний (ЧКУ)												+			
Сугайник угорський <i>Doronicum hungaricum</i> Riechenb. fil.	національний (ЧКУ)							+			+					+
Суничник дрібноплідий <i>Arbutus andrachne</i> L.	національний (ЧКУ)												+			
Таволга польська <i>Spiraea polonica</i> Blocki	національний (ЧКУ)			+												
Тис ягідний <i>Taxus baccata</i> L.	національний (ЧКУ)												+	+	+	
Тюльпан дібровний <i>Tulipa quercetorum</i> Klokov et Zoz	національний (ЧКУ)				+	+										

Раритетний вид (українська і латинська назви)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Фіалка біла <i>Viola alba</i> Bess.	національний (ЧКУ)			+												
Фіалка Джоя <i>Viola jooi</i> Janka	національний (ЧКУ)			+												
Фісташка туполиста <i>Pistacia mutica</i> Fisch. & C.A.Mey.	національний (ЧКУ)											+	+			
Хамедафна чашкова <i>Chamaedaphne calyculata</i> (L.) Moench	національний (ЧКУ)	+														
Цикламен коський <i>Cyclamen coum</i> Mill. (C. kuznetzovii Kotov et Czernowa)	національний (ЧКУ)											+				
Чина ряба <i>Lathyrus venetus</i> (Mill.) Wohlf.	національний (ЧКУ)			+	+		+									
Шафран Гейфелів <i>Crocus heuffelianus</i> Herb.	національний (ЧКУ)			+												+
Ялівець високий <i>Juniperus excelsa</i> Bieb.	національний (ЧКУ)												+			
Ялівець смердючий <i>Juniperus foetidissima</i> Willd.	національний (ЧКУ)												+			
Ясен білоцвітий <i>Fraxinus ornus</i> L.	національний (ЧКУ)															+

ДОДАТОК 7.

Перелік та поширення рідкісних, вразливих і зникаючих видів птахів лісових територій України

Умовні позначення

Охоронний статус:

національний (ЧКУ – Червона книга України);

європейський (ЄЧС – Європейський червоний список, Бе – Бернська конвенція);

глобальний (МСОП – Червоний список Міжнародного союзу охорони природи, Бо – Боннська конвенція, Ва – Вашингтонська конвенція);

Категорії рідкості птахів: + – зникаючий, рідкісний або вразливий.

Раритетні види (Latin and Ukrainian)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
								Північний			Півден- ний.					
		I	II	IIIзх	IV	V	VI	VII	VIII	IX		X	XI	XII	XIII	XIV
Косар <i>Platalea leucorodia</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–	–	–	–
Коровайка <i>Plegadis falcinellus</i>	національний (ЧКУ) європейський (Бе), глобальний (Бо)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–	–	–	–
Лелека чорний <i>Ciconia nigra</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	+	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+

Раритетні види (Latin and Ukrainian)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
								Північний			Півден- ний.					
		I	II	IIIзх	IV	V	VI	VII	VIII	IX		X	XI	XII	XIII	XIV
Гоголь <i>Bucephala clangula</i>	національний (ЧКУ) європейський (Бе), глобальний (Бо)	+	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–	–	–	–
Скопа <i>Pandion haliaeetus</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Шуліка рудий <i>Milvus milvus</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Шуліка чорний <i>Milvus migrans</i>	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (Бо, Ва)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	–	–	+	–	+
Яструб коротконогий <i>Accipiter brevipes</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	–	–	–	–	–	–	–	+	+	–	–	–	–	–	–
Канюк степовий <i>Buteo rufinus</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	–	–	–	+	–	–	+	+	–	+	+	+	–	–	–
Змієїд <i>Circaetus gallicus</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	+	+	+	+	+	+	+	+	–	–	+	+	+	+	+

Раритетні види (Latin and Ukrainian)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
								Північний			Півден- ний.					
		I	II	IIIзх	IV	V	VI	VII	VIII	IX		X	XI	XII	XIII	XIV
Орел-карлик <i>Hieraetus pennatus</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	–	+	–	+	+	+	+	–	+	–	–	–	+	+	+
Підорлик великий <i>Aquila clanga</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (МСОП, Бо, Ва)	+	+	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Підорлик малий <i>Aquila pomarina</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	+	+	+	+	+	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Могильник <i>Aquila heliaca</i>	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (МСОП, Бо, Ва)	–	–	–	–	–	+	+	+	+	–	+	+	–	–	–
Беркут <i>Aquila chrysaetos</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Орлан-білохвіст <i>Haliaetus albicilla</i>	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (Бо, Ва)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	–	–	–	–	–
Гриф чорний <i>Aegypius monachus</i>	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (МСОП, Бо, Ва)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	–	–	–

Раритетні види (Latin and Ukrainian)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
								Північний			Півден- ний.					
		I	II	IIIзх	IV	V	VI	VII	VIII	IX		X	XI	XII	XIII	XIV
Кібчик <i>Falco vespertinus</i>	європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	+
Боривітер степовий <i>Falco naumanni</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	-	-	-
Тетерук <i>Lyrurus tetrix</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе)	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Глушець <i>Tetrao urogallus</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе)	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Журавель сірий <i>Grus grus</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	+	+	-	-	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
Голуб-синяк <i>Columba oenas</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе)	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+
Пугач <i>Bubo bubo</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Ва)	+	+	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	+	+	+
Совка <i>Otus scops</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Ва)	-	-	-	+	-	-	+	+	+	+	-	-	-	+	+

Раритетні види (Latin and Ukrainian)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати			
								Північний			Півден- ний.						
		I	II	IIIзх	IV	V	VI	VII	VIII	IX		X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Сич волохатий <i>Aegolius funereus</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Ба)	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–
Сичик-горобець <i>Glaucidium passerinum</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Ба)	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–
Сова довгохвоста <i>Strix uralensis</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Ба)	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Сова бородата <i>Strix nebulosa</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Ба)	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Сиворакша <i>Coracias garrulus</i>	європейський (Бе), глобальний (Бо)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	–	–	–	–	–	–
Жовна чорна <i>Dryocopus martius</i>	європейський (Бе)	+	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+

ДОДАТОК 8.

Перелік та поширення рідкісних, вразливих і зникаючих видів риб, амфібій і ссавців лісових територій України

Умовні позначення

Охоронний статус видів:

національний (ЧКУ – Червона книга України),

європейський (ЄЧС – Європейський червоний список, Бе – Бернська конвенція),

глобальний (МСОП – Червоний список Міжнародного союзу охорони природи, Бо – Боннська конвенція, Ва – Вашингтонська конвенція),

Категорії рідкісності видів амфібій, плазунів і ссавців: + – зникаючий, рідкісний або вразливий.

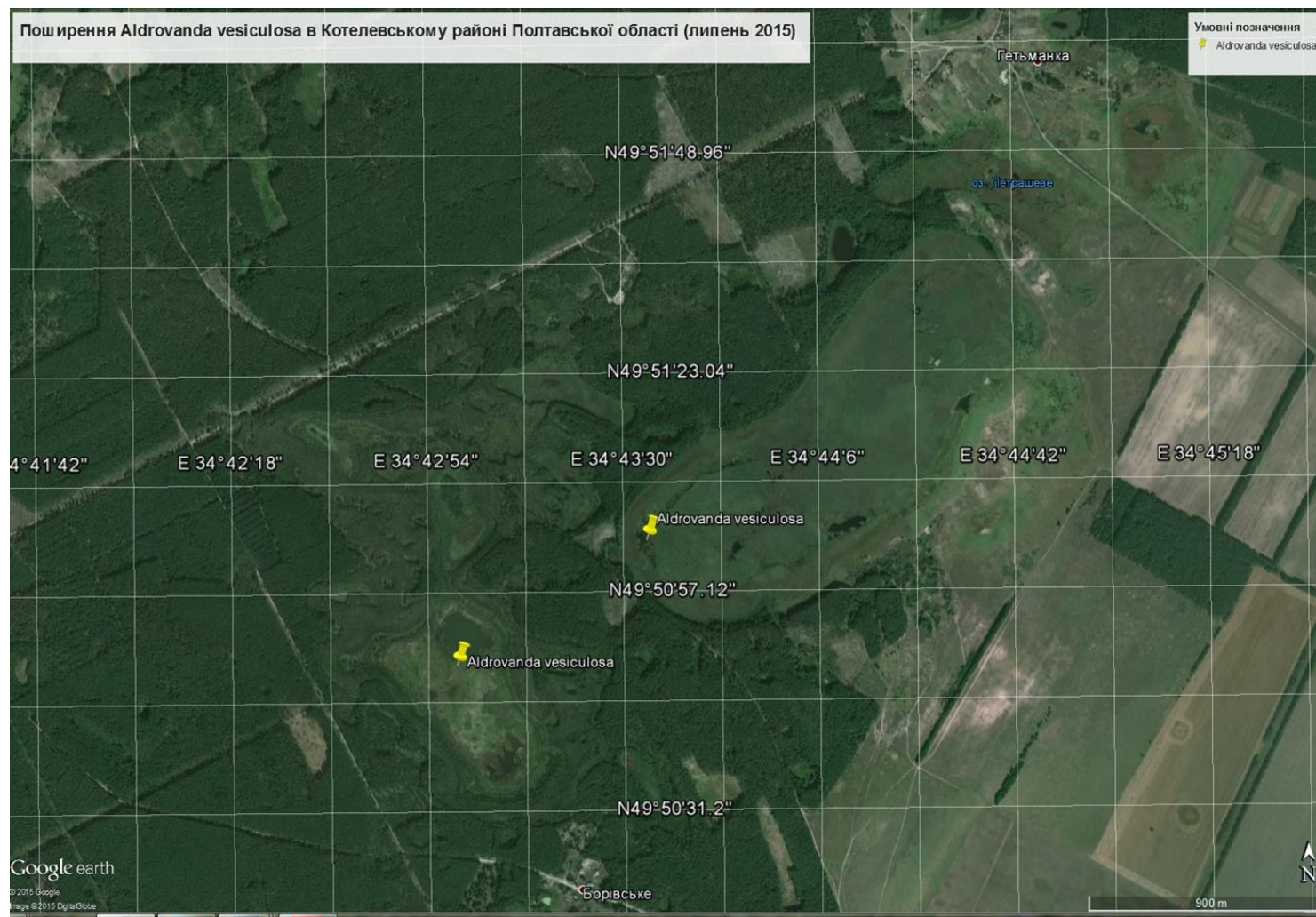
Вид	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гір. Крим		Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Риби																
Лосось дунайський <i>Hucho hucho</i>	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧК, Бе), глобальний (МСОП, Ва)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+
Харіус європейський <i>Thymallus thymallus</i>	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧК, Бе)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Форель струмкова <i>Salmo trutta</i>		–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Земноводні																
Саламандра плямиста <i>Salamandra salamandra</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Тритон карпатський <i>Lissotriton montadoni</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+

Вид	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гір. Крим		Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Тритон гірський <i>Mesotriton alpestris</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Рахавка звичайна <i>Hyla arborea</i>	європейський (Бе)	–	–	–	–	–	–	+	+	+	+	+	+	–	–	–
Тритон гребенястий <i>Triturus cristatus</i>	європейський (Бе)	–	–	–	–	+	+	+	+	+	+	–	–	–	–	–
Кажани																
Вечірниця велетенська <i>Nyctalus lasiopterus</i>	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (МСОП, Бо)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	–	+
Вечірниця мала <i>Nyctalus leisleri</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо)	–	–	–	–	–	+	+	–	–	+	+	+	+	+	+
Вечірниця руда <i>Nyctalus noctula</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо)	+	+	+	+	+	+	–	–	+	+	+	+	+	+	+
Вухань звичайний <i>Plecotus auritus</i>	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (Бо)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Нетопир лісовий <i>Pipistrellus nathusii</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо)	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	–	–	+	+	+

Вид	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гір. Крим		Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Нетопир-карлик <i>Pipistrellus pygmaeus</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо)	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Нічниця війчаста <i>Myotis nattereri</i>	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (Бо)	+	+	+	+	+	+	–	–	–	–	+	+	+	+	+
Нічниця довговуха <i>Myotis bechsteinii</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (МСОП, Бо)	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–+	+	+
Нічниця ставкова <i>Myotis dasycneme</i>	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧК, Бе), глобальний (МСОП, Бо)	+	–	–	–	+	+	–	–	–	–+	–	–	–	–	–
Широковух європейський <i>Barbastella barbastellus</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (МСОП, Бо)	+	–	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Хижі																
Ведмідь бурий <i>Ursus arctos</i>	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (Ва)	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Кіт лісовий <i>Felis sylvestris</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Ва)	+	+	+	–	–	–	–	–	–	+	–	–	+	+	+
Куниця лісова <i>Martes martes</i>	європейський (Бе)	–	–	–	–	+	+	+	+	+	–	+	–	–	–	–

Вид	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гір. Крим		Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Норка європейська <i>Mustela lutreola</i>	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (МСОП)	–	–	+	–	+	+	–	–	–	+	–	–	+	+	+
Рись звичайна <i>Lynx lynx</i>	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (Ва)	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Гризуні																
Бобер європейський <i>Castor fiber</i>	європейський (Бе)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–
Ратичні																
Зубр <i>Bison bonasus</i>	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (МСОП)	+	+	+	+	+	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Лось європейський <i>Alces alces</i>	європейський (Бе)	–	–	–	–	–	–	+	+	+	–	–	–	–	–	–
Олень благородний <i>Cervus elaphus</i>	європейський (Бе)	+	+	–	–	–	–	+	+	+	–	+	+	–	–	–

ДОДАТОК 9. Карта поширення *Aldrovanda vesiculosa* в Котелевському районі

ДОДАТОК 10.

Рекомендації щодо режимів збереження зникаючих, рідкісних та вразливих угруповань лісових екосистем України*

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісогосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
Формації лісів природного походження					
Крим:					
Ялівцеві ліси					
1	Високоялівцеві ліси <i>Junipereta excelsioris</i>	G3.93	Дотримання режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються господарські заходи, спрямовані на збереження фітоценозу: сприяння природному поновленню, протипожежні заходи та попереджувальні заходи. Рекомендувати в разі можливості приєднання до територій природних заповідників, переведення у заповідні зони національних та регіональних природних	Традиційний режим господарювання, що не призводить до погіршення стану лісів та зменшення їх площі; лісовідновні заходи (сприяння природному поновленню, створення часткових лісових культур); протипожежні заходи, біологічні заходи проти шкідників та хвороб.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
				парків, заповідні урочища.	
2	Пухнастодубово–високоялівцеві ліси (<i>Querceto pubescentis</i>)–<i>Juniperetum (excelsae)</i>	G3.93	Аналогічний режим до наведеного вище **.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються господарські заходи, спрямовані на збереження фітоценозу: сприяння природному поновленню (підсів), рубки догляду низької інтенсивності, спрямовані на часткове усунення конкурентних порід та агресивних інтродукованих видів; вибіркові санітарні рубки (сухостій, вражені хворі та фаутні дерева), протипожежні заходи та попереджувальні заходи проти шкідників та хвороб. Рекомендувати у разі можливості приєднання до територій природних заповідників, переведення у заповідні зони національних та регіональних природних	Дозволяються господарські заходи, спрямовані на збереження фітоценозу: сприяння природному поновленню, створення піднаметових і часткових культур, рубки догляду низької інтенсивності, спрямовані на часткове усунення конкурентних порід.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
				парків, заповідні урочища	
3	Суничниково–високоялівцеві ліси <i>(Arbuteto (andrachnis)–Junipereta (excelsae))</i>	G3.93	Аналогічний режим до наведеного вище**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Аналогічний режим до наведеного вище.
4	Високоялівцеві–суничникові ліси <i>(Junipereto (excelsae)–Arbuteta (andrachnis))</i>	Новий тип природного оселища, відсутній в класифікації EUNIS (умовно зарахований до F6.2)	Аналогічний режим до наведеного вище**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Аналогічний режим до наведеного вище.
5	Фісташково–високоялівцеві ліси <i>(Pistacieto (muticae))</i>	G3.93	Аналогічний режим до наведеного вище**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Аналогічний режим до наведеного вище.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісогосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
	<i>Junipereta (excelsae)</i>				
6	Вонючоялівцеві ліси (<i>Junipeta foetidissima</i>)	G3.94	Дотримання режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються господарські заходи, спрямовані на збереження фітоценозу: сприяння природному поновленню, протипожежні заходи та попереджувальні заходи. Рекомендувати у разі можливості приєднання до територій природних заповідників, переведення у заповідні зони національних та регіональних природних парків, заповідні урочища.	Традиційний режим господарювання, що не призводить до погіршення стану лісів та зменшення їх площі; лісовідновні заходи (сприяння природному поновленню, створення часткових лісових культур); протипожежні заходи, біологічні заходи проти шкідників та хвороб.
7	Червоноялівцеві ліси (<i>Junipeta oxycedrus</i>)	G3.99	Аналогічний режим до наведеного вище **	Аналогічний режим до наведеного вище.	Аналогічний режим до наведеного вище.
Кримськососнові ліси					
8	Кримськососнові ліси	G3.565	Дотримання режиму	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється проведення освітлень та	Потребують режиму регульованої заповідності;

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
	<i>(Pineta (pallasianae))</i>		суворої заповідності**.	прочищень низької та середньої інтенсивності, проведення вибіркових санітарних рубок; протипожежні та профілактичні заходи з попередження розвитку шкідників та хвороб. Рекомендувати (за умови оптимального розташування) до переведення в категорії заповідних зон національних та регіональних природних парків, заповідні урочища.	дозволяється проведення рубок догляду та вибіркових санітарних рубок.
9	Пухнастодубово–кримськососнові ліси (<i>Querceto (pubescentis)-Pineta (pallasianae)</i>)	G3.565	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється проведення освітлення та очищення низької та середньої інтенсивності, а також вибіркові санітарні рубки, сприяння природному поновленню, протипожежні та профілактичні заходи з попередження розвитку хвороб та шкідників. Рекомендувати найбільш цінні ділянки за умови сприятливого їх розташування до переведення в	Рекомендується традиційний режим збалансованого природокористування (рубки догляду низької та середньої інтенсивності, санітарні та протипожежні заходи, заходи із сприяння природному поновленню, створення часткових та піднаметових

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
				заповідні зони національних та регіональних природних парків, заповідні урочища.	культур дуба пухнастого.
10	Скельнодубово–кримськососнові ліси (<i>Querceto (petraeae)–Pineta (pallasiana)</i>)	G3.565	Аналогічний режим до наведеного вище**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Аналогічний режим до наведеного вище.
11	Східнограбово–кримськососнові ліси (<i>Carpinetum (orientalis) –Pineta (pallasiana)</i>)	G3.565	Аналогічний режим до наведеного вище**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Дозволяється проведення рубок догляду низької інтенсивності, а також вибіркові санітарні рубки. Доцільно виділення лісових генетичних резерватів з метою збереження генофонду.
Кохасоснові ліси					
12	Кохасоснові ліси <i>Pineta (kochiana)</i>	G3.4EX	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється проведення освітлення та	Потребують режиму регульованої заповідності;

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
				прочищення в молодняках, а також вибіркові санітарні рубки, заходів із сприяння природному поновленню, протипожежні та профілактичні заходи.	дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, а також вибіркові санітарні рубки, заходи із сприяння природному поновленню, створення часткових культур, протипожежні та профілактичні заходи.
Станкевичасоснові ліси					
13	Станкевичасоснові ліси (Pineta (stankewiczii))	G3.75X1	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється проведення освітлення та очищення в молодняках, а також вибіркові санітарні рубки, заходів із сприяння природному поновленню, протипожежні та профілактичні заходи.	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, а також вибіркові санітарні рубки, заходи із сприяння природному поновленню, створення

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
					часткових культур, протипожежні та профілактичні заходи.
Пухнастодубові ліси					
14	Східнограбово-пухнастодубові ліси (<i>Carpineto (orientalis)-Querceta (pubescentis)</i>)	G1.738	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду низької інтенсивності та вибіркового санітарного рубок, проведення заходів зі сприяння природному поновленню, створення часткових культур дуба пухнастого. Рекомендувати найбільш цінні старовікові насадження з наявним і життєздатним поновленням дуба різного віку до переведення в заповідні урочища.	Дозволяється традиційний режим господарювання, що не призводить до зменшення у насадженні частки дуба пухнастого та скорочення ареалу цих лісів. Рекомендувати найбільш цінні старовікові насадження з наявним і життєздатним поновленням дуба різного віку до переведення в ПЗФ різного рівня.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісогосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
Скельнодубові ліси					
15	Скельнодубові ліси (<i>Querceta (petraeae)</i>)	G1.A7	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду низької інтенсивності та вибіркового санітарних рубок, проведення заходів із сприяння природному поновленню. Рекомендувати найбільш цінні старовікові насадження з наявним і життєздатним поновленням дуба різного віку до переведення в заповідні урочища.	Дозволяється традиційний режим господарювання, що не призводить до зменшення у насадженні частки дуба та деградації ареалу цих лісів. Рекомендувати найбільш цінні старовікові насадження з наявним і життєздатним поновленням дуба різного віку до переведення в ПЗФ різного рівня.
Фісташкові ліси					
16	Фісташкові ліси (<i>Pistacieta (muticae)</i>)	G1.7CX	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення заходів із сприяння природному поновленню фісташки, створення часткових лісових культур.	Дозволяється проведення лісогосподарських заходів, спрямованих на збереження та розширення ареалу.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісогосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
				Рекомендувати найбільш збережені і стійкі ділянки до приєднання (за умови оптимального розташування) до території природних парків, в заповідні зони національних та регіональних природних парків, заповідні урочища.	
17	Пухнастодубово-фісташкові ліси (<i>Querceto pubescentis</i>)- <i>Pistacieta (muticae)</i>	G1.7CX	Потребують режиму суворої заповідності**.	Дозволяється проведення регульованих заходів із сприяння природному поновленню дуба та фісташки, регулювання конкурентного впливу рубками догляду слабкої інтенсивності, сприяння природному поновленню, заходи щодо поліпшення санітарного стану лісів. Найбільш цінні ділянки старовікових насаджень з наявним поновленням головних порід доцільно (за умови їх оптимального розташування) включати в заповідні зони національних та регіональних природних парків та створювати заповідні урочища.	Дозволяється проведення системи лісогосподарських заходів, що не призводять до зменшення у складі головних порід та зменшення площі їх ділянок.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісогосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
Вільхові ліси					
18	Кримські гірські стрічкові вільхові ліси (<i>Alnetea glutinosa</i>)	G1.127X	Потребують режиму суворої заповідності**.	Дозволяється проведення регульованих заходів із сприяння природному поновленню вільхи, регулювання конкурентного впливу рубками догляду слабкої інтенсивності, сприяння природному поновленню, заходи щодо поліпшення санітарного стану лісів. Найбільш цінні ділянки старовікових насаджень з наявним поновленням головних порід доцільно (за умови їх оптимального розташування) включати в заповідні зони національних та регіональні природних парків та створювати заповідні урочища.	Дозволяється проведення системи лісогосподарських заходів, що не призводять до зменшення у складі головних порід та скорочення площі їх ділянок.
Кленові ліси					
19	Стевенокленові ліси (<i>Acereta stevenii</i>)	G1.A47X	Потребують режиму суворої заповідності**.	Дозволяється проведення регульованих заходів із сприяння природному поновленню клена, регулювання конкурентного впливу рубками	Дозволяється проведення системи лісогосподарських заходів, що не призводять до

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
				догляду слабкої інтенсивності, сприяння природному поновленню, заходи щодо поліпшення санітарного стану лісів. Найбільш цінні ділянки старовікових насаджень з наявним поновленням головних порід доцільно (за умови їх оптимального розташування) включати в заповідні зони національних та регіональних природних парків та створювати заповідні урочища.	зменшення у складі головних порід та скорочення площі їх ділянок.

Карпати

Ялиново–кедровососнові ліси

20	Ялиново-кедровососнові ліси <i>(Piceeto (abietis)–Pineta (cembrae))</i>	G3.25	Потребують режиму суворої заповідності**. Рекомендується посилення заходів з охорони від самовільних рубок, організація	Дозволяється проведення освітлення, прочищення та проріджування, спрямованих на усунення конкуренції супутніх кедровій сосні порід, вибіркові санітарні рубки, сприяння поновленню сосни кедрової та створення часткових культур кедрової сосни. Захист урожаю	Дозволяється проведення рубок догляду низької інтенсивності, спрямованих на виведення та утримання у верхньому ярусі сосни кедрової європейської. Розширення ареалу
----	---	--------------	---	--	---

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
			охорони урожаю від знищення кедрівками та сойками.	шишок від знищення птахами.	місцезростання за рахунок створення лісових культур кедрової сосни європейської. Протипожежні та профілактичні заходи з метою недопущення скорочення ареалу кедрової сосни. Виділення лісових ділянок з наявністю кедрової сосни у різні види заповідних об'єктів.
Соснові ліси					
21	Соснові ліси (<i>Pineta sylvestris</i>)	G3.4C9	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму суворої чи регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, сприяння природному поновленню. Рекомендувати (за умови оптимального розташування) переведення в категорії територій природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників і національних та	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються рубки догляду слабкої та середньої інтенсивності, спрямовані на усунення конкуренції другорядних порід.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісогосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
				регіональних природних парків, заповідних урочищ.	
22	Березово–соснові гірські ліси (<i>Betuleto (pendulae)–Pineta (sylvestris)</i>)	G3.E2	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення освітлень та прочищень з метою усунення конкуренції другорядних порід; проведення заходів із сприяння природному поновленню, створення часткових культур. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення сосни місцевого походження.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення освітлень та прочищень з метою усунення конкуренції другорядних порід; проведення заходів із сприяння природному поновленню, створення часткових культур сосни реліктового походження.
23	Ялиново–соснові ліси (<i>Piceeto (abietis)–Pineta (sylvestris)</i>)	Новий тип природного оселища, відсутній в	Потребують режиму суворої заповідності**. Дозволяється заготівля насіння та живців для	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення освітлення та прочищень з метою усунення конкуренції другорядних порід; проведення заходів із	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення освітлення та прочищень з

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
		класифікації EUNIS (умовно зарахований до G3.E5)	подальшого відтворення сосни місцевого походження; проведення заходів із сприяння природному поновленню по периметру ділянок.	сприяння природному поновленню, створення часткових культур.	метою усунення конкуренції другорядних порід; проведення заходів із сприяння природному поновленню, створення часткових культур.
24	Скельнодубово-соснові ліси (<i>Querceto (petraeae)–Pineta (sylvestris)</i>)	G1.87	Потребують режиму суворої заповідності.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення сосни місцевого походження; проведення заходів із сприяння природному поновленню. Найбільш збережені старовікові ділянки лісу з наявним і життєздатним підростом головних порід рекомендувати (за оптимального розташування ділянок) до приєднання до територій природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників і національних та регіональних	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється традиційний режим господарювання, що не призводить до зменшення участі у складі насаджень головних порід та скорочення ареалу.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісогосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
25	Ялиново–ялицево–соснові ліси (<i>Piceeto (abietis)</i>–<i>Abieto (albae)</i>-<i>Pineta (sylvestris)</i>)	Новий тип природного оселища, відсутній в класифікації EUNIS (умовно зарахований до G3.1B22)	Потребують режиму суворої заповідності**.	природних парків, виділення заповідних урочищ. Аналогічний режим до наведеного вище.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється традиційний режим господарювання, що не призводить до зменшення участі у складі насаджень головних порід та скорочення ареалу.
26	Болотні ліси з <i>Pinus mugo</i>	G3.E1	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту сосни.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту сосни. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорії

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
					об'єктів ПЗФ.
Букові ліси					
27	Букові ліси (<i>Fageta sylvaticae</i>)	G1.61 G1.63 G1.66	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркові санітарні рубки. Дозволяється заготівля насіння, заходів із сприяння природному поновленню. Доцільно переведення найбільш цінних і збережених ділянок (за умови оптимального розташування) до територій заповідників, заповідних зон національних та регіональних парків, у заповідні урочища.	Дозволяється проведення комплексу лісгосподарських заходів, що забезпечують переважно природне поновлення насаджень. Потребують режиму регульованого заповідання. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів, що сприяють природному поновленню. Ділянки не охоплені охороною доцільно включати до складу ПЗФ у вигляді об'єктів

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
					відповідних категорій.
28	Буково-тисові ліси (<i>Fageta (sylvaticae) taxoso (baccatae)</i>) (виділено 5 рідкісних рослинних асоціацій).	G1.6D21	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту тиса ягідного.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту тиса ягідного (видалення конкурентних порід, рихлення верхнього шару ґрунту. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорії об'єктів ПЗФ.
	<i>Дакійські букові ліси з Symphytum і з Lunaria rediviva</i>	<i>G1.6D21X</i>	Потребують режиму регульованого заповідання**.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту тиса ягідного.	Потребують режиму регульованого заповідання. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів, що сприяють природному поновленню.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
					Ділянки не охоплені охороною доцільно включати до складу ПЗФ у вигляді об'єктів відповідних категорій.
29	Буково-яворові ліси (<i>Fageto (sylvaticae)-Acereta (pseudoplatani)</i>)	G1.65	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються проведення рубок догляду та санітарних рубок, спрямованих на утримання явора у верхньому ярусі.	Традиційний режим господарювання
Дубові ліси					
30	Грабово- дубові ліси (<i>Carpineto (betuli)-Querceta (roboris)</i>)	G1.A1	Потребують режиму суворої заповідності**.	Допускається регулювання складу порід рубками догляду низької та середньої інтенсивності, сприяння природному поновленню та створення часткових культур з метою відновлення корінних асоціацій.	Традиційний режим господарювання, спрямований на виведення та утримання в першому ярусі дуба звичайного.
Пухнастолипові ліси					
31	Скельнодубово-	G1.7C4	Потребують режиму	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння; проведення	Потребують режиму регульованої заповідності.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
	пухнастолипові ліси (<i>Querceto (petraeae)–Tilieta (tomentosae)</i>)		суворої заповідності**.	заходів із сприяння природному поновленню дуба та липи. Дозволяється проведення рубок догляду низької інтенсивності та вибіркової санітарних рубок. Рекомендується проведення заходів із сприяння природному поновленню дуба та липи. Рекомендувати (за умови оптимального розташування) до приєднання до територій природних заповідників, переведення у заповідні зони національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркової санітарної рубки. Рекомендується проведення заходів із сприяння природному поновленню та створення часткових культур. Найбільш збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різні категорії об'єктів ПЗФ.
32	Крупнолистолипово–пухнастолипові ліси (<i>Tilieta (tomentosae) et platyphyllae</i>)	G1.7C4	Аналогічний до наведеного вище**.	Аналогічний до наведеного вище.	Аналогічний до вище наведеного.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісогосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
Сіровільхові ліси					
33	Сіровільхові ліси (<i>Alneta (incanae)</i>)	G1.1214	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення вибіркової санітарної рубки, заходів із сприяння природному поновленню та створення оптимальних умов для відновлення та росту бузку угорського.	Потребують режиму регульованої заповідності, спрямованого на збереження природної структури ценозу.
Скельнодубові ліси					
34	Скельнодубові ліси (з участю дуба Далешампі) (<i>Querceta (petraeae–dalechampii)</i>)	G1.87	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення лісогосподарських заходів, спрямованих на відновлення у складі дуба Далешампі (рубки догляду слабкої інтенсивності, вибіркової санітарні рубки, рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних молодняків та похідних дерево- станів). Рекомендувати переведення в категорії заповідних зон національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Потребують режиму регульованої заповідності; Дозволяється проведення лісогосподарських заходів, спрямованих на відновлення у складі дуба Далешампі (рубки догляду слабкої інтенсивності, вибіркової санітарні рубки, рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних молодняків та

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
					похідних дерево станів). Старовікові насадження з участю дуба Далеми різного віку за межами ПЗФ рекомендувати переведення до різних категорій ПЗФ.
35	Скельнодубові ліси (<i>Querceta (petraeae)</i>)	G1.87	Аналогічний до наведеного вище**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення лісгосподарських заходів, спрямованих на природне відновлення дуба скельного (рубки догляду слабкої інтенсивності, вибіркові санітарні рубки, рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних молодняків та похідних деревостанів, сприяння природному поновленню, створення часткових культур).	Допускається традиційний режим лісокористування, що забезпечує природне поновлення дуба скельного. Дозволяється проведення лісгосподарських заходів, що сприяють природному відновленню корінних ценозів (рубки догляду слабкої інтенсивності, вибіркові санітарні рубки, рубки, пов'язані з

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісогосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
					реконструкцією малоцінних молодняків та похідних деревостанів, сприяння природному поновленню, створення часткових лісових культур). Найбільш цінні старовікові ділянки, де спостерігаються відновні процеси за межами ПЗФ рекомендувати до переведення у їх до різних категорій об'єктів ПЗФ.
36	Білоясенево– скельнодубові ліси (<i>Fraxineto (orni)– Querceta (petraeae)</i>)	G1.87	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяються господарські заходи, спрямовані на підтримання стабільності ценозу, природного поновлення головних порід у його складі. Рекомендувати до приєднання (за оптимального його розташування) до територій природних	Потребують режиму обмеженого лісокористування, що не призводить до зменшення частки едифікаторних видів та скорочення ареалу. Найбільш цінні і збережені

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
				заповідників, переведення до заповідних зон національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різні категорії ПЗФ.
37	Ялицево–скельнодубові ліси (<i>Abieto albae</i>)–<i>Querceta (petraeae)</i>	G1.87	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької інтенсивності, санітарних вибіркових рубок, реконструктивних та лісовідновних заходів, спрямованих на утримання в складі головних порід. Рекомендувати найбільш збережені ділянки (за оптимального розташування) приєднувати до територій природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників і національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Потребують обмеженого режиму господарювання. Дозволяється проведення рубок догляду середньої та низької інтенсивності, вибіркових санітарних рубок, реконструктивних та лісовідновних заходів (створення часткових лісових культур, сприяння природному поновленню тощо), спрямованих на утримання у першому ярусі головних порід та створення оптимальних умов для їх

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
					поновлення. Найбільш цінні і збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різні категорії ПЗФ.
Яворові ліси Карпат					
38	Яворові ліси (<i>Aceretum (pseudoplatani)</i>)	G1.A464	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду, вибіркового санітарного рубок, заходів із сприяння природному поновленню, спрямованих на бажане співвідношення деревних порід у складі. Рекомендувати найкращі ділянки для приєднання до територій існуючих заповідників, буферних зон біосферних заповідників, заповідних зон національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Допускається традиційний режим господарювання, спрямований на збереження у складі насаджень явора всіх вікових груп. Рекомендувати окремі ділянки з наявним різновіковим підростом явора для переведення в категорії ПЗФ різного рівня. Потребують режиму регульованого заповідання.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
					Дозволяється заготівля насіння. Якщо виділ не належить до складу ПЗФ, доцільним є надання йому статусу природно-заповідного об'єкта відповідної категорії.
39	Буково-ясенево-яворові ліси (<i>Fageto (sylvaticae)</i> – <i>Fraxineto (excelsioris)</i> – <i>Acereta (pseudoplatani)</i>)	G1.A464	Потребують режиму суворої заповідності**.	Аналогічний до наведеного вище.	Допускається традиційний режим господарювання, спрямований на збереження у складі насаджень явора й ясена всіх вікових груп. Окремі ділянки з наявним різновіковим підростом явора та ясена за межами ПЗФ рекомендувати для переведення до різних категорій ПЗФ.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісогосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)

Полісся:

Соснові ліси

40	Соснові ліси (<i>Pineta sylvestris</i>): 1) соснові ліси рододендрові; 2) перестійні типові ліси (зеленомохові, чорницеві); 3) сосняки лишайникові	Нові типи природних оселищ, відсутніх в класифікації EUNIS (умовно зараховані до G3.4 G3.B4)	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок середньої та низької інтенсивності, вибіркових санітарних рубок, сприяння природному поновленню та створення часткових і піднаметових культур, протипожежних та санітарних заходів з попередження виникнення вогнищ хвороб та шкідників. Найбільш цінні ділянки з наявністю рододендрона рекомендується (за оптимального розташування) приєднувати до територій існуючих природних заповідників, переводити у заповідні зони національних природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Дозволяється традиційний режим господарювання, що суттєво не змінює структуру ценозів і не призводить до зменшення участі рододендрона та зменшення його ареалу. Найбільш цінні і збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різні категорії ПЗФ.
----	---	--	---	---	--

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
41	Ялиново–пухнастоберезово–соснові ліси (<i>Piceeto (abietis)</i>–<i>Betuleto (pubescentis)</i>–<i>Pineta (sylvestris)</i>)	Новий тип природного оселища, відсутній в класифікації EUNIS (умовно зарахований до G.3.4)	Аналогічний режим до вище наведеного**.	Дозволяється регульований режим господарювання, що сприяє збереженню складної породної і вікової структури насаджень. Дозволяється проведення протипожежних та профілактичних заходів з метою попередження виникнення вогнищ хвороб та шкідників, заходи з природного поновлення хвойних порід. Найбільш цінні ділянки рекомендується (за оптимального розташування) приєднувати до територій існуючих природних заповідників, переводити у заповідні зони національних природних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Дозволяється традиційний режим господарювання, що сприяє збереженню складної породної й вікової структури. Найбільш цінні та збережені ділянки рекомендується переводити до категорій ПЗФ різного рівня.
42	Ялиново–вільхово–соснові ліси (<i>Piceeto (abietis)</i>–<i>Alneto (glutinosae)</i>–<i>Pineta</i>)	G1.52	Аналогічний режим до вище наведеного**	Дозволяється регульований режим господарювання, що сприяє збереженню складної породної і вікової структури насаджень. Дозволяється проведення профілактичних	Аналогічний режим до наведеного вище.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
	<i>(sylvestris)</i>			заходів з метою попередження виникнення вогнищ хвороб та шкідників, заходи з природного поновлення хвойних порід. Найбільш цінні ділянки рекомендується (за оптимального розташування) приєднувати до територій існуючих природних заповідників, переводити у заповідні зони національних природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	
Ялинові ліси					
43	Ялинові ліси (<i>Piceeta abietis</i>)	G3.A1	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення смереки місцевого походження; проведення заходів із сприяння природному поновленню. Найбільш збережені старовікові ділянки лісу з наявним і життєздатним підростом головних порід	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється традиційний режим господарювання, що не призводить до зменшення участі у складі насаджень головних порід та скорочення ареалу.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
				рекомендувати (за оптимального розташування ділянок) до приєднання до категорії територій природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників і національних та регіональних природних парків, виділення заповідних урочищ.	
44	Сфагново-ялинові заболочені ліси (<i>Sphagneto-Piceeta (abies)</i>)	G3.E6	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту смереки.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту смереки. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорій об'єктів ПЗФ.
Березові ліси					
45	Пухнастоберезові (<i>Betuleta (pubescens)</i>)	G3.EX	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
	лісові болота		Можливе проведення заходів, спрямованих на відновлення порушеного гідрорежиму на суміжних територіях.	рубок догляду для створення сприятливих умов для росту берези. Можливе проведення заходів, спрямованих на відновлення порушеного гідрорежиму.	заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту берези. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорії об'єктів ПЗФ. Можливе проведення заходів, спрямованих на відновлення порушеного гідрорежиму.
Лісостеп					
Соснові ліси					
46	Соснові ліси (<i>Pineta sylvestris</i>) - перестійні	Новий тип природного оселища, відсутній в класифікації EUNIS	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються лісгосподарські заходи низької інтенсивності, спрямовані на підтримку стійкості ценозів та природне їх відновлення. Окремі ділянки, найменш зачеплені процесами всихання, можуть рекомендуватися до переведення в	Допускається традиційний режим господарювання, орієнтований на природне відновлення ценозів. Дозволяється проведення санітарних рубок, створення часткових та

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
		(умовно зарахований до G3.42)		заповідні зони національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	суцільних культур, сприяння природному поновленню головної породи. Окремі цінні лісові ценози, що зростають в типових умовах, можуть рекомендуватися до включення їх в ПЗФ різного рівня.
47	Буково–соснові ліси Розточчя, Гологір та Вороняків (<i>Fageto (sylvaticae)-Pineta (sylvestris)</i>)	Новий тип природного оселища, відсутній в класифікації EUNIS (умовно зарахований до G3.42)	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення головних порід; проведення заходів із сприяння природному поновленню по периметру ділянок. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення головних порід. Найбільш цінні ділянки рекомендуються до переведення у заповідні зони національних та регіональних парків, заповідні урочища.	Дозволяється традиційний режим господарювання, що забезпечує відновлення корінних ценозів природним шляхом або обмеженими лісокультурними заходами (часткові лісові культури, сприяння природному поновленню).

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)

Дубові ліси

48	Дубові перестійні ліси (<i>Querceta roboris</i>)	Новий тип природного оселища, відсутній в класифікації EUNIS (умовно зарахований до G1.7.A)	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують регульованого режиму заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду, спрямованих на поліпшення умов росту та розвитку дуба, вибіркового санітарних рубок; проведення заходів із сприяння природному поновленню та створенню часткових і піднаметових культур дуба. Найбільш цінні ділянки можуть (за умови зручного розташування) приєднуватися до територій природних заповідників, переводитися у заповідні зони національних та регіональних парків, заповідні урочища.	Рекомендується традиційний режим господарювання, спрямований на відновлення ценозів, головним чином, природним шляхом. Найбільш цінні перестійні насадження з наявністю різновікового підросту головної породи рекомендувати для переведення в об'єкти ПЗФ різного рангу.
49	Грабово-дубові перестійні ліси (<i>Carpineto (betuli)–Querceta (roboris)</i>)	Новий тип природного оселища, відсутній в	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують регульованого режиму заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду та реконструктивних заходів, спрямованих на поліпшення умов росту та розвитку дуба,	Рекомендується традиційний режим господарювання, спрямований на утримання у складі насадження панівного

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
		класифікації EUNIS (умовно зарахований до G1.7.A)		вибіркових санітарних рубок; проведення заходів із сприяння природному поновленню та створенню часткових і піднаметових культур дуба. Найбільш цінні ділянки можуть (за умови зручного розташування) приєднуватися до територій природних заповідників, переводитися у заповідні зони національних та регіональних парків, заповідні урочища.	становища дуба. Дозволяється проведення рубок догляду, спрямованих на поліпшення умов росту та розвитку дуба, вибіркових санітарних рубок; проведення заходів із сприяння природному поновленню та створенню часткових і піднаметових культур дуба. Найбільш збережені ділянки можна рекомендувати для переведення у ПЗФ різного рівня.
50	Грабово–ясенево–дубові перестійні ліси (<i>Carpineto (betuli)–Fraxineto (excelsioris)–Querceta (roboris)</i>)	G1.A1	Аналогічний до вище наведеного**.	Потребують регульованого режиму заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду та реконструктивних заходів, спрямованих на поліпшення умов росту та розвитку дуба, вибіркових санітарних рубок; проведення заходів	Рекомендується традиційний режим господарювання, спрямований на утримання у складі насадження панівного становища дуба. Дозволяється

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
				із сприяння природному поновленню дуба та ясена та створення при потребі часткових і піднаметових культур дуба. Найбільш цінні ділянки можуть (за умови зручного розташування) приєднуватися до територій природних заповідників, переводитися у заповідні зони національних та регіональних парків, заповідні урочища.	проведення рубок догляду, спрямованих на поліпшення умов росту та розвитку дуба та ясена, вибіркового санітарного рубку; проведення заходів із сприяння природному поновленню дуба і ясена та створення при потребі часткових і піднаметових культур дуба. Найбільш збережені ділянки можна рекомендувати для переведення у ПЗФ різного рівня.
Степ:					
Крейдянососнові ліси					
51	Крейдяно-соснові ліси (<i>Pineta cretaceae</i>)	G3.42X	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення, проведення заходів із	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
				сприяння природному поновленню, вибіркового санітарних рубок, протипожежних заходів. Рекомендувати переведення в категорії територій заповідних зон національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	та живців для подальшого відтворення, проведення заходів із сприяння природному поновленню, вибіркового санітарних рубок, протипожежних заходів. Рекомендувати найбільш цінні ділянки для переведення в категорії ПЗФ різного рівня.
52	Дубово–крейджанососнові ліси (<i>Querceto (roboris)–Pinetum (cretaceae) cotinosum</i>)	G3.42X	Аналогічний режим до наведеного вище**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Аналогічний режим до наведеного вище
Соснові ліси					
53	Соснові перестійні ліси (<i>Pineta (sylvestris)</i>)	G3.423	Потребують режиму суворої заповідності**.	Допускається традиційний режим господарювання, орієнтований на природне	Найбільш старі і унікальні насадження природного

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
				відновлення ценозів. Дозволяється проведення санітарних рубок, створення часткових та суцільних культур, сприяння природному поновленню головної породи. Окремі цінні лісові ценози, що зростають в типових умовах, можуть рекомендуватися до включення їх в ПЗФ різного рівня.	походження доцільно переводити до різних видів ПЗФ.
Дубові ліси					
54	Дубові ліси (<i>Querceta roboris</i>) Старовікові, природного походження й природного видового складу деревного, чагарникового й трав'яного ярусів.	G1.22 G1.7A1224	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують регульованого режиму заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду, спрямованих на поліпшення умов росту та розвитку дуба, вибіркового санітарного рубок; проведення заходів із сприяння природному поновленню та створенню часткових і піднаметових культур дуба. Найбільш цінні ділянки можуть (за умови зручного розташування) приєднуватися до територій	Рекомендується традиційний режим господарювання, спрямований на відновлення ценозів, головним чином, природним шляхом. Найбільш цінні перестійні насадження з наявністю різновікового підросту головної породи рекомендувати для

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
				природних заповідників, переводитися у заповідні зони національних та регіональних парків, заповідні урочища.	переведення в об'єкти ПЗФ різного рангу.
55	Пухнастодубові ліси (<i>Querceta pubescentis</i>)	G1.7A1222	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду низької інтенсивності та вибіркової санітарної рубки, проведення заходів із сприяння природному поновленню дуба пухнастого. Рекомендувати найбільш цінні ділянки (за оптимального розташування) для переведення в заповідні зони національних природних та регіональних парків, у заповідні урочища.	Потребують обмеженого режиму користування. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркової санітарної рубки, проведення заходів із сприяння природному поновленню та створенню часткових лісових культур, протипожежні заходи. Рекомендувати найбільш цінні та старі ділянки лісу для переведення в об'єкти ПЗФ різного рівня.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
Дніпровськоберезові ліси					
56	Дніпровсько- березові ліси (<i>Betuleta (borysthenicae)</i>)	G1.91X	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркових санітарних рубок для створення сприятливих умов для росту берези. Рекомендувати (за умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркових санітарних рубок для поліпшення умов росту та відновлення берези. Найбільш збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різних категорій ПЗФ.
57	Осиково– дніпровськоберезові ліси (<i>Populeto (tremulae)</i> –	G1.91X G1.41	Аналогічний до вище наведеного**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркових санітарних рубок, спрямованих на утримання в складі берези	Аналогічний до наведеного вище.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
	<i>Betuleta (borysthenicae)</i>			дніпровської та створення сприятливих умов для її поновлення. Рекомендувати (за умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	
58	Дубово–дніпровськоберезові ліси (<i>Querceto(roboris)–Betuleta (borysthenicae)</i>)	G1.91X	Аналогічний до вище наведеного**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркові санітарні рубки для створення сприятливих умов для поновлення і росту дуба та берези. Рекомендувати найбільш цінні ділянки із задовільним процесом поновлення дуба та берези (за умови зручного розташування) приєднувати до територій природних парків, для переведення у заповідні зони національних та регіональних природних	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркових санітарних рубок для поліпшення умов росту та відновлення дуба і берези. Найбільш збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різних категорій ПЗФ.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
				парків, заповідні урочища..	
Вербові ліси					
59	Вербові ліси (з <i>Salix alba</i>, <i>S. fragilis</i>, <i>S. xrubens</i>)	G1.11	Потребують режиму суворої заповідності**.	Допускається регулювання складу порід рубками догляду низької та середньої інтенсивності, сприяння природному поновленню та створення часткових культур з метою відновлення корінних асоціацій.	Традиційний режим господарювання, спрямований на виведення та утримання в першому ярусі верби.
Тополеві ліси					
60	Вербово-тополеві ліси (<i>Saliceto-Populeta (alba)</i>)	G1.11	Потребують режиму суворої заповідності.	Допускається регулювання складу порід рубками догляду низької та середньої інтенсивності, сприяння природному поновленню та створення часткових культур з метою відновлення корінних асоціацій.	Традиційний режим господарювання, спрямований на виведення та утримання в першому ярусі верби та тополі.
Чорновільхові ліси					
61	Ясенево-чорновільхові незаболочені ліси	G1.21	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
	(<i>Fraxineto – Alneta</i>)			рубок догляду для створення сприятливих умов для росту ясена та вільхи. Рекомендувати (за умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту ясена та вільхи. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорії об'єктів ПЗФ.
62	Заболочені чорновільхові ліси (<i>Alnetea glutinosae</i>)	G1.41	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркового санітарного рубку для створення сприятливих умов для росту вільхи. Рекомендувати (за умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркового санітарного рубку для поліпшення умов росту та відновлення вільхи. Найбільш збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
					переведення в різні категорії ПЗФ. В умовах степової зони - традиційний режим господарювання, спрямований на виведення та утримання в першому ярусі вільхи чорної.
Дубові ліси					
63	Заболочені дубові ліси (Querceta roboris)	G1.42	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту дуба.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту дуба. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорії об'єктів ПЗФ.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
Скельнодубові ліси					
64	Скумпієво-скельнодубові ліси <i>Cotineto (coggigraie)</i> <i>Querceta (petreae)</i>	G1.7A1XX	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту дуба.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту дуба. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорії об'єктів ПЗФ.
65	Кизилово-скельнодубові ліси <i>Corneto (mas)</i> - <i>Querceta (petreae)</i>	G1.7A1XX	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркових санітарних рубок для створення сприятливих умов для росту дуба. Рекомендувати (за умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони природних національних та регіональних	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркових санітарних рубок для поліпшення умов росту та відновлення дуба. Найбільш збережені ділянки за

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
				природних парків, у заповідні урочища.	межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різні категорії ПЗФ.
Липові ліси					
66	Липові ліси на схилах (<i>Tilieta cordati</i>) 1-9, 14	G1.A5	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркових санітарних рубок для створення сприятливих умов для росту липи. Рекомендувати (за умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркових санітарних рубок для поліпшення умов росту та відновлення липи. Найбільш збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різні категорії ПЗФ.

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. Додатки 4, 5), з якими пов'язані синтаксони, включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
Соснові ліси					
67	Дубово-соснові освітлені ліси (<i>Querceto (roboris)-Pineta (sylvestris)</i>) 1, 2, 3, 13	G4.7	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркових санітарних рубок для створення сприятливих умов для росту дуба та сосни. Рекомендувати (за умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркових санітарних рубок для поліпшення умов росту та відновлення дуба та сосни. Найбільш збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різних категорій ПЗФ або особливо захисні лісові ділянки.

Примітки.

* Ці “Рекомендації щодо режимів збереження зникаючих, рідкісних та вразливих угруповань лісових екосистем України” є **доповненим та переробленим варіантом додатку до нині відмінених** «Методичних рекомендацій щодо режиму збереження лісових екосистем на територіях природно-заповідного фонду України різних категорій», затверджених спільним наказом Міністерства екології та природних ресурсів України та Державного комітету лісового господарства України від 24 грудня 2003 р. № 185/210-А, з врахуванням режимів територій та об’єктів природно-заповідного фонду.

** Відповідно до Закону України “Про природно-заповідний фонд України”, на територіях природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних та регіональних ландшафтних парків, а також заповідних урочищ можуть здійснюватися заходи, спрямовані на збереження та відновлення рослинних угруповань, що історично склалися, а також протипожежні і санітарні заходи.

Види, обсяги, інтенсивність та періодичність заходів рекомендується визначати відповідно до проекту організації природно-заповідної установи на підставі висновків наукових досліджень, комплексних обстежень, інших рекомендацій уповноважених на це науково-дослідних організацій та експертів. Заходи проектується на певний період і здійснюються за дозволами центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища та погодженням адміністрації та науково-технічної ради природно-заповідної установи.

Виконання погоджених заходів проводиться у визначеному на рік обсязі лише на частині території. За умови отримання позитивних результатів аналогічні заходи поетапно здійснюються на інших подібних ділянках. За будь яких обставин на визначеній науково-технічною радою частині площі (10-25% від всієї території, що вимагає реконструктивних заходів) жодні господарські втручання не здійснюються, а ділянки залишаються в режимі строгого заповідання.

ДОДАТОК 11.

Загальні рекомендації щодо збереження птахів, земноводних, ссавців, риб, земноводних та рослин

ПТАХИ

Оскільки для збереження популяцій рідкісних видів птахів важлива охорона місць їх гніздування, ночівлі та токування, саме в цих місцях та біля них будь-яка діяльність має бути обмеженою.

Навколо таких місць створюються охоронні зони (особливо захисні лісові ділянки), які складаються з двох частин: **зони суворої охорони**, де протягом року заборонена будь-яка господарська діяльність і **зони сезонної охорони**, де будь-які роботи заборонені лише протягом певного періоду (*гніздування, токування тощо*).

Зона суворої охорони повинна включати територію, навколо одного або кількох гнізд (*які використовуються почергово*), а також дерев, де птахи стабільно ночують. Розміри цієї зони визначаються індивідуально для кожного виду або групи видів (Таблиця 11.1,). Межами зони повинні бути добре помітні в лісі елементи: дороги, струмки, просіки, канали та ін.

Зона сезонної охорони охоплює найближче оточення гніздової території, на якій тимчасово заборонена будь-яка діяльність. Вона є дуже важливою, оскільки забезпечує птахам спокій і безпеку в гніздовий період. Її розміри становлять 500 м в радіусі навколо гнізда або токовища. Межі цієї території можна визначати колом, а можна і за характерними елементами оточення, як у випадку зони суворої **охорони**.

Таблиця 11.1. Об'єкти для збереження різних груп птахів та розміри зон суворої та сезонної **охорони**.

Об'єкт	Варіант концентрації	Зони суворої та сезонної охорони
1) Колоніальне гніздування	Будь-які колоніальні поселення птахів	Сувора – 100 м навколо колонії Сезонна – не виділяється
2) Гнізда птахів	Гніздування	Сувора – 100-200 м (протягом усього року) Сезонна – 300-500 м (у період розмноження)
3) Токовище	Не менше 2 самців на токовищі	Сувора – 200 м (протягом усього року) Сезонна – 500 м (у період розмноження)

Рекомендовані заходи для збереження птахів

Заходи збереження частково регламентуються Законом про Червону книгу України (2009).

Колоніальні поселення

Збереженню підлягають будь-які колоніальні поселення птахів (Додаток 6).

www.enpi-fleg.org

Косар *Platalea leucorodia* (Spoonbill)

Гніздиться колоніями, часом у заплавлених, вербових лісах та ін., часто разом з іншими видами чапель і бакланів у низов'ях Дунаю та Дністра, а також на Прип'яті.

Заборона будь-якої діяльності в радіусі 100 м навколо колонії у період від березня до червня включно.

Коровайка *Plegadis falcinellus* (Glossy Ibis)

Гніздиться колоніями в заплавлених лісах, часто разом з іншими видами чапель і бакланів на півдні України.

Заборона будь-яких лісогосподарських робіт у радіусі 100 м навколо колонії у період від березня до червня включно.

Кібчик *Falco vespertinus* (Red-footed Falcon)

Гніздиться переважно колоніями в лісах і гаях на всій території, крім гір.

У районі колонії - заборона руйнування гнізд граків, заборона полювання на воронів птахів протягом березня-серпня. Зона суворої охорони – 100 м навколо колонії чи гнізда. Терміни сезонної охорони: від 1 квітня до 1 серпня. Рекомендується встановлювати штучні гніздові.

Гнізда птахів

Насамперед, повинні підлягати охороні гніздові території рідкісних видів птахів, а саме:

Чорний лелека *Ciconia nigra* (Black Stork)

Гніздиться в старих лісах на Поліссі, в Карпатах і на Прикарпатті, рідко – в інших лісостепових регіонах.

Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони: від середини березня до 1 серпня.

Гоголь *Bucephala clangula* (Goldeneye)

Гніздиться в дуплах дерев на Західному Поліссі та в низов'ях Дніпра.

Збереження старих дуплистих дерев поблизу прісних водойм. Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда. Розвішування дуплянок на деревах навколо водойм.

Скопа *Pandion haliaetus* (Osprey)

Гніздиться в лісах поблизу великих водойм на Поліссі.

Зона суворої охорони – 200 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 березня до середини серпня. Встановлення штучних гніздових платформ біля водойм, багатих на рибу.

Шуліка рудий *Milvus milvus* (Red Kite)

Можливе гніздування на Північно-Західному Поліссі.

Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони: від середини березня до середини серпня.

Шуліка чорний *Milvus migrans* (Black Kite)

Гніздиться в лісах поряд з водоймами на всій території країни, крім високогір'я Карпат, більшої частини степової смуги та Криму.

Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони: від середини березня до 31 липня.

Яструб коротконогий *Accipiter brevipes* (Levant Sparrowhawk)

Гніздиться в листяних лісах долини Сіверського Дінця.

Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони: від 1 квітня до 31 липня.

Канюк степовий *Buteo rufinus* (Long-legged Buzzard)

Гніздиться в степовій смузі, в долині Середнього Дніпра та гірському Криму.

Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони: від 1 березня до 31 липня.

Зміїд *Circaetus gallicus* (Short-toed Eagle)

Гніздиться в старих лісах біля великих боліт і вологих низин у лісовій та лісостеповій смугах, гірському Криму.

Рекомендується зберігати непродуктивні ділянки, які включають скелі, кам'яні розсипи та ін. для забезпечення кормової бази. Зона суворої охорони – 200 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони: від 15 березня до 31 серпня.

Орел-карлик *Hieraaetus pennatus* (Booted Eagle)

Гніздиться в старих мішаних і листяних лісах у Карпатському регіоні та більшій частині лісостепу.

Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони: від 1 квітня до 15 серпня. Встановлення штучних гніздових платформ.

Підорлик великий *Aquila clanga* (Spotted Eagle)

Гніздиться в лісах поблизу водойм на Поліссі.

Зона суворої охорони – 200 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони: від 1 квітня до 31 серпня. Встановлення штучних гніздових платформ.

Підорлик малий *Aquila pomarina* (Lesser Spotted Eagle)

Гніздиться в листяних і мішаних лісах на правобережжі України, а також деяких північних частинах лівобережжя.

Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони: від 15 березня до 31 серпня. Встановлення штучних гніздових платформ.

Могильник *Aquila heliaca* (Imperial Eagle)

Гніздиться в острівних і заплавлених лісах в окремих регіонах лісостепової та степової смуг, гірському Криму.

Зона суворої охорони – 200 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони: від 1 березня до 31 липня. Встановлення штучних гніздових платформ.

Беркут *Aquila chrysaetos* (Golden Eagle)

Гніздиться у лісових масивах Карпат.

Зона суворої охорони – 200 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони: від 1 лютого до 31 липня. Встановлення штучних гніздових платформ.

Орлан-білохвіст *Haliaeetus albicilla* (White-tailed Eagle)

Гніздиться в лісових масивах поблизу великих водойм переважно на лівобережжі, рідше в західному регіоні.

Зона суворої охорони – 200 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони: від 1 січня до 15 липня. Встановлення штучних гніздових платформ.

Гриф чорний *Aegypius monachus* (Black Vulture)

Гніздиться в гірських лісах Криму.

Зона суворої охорони – 200 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони: від 1 лютого до 31 серпня.

Боривітер степовий *Falco naumanni* (Lesser Kestrel)

Гніздиться в лісах річкових долин у степовій смузі.

Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони: від 1 квітня до 31 липня.

Тетерук *Lyrurus tetrix* (Black Grouse)

Гніздиться в листяних і мішаних лісах Полісся, Розточчя та Карпатського регіону.

Зона суворої охорони – 200 м навколо токовища. Забезпечення сезону цілковитої тиші в радіусі 500 м навколо токовища у гніздовий період (квітень-травень), із заборонаю будь-якої діяльності.

Глушець *Tetrao urogallus* (Capercaillie)

Великі лісові масиви в Карпатських горах і на рівнині Полісся.

Зона суворої охорони – 200 м навколо токовища. Забезпечення сезону цілковитої тиші у радіусі 500 м навколо токовища у гніздовий період (квітень-травень) із заборонаю будь-якої діяльності.

Журавель сірий *Grus grus* (Crane)

Гніздиться у вологих лісах лісової та лісостепової смуг.

Заборона будь-якої діяльності в радіусі 300 м від гніздової території протягом квітня-серпня.

Голуб-синяк *Columba oenas* (Stock Dove)

Гніздиться в старих листяних і мішаних лісах правобережжя, в Карпатах і Кримських горах.

Збереження старих дуплистих дерев у букових лісах. Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 300 м. Рекомендується розвішування дуплянок.

Пугач *Bubo bubo* (Eagle Owl)

Гніздиться в старих лісах з густим підліском, глухих ярах, берегових урвищах, скельних виходах, рідше на болотах на Поліссі, сході й заході країни.

Зона суворої охорони – 200 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони: від 1 січня до 15 липня.

Совка *Otus scops* (Scops Owl)

Гніздиться в лісах степової смуги, Закарпаття і, частково, Карпат.

Збереження старих дуплистих дерев у лісах. Рекомендується розвішування дуплянок.

Сич волохатий *Aegolius funereus* (Tengmalm's Owl)

Гніздиться в лісових масивах Карпат і деяких регіонах Полісся.

Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 300 м. Терміни сезонної охорони: від 1 лютого до 1 липня. Рекомендується розвішування дуплянок.

Сичик-горобець *Glaucidium passerinum* (Pygmy Owl)

Гніздиться в лісових масивах Карпат і деяких регіонах Полісся.

Збереження старих дуплистих дерев у лісах. Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 300 м. Терміни сезонної охорони: від 1 березня до 1 липня. Рекомендується розвішування дуплянок.

Сова довгохвоста *Strix uralensis* (Ural Owl)

Гніздиться в старих букових і хвойних лісах Карпатського регіону та Розточчя.

Заборона будь-якої діяльності у радіусі 300 м навколо гнізда протягом березня-червня. Особливо рекомендується встановлювати штучні гніздивлі. ВИД ДУЖЕ АГРЕСИВНИЙ У ГНІЗДОВИЙ ПЕРІОД НА ПРИЛЕГЛІЙ ДО ГНІЗДА ТЕРИТОРІЇ.

Сова бородата *Strix nebulosa* (Ural Owl)

Гніздиться в старих хвойних лісах на півночі Полісся.

Зона суворої охорони – 150 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 300 м. Терміни сезонної охорони: від 1 березня до 1 липня. Рекомендується встановлювати штучні гніздові платформи.

Жовна чорна *Dryocopus martius* (Black Woodpecker)

Гніздиться в старих мішаних, листяних і хвойних лісах лісової та, частково, лісостепової смуг.

Збереження дуплистих і мертвих дерев, пеньків.

Токовища

Особливої уваги вимагають місця токування рідкісних представників куроподібних птахів, до яких належать:

Глушець *Tetrao urogallus* (Capercaillie)

Охороні підлягає територія, де токує не менше 2 самців.

Зона суворої охорони – 200 м навколо токовища. Забезпечення сезону цілковитої тиші у радіусі 500 м навколо токовища протягом періоду токування (лютий-квітень) із заборонаю будь-якої діяльності.

Тетерук *Lyrurus tetrix* (Black Grouse)

Охороні підлягає територія, де токує не менше 2 самців.

Зона суворої охорони – 200 м навколо токовища. Забезпечення сезону цілковитої тиші в радіусі 500 м навколо токовища протягом періоду токування (лютий-квітень), із заборонаю будь-якої діяльності.

ССАВЦІ ТА ЗЕМНОВОДНІ

Існують окремі загальні вимоги до організації ефективної збереження популяцій видів, представлених у Додатку 8.

Всі заходи з збереження поділяють на чотири основні групи:

- Охорона місць репродукції (*місць парування та місць росту молоді*);
- Охорона місць кормодобування (*живлення*) і водопою, а також шляхів до них;
- Охорона місць зимівлі;
- Спеціальні (*видоспецифічні*) заходи збереження окремих видів.

Спеціальні заходи з збереження земноводних (Додаток 8).

Заборона проведення лісогосподарських заходів у весняний період у 50-метровій зоні навколо водойм, де відбувається розмноження земноводних.

Боротьба проти незаконного відлову земноводних.

Заходи з збереження кажанів (*Вечірниця велетенська, Вечірниця мала, Вечірниця руда, Вухань звичайний, Нетопир лісовий, Нетопир-карлик, Нічниця в'йчаста, Нічниця довговуха, Нічниця ставкова, Широковух європейський*)

Збереження великих старих дерев з дуплами під час проведення рубок.

Заборона проведення лісогосподарських заходів в місцях розмноження кажанів від травня до липня.

Надання охоронного статусу лісам, розміщеним над місцями існування підземних порожнин (*печер, штолень* тощо) – місць зимівлі кажанів.

Заходи з збереження хижих ссавців (*Ведмідь бурий, Кіт лісовий, Куниця лісова, Норка європейська, Рись звичайна*)

Заборона проведення лісогосподарських заходів у місцях виведення потомства під час виводкового періоду (лютий-травень).

Охорона місць розміщення сховищ (*барлогів, нір*) зимосплячих хижих ссавців.

Боротьба проти незаконного полювання на хижих тварин.

Обмеження чисельності деяких домінуючих аборигенних видів (насамперед, *лисиці*).

Вилучення бродячих свійських хижих (*котів, собак*) та адвентивних видів (*норка американська, собака єнотоподібний*) на виконання вимог Резолюції 77 Постійного комітету Бернської конвенції.

Заходи з збереження ратичних (*Зубр, Лось європейський, Олень благородний*)

Заборона проведення лісогосподарських заходів у місцях виведення потомства: протягом березня-липня.

Встановлення попереджувальних аншлагів у місцях концентрації копитних біля доріг і стаціонарних знаків у місцях стабільних переходів.

Вилучення бродячих собак та вовко-собачих гібридів.

Регулювання популяцій адвентивного виду – *олень плямистого*, в місцях, де трапляється олень благородний.

Заходи зі збереження риб (*Лосось дунайський, Харіус, Форель струмкова*)

Сезонна заборона проведення господарських заходів у місцях нересту й дозрівання малька.

Боротьба проти незаконного здобування цих видів риб, особливо у нерестовий період.

Боротьба проти забруднення річок і потоків.

Надання охоронного статусу лісам, що розміщені над місцями нересту й дозрівання малька.

ЗАХОДИ ЗІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЦІННИХ ВИДІВ РОСЛИН

Лісогосподарські заходи, які дозволено проводити в місцях, де ростуть рідкісні та зникаючі види рослин, залежить від того, чи належить лісова ділянка, на якій вони трапляються, до ПЗФ і до якої саме категорії. Розрізняють 3 випадки, наведені в таблиці 9.2.

Таблиця 11.2. Дозволені лісогосподарські заходи для збереження виявлених рідкісних і зникаючих видів рослин в залежності від статусу території

Статус території	Дозволені лісогосподарські заходи	Особливості призначення заходів
Заповідні зони біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ.	Заходи, спрямовані на збереження та відновлення рослинних угруповань, що історично склалися, а також протипожежні й санітарні заходи. Дозволяються заготівля насіння та живців червонокнижних деревних і чагарникових видів та сприяння їх природному поновленню по периметру ділянок у відповідності з дозволами й лімітами, визначеними Національною комісією з ведення Червоної книги України.	Визначаються відповідно до проекту організації заповідної території на підставі висновків наукових досліджень, комплексних обстежень, інших рекомендацій уповноважених на це науково-дослідних організацій. Заходи проектується на певний період і здійснюються за дозволами центрального органу виконавчої влади в галузі збереження навколишнього природного середовища та погодженням його регіональних підрозділів й адміністрації та науково-технічної ради природно-заповідної установи. Заходи провадяться лише на частині території. При отриманні позитивних результатів аналогічні заходи поетапно здійснюються на

Статус території	Дозволені лісогосподарські заходи	Особливості призначення заходів
		інших подібних ділянках..
Зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків; заказники, пам'ятки природи	Заходи, спрямовані на збереження фітоценозу: ▪ сприяння природному поновленню, ▪ протипожежні заходи, ▪ попереджувальні заходи проти шкідників та хвороб, ▪ рубки догляду низької інтенсивності, спрямовані на усунення конкурентних деревно-чагарникових видів, в т.ч. високоінвазійних видів; ▪ вибіркові санітарні рубки; ▪ заходи, спрямовані на відновлення аборигенних видів деревних, чагарникових і трав'янистих рослин з врахуванням ступеня їх толерантності до рекреаційних навантажень Дозволяється заготівля насіння та живців червонокнижних деревних і чагарникових видів, створення часткових і піднаметових культур таких видів у відповідності з дозволами й лімітами, визначеними Національною комісією з ведення Червоної книги України.	
Не входять до складу ПЗФ або входять до складу господарських зон об'єктів ПЗФ	Заходи спрямовані на збереження природної структури ценозу, збереження та розширення ареалів таких лісів, не призводять до погіршення стану лісів, зменшення їх площі та до зменшення у складі видів-ефікаторів, а також деревних і чагарникових видів, що охороняються, а саме: ▪ лісовідновні заходи (сприяння природному поновленню, створення піднаметових і часткових лісових культур); ▪ рубки догляду низької інтенсивності, спрямовані на часткове усунення конкурентних порід, ▪ вибіркові санітарні рубки, ▪ рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних молодняків та похідних деревостанів, ▪ рубки <i>головного користування, лісовідновні рубки, суцільні санітарні рубки, рубки переформування,</i> ▪ протипожежні заходи, ▪ біологічні заходи проти шкідників та хвороб. Дозволяється заготівля насіння та живців червонокнижних деревних і чагарникових видів у	

Статус території	Дозволені лісогосподарські заходи	Особливості призначення заходів
	відповідності з дозволами й лімітами, визначеними Національною комісією з ведення Червоної книги України, доцільно виділення лісових генетичних резерватів з метою збереження генофонду таких видів та створення лісових культур для подальшого розширення їхнього ареалу.	

ДОДАТОК 12.

Нормативно-правові акти, що мають відношення до збереження біорізноманіття в лісах

1. Лісовий кодекс України (від 21 січня 1994 р. № 3852-XII зі змінами);
2. Водний кодекс України (від 6 січня 1995 р. № 213/95-ВР зі змінами);
3. Земельний кодекс України (від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III зі змінами);
4. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (від 25.06.1991, 264);
5. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» (від 16.06.1992, 2456);
6. Закон України «Про тваринний світ» (від 13.12.2001, №2894);
7. Закон України «Про рослинний світ» (від 9.04.1999, №591);
8. Закон України «Про Червону книгу України» (від 7.02.2002, №3055);
9. Закон України «Про мисливське господарство та полювання» (від 22.02.2000, №1478);
10. «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки», від 21 вересня 2000 року № 1989-III;
11. Закон України «Про екологічну мережу України» (від 24.06.2004 № 1864-IV);
12. Закон України «Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону» (від 10.02.2000 № 1436-III);
13. Про рекомендації парламентських слухань щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства в Україні. Верховна Рада України; (Постанова, Рекомендації від 20.02.2003 № 565-IV);
14. Закон України «Про ратифікацію Протоколу про стале управління лісами до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат» (від 16.10.2012 №5432-VI);
15. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» (21 грудня 2010 року N 2818-VI);
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення (від 7.12.1984, №8073);
17. Кримінальний Кодекс України (від 5.04.2001, №2341);
18. Президент України; Указ «Про невідкладні заходи щодо забезпечення додержання законодавства у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» (від 11.11.2004 № 1396/2004);
19. Президент України; Указ «Про заходи щодо дальшого розвитку природно-заповідної справи в Україні» (від 23.05.2005, №838/2005);

Постанови Кабінету Міністрів України

20. «Про концепцію збереження біологічного різноманіття України» (від 12.05.1997 №439);
21. «Про службу державної охорони природно-заповідного фонду України» (від 14.07.2000, №1127);

22. «Про затвердження Положення про Зелену книгу України» (від 29.08.2002, № 1286);
23. «Розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання)» (від 7.11.2012, №1030);
24. «Про затвердження Порядку розроблення проектів землеустрою з організації та встановлення меж територій природно-заповідного фонду, іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення» (від 25.08.2004, №1094);
25. «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» (Перелік від 17.09.1996 № 1147);
26. Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд (від 24.07.2013 № 531);
27. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності, пов'язаної з використанням, охороною і відтворенням державного мисливського фонду, та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державним агентством лісових ресурсів (Критерії від 23.01.2013 № 31);
28. Про внесення змін до Правил рубок головного користування в гірських лісах Карпат (від 13.04.2011 № 399);
29. «Про затвердження Санітарних правил в лісах України» (від 27 липня 1995, №555);
30. Про затвердження Державної цільової програми "Ліси України" на 2010-2015 роки (Програма, Паспорт, Заходи від 16.09.2009 № 977);
31. Державна програма "Ліси України" на 2002-2015 рр." (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. №581);
32. Про затвердження Положення про державну лісову охорону (Положення від 16.09.2009 № 976);
33. Про затвердження Правил рубок головного користування в гірських лісах Карпат (Правила від 22.10.2008 № 929);
34. Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу (Порядок від 23.07.2008 № 665);
35. Про затвердження Порядку ведення державного лісового кадастру та обліку лісів (Порядок від 20.06.2007 № 848);
36. Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок (Порядок, Нормативи, від 16.05.2007 № 733);
37. Про затвердження Правил поліпшення якісного складу лісів (Правила від 12.05.2007 № 724);
38. Про затвердження Правил відтворення лісів (Правила від 01.03.2007 №303);
39. Про першочергові заходи щодо створення захисних лісових насаджень на неугіддях та в басейнах річок (від 28.02.2001 № 189);
40. Про затвердження Порядку справляння збору за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду (Порядок від 06.07.1998 № 1012);
41. Про затвердження Порядку видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів (від 23.05.2007 № 761);
42. Про затвердження Порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України (від 23 квітня 1996 р. N 449);

Розпорядження Кабінету Міністрів України

43. Про схвалення Концепції реформування та розвитку лісового господарства (Концепція від 18.04.2006 № 208-р);

44. Концепція збереження біологічного різноманіття України (затверджена постановою Кабінету Міністрів від 12 травня 1997 р. № 439);
45. Про переведення лісів до іншої групи та віднесення лісів до категорій захисності (Перелік від 23.04.2001 № 146-р);
46. Про віднесення лісів до категорій захисності (Перелік від 17.01.2000 № 36-р);
47. Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки (від 25 травня 2011 р. № 577-р);
48. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005 - 2025 роки (від 22 вересня 2004 р. N 675-р);
49. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року (від 17 жовтня 2007 р. N 880-р);
50. Положення про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів і про порядок установлення лімітів використання природних ресурсів загальнодержавного значення (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. № 459 зі змінами);

Накази, інструкції, правила міністерств та державних комітетів і агентств

51. Наказ Мінекобезпеки України «Про затвердження Інструкції щодо застосування порядку встановлення лімітів використання диких тварин, віднесених до природних ресурсів загальнодержавного значення» (від 26.05.1999, №116);
52. Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України «Про затвердження Правил видачі дозволів на спеціальне використання диких тварин та інших об'єктів тваринного світу, віднесених до природних ресурсів загальнодержавного значення» (від 26.05.1999, №115);
53. Наказ Мінприроди України «Про затвердження Інструкції про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення» (від 12.03.1993, №19);
54. Наказ Мінприроди України «Про затвердження Інструкції про застосування порядку установлення лімітів на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення» (від 24.01.2008 N 27);
55. Наказ Мінприроди України «Про затвердження Положень про Проекти організації територій установ природно-заповідного фонду України» (від 06.07.2005, №245);
56. Держкомрибгосп України; Наказ, Правила від 15.02.1999 № 19. Про затвердження Правил любительського і спортивного рибальства та Інструкції про порядок обчислення та внесення платежів за спеціальне використання водних живих ресурсів при здійсненні любительського і спортивного рибальства. (Зареєстровано: Мін'юст України від 28.04.1999 № 269/3562);
57. Верховний Суд. «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» (Постанова від 10.12.2004 № 17);
58. Мінекобезпеки України; Наказ від 11.05.1994 № 43. Про внесення змін та доповнень до Інструкцій щодо порядку використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, затверджених наказом Мінприроди України від 12 березня 1993 року N 19 (Зареєстровано: Мін'юст України від 24.05.1994 № 111/320);
59. Мінекобезпеки України; Інструкція від 11.05.1994 № 43. Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення (Зареєстровано: Мін'юст України від 24.05.1994 № 112/321);
60. МОНПС; Наказ, Інструкція від 01.02.1993 № 3. Про затвердження Інструкції про порядок видачі

дозволів на добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, форм клопотання та бланків дозволів на таке добування. Зареєстровано: Мін'юст України від 12.02.1993 №4;

61. Мінлісгосп, наказ «Інструкція про порядок ведення державного лісового кадастру і первинного обліку лісів» (від 1 жовтня 2010, №298, зареєстрована в Мінюсті України 16 грудня 2010 р., № 1267/18562);
62. Держкомлісгосп, Наказ «Про затвердження Правил рубок головного користування» (23.12.2009 N 364);
63. Інструкція з впорядкування лісового фонду України. Част.1 «Польові роботи», част.2 «Камеральні роботи», Ірпінь, 2006. (затверджена науково-технічною радою ДКЛГ України);
64. Правила пожежної безпеки в лісах України (затверджені наказом ДКЛГ України, зареєстровані в Мінюсті України);
65. «Про затвердження Санітарних правил в лісах України» (затверджені наказом Мінагрополітики України від 21.03.2012 №136.

Додаток 3.2.

ОСОБЛИВО ЦІННІ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛІСИ (ОЦЗЛ) ТА УМОВИ ЗАРАХУВАННЯ ЛІСІВ ДО КАТЕГОРІЙ ЛІСІВ, А ТАКОЖ ДО ОСОБЛИВО ЗАХИСНИХ ЛІСОВИХ ДІЛЯНОК (ОЗЛД), ЩО ЇМ ВІДПОВІДАЮТЬ. (ДЖЕРЕЛО: “СЕРТИФІКАЦІЯ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА: ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК”)

ОЦЗЛ	Наявні категорії, які відповідають цим ОЦЗЛ	Умови виділення (згідно з “порядком поділу...”)
ОЦЗЛ 1.1: Природно-заповідні території	Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення	
	Розташовані в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду	Ліси територій природно-заповідного фонду, створені або оголошені в порядку, встановленому Законом України “Про природно-заповідний фонд України”. Ліси в зонах суворої заповідності природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, території ПЗФ на площі ДЛГ (пам'ятки природи, заповідні урочища тощо)
	Особливо захисні лісові ділянки	
	Особливо охоронні частини заказників	Площа особливо охоронної частини визначається положенням про заказник
	Генетичні резервати	Ліси, виділені в установленому порядку за своїми типовими фітоценотичними, лісівничими та лісорослинними показниками для певного природно-кліматичного (лісонасіннєвого) району з метою збереження цінних у генетико-селекційному відношенні частин популяції виду, підвиду, екотипу лісової породи.
ОЦЗЛ 1.2: Лісові території, які є місцеоселенням видів, що перебувають під загрозою знищення, вимирають та ендемічних видів	Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення	
	Мають бути у складі територій, що охороняються	
	Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення	
	Унікальні за породним складом, продуктивністю й генетичними властивостями лісові ділянки, на яких ростуть реліктові, ендемічні види дерев, що мають велике наукове значення	

ОЦЗЛ	Наявні категорії, які відповідають цим ОЦЗЛ	Умови виділення (згідно з “порядком поділу...”)
ОЦЗЛ 1.3: Лісові території, які є ключовими місцями тимчасової концентрації тварин	Особливо захисні лісові ділянки	
	Лісові ділянки навколо токовищ глухарів	Лісові ділянки з радіусом 300 метрів навколо токовищ глухарів. На 10 тис. гектарів лісового фонду виділяється не більше трьох таких ділянок
ОЦЗЛ 2: Великі лісові ландшафти, значущі на глобальному, національному або регіональному рівнях.	–	–
ОЦЗЛ 3: Лісові території, що містять рідкісні екосистеми та екосистеми під загрозою зникнення, або належать до складу таких екосистем.	Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення	
	Унікальні за породним складом, продуктивністю й генетичними властивостями лісові ділянки, на яких ростуть реліктові, ендемічні види дерев, що мають велике наукове значення	
	Захисні ліси	
	Байрачні ліси – лісові ділянки (смуги лісів), які розташовані на схилах балок і річкових долин з крутизною схилів до 25 градусів	
	Лісові ділянки (смуги лісів), які розташовані серед безлісної місцевості та мають площу до 100 гектарів.	
	Лісові ділянки, що належать до протиерозійних лісів	
	Субальпійські деревно-чагарникові угруповання	Лісові ділянки (смуги лісів), розташовані в межах відкритої гірської місцевості (полонин, яйл)
	Приполонинні (прияйлові) ліси	Лісові ділянки (смуги лісів) 200-500 метрів завширшки уздовж верхньої межі лісу з безлісною місцевістю (полонинами, яйлами). Ширина визначається в кожному конкретному випадку з урахуванням результатів спеціального вивчення місцевих геологічних, гідрологічних, ґрунтових та інших природних умов

ОЦЗЛ	Наявні категорії, які відповідають цим ОЦЗЛ	Умови виділення (згідно з “порядком поділу...”)
ОЦЗЛ 4.1.: Ліси, що є ключовими для водозборів	Захисні ліси	
	Лісові ділянки (смуги лісів), розташовані у смугах відведення каналів, залізниць та автомобільних доріг	
	Особливо захисні лісові ділянки	
	Лісові ділянки навколо витоків річок	Лісові ділянки навколо витоків річок, уздовж яких виділено смуги лісів радіусом, що дорівнює ширині смуги, встановленої для такої річки, але не більш як 300 метрів, а навколо верхів'я річок, уздовж берегів яких смуги лісів не виділені, – радіусом, що дорівнює ширині берегозахисних ділянок лісу, виділених для такої річки
	Лісові ділянки уздовж берегів річок, суднохідних і магістральних каналів, навколо озер і водоймищ (берегозахисні лісові ділянки)	Лісові ділянки 200 метрів завширшки, але не більше ширини виділеної смуги лісів уздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ та інших водних об'єктів і 150 метрів завширшки – де смуги лісів не виділено. Уздовж берегів річок завдовжки понад 1 тис. кілометрів і навколо озер, водоймищ площею понад 10 тис. гектарів, а також уздовж суднохідних і магістральних каналів ширина берегозахисних лісових ділянок визначається з урахуванням результатів спеціальних обстежень
	Лісові ділянки уздовж ліній вододілів	лісові ділянки шириною 300 метрів у гірських лісах уздовж ліній вододілів великих річок з крутизною схилів, що створюють гребені вододілів, понад 20 градусів
	Лісові ділянки, що прилягають до залізниць, автомобільних доріг державного значення, державного кордону	Лісові ділянки 50 метрів завширшки (у рівнинних лісах) і 100 метрів (у гірських лісах) у лісах, де дозволяється проведення рубок головного користування, уздовж смуг відведення залізниць, автомобільних доріг державного значення й державного кордону
	Лісові ділянки навколо карстових утворень	Лісові ділянки 100 метрів завширшки навколо карстових утворень
	Лісові ділянки уздовж магістральних трубопроводів	Лісові ділянки в гірських районах 50 метрів завширшки, що прилягають до траси магістральних нафто- й газоконденсатопроводів і продуктопроводів
	Лісові ділянки уздовж межі з безлісною місцевістю	Лісові ділянки 100 метрів завширшки уздовж межі з безлісною місцевістю

ОЦЗЛ	Наявні категорії, які відповідають цим ОЦЗЛ	Умови виділення (згідно з “порядком поділу...”)
ОЦЗЛ 4.2.: Ліси, що є ключовими для попередження ерозії	Захисні ліси	
	Лісові насадження лінійного типу (полезахисні лісові смуги, державні захисні лісові смуги, лісові смуги уздовж забудованих територій населених пунктів);	
	Ліси у ярах, балках і річкових долинах	Лісові ділянки (смуги лісів) з крутизною схилів 25 і більше градусів, а також розташовані в ярах, на зсувних берегах балок і річкових долинах незалежно від крутизни їхніх схилів
	Ліси на легкорозвіюваних пісках	Лісові ділянки (смуги лісів) на легкорозвіюваних пісках і по їх периметру 200 метрів завширшки від узлісся
	Ліси на рекультивованих землях	Лісові ділянки (смуги лісів) на рекультивованих землях, крім лісових насаджень у кар’єрах родовищ торфу, горючих сланців і в гідровідвалах
	Високогірні ліси	Лісові ділянки (смуги лісів), розташовані на висоті понад 1100 метрів над рівнем моря
	Ліси на гірських схилах	Лісові ділянки (смуги лісів на схилах з крутизною:) на гірських південної експозиції понад 30 градусів, північної експозиції понад 35 градусів
	Ліси на малопотужних кам’янистих ґрунтах	Лісові ділянки (смуги лісів) на малопотужних кам’янистих ґрунтах з наявністю каміння і скельних відслонень, що виходять на поверхню на площі понад 50 відсотків лісової ділянки
	Ліси навколо кам’янистих розсіпів	Лісові ділянки (смуги лісів) 100 метрів завширшки навколо кам’янистих розсіпів з розширенням на нижній межі розсіпів до підніжжя схилу, але не більш як 300 метрів
	Особливо захисні лісові ділянки	
ОЦЗЛ 5: Лісові території, що є визначальними для задоволення основних потреб місцевих громад	Рекреаційно-оздоровчі ліси	
	Ліси в межах міст, селищ та інших населених пунктів	Межі міст, селищ та інших населених пунктів
	Ліси в межах округів санітарної охорони лікувально-оздоровчих	Лісові ділянки радіусом 1 кілометр від лікувально-оздоровчих територій і курортів

ОЦЗЛ	Наявні категорії, які відповідають цим ОЦЗЛ	Умови виділення (згідно з “порядком поділу...”)	
	територій і курортів		
	Ліси в межах поясів зон санітарної охорони водних об'єктів	Лісові ділянки радіусом 1 кілометр від водних об'єктів	
	Ліси лісопаркової частини зелених зон навколо населених пунктів	Чисельність населення, тис. мешканців	Розмір лісопаркової частини, гектарів на 1 тис. мешканців
		До 100	7
		100-250	15
		250,1-500	20
		500,1-1000	25
	Ліси навколо лікувально-оздоровчих об'єктів, навколо мінеральних джерел, які використовуються з лікувальною метою або мають перспективне значення	Лісові ділянки радіусом 1 кілометр навколо вказаних об'єктів	
	Ліси навколо нелінійних рекреаційних об'єктів	Лісові ділянки радіусом 0,5 кілометра навколо таких об'єктів	
	Смуги лісу вздовж постійних, затверджених в установленому порядку лінійних рекреаційних об'єктів	Лісові ділянки, розташовані по обидва боки лінійного рекреаційного об'єкта: міжнародного значення – 200 метрів завширшки навчально-туристичних та екологічних стежок, маркованих трас – 100 метрів завширшки	
	Захисні ліси		
	Ліси в селенебезпечних басейнах	Лісові ділянки (смуги лісів) у зоні формування селей, що мають характерні ознаки накопичення розсипчато-уламкового матеріалу на крутих схилах долин, наявність зсувів ґрунту у вигляді каменепаду, осипів й обвалів. Перелік селенебезпечних басейнів складається Держгідрометом	
Ліси в лавинонебезпечних басейнах	Лісові ділянки (смуги лісів), що розташовані на верхній межі лісу залежно від довжини безлісного схилу		
	довжина безлісного схилу, метрів	ширина смуги, метрів	

ОЦЗЛ	Наявні категорії, які відповідають цим ОЦЗЛ	Умови виділення (згідно з “порядком поділу...”)	
		до 150	250
		151-200	300
		201-250	350
		301-350	450
		понад 350	усі лісові ділянки до підніжжя схилу
		перелік лавинонебезпечних басейнів складається Держгідрометом	
	Особливо захисні лісові ділянки		
Лісові ділянки, що мають спеціальне господарське значення	Горіхоплідні, плодово-ягідні, медоносні та інші лісові ділянки, що мають спеціальне господарське значення		
Лісові ділянки уздовж русел снігових лавин	Лісові ділянки в гірських районах 200 метрів завширшки уздовж постійних русел снігових лавин		
Лісові ділянки, що прилягають до забудованих земель	Лісові ділянки 50 метрів завширшки в лісах, де дозволяється проведення рубок головного користування, уздовж межі забудованих земель		
ОЦЗЛ 6: Лісові території, що є визначальними для традиційної культурної ідентичності місцевих громад	Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення		
	Розташовані в межах історико-культурних заповідників, меморіальних комплексів, місць, пов'язаних з важливими історичними подіями, охоронних зон пам'яток історії, археології, містобудування та архітектури, монументального мистецтва.		
	Особливо захисні лісові ділянки		
	Лісові ділянки, що прилягають до земель історико-культурного призначення	Лісові ділянки 50 метрів завширшки, що прилягають до територій, на яких розташовані історико-культурні заповідники, меморіальні парки, поховання, археологічні та архітектурні пам'ятки та архітектурно-ландшафтні комплекси	

Додаток 3.3.

ПРОПОЗИЦІЇ

ЩОДО ЗМІН ДО ПОСТАНОВИ КМУ ВІД 16.05.2007 № 733

“ПОРЯДОК ПОДІЛУ ЛІСІВ НА КАТЕГОРІЇ ТА ВИДІЛЕННЯ ОСОБЛИВО ЗАХИСНИХ ЛІСОВИХ ДІЛЯНОК”¹

⁽¹⁾Текст, пропонований для включення до документа, виділений *курсивом*)

Загальна частина

1. Цей Порядок встановлює єдині вимоги до поділу лісів на категорії, умови та ознаки віднесення їх до таких категорій, а також виділення особливо захисних лісових ділянок (**ОЗЛД**) з режимом обмеженого лісокористування.

2. Ліси залежно від основних виконуваних ними функцій поділяються на такі категорії:

- 1) ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення;
- 2) рекреаційно-оздоровчі ліси;
- 3) захисні ліси;
- 4) експлуатаційні ліси.

3. Ліси, що зростають на одній території і відповідають умовам і ознакам віднесення до різних категорій, відносяться до тієї з них, для якої у визначеному законодавством порядку встановлений режим більш обмеженого лісокористування.

4. Межі лісів, визначених для віднесення до однієї з категорій, проводяться уздовж природних меж, кварталних просік, ліній зв'язку і електромереж та інших, чітко визначених на місцевості розмежувальних ліній - залізниць та автомобільних доріг, канав, каналів, газо- та нафтопроводів, візирів, протипожежних розривів і вододільних ліній.

Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення

5. До лісів природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення відносяться лісові ділянки, що виконують природоохоронну, естетичну функцію, є об'єктами науково-дослідних робіт на довгочасну перспективу, сприяють забезпеченню охорони унікальних та інших особливо цінних природних комплексів та історико-культурних об'єктів.

- 1) розташовані в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду **та структурних елементів екологічної мережі**;
- 2) розташовані в межах історико-культурних заповідників, меморіальних комплексів, місць, пов'язаних з важливими історичними подіями, охоронних зон пам'яток історії, археології, містобудування та архітектури, монументального мистецтва.

До лісів природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення відносяться також унікальні за породним складом, продуктивністю і генетичними властивостями лісові ділянки, на яких зростають реліктові, ендемічні види дерев, що мають велике наукове значення.

Рекреаційно-оздоровчі ліси

6. До рекреаційно-оздоровчих лісів відносяться лісові ділянки, що виконують рекреаційну, санітарно-гігієнічну та оздоровчу функцію, використовуються для туризму, зайняття спортом, санаторно-курортного лікування та відпочинку населення і розташовані:

- 1) у межах міст, селищ та інших населених пунктів;
- 2) у межах округів санітарної охорони лікувально-оздоровчих територій і курортів;
- 3) у межах поясів зон санітарної охорони водних об'єктів;
- 4) у лісах зелених зон навколо населених пунктів. Площа таких лісових ділянок визначається за нормативами згідно з додатком 1;
- 5) поза межами лісів зелених зон, що виділяються за нормативами згідно з додатком 2.
- 6) поза межами міст, селищ та інших населених пунктів, але є визначальними для задоволення основних потреб (наприклад, засоби для існування, забезпечення здорового довкілля тощо) чи традиційної культурної ідентичності місцевих громад (мають для них важливе культурне, екологічне, економічне або релігійне значення).**

Захисні ліси

7. До категорії захисних лісів відносяться лісові ділянки, що виконують функцію захисту навколишнього природного середовища та інженерних об'єктів від негативного впливу природних та антропогенних факторів, зокрема:

- 1) лісові насадження лінійного типу (полезахисні лісові смуги, державні захисні лісові смуги, лісові смуги уздовж забудованих територій населених пунктів);
- 2) лісові ділянки (смуги лісів), розташовані у смугах відведення каналів, залізниць та автомобільних доріг;
- 3) лісові ділянки (смуги лісів) у ярах, на легкорозвіюваних пісках, рекультивованих землях, кам'янистих розсипах, малопотужних кам'янистих ґрунтах, у високогірних зонах, на стрімких гірських схилах, у селенебезпечних басейнах та на схилах лавинонебезпечних басейнів (протиерозійні ліси), які виділяються за нормативами згідно з додатком 3;
- 4) лісові ділянки (смуги лісів), які прилягають до смуг відведення залізниць і виділяються з категорії експлуатаційних лісів на 500 метрів з кожного боку. У гірських районах ширина смуг лісів у разі потреби може бути збільшена з урахуванням результатів спеціальних обстежень до розмірів, що забезпечують захист залізниць і безпеку руху;
- 5) лісові ділянки (смуги лісів), що прилягають до смуг відведення автомобільних доріг державного значення і виділяються з категорії експлуатаційних лісів шириною 250 метрів з кожного боку

дороги. Для забезпечення захисту зазначених доріг і безпеки руху у гірських районах ширина смуг лісів у разі потреби може бути збільшена з урахуванням результатів спеціальних обстежень;

6) лісові ділянки (смуги лісів) уздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ та інших водних об'єктів, які виділяються з категорії експлуатаційних лісів за нормативами згідно з додатком 4. Ширина наявних смуг лісів, що перевищує нормативи, не підлягає перегляду;

7) інші лісові ділянки (смуги лісів), які не мають зазначених у підпунктах 1-6 цього пункту ознак віднесення до категорії захисних лісів, розташовані:

на схилах балок і річкових долин з крутизною схилів до 25 градусів (байрачні ліси);

серед безлісної місцевості та мають площу до 100 гектарів.

Експлуатаційні ліси

8. До категорії експлуатаційних лісів відносяться лісові ділянки, що не зайняті лісами природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення, рекреаційно-оздоровчими та захисними лісами (категорії лісів з особливим режимом лісокористування). Експлуатаційні ліси призначені для задоволення потреб національної економіки у деревині.

Умови та ознаки виділення особливо захисних лісових ділянок (ОЗЛД)

9. У межах лісових ділянок, що віднесені до однієї з категорій лісів, можуть бути виділені ОЗЛД, для яких встановлюється режим обмеженого лісокористування.

10. ОЗЛД за ознаками природоохоронного і наукового значення поділяються на такі типи:

1) Цінного видового різноманіття. Це ділянки, на яких представлені популяції (або їх частини) які містять концентрації особин видів тваринного й рослинного світу міжнародного, національного або регіонального значення, що перебувають на території сезонно або постійно (у першу чергу ендеміки, релікти, рідкісні, вразливі, зникаючі й такі, що перебувають під загрозою зникнення види, а також види рослин і тварин, вказані в Червоній книзі України;

2) Біорізноманіття міжнародного значення. Це ділянки, на яких представлені популяції (або їх частини) видів тварин, рослин і оселища (місця проживання), вказані в ратифікованих Україною міжнародних конвенціях і угодах та їх документах, зокрема, в Бернській, Боннській, Вашингтонській (CITES) та Бухарестській конвенціях, а також у Європейському червоному списку та Червоній книзі Міжнародного союзу охорони природи;

3) Цінних рослинних угруповань, зокрема, угруповань, включених до «Зеленої книги України» та пралісів;

4) Цінних екосистем. До них належать найважливіші території для розмноження рослин і тварин, їх міграцій, екокоридори або ділянки незвичайного поєднання екологічних або таксономічних груп рослин і тварин, рідкісні й ті, що знаходяться під загрозою зникнення екосистеми, а також території, які включають інші цінні природні комплекси;

5) Генетичного фонду. Це ділянки, на яких наявні об'єкти цінного генетичного фонду лісових порід (генетичних резерватів, плюсових деревостанів і дерев, колекційних лісових ділянок, лісо насінних ділянок і плантацій, дослідних та випробних культур, реліктові та ендемічні види дерев, тощо);

6) Наукового значення. Це унікальні або типові за породним складом, продуктивністю і генетичними властивостями лісові ділянки, які використовуються для проведення моніторингу та довготривалих наукових досліджень, тощо.

11. Умови виділення ОЗЛД природоохоронного і наукового значення:

1). ОЗЛД цінного видового біорізноманіття

До цінних видів тварин, грибів і рослин, у першу чергу, належать види, що перебувають під загрозою зникнення чи вимирають (тобто види, що належать до категорій “зникаючі”, “рідкісні” та “вразливі” згідно закону “Про Червону книгу України” і “Положення про Червону книгу України”), ендемічні види, релікти, а також інші види, вказані в Червоній книзі України. Цінні види рослин, грибів та тварин лісового біорізноманіття визначаються в таких групах біоти, з урахуванням лісогосподарських округів України: судинні рослини, гриби-макроміцети, безхребетні, птахи, плазуни, земноводні, ссавці.

Лісовій ділянці надається статус ОЗЛД цінного видового різноманіття за наявності рослин, грибів та тварин лісового біорізноманіття і за умови, що концентрація їх особин, у т.ч. сезонна, сягає або перевищує відповідні граничні значення. Граничні значення встановлюються Державним агентством лісових ресурсів (Держлісагенством) та Мінприроди в формі кількості особин видів, видів, мінімальних розмірів території, ступенів важливості функцій лісу, тощо.

До ОЗЛД цінного видового різноманіття включаються ділянки як постійного перебування тварин, так і ключові ділянки їх сезонної концентрації (тобто скупчення тварин, пов'язані з міграціями, проходженням окремих фаз розвитку (напр., личинкового) або репродукції (місця гону, токування, парування, гніздування: концентрації птахів на шляхах їхніх міграцій, виводкові колонії кажанів, місця зимівлі ссавців, розмноження та зимівлі плазунів і амфібій, нересту риб, розмноження ратичних, міграційні коридори хижих тварин, токування видів птахів тощо).

Для надання лісовій ділянці статусу ОЗЛД на підставі наявності в ній ключових місць сезонної концентрації тварин, використовуються такі параметри: тип скупчення,

варіанти скупчень, видимі ознаки скупчення, оцінка відносної чисельності тварин (граничного значення). Якщо концентрація сягає або перевищує граничні значення для тварин, то ділянці надається статус ОЗЛД цінного видового біорізноманіття.

Списки цінних видів рослин, грибів та тварин лісового біорізноманіття, граничні значення, параметри сезонної концентрації встановлюється Держлісагенством та Мінприроди з залученням відповідних фахівців і містяться в «Інструкції щодо виділення ОЗЛД та лісокористування в них».

2) ОЗЛД з біорізноманіттям міжнародного значення

Лісовій ділянці надіється статус ОЗЛД з біорізноманіттям міжнародного значення, якщо на ній представлені види рослин, грибів, тварин і типи оселищ (середовищ існування), які зазначені в ратифікованих Україною міжнародних конвенціях і договорах, в Червоній книзі Міжнародного союзу охорони природи та в Європейському червоному списку у разі такої їх кількості, яка перевищує граничні значення. Метою виділення ОЗЛД з біорізноманіттям міжнародного значення є створення сприятливих умов для виконання Україною взятих на себе зобов'язань в рамках ратифікованих Україною міжнародних конвенцій і угод та їх документах щодо збереження біорізноманіття.. Переліки видів рослин, грибів, тварин і оселищ, що містяться в ратифікованих Україною міжнародних угодах, та які зустрічаються на землях лісогосподарського призначення, граничні значення, при яких лісовій ділянці надається статус ОЗЛД з біорізноманіттям міжнародного значення встановлюються Держлісагенством та Мінприроди із залученням відповідних фахівців і містяться в «Інструкції щодо виділення ОЗЛД та лісокористування в них».

3) ОЗЛД цінних рослинних угруповань

Надання статусу ОЗЛД цінних рослинних угруповань відбувається у разі наявності на лісовій ділянці (таксаційному виділі) щонайменше одного зникаючого рослинного угруповання, чи наявності щонайменше трьох рідкісних чи/та вразливих рослинних угруповань, а також частково змінених їх варіантів. Перелік зникаючих, рідкісних та вразливих рослинних угруповань (біотопів) лісових екосистем України та рекомендації щодо режимів їх збереження містяться в «Інструкції щодо виділення ОЗЛД та лісокористування в них».

4) ОЗЛД цінних екосистем

До ОЗЛД цінних екосистем зараховують великі лісові масиви з особливим наявним рівнем видового, популяційного, біотопного, екосистемного та ландшафтного різноманіття, що мають ландшафтне значення для його збереження на глобальному, національному або регіональному рівнях . До цієї категорії ОЗЛД також зараховують ліси, що є середовищем існування субпопуляцій видів з дуже широким ареалом (наприклад, ведмідь, лось, вовк, олень).

Умови зарахування до особливо цінних для збереження лісів, що мають ландшафтну значущість на світовому, національному або регіональному рівнях містяться в «Інструкції щодо виділення ОЗЛД та лісокористування в них».

5) ОЗЛД генетичного фонду

Надання статусу ОЗЛД генетичного фонду відбувається у разі наявності на лісовій ділянці (таксаційному виділі) генетичних резерватів, плюсових деревостанів і дерев, колекційних лісових ділянок, лісонасінних ділянок і плантацій, дослідних та випробних культур, реліктових та ендемічних видів дерев, тощо. Межі лісових ділянок цього типу встановлюються таким чином, щоб забезпечити охорону від негативного антропогенного впливу цінних генетичних об'єктів.

6) ОЗЛД наукового значення.

До ОЗЛД наукового призначення зараховують унікальні або типові за породним складом, продуктивністю і генетичними властивостями лісові ділянки, які використовуються для проведення моніторингу та довготривалих наукових досліджень науковими установами, університетами, використовуються для проведення періодичної практики студентів, які слугували в минулому еталонами для наукового порівняння, якщо вони містять типовий локалітет (*locus classicus* - місце першого знаходження нового для науки виду рослини чи тварини), тощо.

12. Якщо лісова ділянка відповідає критеріям для двох чи декількох вказаних вище ОЗЛД, то їй надається назва ОЗЛД, яка поєднує вказані вище назви (наприклад, ОЗЛД цінного видового різноманіття та рослинних угруповань).

13. Виділення ОЗЛД природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення відбувається в два етапи наступним чином:

Протягом першого етапу проводиться попередня оцінка, яка окреслює ліси, що потенційно мають ознаки ОЗЛД, та виключає усі ті лісові території, які очевидно їх не мають. Попередня оцінка провадиться шляхом аналізу наявної інформації щодо лісових ділянок.

На другому етапі проводиться повна оцінка для лісових територій, що потенційно мають ОЗЛД, з метою чіткого визначення наявності цінних видів тварин і рослин, цінних екосистем, оселищ (місць проживання рослин і тварин), а також територій, які включають інші цінні природні комплекси. На підставі повної оцінки визначаються межі ОЗЛД.

10. Виділення особливо захисних лісових ділянок **рекреаційно-оздоровчого та захисного значення** здійснюється за нормативами згідно з додатком 5. Нормативи такого виділення

уточнюються з урахуванням місцевих природних умов органом виконавчої влади з питань лісового господарства Автономної Республіки Крим, територіальними органами Держлісагенства (далі - органи Держлісагенства) за погодженням з органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, територіальними органами Мінприроди (далі - органи Мінприроди).

11. Лісові ділянки площею до 50 гектарів, що розташовані в межах лісових масивів і мають велику розосередженість, відносяться до особливо захисних лісових ділянок і виділяються відповідно до нормативів, згідно з додатком 3.

12. Лісові ділянки із щільністю радіоактивного забруднення ґрунту більш як 10 Кі/кв.км відносяться до особливо захисних лісових ділянок незалежно від їх площі та розосередженості.

Подання і розгляд клопотання щодо віднесення лісів до відповідних категорій та виділення особливозахисних лісових ділянок

13. Державні лісовпорядні організації чи *інші зацікавлені організації* готують за погодженням з власниками лісів та/або постійними лісокористувачами клопотання щодо приведення існуючого поділу лісів у відповідність з цим Порядком та надсилають його органів Держлісагенства разом з:

обґрунтуванням, підготовленим державною лісовпорядною організацією або науковою, проектно-пошуковою установою *та іншими організаціями* за участю інших заінтересованих сторін;

планом лісових ділянок, які передбачається віднести до відповідної категорії лісів;

характеристикою лісових ділянок, які передбачається віднести до відповідної категорії, згідно з додатком 6;

відомостями розрахункової лісосіки, якщо зміна категорії впливає на розрахункову лісосіку, згідно з додатком 7.

14. Крім того до клопотання щодо приведення існуючого поділу лісів у відповідність з цим Порядком додаються для лісових ділянок, визначених:

підпунктом 4 пункту 6 цього Порядку, – відомості щодо площі лісів зелених зон згідно з додатком 8;

підпунктом 5 пункту 6 цього Порядку, – відомості щодо площі рекреаційно-оздоровчих лісів, які розташовані поза межами лісів зелених зон, згідно з додатком 9;

підпунктом 3 пункту 7 цього Порядку, – відомості щодо площі протиерозійних лісів згідно з додатком 10;

підпунктами 4 і 5 пункту 7 цього Порядку, – рішення відповідних органів про будівництво залізниць, автомобільних доріг державного значення;

підпунктом 6 пункту 7 цього Порядку, – відомості щодо площі смуг лісів, що зростають уздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ та інших водних об'єктів, згідно з додатком 11;

підпунктом 7 пункту 7, – відомості щодо площі захисних лісів, що розташовані на схилах балок і річкових долин, серед безлісної місцевості, згідно з додатком 12.

15. Підприємства, установи, організації та особи, заінтересовані у змінах установлених категорій **та виділення ОЗЛД**, звертаються з відповідним клопотанням згідно з пунктами 13-14 цього Порядку.

16. Орган Держлісагенства розглядає клопотання разом з матеріалами до них, готує за погодженням з Мінприроди, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними радами відповідний висновок і надсилає його разом з клопотанням у місячний строк Держлісагенству.

17. Держлісагенство розглядає клопотання разом з матеріалами до нього та приймає за погодженням з Мінприроди у місячний строк рішення про віднесення лісів до відповідної категорії.

18. Надання категорії ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення проводиться рішенням Держлісагенства на підставі рішень відповідних уповноважених органів щодо створення територій і об'єктів природно-заповідного фонду, екологічної мережі, історико-культурного призначення і в лісовпорядній документації наносяться їх межі. У разі відсутності територій і об'єктів природно-заповідного фонду, екологічної мережі, історико-культурного призначення, але наявності особливо захисних лісових ділянок, інших лісових ділянок наукового, генетичного та історико-культурного значення, надання категорії ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення провадиться у порядку, визначеному в пунктах 13-15 цього Порядку.

18. У разі встановлення або зміни відповідно до законодавства основного цільового призначення лісової ділянки державні лісовпорядні організації з урахуванням такого рішення вносять до матеріалів лісовпорядкування зміни щодо поділу лісів на категорії, визначені підпунктами 1 і 2 пункту 5, підпунктами 1-3 пункту 6 та підпунктами 1 і 2 пункту 7 цього Порядку, без здійснення процедури розгляду клопотання щодо віднесення лісів до категорій, передбачених цим Порядком.

19. Державні лісовпорядні організації та інші зацікавлені організації для виділення особливо захисної лісової ділянки готують (у разі потреби з використанням матеріалів спеціальних обстежень) за погодженням з власниками лісів та постійними лісокористувачами відповідне клопотання, що надсилається органу Держлісагенства разом з відомостями щодо площі особливо

захисних лісових ділянок згідно з додатком 13, а для ОЗЛД *природоохоронного і наукового значення разом з клопотанням подається паспорт ОЗЛД згідно з додатком 14.*

20. Орган Держлісагенства розглядає клопотання щодо виділення особливо захисних лісових ділянок разом з матеріалами до нього та приймає за погодженням з органом Мінприроди у місячний строк відповідне рішення.

Режим лісокористування в ОЗЛД

21. ОЗЛД мають режим обмеженого лісокористування, зокрема, в ОЗЛД за необхідності може бути повністю або частково заборонено застосування окремих видів і способів рубок.

22. Режим лісокористування в ОЗЛД природоохоронного і наукового значення повинен:

- забезпечити збереження біорізноманіття і не допускати знищення видів рослин і тварин занесених до Червоної книги України та встановлених «Інструкцією щодо виділення ОЗЛД та лісокористування в них» видів рослин і тварин, перелічених в Міжнародних конвенціях і угодах;
- виконуватися у відповідності з рекомендаціями щодо режимів збереження зникаючих, рідкісних та вразливих рослинних угруповань (біотопів) лісових екосистем України, вказаних в «Інструкції щодо виділення ОЗЛД та лісокористування в них», зокрема, шляхом сприяння їх природному відновленню, запобігання небажаним змінам та негативному антропогенному впливу;

23. Режим лісокористування в ОЗЛД залежить від наявності й кількості тих чи інших видів тварин і рослин, їх екологічних особливостей, природоохоронного статусу та інших факторів, тому він розробляється власником або користувачем лісу диференційовано на підставі відповідної інструкції, підготовленої Держлісагенством.

24. Режим лісокористування в ОЗЛД (за винятком територій та об'єктів ПЗФ та екомережі) погоджується органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, органами виконавчої влади з питань лісового господарства Автономної Республіки Крим, органами Мінприроди і Дежлісагенства.

25. Спеціальні вимоги щодо збереження біорізноманіття в ОЗЛД мають бути враховані під час розміщення продуктивних сил, вирішення питань відведення земельних ділянок, розроблення проектної та проектно-планувальної документації, проведення екологічної експертизи тощо;

26. За станом ОЗЛД проводиться постійне спостереження (моніторинг) та, в разі необхідності, виконуються наукові дослідження з метою недопущення погіршення стану біорізноманіття та цінних рослинних угруповань і екосистем. Проведення спостережень забезпечують власники та лісокористувачі; координацію спостережень здійснюють органи Мінприроди.

Додаток 5 до Порядку

СТАРА РЕДАКЦІЯ		ПРОПОНОВАНІ ЗМІНИ	
Найменування та ознаки захисних лісових ділянок	Нормативи виділення	Найменування та ознаки захисних лісових ділянок	Нормативи виділення
16. Лісові ділянки на особливо охоронних частинах заказників	лісові ділянки у межах особливо охоронних частин заказників, площа яких визначається згідно з положенням про заказник	16. Лісові ділянки, розташовані в межах територій і об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі	Лісові ділянки, розташовані в межах територій і об'єктів природно-заповідного фонду визначаються згідно з положенням про територію чи об'єкт природно-заповідного фонду, а розташовані в межах екологічної мережі згідно з схемою екологічної мережі чи її структурних елементів
		17. Лісові ділянки, які містять види рослин та тварин, визначені згідно пунктів 10.1), 10.2) та 10.5)	Межі лісових ділянок, які містять види рослин та тварин, визначені згідно пунктів 10.1), 10.2) та 10.5) встановлюються у межах ареалу популяцій чи місцезнаходження вказаних видів
		18. Лісові ділянки, які містять оселища, праліси, рослинні угруповання, екосистеми та території, визначені згідно пунктів 10.3), 10.4) та 10.6)	18. Межі лісових ділянок, які містять оселища, праліси, рослинні угруповання, екосистеми та території, визначені згідно пунктів 10.3), 10.4) та 10.6) встановлюються в межах місцезнаходження визначених оселищ, пралісів, рослинних угруповань, екосистем та територій

Додаток 14 до Порядку

Погоджено
(Мінприроди)

Посада
підпис
дата

Затверджено
(територіальний орган
Держлісагенства)

Посада
підпис
дата

(назва особливо захисної лісової ділянки)

1. Назва і місцезнаходження власників та користувачів особливо захисної лісової ділянки (ОЗЛД)

2. Адміністративне місцезнаходження ОЗЛД (область, район, найближчі населені пункти)

3. Географічне місцезнаходження (географічні координати умовного центру ОЗЛД) та назва лісництва, перелік кварталів, виділів

4. Загальна площа ОЗЛД: _____ гектарів.

5. Відмітити ознаки природоохоронного і наукового значення, що відповідають ОЗЛД, умови їх виділення та короткий опис стану ОЗЛД, зокрема:

5.1. Перелік цінних видів тварин, грибів і рослин (ендемичні види, релікти, а також види, зазначені в Червоній книзі України) та їх кількісний (кількість особин, площа їх поширення) і якісний опис їх стану

5.2. Перелік цінних видів рослин, грибів, тварин і типів оселищ (біотопів/середовищ існування), які зазначені в ратифікованих Україною міжнародних конвенціях і договорах, в Червоній книзі Міжнародного союзу охорони природи та в Європейському червоному списку, а також їх кількісний (кількість особин, площа їх поширення) і якісний опис їх стану

Перелік зникаючих рослинних угруповань, та рідкісних і вразливих рослинних угруповань, а також частково змінених їх варіантів, зокрема, зазначених в Зеленій книзі України

Перелік цінних екосистем визначених в «Інструкції щодо виділення ОЗЛД та лісокористування в них» та кількісний і якісний опис їх стану

Перелік об'єктів генетичного фонду (генетичних резерватів, плюсових деревостанів і дерев, колекційних лісових ділянок, лісонасінних ділянок і плантацій, дослідних та випробних культур, реліктових та ендемічних видів дерев, тощо) та кількісний і якісний опис їх стану

Перелік ділянок або об'єктів наукового значення та опис цих об'єктів та їх наукового значення

6. Способи використання земель (дати перелік видів господарської діяльності, обсяги використання природних ресурсів):

- а) в межах ОЗЛД;**
- б) на суміжних землях.**

7. Чинники (минулі, сучасні або потенційні) несприятливого для ОЗЛД впливу, включаючи зміни в природокористуванні або проекти розвитку:

- а) в межах угіддя;**
- б) на суміжних землях у зоні впливу.**

8. Режим лісокористування в ОЗЛД, включаючи запропоновані заходи щодо збереження біорізноманіття та екосистем в ОЗЛД.

9. Картосхема ОЗЛД (додати).

10. Назва та дати затвердження лісовпорядних документів щодо лісової ділянки, де розташована ОЗЛД.

11. Проведення наукових досліджень.

12. Термін дії Паспорта – 10 років, але кожного року до нього вносяться необхідні зміни у вигляді додатків.

13. Бібліографічні джерела (тільки наукові та технічні): прізвища та ініціали авторів, назва видання, видавництво, рік, том/випуск, сторінки.

Паспорт заповнений

(прізвище та місцезнаходження особи, посада, назва та місцезнаходження організації).

www.enpi-fleg.org

Підпис

Дата

Паспорт погоджений

(землевласник, землекористувач, прізвище та місцезнаходження особи, посада, назва та місцезнаходження організації)

Підпис

Дата

Печатка

Додаток 3.4

ДОЦІЛЬНІ ЗМІНИ ДО ПОЛОЖЕННЯ ПРО ДЕРЖАВНЕ АГЕНТСТВО ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Чинне положення про ДАЛРУ від 13.04.2011 р. № 458/2011	Запропоновані зміни до чинного положення про ДАЛРУ	Коментарі
Стаття 3 1) внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері лісового та мисливського господарства;	Стаття 3 1) всеосяжна реалізація державної політики у сфері лісового та мисливського господарства	Стаття 3 Слово “всеосяжна” відображає те, що реалізація державної політики має бути повна, не часткова, у тому обсязі, як то визначено в чинному законодавстві
Стаття 3 2) реалізація державної політики у сфері лісового та мисливського господарства.	Стаття 3 2) забезпечення охорони, захисту, відтворення, підвищення продуктивності лісів та лісових екосистем, збереження в них біорізноманіття шляхом впровадження сталого управління лісами на основі принципів сталого розвитку	Стаття 3 Це завдання узгоджується з Положенням про Держкомлісгосп, статтями 19 і 85 ЛКУ, Угодою про асоціацію з ЄС та метою Нової лісової стратегії ЄС
	Стаття 3 3) внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері лісового та мисливського господарства	Стаття 3 Чинний пункт 1) статті 3
Стаття 4 8) здійснює моніторинг ґрунтів з метою вирощування продуктивних лісових насаджень, лісової рослинності, мисливських тварин;	Стаття 4 8) Здійснює моніторинг: - ґрунтів земель лісового фонду (радіологічні визначення, залишкова кількість пестицидів, агрохімікатів і важких металів); - лісової рослинності (стан, продуктивність, пошкодження біотичними та абіотичними чинниками, біорізноманіття, радіологічні визначення); - мисливської фауни (видові, кількісні та просторові характеристики).	Стаття 4 8) Згідно з Постановою КМУ “Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля” від 30 березня 1998 р. № 391.
Стаття 4 6) організовує ведення лісовпорядкування та мисливського впорядкування;	Стаття 4 6) організовує ведення лісовпорядкування та мисливського впорядкування на засадах впровадження сталого управління лісами на основі принципів сталого розвитку;	Стаття 4 Напрямок роботи на впровадження сталого управління лісами

Чинне положення про ДАЛРУ від 13.04.2011 р. № 458/2011	Запропоновані зміни до чинного положення про ДАЛРУ	Коментарі
Стаття 4 28) забезпечує виконання функцій державної лісової охорони, координує діяльність лісової охорони всіх постійних лісокористувачів і власників лісів, бере участь у забезпеченні реалізації державної політики в сфері пожежної безпеки, забезпечує організацію та координацію заходів з охорони державного мисливського фонду і заходів з регулювання чисельності мисливських, хижих та шкідливих для мисливського господарства тварин;	Стаття 4 28) забезпечує виконання функцій державної лісової охорони, зокрема, збереження біорізноманіття в лісах на генетичному, видовому, популяційному та екосистемному рівнях, координує діяльність лісової охорони всіх постійних лісокористувачів і власників лісів, бере участь у забезпеченні реалізації державної політики в сфері пожежної безпеки, забезпечує організацію та координацію заходів з охорони державного мисливського фонду і заходів з регулювання чисельності мисливських, хижих та шкідливих для мисливського господарства тварин;	Включено напрям роботи згідно зі ст. 85 ЛКУ

Додаток 3.5.

ПРОПОЗИЦІЇ

ЗМІН ДО РОЗДІЛУ 8.3. “ВПОРЯДКУВАННЯ ЛІСІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ” “ІНСТРУКЦІЇ З ВПОРЯДКУВАННЯ ЛІСОВОГО ФОНДУ УКРАЇНИ”

(Текст, який пропонується додати, позначено курсивом, який пропонується вилючити –закреслене)

8.3. Впорядкування лісів природно-заповідного фонду

8.3.1. Згідно до статті 3 Закону України “Про природно-заповідний фонд України” до природно-заповідного фонду (ПЗФ) належать такі природні території та об’єкти: природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам’ятки природи, заповідні урочища та штучно створені об’єкти – ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва.

8.3.1.1 Оскільки згідно до статті 46 ЛКУ лісовпорядкування передбачає виявлення типових та унікальних природних комплексів, місць зростання та оселення рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення видів тваринного і рослинного світу і підлягають заповіданню, то лісовпорядкування в об’єктах ПЗФ має бути проведено з врахуванням даних, що містяться в:

- Червоній книзі України;
- Зеленій книзі України;
- додатках до Бернської конвенції:
 - Види флори, що підлягають суворій охороні (Додаток I)
 - Види фауни, що підлягають суворій охороні (Додаток II)
 - Види фауни, що підлягають охороні (Додаток III)
 - Заборонені методи забиття, відлову та інших форм експлуатації тварин і рослин (Додаток IV);
- Резолюцій 4 (1996) та 6 (1998, 2011) Бернської конвенції;
- Додатку 1 до Боннської конвенції (мігруючі види тварин, що знаходяться під загрозою зникнення. Україна мусить забезпечити суворий захист цих видів, охорону або відновлення місць їхнього існування, зменшувати вплив перешкод на шляхах міграції та контролювати інші фактори, які можуть становити загрози).
- наукових публікаціях щодо наявності червонокнижних видів на проєктованих територіях.

8.3.1.2 Лісовпорядкування природних та біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, ботанічних садів, дендрологічних та зоологічних парків проводиться на підставі їх проєктів організації території (згідно Закону про ПЗФ). Проєкти організації та розвитку лісового господарства зазначених в цьому пункті об’єктів ПЗФ не повинні дублювати зміст проєктів організації території, а логічно доповнювати інформацію щодо ефективної організації та науково обґрунтованого ведення лісового господарства,

охорони, захисту, раціонального використання, підвищення екологічного та ресурсного потенціалу лісів зазначених об'єктів ПЗФ;

8.3.1.3 Лісовпорядкування природних та біосферних заповідників, національних природних парків має базуватися на їх літописах природи (літописи природи є основною формою узагальнення результатів наукових досліджень та спостережень за станом і змінами природних комплексів, виконаних у природних заповідниках, біосферних заповідниках та національних природних парках. Літописи природи використовуються для оцінки стану навколишнього природного середовища, розроблення заходів щодо охорони та ефективного використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки);

8.3.2. Впорядкування лісів природних заповідників виконується у відповідності з їхнім цільовим призначенням статусом, завданнями і вимогами щодо охорони природних комплексів та об'єктів природних заповідників згідно встановленим режимом ведення господарства. Режим ведення господарства регламентується Законом про ПЗФ та Положеннями про кожний заповідник.

8.3.2.1. Лісовпорядкування заповідників проводиться на основі матеріалів ґрунтово-лісотипологічного та геоботанічного обстеження, проектів організації території, літописів природи та інших матеріалів. Враховуючи цільове призначення лісів заповідників, під час лісовпорядкування дається детальний опис усіх флористичних компонентів лісових біоценозів, закладаються постійні пробні площі спеціального призначення для вивчення розвитку біогеоценозів у часі, проводиться детальний аналіз порушень заповідного режиму, проведених науково-дослідних робіт, бонітування кормових угідь для фауни. При відсутності матеріалів зазначених обстежень, вони виконуються в рік лісовпорядкування за окремими договорами.

8.3.2.2. У межах встановлених охоронних зон заповідника господарські заходи призначаються з урахуванням власності на землю, вимог закону про ПЗФ та Положення про охоронну зону. Враховуючи цільове призначення лісів заповідників, під час лісовпорядкування дається детальний опис усіх флористичних компонентів лісових біоценозів, закладаються постійні пробні площі спеціального призначення для вивчення розвитку біогеоценозів у часі, проводиться детальний аналіз порушень заповідного режиму, характеру проведення науково-дослідних робіт, бонітування кормових угідь для фауни.

8.3.2.3. Впорядкування лісів **біосферних заповідників** виконується у відповідності з їхнім статусом, завданнями і вимогами щодо структури території та особливостям управління біосферними заповідниками згідно закону про ПЗФ та Положенням про біосферний заповідник.

8.3.3.1. За цільовим призначенням і характером господарського впливу територія **біосферного заповідника** розділяється на окремі функціональні зони:

— зона регульованої заповідності — господарська діяльність дуже обмежена відповідно до встановленої режимності;

- заповідна зона — господарське втручання в хід природних процесів не допускається;
- буферна зона — території виділені для запобігання негативного впливу господарської діяльності на заповідну зону;
- зона антропогенних ландшафтів — території традиційного землекористування і лісокористування, рекреації та інших видів господарської діяльності;

У межах території біосферних заповідників можуть виділятися зони регульованого заповідного режиму, до складу яких включаються регіональні ландшафтні парки, заказники, заповідні урочища з додержанням вимог щодо їх охорони, встановлених Законом про ПЗФ.

Детально структура території (зонування, режими) та особливості управління біосферними заповідниками визначені в Законі про ПЗФ.

8.3.23.42. Під час лісовпорядкування в біосферних заповідниках можуть бути призначені:

- відновлювальні заходи на землях, де корінні природні комплекси виявились порушеними діяльністю людини, а також заходи щодо попередження змін природних комплексів у наслідок господарської діяльності на територіях, які прилягають до заповідника, а саме:

- відновлення гідрологічного режиму, збереження та відновлення рослинних угруповань, що історично склалися, видів рослин і тварин, які зникають, тощо;

- необхідні протипожежні і санітарні заходи, які не порушують режиму біосферного заповідника і передбачають улаштування протипожежних розривів, мінералізованих смуг вздовж доріг і квартальних просік, очищення лісу від сушняку і захаращеності вздовж доріг і просік, будівництво на межах заповідника пожежних веж та водойм. Санітарні рубки призначаються і проводяться у виключних випадках, коли виникає небезпека поширення вогнищ шкідників і хвороб на великі площі;

- рубки догляду лише в молодих культурах у певних місцях, а також у похідних молодняках природного походження з метою сприяння формуванню типових природних комплексів;- біотехнічні заходи (виключаючи вбивство тварин) поза межами заповідної зони в обсягах, які забезпечують збереження оптимальної чисельності тварин, (регулювання чисельності допускається в обмеженому порядку переважно шляхом вилову тварин);

- проведення інших заходів, необхідних для збереження природних заповідних комплексів, виконання плану науково-дослідних робіт і забезпечення основних завдань біосферного заповідника.

~~Проектування лісгосподарських та природоохоронних заходів в об'єктах природно-заповідного фонду здійснюється згідно "Методичних рекомендацій щодо режиму збереження лісових екосистем на територіях природно-заповідного фонду України різних категорій", затверджених спільним наказом №185/210-А Міністерства екології та природних ресурсів України і Державного комітету лісового господарства України від 24.12.2003 року.~~

~~8.3.2.5. У межах встановлених охоронних зон заповідника господарські заходи призначаються з урахуванням вимог Положення про охоронну зону.~~

8.3.34. Лісовпорядкування **національних природних і регіональних ландшафтних парків** здійснюється у відповідності з їхніми *статусами і завданнями, структурою території та вимогами щодо охорони природних комплексів та об'єктів згідно Закону про ПЗФ.*

На території національних природних і регіональних ландшафтних парків цільовим призначенням і режимом ведення господарства, визначених відповідними Положеннями, затвердженими в установленому порядку при утворенні парку.

З—з урахуванням їх природоохоронної, оздоровчої, рекреаційної та інших ~~функцій цінностей~~ встановлюється диференційний режим щодо їх охорони, відтворення та використання природних комплексів згідно з функціональним зонуванням:

~~заповідна зона — призначена для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів з режимністю як для природних заповідників;~~

~~зона регульованої рекреації — використовується для короткострокового відпочинку та оздоровлення, дозволяється влаштування та обладнання туристських маршрутів і екологічних стежок;~~

~~зона стаціонарної рекреації — призначена для розміщення стаціонарних об'єктів, проживання і відпочинку;~~

~~господарська зона — дозволяється господарська діяльність з дотриманням вимог щодо охорони навколишнього природного середовища. Зонування території парків та їх режим визначені в статтях 21 і 24 Закону про ПЗФ.~~

8.3.34.1. Територія національних природних парків може включати ділянки земель і водного простору кількох землекористувачів. Режим ведення господарства на цих землях визначається при створенні національного природного парку. На обмежених і спеціально виділених ділянках *в господарській зоні парків* допускаються традиційні форми господарської діяльності, кустарні і народні промисли, а також пов'язані з ними види користування окремими природними ресурсами. *В усіх зонах парків забороняється мисливство.*

8.3.34.2. Проведенню лісовпорядкування повинно передувати функціональне зонування території і пов'язані з ним напрямки господарських заходів, розвитку транспортної мережі обслуговування туристів, охорони та управління парком. Така робота виконується за спеціальним договором.

8.3.34.3. Лісовпорядкування проводиться, де це доцільно, на ґрунтово-лісотипологічній основі. У рекреаційних зонах національного природного і регіонального парку проводиться ландшафтна таксація, а також виконується комплекс інших робіт, направлений на благоустрій їх території з метою послаблення рекреаційних навантажень на природні комплекси.

8.3.34.4. У процесі таксації лісу виявляються ділянки, які мають найбільше значення в ландшафтному, історичному та естетичному відношеннях, в цілях організації екскурсійних стежок і ознайомлення відвідувачів з вартими уваги куточками і об'єктами парку.

8.3.34.5. На території національного природного (регіонального ландшафтного) парку, за виключенням заповідної території ~~території~~ *зони*, проектується проведення рубок догляду, санітарних рубок, реконструктивних рубок (в необхідних випадках), лісовідновних заходів.

Про програму FLEG II (ENPI East)

Програма ФЛЕГ II (ЄІСП Схід) «Правозастосування й управління в лісовому секторі країн східного регіону дії Європейського інструменту сусідства та партнерства-2» покликана забезпечити підтримку в зміцненні систем управління в лісовому секторі країн-учасниць. На регіональному рівні Програма спрямована на поступ у реалізації Санкт-Петербурзької міністерської декларації 2005 року. На рівні країн Програма здійснює аналіз або перегляд лісової політики, правової бази й адміністративної структури лісового сектору; сприяє підвищенню рівня знань і зміцненню підтримки сталому управлінню лісами й удосконаленню систем управління в лісовому секторі, зокрема з урахуванням впливу відповідних вимог законодавства ЄС. На суб-національному (місцевому) рівні Програма приділяє багато уваги розробці, тестуванню й оцінці пілотних проектів сталого лісокористування з метою тиражування та обміну успішним досвідом. Країни-учасниці: Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Грузія, Молдова, Росія й Україна. Програма фінансується Європейським Союзом.

<http://www.enpi-fleg.org>

Партнери проекту

ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ

Європейський союз є найбільшим у світі донором процесу офіційного сприяння розвитку. Europe Aid – генеральний директорат розвитку і співпраці Європейської комісії – розробляє Європейську політику розвитку і надає допомогу по всьому світу. Ця допомога надходить через ряд фінансових інструментів, при цьому особлива увага приділяється забезпеченню якості та ефективності допомоги, що надходить від Європейського союзу. У своїй активній участі у сфері розвитку ми прагнемо до утвердження принципів ефективного управління, зміцнення людського потенціалу та стимулювання економічного розвитку, а також до вирішення таких глобальних завдань як боротьба з голодом і збереження природних ресурсів.

http://ec.europa.eu/index_en.htm

СВІТОВИЙ БАНК

Група Світового банку – одне з найбільших у світі джерел знань та фінансування, які надаються 188 державам-членам. Акціонерами організацій, що входять до складу Групи Світового банку, є уряди держав-членів, що мають право ухвалення остаточних рішень в рамках цих організацій за усіма аспектами, включаючи питання стратегії, фінансування та членства. До Групи Світового банку входять п'ять тісно пов'язаних між собою організацій: Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) та Міжнародна організація розвитку (МАР), які разом утворюють Світовий банк; Міжнародна фінансова корпорація (МФК); Багатостороннє агентство з інвестиційних гарантій (БАІГ) та Міжнародний центр врегулювання інвестиційних спорів (МЦВІС). Кожна організація грає певну роль у виконанні місії Групи Світового банку щодо викорінювання крайньої бідності шляхом скорочення населення, яке живе менше ніж 1, 25 долара США на день, до рівня, що не перевищує 3%, й забезпечення загального процвітання за рахунок підвищення рівня доходів 40% найбідніших верств населення в кожній країні. Більш детальна інформація надана на сайтах:

<http://www.worldbank.org> <http://www.ifc.org> <http://www.miga.org>

МІЖНАРОДНИЙ СОЮЗ ОХОРОНИ ПРИРОДИ

Діяльність Міжнародного союзу охорони природи (МСОП/IUCN) спрямована на пошук оптимальних рішень найгостріших проблем охорони довкілля та розвитку. МСОП приділяє особливу увагу необхідності цінувати та охороняти природу, забезпечувати її ефективне та справедливе використання й розробляти базоване на збереженні природи вирішення таких глобальних проблем як зміна клімату, забезпечення продовольством та розвиток. МСОП надає підтримку науковим дослідженням, організує проекти на місцях в усьому світі й допомагає об'єднувати діяльність неурядових організацій, ООН та компаній з формування політики та розробки правових принципів та передових практик. МСОП – найстаріша і найбільша міжнародна екологічна організація в світі, що об'єднує понад 1200 урядових та неурядових структур і близько 11 тис. фахівців з 160 країн, що працюють на добровільній основі. Діяльність МСОП забезпечується роботою понад 1 тис. штатних співробітників більш ніж в 45 офісах і сотнями партнерських організацій державного, громадського та приватного

www.enpi-fleg.org

секторів по всьому світу.

<http://www.iucn.org>

ВСЕСВІТНІЙ ФОНД ПРИРОДИ

Всесвітній фонд природи (WWF) – одна з найбільших у світі і найбільш авторитетних незалежних природоохоронних організацій, що об'єднує близько 5 млн. прихильників і має відділення більш ніж у 100 країнах. Місія WWF – у запобіганні дедалі глибшій деградації природного середовища планети і досягненні гармонії людини і природи, збереження біологічного розмаїття Землі та забезпеченні сталого використання відновлюваних природних ресурсів і зниженні рівня забруднення довкілля та марнотратного споживання.

www.panda.org